

4069

Η ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΥΠΟ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

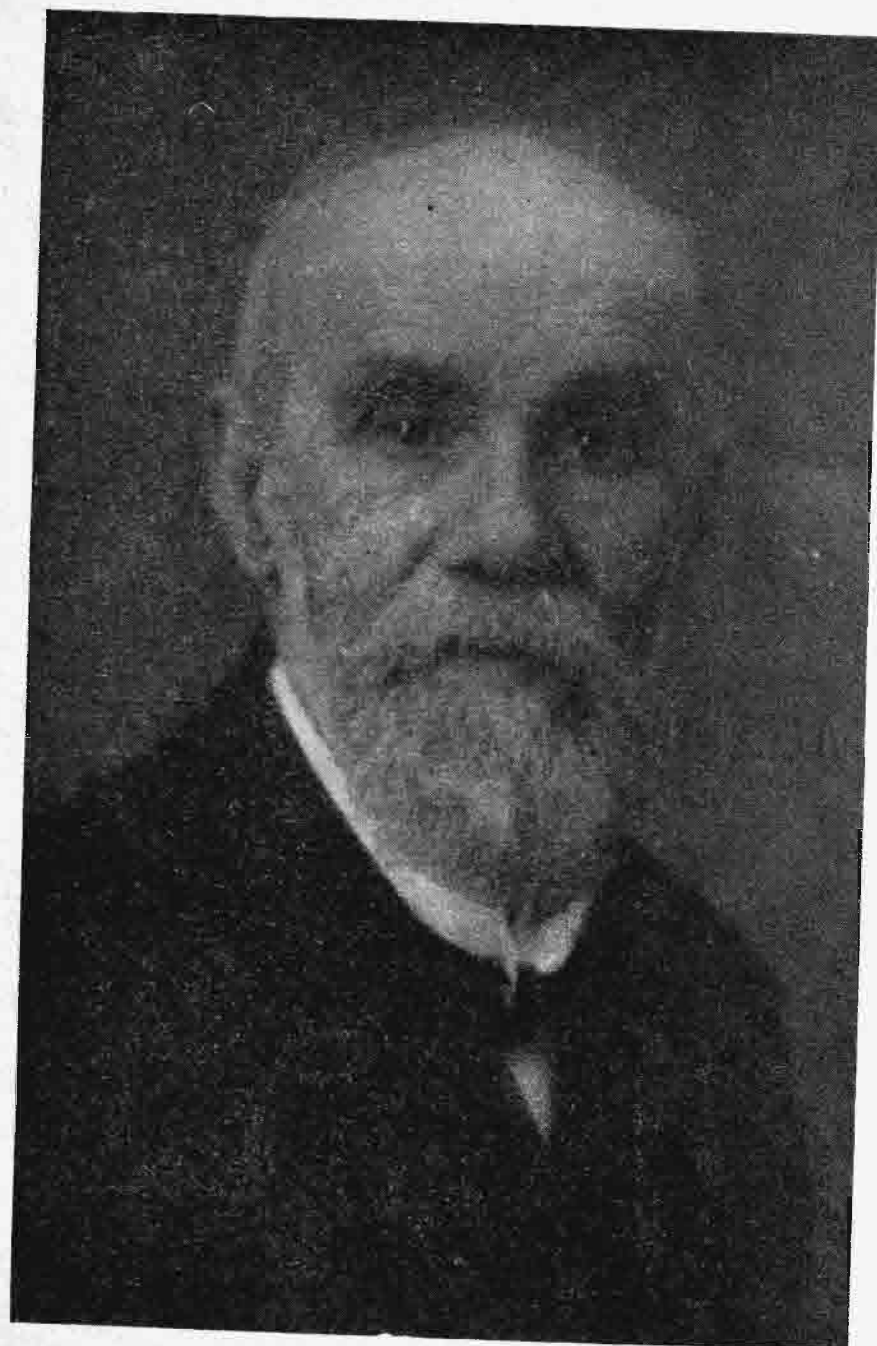
Γ. Α. ΜΕΓΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1945

Η ΜΕΣΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

Η ΜΕΣΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Η ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΥΠΟ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

«Οὕτως οὐδὲν ἄρ' ἦν φίλτερον ἄλλο πάτρης»
ΘΕΟΓΝΙΣ

ΑΘΗΝΑΙ 1945

ΒΑΣΙΛΕΙΩ, Ζ. ΖΩΤΙΑΔΗ,
ΚΕΛΛΗΔΗ, Β. ΖΩΤΙΑΔΗ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΩ, Α. ΜΕΓΑ,
ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙΣ

ΜΝΗΜΗΣ
ΧΑΡΙΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Βόρειοι γείτονές μας, οἱ Βούλγαροι, ἐπέτυχαν μὲ τὸ γνωστὸν πραξικόπημά των τοῦ 1885 νὰ προσαρτήσουν εἰς τὴν ἡγεμονίαν των χώραν ἑλληνικήν, τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Πόλεις καὶ ἐπαρχίαι δλόκληροι, ὅπου ἀπὸ αἰώνων ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἤκμαζεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, περιῆλθαν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπεδίωξαν εὐθὺς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν των. Μὲ πιέσεις καὶ διωγμοὺς καὶ πυρπολήσεις καὶ φόνους ἐπέτυχαν νὰ ἐκριζώσουν τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἀπὸ τὰς προαιωνίους ἐστίας του καὶ νὰ μεταβάλουν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὴν ὄψιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἑλληνικῆς Θράκης.

Ἀγχιαλῖται, Μεσεμβρινοὶ καὶ ἄλλοι Μαυροθαλασσίτες ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι εἰς τὴν μακρὰν πομπὴν τῶν προσφύγων, ποὺ ἐξήτησαν καταφύγιον εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Προσφυγες τώρα ὅλοι οἱ βορειοθρᾶκες Ἕλληνες ζοῦν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἀναπολοῦντες μὲ συγκίνησιν τὴν ζωὴν τῆς ἀγαπητῆς των γενετείρας. Ἀλλ' ὅχι σπανίως συμβαίνει νὰ δοκιμάζουν λύπην καὶ ἀγανάκτησιν, βλέποντες τοὺς Βουλγάρους ὅχι μόνον νὰ παραμορφώσουν καὶ ἀλλοιώνουν τὰ ἱστορικὰ ὀνόματα τῶν πόλεων καὶ χωρίων, τὰ ὅποια οἰκειοποιήθησαν διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ καὶ νὰ παραχαράττουν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν μὲ τὴν προδράθειαν νὰ ἐμφανίσουν ἀνέκαθεν βουλγαρικοὺς τοὺς τόπους, ποὺ σήμερα κατοικοῦν καὶ ἀπολαμβάνουν. Καὶ τὴν παραχάραξιν αὐτὴν τῆς ἀληθείας ἀποτολμοῦν ὅχι μόνον πρόσωπα ἀνεύθυνα ἢ ἡμιμαθῆ, ὥς δημοσιογράφοι καὶ ἔκτακτοι συνεργάται ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ ὁδηγῶν ὁδοιπορικῶν, ἀλλὰ καὶ Βούλγαροι ἐπιστήμονες, συνηθίσαντες νὰ γράφουν τὰ ἔργα των εἰς τὴν γερμανικὴν ἢ γαλλικὴν, ἀπευθυνόμενοι εἰς εὐρὺ εὐρωπαϊκὸν κοινόν. Οὕτω Βούλγαροι βυζαντινολόγοι καὶ ἱστορικοὶ τῆς τέχνης ἐπεζήτησαν εἰς ἰδιορρυθμίας τινὰς καὶ καλλωπίσματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης ν' ἀνεύρουν στοιχεῖα ἰδίου ρυθμοῦ, ἀντικατοπτρίζοντες δῆθεν τὸ πρωτότυπον καὶ τολμηρὸν πνεῦμα παλαιῶν βουλγάρων καλλιτεχνῶν. Ἡ ἐκζήτησις δ' αὕτη ἔνα ἔχει καὶ μόνον σκοπόν, τὴν δημιουργίαν τίτλων ἐπὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, δυναμένων νὰ στηρίξουν καὶ δικαιώματα ἔθνικὰ τῶν Βουλγάρων ἐπ' αὐτῆς.

Τὰ μνημεῖα ὅμως ἔχουν πολλάκις φωνήν· ὁμιλοῦν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν

γλώσσαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς παραδόσεως. Πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατασιγασθῇ ἡ φωνὴ τῶν μνημείων, ὅταν ταῦτα λαλοῦν τὴν γνησιωτέραν ἑλληνικὴν, ἐκπεφρασμένην μὲ τοὺς καθαρωτέρους χαρακτῆρας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου; Τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως δύσκολον, ἀλλ' ὅχι ἀκατόρθωτον διὰ Βουλγάρους, τῶν ὁποίων κύριον γνώρισμα εἶναι ἡ τόλμη. Ἐτόλμυσαν λοιπὸν οἱ Βούλγαροι καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ὅπου δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ τ' ἀποξέσουν ἐκ τῶν λίθων ἢ τῶν μετάλλων ἢ νὰ τ' ἀπαλείψουν ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν, νὰ τ' ἀποστερήσουν τὴν πραγματικὴν τῶν σημασίαν καὶ ἰδοὺ τί ἐφευῖρον: Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἶπον, κατέχει εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἷαν θέσιν ἡ λατινικὴ εἰς τὴν Δύσιν· ὅθεν αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς πολλὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα δὲν εἶναι δηλωτικαὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἀλλὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀνατολῆς¹. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐνόμισαν οἱ Βούλγαροι, ὅτι κατασιγάζεται ἡ φωνὴ τῶν μνημείων, ὅταν ταῦτα δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰς θεωρίας τῶν καὶ δὲν συμφέρουν εἰς τὰς ἐθνικὰς τῶν βλέψεις.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἀπὸ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τῶν Βουλγάρων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἄθικτος ἡ ἑλληνικωτάτη **Μεσημβρία**, τῆς ὁποίας οἱ ναοὶ κατέχουν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν μνημείων ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ². Οὕτως ὁ **A. Rachéon**, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν περικαλλῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας, ἔγραψεν ἴδιον ἔργον, *Eglises de Mésembria*³, ὅπου ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ μνημεῖα αὐτῆς ἀνταποκρίνονται δῆθεν εἰς ἐθνικὴν βουλγαρικὴν τέχνην, ἀνεξάρτητον ἐν πολλοῖς τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς τέχνης⁴. Ἄλλος πάλιν Βούλγαρος, ζωγράφος αὐτός, ὑπογράφόμενος **Vosir**, ἐδημοσίευσεν γαλλιστὶ εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Σόφιας, τὴν *Parole Bulgare*, τῆς 6 Ἰανουαρίου 1939 ἄρθρον, εἰς τὸ ὁποῖον ὅχι μόνον τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παλαιὰ σπίτια τῆς, ὅπου ἀνενδράφησαν γενεαὶ ἀναρίθμητοι Μεσημβριανῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, — τῆς *Nessebre*, ὅπως αὐτὸς

¹ Περὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τῶν Βουλγάρων βυζαντινολόγων καὶ τῶν παραδόξων ἐρμηνειῶν ὁρισμένων μεσαιωνικῶν μνημείων βλ. **Γ. Α. Σωτηρίου**, Αἱ βυζαντιναὶ σπουδαὶ (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Καινῆς Διδαχῆς», τόμ. Α' (1920) σελ. 5 κ.ε.).

² **Γ. Α. Σωτηρίου**, Χριστιαν. καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, τ. Α', Ἀθῆναι 1942 σ. 470 καὶ 474.

³ *Monuments de l'art en Bulgarie, publiés par l'Institut Archéologique Bulgare*, τόμ. II, Sofia 1932.

⁴ Περὶ τῶν σωβινιστικῶν τούτων θεωριῶν τῶν Βουλγάρων βυζαντινολόγων βλ. τὰς παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ **Γ. Α. Σωτηρίου** εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Β', 1926 σ. 173 κ.ε. καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ *Rachéon* ἐν *Byz.-Neugriech. Jahrbücher*, 9 (1930-1932) σ. 394-398, ὅπου ὁ κ. Σωτηρίου ὑπομνησκει «τοὺς στενωτάτους δεσμούς τῆς Μεσημβρίας μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βυζαντίου».

τὴν ὀνομάζει — ζητεῖ νὰ ἐμφανίσῃ ὡς βουλγαρικά. «Ὁ χὰν Κρούμος, λέγει ὁ *Vosir*, τὸ 812 μ. Χ. ἐκυρίευσεν τὴν *Nessebre* μετὰ πολιορκίαν δεκατεσσάρων ἡμερῶν. Τότε πιθανῶς, λέγει, ἔλαβεν ἡ πόλις τὸ σημερινόν της ὄνομα εἰς ἐκ τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ Κρούμου ὀνομάζετο *Nessedor* (!)»

Νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς Βουλγάρους εἰς ὅλας τὰς προσπάθειάς αὐτὰς καὶ νὰ ἀναιρέσωμεν ὅσα γράφουν καὶ διδάσκουν τὸν λαόν των καὶ τοὺς ξένους περὶ τῆς ἱστορίας τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους κατέλαβον διὰ τῆς βίας, εἶναι μάταιον· διότι αὐταὶ ὀφείλονται εἰς ὑπέρμετρον σωβινισμόν καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν Βουλγάρων, ἐπιστημόνων καὶ μὴ, νὰ ἐνοφθαλμίσουν εἰς τὸν βουλγαρικὸν κορυμὸν τοὺς ἀειθαλεῖς βλαστοὺς, ποὺ ἀπέκοψαν ἀπὸ αἰωνόβιον καὶ καλλίκαρπον δένδρον. Εἰς ἡμᾶς ὅμως, ποὺ ἀφήσαμεν εἰς τὴν γραφικὴν ἐκείνην ἀκτὴν τῆς Μαύρης θαλάσσης σπίτια καὶ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ τάφους τῶν πατέρων καὶ πάππων μας, ἐπιβάλλεται ὡς καθήκον νὰ φέρωμεν εἰς τὸ φῶς τὴν ἀληθινὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, τὴν ὁποίαν πρὸ τριακονταετίας συνέγραψε Μεσημβριανός, ὁ μακαρίτης **Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης**.

Ὁ **Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης** ἐγεννήθη εἰς τὴν Μεσημβρίαν τὸ 1850. Ἀποφοιτήσας τῆς ἀστικῆς σχολῆς τῆς πατρίδος του ἠναγκάσθη, δωδεκαετῆς τὴν ἡλικίαν, νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς διάφορα καταστήματα, μεθ' ὃ μετέβη τὸ 1874 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετῆλθεν ἐπὶ τρία ἔτη τὸν ἐντολοδόχον καὶ ἀπέκτησεν ἱκανὴν περιουσίαν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877-78, ἔχων ἐναποθηκευμένα πολλὰ ἐμπορεύματα εἰς τὸν Πύργον τῆς ΒΑ Θράκης, ἀπώλεσε ὅλην τὴν περιουσίαν του, τὴν ὁποίαν διήρπασαν Κιρκάσιοι καὶ βασιβοζοῦκοι. Ἐκ τούτου ἐγκατέλειπε τὸ ἐμπόριον, κατὰ δὲ τὸν καθορισμὸν τῆς αὐτονόμου Ἀν. Ρωμυλίας διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐπαρχίας Ἀγχιάλου Ἀλλὰ τὴν θέσιν ταύτην διετήρησεν ἐν μόνον ἔτος, διότι ἡ ζωὴ του ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Τεργέστην καὶ ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς ὡς ἐμποροῦπάλληλος προσελήφθη τῇ προστασίᾳ τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου ὡς γραμματεὺς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τὸ 1891. Τὴν θέσιν ταύτην ὁ Κωνσταντινίδης διετήρησεν ἐπὶ εἴκοσιν ἑξ ἔτη, ἐκπληρώσας μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τὰ ἀνατεθέντα εἰς αὐτὸν καθήκοντα.

Κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του, ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν του πλουσίαν καὶ καλῶς συγκεκροτημένην βιβλιοθήκην, ὁ Κωνσταντινίδης δὲν ἔπαυσε μελετῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Καταρτισθεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, συνειργάσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὴν «Νέαν Ἠμέραν», δημοσιεύσας εἰς τὴν ἐπιφυλλίδα καὶ εἰς τὰς στήλας αὐτῆς διαφόρους πραγματείας. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται αἱ περὶ τῶν ἑλληνίδων πόλεων τῆς Θράκης ἐν τῷ Εὐξείνῳ Μεσημβρίας, Ἀγχιάλου καὶ Ἀπολλωνίας πραγματεῖαι, ἡ περὶ τοῦ Ἀγχιαλέως **Μιχαήλ** τοῦ Κατακουζηνοῦ, ἡ περὶ τοῦ Μητροπολίτου Πόσνης Ἀμβροσίου, ἡ

περὶ Ἰωάννου Μανιάτου, ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης (1748-1821) κ. ἄ. Προσέτι ἐδημοσίευσεν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Πόλῃ τῆς Ἰστορίας ἐλληνικῆς Κοινότητος, διάφορα ἔγγραφα καὶ ἄλλας πραγματείας εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὴν «Νέαν Σιδῶνα» τῶν Ἱεροσολύμων.

Πρὸς τούτοις συνέγραψε τὰ ἐξῆς ἔργα, παραμείναντα ἀνέκδοτα ἕνεκα ἐλλείψεως πόρων: α) Ἱστορίαν τριμερῆ τῆς Μεσημβρίας, Ἀγχιάλου καὶ Ἀπολλωνίας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐποικίσεως αὐτῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, β) Περὶ τῆς ἔριδος τῶν «Τριῶν Κεφαλαίων», τοῦ σπουδαιοτάτου, ἀλλὰ καὶ ἀνιαιρωτάτου τούτου ἐπείσοδιου τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου, γ) «Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς περὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ», δ) Στίχους καὶ Ἐπιγράμματα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, ε) Δοκίμιον ἐβραϊκῆς γραμματολογίας κλπ.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὁ Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης προσελήφθη ὡς γραμματεὺς τοῦ ἐν Τεργέστη ἐλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ ὑπηρετήσας ἐπὶ πενταετίαν ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας τὸ 1925 ἕνεκα τοῦ προβεβηκότος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ¹.

Τὸ χειρόγραφον τοῦ Κωνσταντινίδου, τὸ περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «**Ἡ Μεσημβρία, Ἀγχιάλος καὶ Ἀπολλωνία ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐποικίσεως αὐτῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν**», σύγκειται δὲ ἐκ τριῶν τετραδίων, σχ. 4^{ον}, ὧν ἕκαστον ἔχει χωριστὴν ἀρίθμησην σελίδων καὶ ἰδιαίτερον ὑπότιτλον: **Α' Ἡ Μεσημβρία, Β' Ἡ Ἀγχιάλος καὶ Γ' Ἡ Ἀπολλωνία (Σωζόπολις νῦν καλουμένη)**. Ταῦτα ἐγράφησαν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν Τεργέστη τὸ 1915, ὡς σημειοῦται εἰς τὸ τέλος τῆς προεισαγωγῆς, ἣτις προτάσσεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, κατετέθησαν δ' ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συγγραφέως τὸ 1925 μετ' ἄλλων ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν, ὅπου ἀπόκεινται καταγεγραμμένα ὑπ' ἀριθ. χειρογρ. Ψ2. Ἐκ τούτων παρελάβομεν τὸ Α' μέρος, τὸ ἀφορῶν τὴν Μεσημβρίαν, τὸ ὁποῖον πλὴν τῆς προεισαγωγῆς (σελ. α-ε) περιλαμβάνει ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας (σελ. 1-61) καὶ τὰ ἐξῆς κεφάλαια: α) ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας (63-66), β) Ἐπιγραφαὶ χριστιανικῆς ἐποχῆς (69-70), γ) Ἀρχαῖα νομίσματα Μεσημβρίας (71-73), δ) Ἡ Μεσημβρία ὡς ἐπισκοπὴ, ἀρχιεπισκοπὴ καὶ μητροπόλις (78-81), ε) Κατάλογος τῶν ἐπισκόπων, ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Μεσημβρίας (82-99), ς) Χρυσόβουλλα καὶ πατριαρχικὰ σιγίλλια ὑπὲρ μονῶν τινῶν τῆς Μεσημβρίας (103-124), ζ) Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ

¹ Τὰ βιογραφικὰ ταῦτα στοιχεῖα παρελάβομεν ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ συγγραφέως, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ εἰς τὸ τέλος τοῦ περὶ Μεσημβρίας ἔργου αὐτοῦ.

Αἴμονα (125-127), η) Ἑτεραὶ ἱερὰι μοναὶ περὶ τὴν Μεσημβρίαν (127-128), θ) Κῶδιξ ἀφιερωμάτων τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας (128 α-ζ), ι) Αἱ ἐν Μεσημβρίᾳ ὑπάρχουσαι ἄλλοτε καὶ νῦν ἐκκλησίαι (128 η-ξ), ια) Βιογραφίαι ἐπισήμων Μεσημβριανῶν, διακριθέντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, Α' Κυριακὸς Κουμπάρης (129-133), Β' Κωνσταντῖος ὁ Β', πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1834-1835) (σελ. 135-136) καὶ ια) βιογραφία τοῦ συγγραφέως (137-139). Ταῦτα, ἐξαιρέσει τῆς προεισαγωγῆς καὶ τῆς βιογραφίας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντῖου Β', συνεκδίδομεν ὡς παράρτημα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας².

Εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἰδιαίτερας του πατρίδος ὁ Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης κατέγινε μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ ἀγάπην, ὥστε καμία εἰδησίς του νὰ μὴν εἶναι ἀμάρτυρος, ἀλλ' ὅλαι ἱστορικῶς μεμαρτυρημέναι. Ἡ ἐκθεσις τῶν γεγονότων εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀπερικόσμητος καὶ πολλάκις τὰ πρᾶγματα παρατίθενται ξηρῶς ἄνευ καταδείξεως τῆς ἐσωτερικῆς των συνοχῆς ἢ ἀλληλουχίας. Ἀλλ' ἡ ἀφήγησις εἶναι πάντοτε σαφὴς καὶ ἀπηκριβωμένη, καταδηλοῦσα τὴν τελείαν προσήλωσιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Ἀτυχῶς ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἔργον εἶναι γραμμένον, εἶναι διὰ τὴν ἐποχὴν μας πολὺ ἀρχαϊκὴ. Διὰ νὰ καταστήσω τοῦτο προσιτὸν εἰς εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν, δὲν ἐδίστασα νὰ ἐπιφέρω ἀπλοποιήσεις τινὰς εἰς τὴν γλῶσσαν, βέβαιος ὢν ὅτι καὶ ὁ ἀοίδιμος συγγραφεύς, ἂν ἔζη σήμερον, θ' ἀπήλλασσε τὸ ἔργον του ἀπὸ τὸν γλωσσικὸν ὄγκον. Οὕτως ἀνέλυσα πολλὰς μετοχὰς, ἐξωμάλυνα ὑπερβατὰ, ἀντικατέστησα λέξεις ἀρχαιοπινεῖς μὲ ἄλλας νεωτέρας. Ὅτι ἄλλως προσετέθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸ κείμενον καὶ τὰς σημειώσεις εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν εἴτε πρὸς διόρθωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γραφομένων ἐτέθη ἐντὸς ἀγκυλῶν [].

Εἶμαι εὐτυχής, διότι ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Σωτηρίου** ἐδέχθη νὰ παράσχῃ τὴν συνεργασίαν του, πλουτίζων τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντινίδου μὲ ἰδίαν μελέτην περὶ τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας. Διὰ ταύτης καθορίζονται ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἡ ἀξία καὶ ἡ θέσις τῶν μνημείων τούτων ἐν τῇ καθόλου βυζαντινῇ τέχνῃ.

Θερμὰς εὐχαριστίας ὀφείλω ἐπίσης εἰς δύο ἐκ τῶν νεωτέρων μας ἀρχαιολόγων, τὸν κ. **Μάρκελλον Μιτσόν**, διευθυντὴν τῆς ἐπιγραφικῆς συλλογῆς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν καὶ τὴν κ. **Εἰρήνην Βαρούχα Χριστο-**

¹ Τὴν μὲν προεισαγωγὴν παρελείψαμεν ὡς ἥττονος ἀξίας, τὴν δὲ βιογραφίαν τοῦ Πατριάρχου ὡς μηδόλως διακριθέντος ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

² Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφόμενων κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, τὸ μὲν δ' ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Θρακ. Θεσαυροῦ ς' (1939-40) σελ. 21-24, τὰ δὲ ζ' καὶ η' αὐτόθι, Ε (1938-39) σελ. 87-89. Ὡσαύτως μέρος τῆς ἱστορίας τῆς Ἀπολλωνίας κατεχωρήθη εἰς τὰ Θρακικὰ τ. Γ' (1932) σελ. 150-171.

δουλοπούλου, διευθύντριαν τοῦ Νομισματικοῦ μας Μουσείου, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον νὰ ἐπεξεργασθῶν τὰ σχετικά μὲ τὴν εἰδικότητά των κεφάλαια τῆς ἐργασίας τοῦ Κωνσταντινίδου. Ὁ μὲν κ. Μισὸς συνεπλήρωσε τὸ περὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν τῆς Μεσημβρίας κεφάλαιον, γράψας ἰδίαν μονογραφίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχρησιμοποίησε πᾶσαν τὴν νεωτέραν βιβλιογραφίαν, ἡ δὲ κ. Βαρούχα ἐπεξεργάσθη ὁμοίως τὸ περὶ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας κεφάλαιον. Οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἐργασία τοῦ Κωνσταντινίδου ἀνεθεωρήθη καὶ συνεπληρώθη κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου θὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς δεύτερος τόμος, περιλαμβάνων τὴν **Λαογραφίαν** τῆς Μεσημβρίας, διὰ τῆς ὁποίας θὰ δοθῇ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρης καὶ σαφὴς εἰκὼν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς μέχρι ἐσχάτων ἀκροπόλεως ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσει.

Ἡ ἀγάπη δέ, τὴν ὁποίαν οἱ Μεσημβριανοί, ὅπουδὴποτε γῆς καὶ ἂν εὐρίσκωνται, αἰσθάνονται διὰ τὴν προσφιλεῖ των γενέτειραν, παρεκίνησεν ἄλλα τέκνα αὐτῆς, τοὺς ἀδελφούς **Μενέλαον** καὶ **Βασίλειον Γ. Ζωτιάδη** νὰ χορηγήσουν ἀφειδῶς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῆς ἰδιαίτερας των πατρίδος.

1 Ἀπριλίου 1945

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΕΓΑΣ

Εἰκ. 1. Ἡ Μεσημβρία πρὸ τοῦ 1906.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ

Α΄

[Ἀρχαῖοι χρόνοι].

Ἡ Μεσημβρία εἶναι ἡ βορειότερα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ιδρύθησαν ἐπὶ τῆς Θρακικῆς παραλίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ, διέσφζε δὲ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν τὸ πρῶτον αὐτῆς ὄνομα καὶ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ὄψιν.

Ἐκτισμένη ἐπὶ χερσονησιδὸς τινος ὑψηλῆς καὶ ἀποκορήμνου, ἡ Μεσημβρία συνδέεται μετὰ τῆς στερεᾶς διὰ στενωτάτου ἰσθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει μῆκος χιλίων περίπου βημάτων. Εἶναι τόσον στενὸς ὁ ἰσθμὸς οὗτος, ὥστε ἐνίοτε, ἐν καιρῷ σφοδρᾶς τρικυμίας, τὰ θαλάσσια κύματα ὑπερπηδῶσιν αὐτόν, μεταβάλλοντα τὴν Μεσημβρίαν εἰς νῆσον.

Τὸ πάλαι ἡ περιφέρεια αὐτῆς ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα κατὰ τὴν πάροδον ὅμως τῶν αἰώνων, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν κατάπτωσιν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς τειχῶν, μέγα μέρος τῆς πόλεως κατεβρώθη ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. Τὰ θεμέλια τῶν ἀρχαίων τειχῶν διακρίνονται ἀκόμη εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Ἡ θεὰ τῆς Μεσημβρίας ἔξωθεν εἶναι πολὺ γραφικὴ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς λαμπρότητος σφύζονται μόνον περικαλλεῖς τινες, ἀλλὰ καταρρέου-

σαι βυζαντινὰ ἐκκλησίαι, τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας καὶ λείψανα τῶν ἰσχυροτάτων τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε περιέβαλλον αὐτήν.

Δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδρύσεως τῆς Μεσημβρίας, ὡς καὶ τίνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι αὐτῆς ἰδρυταί.

Τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς ἑλληνίδος πόλεως, κειμένης ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὸν σφζόμενον Περίπλουν τῆς Οἰκουμένης, ὅστις κατὰ τινὰς μὲν εἶναι ἔργον τοῦ ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσου (521-485 π. Χ.) ἀκμάσαντος γεωγράφου Σκύλακος Καρυανδέως τοῦ πρεσβυτέρου, κατ' ἄλλους δὲ συνονθύλευμα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ὡς γνωστόν, ὁ Σκύλαξ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἵνα ἐξερευνήσῃ διάφορα μέρη τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου¹. Ἐπίσης ἀναφέρεται ἡ Μεσαμβρία ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅστις πιθανῶς καὶ ἐπεσκέφθη αὐτήν, ὅτε μετέβαινεν εἰς Ὀλβίαν². Οὗτος ἱστορεῖ, ὅτι οἱ Σκυρμιάδαι καὶ οἱ Νιψαῖοι, θρακικοὶ λαοὶ κατοικοῦντες μεσογειότερον τῆς Ἀπολλωνίας καὶ Μεσημβρίας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρεμποδίσουν τὴν διάβασιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Δαρείου, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσεν διὰ τῆς χώρας αὐτῶν κατὰ τῶν Σκυθῶν (περὶ τὸ 515 π. Χ.), καὶ ὑπετάγησαν εἰς αὐτὸν ἀμαχητί³. Ἀλλαχοῦ τῆς μεγάλης αὐτοῦ συγγραφῆς ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι

¹ «Εἰσὶ δὲ ἐν τῷ Πόντῳ πόλεις ἑλληνίδες αἰδε ἐν Θράκῃ Ἀπολλωνία, Μεσημβρία, Ὀδησσόπολις, Κάλλατις καὶ ποταμὸς Ἰστρὸς». (Σκύλακος Καρυανδέως Περίπλους τῆς θαλάσσης τῆς Οἰκουμένης Εὐρώπης κλπ. κεφ. 67. Geogr. graeci minores, ἔκδ. C. Müllerus, τ. I, Parisiis 1855, σ. 57). [Τὴν ἰδρυσιν τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἀποικιῶν Διονύσιος ὁ Βυζάντιος (περὶ τὸ 30 π. Χ.) θέτει εἰς τοὺς μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ Βυζαντίου ἤτοι μετὰ τὸ 657 π. Χ. χρόνους. Ἀξιοσημείωτα καὶ ὅσα οὗτος περὶ τῶν ὑδάτων τῆς Μαύρης Θαλάσσης λέγει ἐν τῷ Ἀνάπλῳ Βοσπόρου, κεφ. 2: «Περὶοικοῦσι δ' αὐτὸν (τὸν Πόντον), πρὸς θαλάττῃ μὲν πόλεις ἑλληνίδες, ἃς μετὰ τὴν τοῦ Βυζαντίου γένεσιν ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων ἀπέκτισαν, ὑπὲρ δὲ τὴν θάλασσαν ἔθνη βάρβαρα πολλὰ καὶ μεγάλα. Μετέχει δὲ τῆς λίμνης θάλαττα τρεπομένη καὶ πλήθῃ τῶν ἀφ' ἐκατέρας τῆς ἡπείρου κατερχομένων ποταμῶν ἐπιγλυκαίνει τὴν φυσικὴν δεινότητα» (Dionysii Byzantii Anaplus Bospori una cum scholiis ed. R. Güngerich, Berolini 1927, σελ. 2, 3-8). Πράγματι τὰ ὕδατα τῆς Μαύρης Θαλάσσης εἶναι γλυκύτερα τῶν τῆς Μεσογείου (ἐκατὸν δράμια ὕδατος τῆς Μεσογείου περιέχουν 3,80 δράμια ἄλατος, ἐνῶ ἴση ποσότης ὕδατος τοῦ Εὐξείνου μόνον 1,90 δράμια ἄλατος)].

² [Ἡ Ὀλβία ἔκειτο εἰς τὴν νότιον Ρωσσίαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὑπάνιος ποταμοῦ (σημερινοῦ Μπούγκ), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους (Δνιέپر), ἰδρύθη δὲ ὑπὸ τῆς Μιλήτου τὸ 645 π. Χ. καὶ ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῶν ἐν τῇ σκυθικῇ παραλίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Περὶ τῆς ἐμπορικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ροπῆς καὶ ἐνεργείας τῆς Ὀλβίας ἰδ. Κ. Παπαρηγόπουλου Ἱστορίαν τοῦ Ἑλλην. ἔθνους. ἔκδ. 6 μετὰ προσθηκῶν κλ. ὑπὸ Π. Καρολίδου, 1932 τ. 1, 1 σελ. 309 κέ. καὶ A. Schulten ἐν Pauly-Wissowa Realencycl. ἡμίτ. XXXIV (1937) σ. 2405-2424].

³ «Οἱ μὲν γὰρ τὸν Σαλμυδησὸν ἔχοντες Θρήικες καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης τε καὶ Μεσαμβρίας πόλιος οἰκήμενοι, καλεόμενοι δὲ Σκυρμιάδαι καὶ Νιψαῖοι, ἀμαχητί σφέας αὐτοὺς παρέδοσαν Δαρείῳ». (Ἡρόδ. IV 93). Οἱ Νιψαῖοι οὗτοι πάντως εἶναι οἱ ἐν τῇ Καταβάσει τῶν Μυρίων ἀναφερόμενοι Τρανίραι [Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβ. VII 2, 32. Περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν ἰδ. Κ. Παπαρηγόπουλου, ἐνθ' ἀν. 1, 2 σελ. 10 κέ.].

οἱ Βυζάντιοι καὶ οἱ Χαλκηδόνιοι, οἱ ὅποιοι μετέσχον τῆς οἰκτρῶς ἀποτυχούσης ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (500-494 π. Χ.), φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν τοῦ προσεγγίζοντος Φοινικικοῦ στόλου, ἐγκατέλειψαν τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ κατέφυγον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὅπου κατόκησαν τὴν Μεσημβρίαν¹.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ἠρύσθη πάντως τὴν εἰδησιν ὁ σοφὸς σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ Εὐσταθίος ὁ Θεσσαλονίκης, ὅστις θεωρεῖ τὴν Μεσημβρίαν ὡς κτίσμα Βυζαντίων καὶ Χαλκηδονίων, καταφυγόντων εἰς αὐτὴν μετὰ τινὰ ἀτυχῆ «μάχην»². Ἀλλ' ἐξ ὧν οἱ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἔγραψαν περὶ τῆς Μεσημβρίας ἡ γνώμη τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου ἀποδεικνύεται ἀμφισβητήσιμος. Ὁ Χῖος γεωγράφος Σκύμνος, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὴν α' ἑκατονταετηρίδα, ἐν τῇ ἐμμέτρῳ περιηγήσει αὐτοῦ ἀναφέρει τὴν Μεσημβρίαν ὡς ἀποικίαν Χαλκηδονίων καὶ Μεγαρέων, οἰκισθεῖσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ Σκύθας ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου³. Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ Σκύμνος τὴν εἰδησιν ἠρύσθη ἐκ προγενεστέρων πηγῶν, πιθανῶς ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ἔργων Δημητρίου τοῦ Καλλατιανοῦ ἢ Πολέμωνος τοῦ Ἰλιέως, οἱ ὅποιοι περιέγραψαν τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου. Ἐξ ἄλλου ὁ Στράβων λέγει τὴν Μεσημβρίαν ἀποικὸν Μεγαρέων μόνον, ἀποσιωπῶν τὸν χρόνον τῆς ἐποικίσεως αὐτῆς⁴.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὑφίστανται αἱ διαφωνίαι αὗται, ποίαν ἐποχὴν τῆς ἐποικίσεως τῆς Μεσημβρίας πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὡς βεβαίαν καὶ ποίους ὡς πρῶτους αὐτῆς οἰκιστάς; Μήπως κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ πόλις, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει αὐτὴν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ καθορίσῃ τὸν τόπον, ὅπου κατόκουν οἱ Σκυρμιάδαι καὶ οἱ Νιψαῖοι; Ἡ προϋπῆρχεν ἡ πόλις ὡς ἀποικία μεγαρική, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς εἰς συγγενῇ πόλιν, κατέφυγον οἱ ἀποικοὶ τῶν Μεγαρέων Βυζάντιοι καὶ Χαλκηδόνιοι κατὰ τὸ τέλος τῆς ἰωνικῆς

¹ «Βυζάντιοι μὲν νῦν καὶ οἱ πέρηθεν Χαλκηδόνιοι οὐδ' ὑπέμειναν ἐπιπλέοντας τοὺς Φοίνικας, ἀλλ' οἰχόντο ἀπολιπόντες τὴν σφετέρην ἔσω ἐς τὸν Εὐξείνου πόντον, καὶ ἐνθαῦτα πόλιν Μεσαμβρίην οἰκήσαν» (Ἡρόδ. VI 33).

² «Ἱστορεῖται δὲ καὶ τὴν ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Εὐξείνου πόντου Μεσημβρίαν Χαλκηδονίων εἶναι κτίσμα καὶ Βυζαντίων, ἡττηθέντων ἐν τινι μάχῃ καὶ φυγόντων ἐκεῖ». (Εὐσταθίου. Παρεκβολαὶ κεφ. 803 (Geogr. Gr. min. II, Parisiis 1861, σ. 356-7).

³ «Περὶ τὴν ὑπώρειαν δὲ τοῦ καλουμένου Αἴμου πόλις ἐστὶ λεγομένη Μεσημβρία, τῇ Θρακίᾳ Γετικῇ τε συνορίζουσα γῇ. Χαλκηδόνιοι ταύτην δὲ Μεγαρεῖς τ' ὥκισαν, ὅτ' ἐπὶ Σκύθας Δαρεῖος ἐστρατεύετο».

(Ἀωνόμου (Σκύμνου Χίου, ὡς φέρεται) Περιήγησις, στίχ. 738-742. Geogr. gr. min. I 225).

⁴ «Ἐπὶ Μεσημβρία, Μεγαρέων ἀποικος» (Στράβ. Γεωγρ. VII 319).

ἐπαναστάσεως; Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, θεωροῦμεν λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ Μεσημβρία συνωκίσθη ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου [ἦτοι περὶ τὸ 520 π. Χ.]¹.

Ἐννοεῖται ὅτι μικρὰν πίστιν παρέχουμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Σουΐδα κατὰ τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς Εὐγείτονα, ὁ περὶ τὰ μέσα τῆς 5' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας γνωστότατος μυθοποιὸς Αἰσώπος ἦτο Μεσημβριανὸς τὴν πατρίδα².

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς Μεσημβρίας διαφωνοῦν τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ Μεσαμβρία τοῦ Ἡροδότου καὶ Μεσσαμβρία ἢ Μεταμβρία τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ νομισμάτων τῆς πόλεως ἐκαλεῖτο πρότερον κατὰ τὸν Στράβωνα *Μεγεβρία* ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ διήθεν *Μένα* καὶ τῆς θρακικῆς λέξεως *βρία*, ἣτις σημαίνει πόλιν³, ἐνῶ ἐν ταῖς Χρηστομαθειαῖς αὐτοῦ λέγεται καὶ *Μεσημβρία* ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ *Μέσιος* καὶ τῆς θρακικῆς λέξεως⁴. Ἀλλὰ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς ὀνομάζει αὐτὴν *Μεσημβρίαν* ἀπὸ τοῦ *Μέλσον* καὶ ἐπὶ τὸ εὐφωρότερον Μεσημβρίαν⁵, ὁ δὲ βυ-

¹ [Καλύτερα φαίνεται ἡ παρὰ Σκύμνω σφριζομένη παράδοσις, ἡ ὁποία δὲν μνημονεύει μὲν ὠρισμένην ἀφορμὴν πρὸς ἰδρύσιν τῆς Μεσημβρίας, ἀλλ' ὡς οἰκιστὰς ἀναφέρει τοὺς Καλχηδονίους καὶ Μεγαρεῖς, χρόνον δὲ ἰδρύσεως τὴν ἐπὶ Σκύθας ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου. Ὅθεν πιθανώτερον εἶναι ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ἡ ἀποικία αὕτη ἰδρύθη περὶ τὸ 520 π. Χ. ὑπὸ Μεγαρέων, ἀλλὰ βραδύτερον, καὶ δὴ τὸ 493 π. Χ. προσήλθον εἰς αὐτὴν καὶ ἀποικοὶ ἐκ τῆς μεγαρικῆς Χαλκηδόνης. Ὁ δωρικὸς δὲ χαρακτήρ τῆς Μεσημβρίας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευομένων κατωτέρω ἐπιγραφῶν, διτηρήθη ἐπὶ μακρόν (Ποβλ. K. Beloch, Griech. Geschichte, 2 τ. I, 1 σελ. 260, I, 2 σελ. 234 καὶ Lenk ἐν Pauly-Wissowa RE λ. Mesambria). Ἀξίον σημειώσεως εἶναι καὶ ὅτι τὸ ἐπώνυμον τῆς πολιούχου τῆς Μεσημβρίας Παναγίας εἶναι «Μεγαριώτισσα»].

² «Αἰσώπος Σάμιος ἢ Σαρδιανός. Εὐγείτων δὲ Μεσημβριανὸν εἶπε». (Σουΐδα Λεξ. ἐν λέξει Αἰσώπος). Τίς ὁ Εὐγείτων οὗτος ἄγνωστος. Μὴ ἀναγνωστὸς Εὐγαίων, ἱστορικὸς Σάμιος; [Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ὁ Αἰσώπος κατήγετο ἐκ Φρυγίας].

³ «Μεσημβρία Μεγαρέων ἀποικος, πρότερον δὲ *Μεγεβρία, οἷον *Μένα πόλις, τοῦ κτίσαντος *Μένα καλουμένου, τῆς δὲ πόλεως βρίας καλουμένης θρακιστὶ ὡς καὶ ἡ τοῦ Σήλνους πόλις Σηλυμβρία προσηγόρευται». (Στράβ. Γεωγρ. VII 319). Ἐκ τοῦ Στράβωνος ἠρύσθη προφανῶς καὶ ὁ συγγραφεὺς τὴν Συνέχειαν εἰς Θεοφάνη VI 22 (σελ. 413, 3 ἐκδ. Βόννης): «... ἐν Μεσημβρίᾳ, τὸ πρὶν μὲν Μεγεβρία καλουμένη, ἀπὸ Μένου Θρακὸς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος, καὶ βρία τὸ παρὰ τισι Θρακῶν πόλισμα λεγόμενον πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία ὀνομάζεται».

⁴ «Ὅτι θρακιστὶ καλεῖται ἡ πόλις βρία διὸ Μεσημβρία μὲν ἡ τοῦ Μέσιος βρία, Σηλυμβρία δὲ ἡ τοῦ Σήλνους βρία ἢ δὲ Αἰνός ποτε Πολτυμβρία ἐκαλεῖτο, τοῦ Πόλτνους βρία». (Χρηστομαθεῖαι ἐκ τῶν Στράβ. γεωγραφικῶν, Βιβλ. Ζ, 43. Geogr. gr. min. II 573).

⁵ «Μεσημβρία, πόλις Ποντική. Νικόλαος πέμπτω. Ἐκλήθη ἀπὸ Μέλσον βρία γὰρ τὴν πόλιν φασι Θρακῆς ὡς οὖν Σηλυμβρία ἢ τοῦ Σήλνους πόλις, Πολτυμβρία ἢ τοῦ Πόλτνους πόλις, οὕτω Μεσημβρία ἢ Μέλσον πόλις καὶ διὰ τὸ εὐφωρότερον λέγεται Μεσημβρία ὁ πολίτης Μεσημβριανός. Ἔστι καὶ Θράκης Μεσημβρία πρὸς τῷ τέλει τῆς Χερσονήσου». (Στέφαν. Βυζάντιος ἐν λέξ. Μεσημβρία). [Υπῆρχε δηλ. καὶ ἑτέρα Μεσημβρία κατὰ τὸ Αἰγαῖον πῆλαγος παρὰ τὴν Μαρώνειαν καὶ τὰ Ἀβδηρα, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος VII, 108].

ζαντινὸς χρονολόγος Συμεὼν Μάγιστρος *Μεμεβρία* ἀπὸ τοῦ *Μέμνου* καὶ ἐπὶ τὸ εὐφωρότερον *Μεσημβρίαν*¹. Πόθεν δὲ ἀρυσθεὶς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος θεωρεῖ αὐτὴν κτίσμα βασιλέως, οὗ φέρει τὸ ὄνομα, ἀγνοοῦμεν².

Εἰκ. 2. Οἱ πόρτες τῆς Μεσεμβρίας.
Τὰ παλαιότερα χρόνια οἱ πόρτες ἐκλείον κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ τοποθεσία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτίσθη ἡ Μεσημβρία, ἦτο φύσει ὀχυρά, ἡ δὲ τέχνη κατέστησεν αὐτὴν ὀχυρωτέραν. Προσέτι εἶχεν εὐρὺν καὶ ἀσφαλῆ λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον ἠδύναντο πολυάριθμα σκάφη νὰ εὗρουν ἀσφαλὲς κατα-

¹ «Μεσημβρία δὲ ἡ πρὶν Μεμεβρία, ἀπὸ τοῦ Μέμνου Θρακὸς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος καὶ βρία τὸ παρὰ τισι Θρακῶν πόλισμα λεγόμενον πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία νῦν ὀνομάζεται». (Συμεὼν Μάγιστρος Χρονολογ. 706, 12 Βόννης).

² «Καὶ μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ἡ τε Μεσημβρία καὶ ἡ Σηλυμβρία, βασιλέων προσηγορίας ἔχουσαι πόλεις, πρὶν ἢ τὴν τῶν Ρωμαίων βασιλείαν ἀνελθῆναι...» (Κ. Πορφυρογεννήτου, Περὶ τῶν θεμάτων Βιβλ. II (τ. III, 45, 1 Βόννης).

[Πρέπει ἐδῶ νὰ προστεθῇ, ὅτι ἡ παρὰ Νικολάω Δαμασκηνῷ ἐτυμολογία τῆς λ. Μεσημβρία εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 20 δημοσιευομένην ἐπιγραφὴν τοῦ I π. Χ. - I μ. Χ. αἰῶνος: *Μεσεμβρία* δὲ... ἀπὸ *Μέλσον* καὶ *βρία* ἄλλη ὁμως ἐπιγραφὴ τῶν μέσων τοῦ II π. Χ. αἰῶνος, εὑρεθεῖσα ἐν Δελφοῖς, παρέχει τὸ ἐθνικὸν *Μεγεβ[ριανός]*, συμφωνοῦσα οὕτω πρὸς τὴν παρὰ Στράβωνι μαρτυρίαν (βλ. κατωτέρω τὰ σημειωθέντα ὑπὸ Μ. Μιτσοῦ εἰς τὰς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 20 ἀρχ. ἐπιγραφάς). Ὅθεν καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας ἐπιγραφὰς παρατηρεῖται ἡ ἰδίᾳ ἀσάφεια, ἡ ὁποία καὶ εἰς τοὺς συγγραφεῖς, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔτυμον τῆς λ. *Μεσαμβρία*, δεικνύουσα ἀπλῶς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξελάμβανον τὴν λ. ὡς σύνθετον ἐκ τοῦ θρακικοῦ *βρία*, σημαίνοντος «πόλις», καὶ ἑνὸς ἀνεξηγήτου α' συνθετικοῦ, τὸ ὁποῖον ἠρμήνευον ὡς κύριον ὄνομα. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ὀρμώμενος ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, εἰκάζει ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαίου θρακὸς βασιλέως, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ὑπῆρξεν ἡ Μεσημβρία].

φύγιον. Ἐπὶ τοῦ Αἴμου, ὁ ὁποῖος ἀπέχει μόλις δῶρον ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας, καὶ ἐπὶ τῶν παραφυάδων αὐτοῦ ἐξετείνοντο πυκνὰ καὶ ὑψίκομα δάση, τὰ ὁποῖα παρείχον ἀνεξάντλητον οἰκοδομήσιμον καὶ ναυπηγήσιμον ξυλείαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἠϋξήθη διὰ τῆς προσελεύσεως νέων ἀποίκων, ἡ Μεσημβρία ἀνῆλθε ταχέως εἰς πολλὴν εὐπορίαν καὶ ἀκμὴν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς πέριξ χώρας καὶ ἡ δραστηριότης τῶν ναυτίλων κατοίκων.

Ὡς ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, οὕτω καὶ ἡ Μεσημβρία εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς αὐτόνομον τὸ πολίτευμα, ὅμοιον πάντως μὲ τὸ πολίτευμα τῆς μητροπόλεως αὐτῆς. Τὴν αὐτονομίαν δ' αὐτῆς ἡ Μεσημβρία ἀπώλεσε μὲν, ὅταν οἱ Πέρσαι διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Λαρείου Μεγαβάζου κατέλαβον μέγα μέρος τῆς Θράκης, ἀνέκτησε δ' αὐτὴν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὴν ἥτταν τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐκτοτε ἡ Μεσημβρία ἐπεδόθη θαρραλεώτερον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ναυτιλίας. Εἰς τοῦτο συνετέλει προφανῶς καὶ τὸ ὅτι ἡ δύσπιστος στάσις τῶν ἐγχωρίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας γείτονάς των πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐκλείψει καὶ ἤδη εἰσῆγον οὗτοι εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Μεσημβρίας ἀφθονώτερα τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ βιοτεχνίας αὐτῶν πρὸς πώλησιν ἢ ἀνταλλαγὴν. Ἐκ τῆς συνεχοῦς δὲ ταύτης ἀμοιβαίας ἐπικοινωνίας μεταξὺ Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων ἐπῆλθε πλήρης ἀδελφωσις τῶν δύο τούτων συγγενῶν ἄλλως λαῶν¹.

Τὰ ἐμπορικὰ σκάφη τῆς Μεσημβρίας, πλήρη ἐγχωρίων προϊόντων, ὥς δημητριακῶν, οἰκοδομησίμου καὶ ναυπηγησίμου ξυλείας, παντοειδῶν μετὰλλων, κερασφόρων ζώων κλπ. ὥς καὶ προϊόντων τῆς ἐγχωρίου βιοτεχνίας, κατέπλεον ἀφόβως εἰς διαφόρους λιμένας τοῦ Εὐξείνου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους· διότι ἡ παρουσία τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ἀνὰ τὰς θαλάσσας ἀπετέλει ἐγγύησιν ἀσφαλείας καὶ κατὰ τῶν περσικῶν τριηρέων καὶ κατὰ

¹ [Περὶ τῶν τυχῶν τῆς Μεσημβρίας ὀλίγας ἔχομεν εἰδήσεις, ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη, κειμένη μακρὰν τοῦ θεάτρου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, μόνον πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἀντιπάλους αὐτῆς καὶ πρὸς τοὺς γείτονας Θρακὰς εἶχε ν' ἀνταγωνίζεται. Ἀλλ' ὅτι διετέλεσε καὶ εἰς φιλικὰς πρὸς τοὺς Θρακὰς σχέσεις συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 2 δημοσιευομένου ψηφίσματος τῆς πόλεως, διὰ τοῦ ὁποίου παρέχονται προξενία, πολιτεία καὶ λοιπαὶ προνομίαι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Δίξου, Θρακὸς ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀστῶν. Καὶ στενωτέρω δ' ἐπαφὴ καὶ ἐπικοινωνία μεταξὺ Θρακῶν καὶ τῶν Μεσημβριανῶν ἀποδεικνύεται ἐξ ἀναθηματικῆς στήλης ρωμαϊκῶν χρόνων, ἡ ὁποία εἰκονίζει θρακικὴν θεότητα, τὸν Θρακὰ ἱππέα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: *Ἡρωῖ προπυλαίῳ*· κατέχει δηλ. ὁ Θρακὴς ἱππεὺς εἰς τὴν λατρείαν τῶν Μεσημβριανῶν τὴν ἀποτροπιαστικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ὁ τοξοφόρος Φοῖβος ἢ ὁ Ἡρακλῆς ἱστάμενος *πρὸ πυλαίων*. Βλ. κατωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθ. 16 ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν καὶ *St. Casson, Macedonia, Thrace and Illyria*, Oxford 1926 σελ. 251 κέ. καὶ *Lenk* ἐν *Pauly-Wissowa* λ. *Mesambria*. Βλ. καὶ *K. Μυρτίλου* Ἀποστολίδου, Περὶ τοῦ Θρακὸς ἱππέως, Ἀρχ. Θρακ. Θησ. ζ' 15 κέ.]

τῶν πειρατῶν. Ἐκεῖ ἐπώλουν τὸ φορτίον των ἢ ἀντήλλασσον αὐτὸ μὲ ἄλλα εἶδη, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην καὶ αὕτη ἡ πόλις καὶ ἡ πέριξ χώρα.

Ὡς γνωστόν, τὸ συμμαχικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἵδρυσαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Περσῶν, ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Βυζαντίου. Ὅθεν ἡ Μεσημβρία, ὥς εὐρισκομένη ἐκτὸς τοῦ σταδίου τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, δὲν περιελήφθη εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Πάντως ὅμως διετέλεσεν ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν τῶν Ἀθηναίων ἐπιρροήν, ἰδίως ὅτε οὗτοι

Εἰκ. 3.

κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου κατώρθωσαν νὰ προσελκύσουν πρὸς τὸ μέρος των τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Ὀδρυσῶν Σιτάλκην, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ κράτος, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, συμπεριλαμβάνετο τότε μετὰ ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων καὶ ἡ Μεσημβρία. Ὡς γνωστόν, τὸ κράτος τῶν Ὀδρυσῶν ἐξετείνετο τότε παραλίως ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἐν τῷ Αἰγαίῳ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰστρου ἐν τῷ Εὐξείνῳ¹. [Οὕτω δὲ διηκολύνετο ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῆς Μεσημβρίας, ὥς καὶ τῶν ἄλλων παρ' αὐτὴν λιμένων, καὶ κατὰ ξηρὰν πρὸς τὴν Αἶνον, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληγεν ἀξιόλογος ἐμπορικὴ ὁδός, ἀκολουθοῦσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου². Τὸ ἐμπόριον δ' αὐτῆς

¹ [*«Ἐγένετο δὲ ἡ ἀρχὴ ἡ Ὀδρυσῶν ἐπὶ θάλασσαν καθήκουσα ἀπὸ Ἀβδήρων πόλεως ἐς τὸν Εὐξείνιον πόντον τὸν μέχρι Ἰστρου ποταμοῦ... φόρος τε ἐκ πάσης βαρβάρου καὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων προσήγετο»* Θουκ. II 96—97].

² [Σημειωτέον ὅτι καὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἐχρησιμοποιοῖ τὸ ἐμπόριον, προτοῦ κατασκευασθῇ ὁ σιδηρόδρομος. Βλ. *St. Casson, Macedonia Thracia* κλ. σελ. 255, ὅποθεν ἐλήφθη ὁ παρατιθέμενος χάρτης].

με τὰς γειτονικὰς πόλεις προήχθη καὶ διὰ τῆς ἐξισώσεως τῆς νομισματικῆς ἀξίας ἥδη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος βλέπομεν νὰ κυκλοφορῇ ἐν διεθνῆς τρόπον τινὰ σύστημα μικρῶν νομισμάτων ἐν Αἴνῳ, Λαμψάκῳ, Βυζαντίῳ, Χαλκηδόνι καὶ Μεσημβρίᾳ¹].

Τὰ νομίσματα τῆς Μεσημβρίας τῆς περιόδου ταύτης, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, εἶναι ἀττικῆς ὁλκῆς. Ἐκ τούτων τινὰ μὲν φέρουν ἔμπροσθεν κράνος μετὰ

Εἰκ. 4.

λόφου κατ' ἐνώπιον, ἔμβλημα τοῦ ἡλιακοῦ θεοῦ Ἀρεως, καὶ ὀπισθεν τὰ στοιχεῖα ΜΕΤΑ ἢ ΜΕΣΑ ἐντὸς τῶν τεσσάρων μερῶν ἀκτινωτοῦ τροχοῦ, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ ἥλιος τῆς μεσημβρίας, ἕτερα δὲ ἔμπροσθεν μὲν φέρουν κεφαλὴν γυναικείαν μετὰ διαδήματος, ἐστραμμένην πρὸς δεξιὰ,

ὀπισθεν δὲ τὴν Παλλάδα ὀρθίαν, ἐστραμμένην πρὸς ἀριστερά, φέρουσιν περικεφαλαίαν καὶ τείνουσαν δόρυ, ἐπιγραφὴν δὲ ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ ἢ ΜΕΤΑΜΒΡΙΑΝΩΝ².

Ὡς ἐκ τῶν αὐτονόμων τούτων νομισμάτων βλέπομεν, ἡ Μεσημβρία ὑπὸ τὴν θρακικὴν ἐξουσίαν δὲν ἀπώλεσε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς· διότι ἡ ὑποτελεία αὐτῆς ἐξεδηλοῦτο μόνον διὰ παροχῆς πλουσιῶν δώρων εἰς τοὺς Θράκας βασιλεῖς καὶ τοὺς ἰσχύοντες παρ' αὐτοῖς, ὡς συνήθιζον νὰ κάμνουν τότε καὶ αἱ λοιπαὶ Ἑλληνίδες πόλεις, ὅσαι εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ὀδρυσῶν³. Ἀλλὰ καὶ Φίλιππος ὁ Ἀμύντου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξάπαντος εἶχε προσχωρήσει καὶ ἡ Μεσημβρία μετὰ τῶν ὀνομαστὶ ἀναφερομένων γειτονικῶν πόλεων Ἀπολλωνίας καὶ Ὀδησοῦ, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευε κατὰ τῶν Θρακῶν (342 - 339 π. Χ.), οὐδόλως ἔθιξε τοὺς αὐτονόμους αὐτῶν θεσμούς⁴. Ὡσαύτως ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐθεώρει βεβαίως καὶ αὐτήν, ὡς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς παραλίας ταύτης, ὡς σύμμαχον καὶ αὐτόνομον πόλιν⁵.

¹ [Lenk ἐν Pauly Wissowa RE λ. Mesambria].

² Βλ. κατωτέρω τοὺς πίνακας τῶν νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας καὶ B. Head Ἱστορία τῶν νομισμάτων, μεταφρ. ὑπὸ Ἰω. Ν. Σβορώνου τόμ. Α' (1898) σελ. 349 - 350.

³ [Ὁ Θεουκλίδης ὁμοίως, ἐνθ' ἄνωτ., ρητῶς ἀναφέρει, ὅτι αἱ Ἑλληνίδες αὗται πόλεις ἐτέλουν φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν Σιτάλκην].

⁴ [Ἀφορμὴν πρὸς ἐπέμβασιν εἰς τὴν Θράκην ἔλαβεν ὁ Φίλιππος ἐκ σφετερισμῶν τινῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Κερσεβλέπτου πρὸς ζημίαν Ἑλληνίδων πόλεων παρὰ τὸν Εὐξείνιον. Μετὰ ἐν ἔτος ὁ Φίλιππος ἐπέτυχεν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Κερσεβλέπτου καὶ μετέβαλε τὸ κράτος του εἰς Μακεδονικὴν ἐπαρχίαν, πρὸς ἀσφάλειαν δὲ ἵδρυσεν ὀχυρὰς πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Φιλιππούπολιν (341 π. Χ.). Τότε καὶ ἡ Ἀπολλωνία καὶ ἡ Ὀδησός (Βάρνα) ἦλθον εἰς φιλικὴν συμφωνίαν μετὰ τοῦ Φιλίππου, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ Μεσημβρία. (Ἀντ. Κεραμοπούλλου, Ἐπίτομος Ἱστορία Φιλίππου τοῦ Β' τῆς Μακεδονίας, ἐν Ἀθήναις 1935 σελ. 29)].

⁵ [Ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τὴν ἀνατολ. Θράκην, αἱ Ἑλληνίδες πόλεις τῆς ποντικῆς παραλίας ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς αὐτοτελεῖς φίλοι (Vulic ἐν Pauly-Wissowa RE XX (1919) 1611)].

Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦ τοῦ Μακεδόνα ἡρώος ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Λυσίμαχος, ἀφοῦ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Θράκης, κατήργησε καὶ τῆς Μεσημβρίας τὴν αὐτονομίαν, ὡς καὶ ὅλων τῶν παραλίων πόλεων τοῦ κράτους του, τὰς ὁποίας καὶ κατέστησεν εὐθὺς ὑπηκόους καὶ φόρου ὑποτελεῖς (323 π. Χ.).

Τὴν στέρξιν ταύτην βαρέως ἔφερον τότε ὄχι μόνον αὕτη, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Πόντου, δηλ. ἡ Ἀπολλωνία ἡ Ὀδησός, ἡ Κάλλατις καὶ ἡ Ἰστρός¹. Ὅθεν ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιδιώξουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἀνάκτησιν τῆς καταλυθείσης αὐτονομίας των, καὶ πιθανῶς τότε καὶ ὄχι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους συνέστησαν τὸ Κοινὸν τῆς Πενταπόλεως, τὸ ὁποῖον μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν μᾶς εἶναι γνωστόν, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου².

Πρῶτη ἡ Κάλλατις, ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἀκμάζουσα αὕτη ἀποικία τῆς Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, ἀφοῦ συνεμάχησε μετὰ τῶν περιοίκων Θρακῶν καὶ Σκυθῶν καὶ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ἰσχυρᾶς βοηθείας παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσίας Ἀντιγόνου, «ἐξέβαλε» τὴν φρουρὰν τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἀποκατέστησε τὸ αὐτόνομον πολίτευμά της· τὸ παράδειγμα δ' αὐτῆς ἐμιμήθησαν εὐθὺς καὶ ἡ Ὀδησός καὶ ἡ Ἰστρός, ἀποδιώξασαι τὰς φρουρὰς τοῦ Λυσιμάχου (313 π. Χ.). Ἀλλ' οὗτος ἐπελθὼν ῥαγδαίως καὶ κατατροπώσας εἰς διαφόρους μάχας τοὺς συμμαχοὺς, καθυπέταξε δι' ὁμολογίας καὶ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπεστάτησαν³.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἀφηγεῖται Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, δὲν γίνεται μνεῖα τοῦ ὀνόματος τῆς Μεσημ-

¹ [Ἐκ τῶν πόλεων τούτων παλαιότερα ἦτο ἡ Ἰστρός, κτισθεῖσα πιθανῶς τὸ 656 π. Χ. νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβους ὑπὸ Μιλησίῳ. Ἡ Ἀπολλωνία (νῦν Σωζόπολις) ἱδρύθη περὶ τὸ 600 π. Χ. ἡ δὲ Ὀδησός (Βάρνα) περὶ τὸ 580 - 570 ὡσαύτως ὑπὸ Μιλησίῳ. Τέλος ἡ Κάλλατις (σημερινὰ Μαγκάλια) ἦτο ἀποικία τῆς μαγαρικῆς Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, κτισθεῖσα περὶ τὸ 520 π. Χ. Σχεδὸν δὲ συγχρόνως μὲ τὴν Κάλλατιν ἱδρύθη ἐπὶ τῆς θρακικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου ἡ Μεσημβρία. (Beloch, Griech. Geschichte² τ. I, 2, σελ. 234)].

² Josephus Kleinsorge, De civitatibus Graecorum in Ponti Euxini ora occidentali sitarum rebus. Halis Saxorum, 1888. Caput II 17, 21. [Ἴδε τὰ σημειωθέντα κατωτέρω ὑπὸ Μ. Μιτσοῦ εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 6 ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν. Κατὰ τὸν Oberhummer ἐν Pauly-Wissowa RE XXXVII (1937) 508 εἰς τὸ κοινὸν τῆς Πενταπόλεως (βραδύτερον Ἐξαπόλεως) ἀνήκον μετὰ βεβαιότητος οἱ Τόμοι, ἡ Ἰστρός καὶ ἡ Ὀδησός, πιθανῶς δὲ, καὶ ἴσως κατὰ καιροὺς ἐναλλάξ, ἡ Ἀπολλωνία, Διονυσόπολις, Κάλλατις, Μαρκιανόπολις, Μεσημβρία. Εἰς ἐπιγραφὰς ἀναφέρεται «ἀρχὸν τοῦ κοινοῦ τῆς Πενταπόλεως», «ποντάρχης» καὶ «πονταρχεῖον»].

³ [Ἡ Κάλλατις, ἡ ὁποία ὑπῆρξε πρωτοεργάτις τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἠναγκάσθη τὸ 304 π. Χ. ὑπὸ τῆς πείνης νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Λυσίμαχον. Τότε 1000 ἐκ τῶν κατοίκων της μετηνάστευσαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ταυρικῆς Εὐμηλον, ὁ ὁποῖος παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν πόλιν Ψόαν πρὸς ἐγκατάστασιν (Διόδωρ. XIX 73 καὶ XX 25). Περὶ Καλλάτιος βλ. Vulic ἐν Pauly-Wissowa RE XX 1611].

βρίας¹ ἔκ τινος ὅμως ἐπιγραφῆς, ἡ ὁποία ἀνεκαλύφθη ἐν Μεσημβρία¹, συμπεραίνομεν ὅτι οὐδόλως ἔμεινεν ἀμέτοχος τοῦ ἐπαναστατικοῦ τούτου κινήματος, τοσούτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ὡς μία ἐκ τῶν πόλεων τῆς Ὀμοσπονδίας τῆς Πενταπόλεως καὶ ὡς γειτνιάζουσα πρὸς τὰς ἐπαναστάσας, συνεδέετο πρὸς αὐτὰς διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων συμφερόντων· ἔπειτα καὶ αὐτῆς ἡ αὐτονομία εἶχε καταλυθῇ ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ὥφειλε νὰ συμπράξῃ πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Μεσημβρία διετέλει ἐν πολλῇ ἀκμῇ καὶ δυνάμει καὶ ἵδρυσεν ἀξιόλογον ἀποικίαν, τὴν παρὰ τὴν Ὀδησσὸν Βιζώνην [νῦν Καβάρναν], ἡ ὁποία κατεβυθίσθη βραδύτερον ὑπὸ σεισμοῦ². Εἶχε δὲ καὶ ἴδιον νομισματοκοπεῖον πολὺ σπουδαῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετυποῦντο ὅχι μόνον τὰ ἰδικά της νομίσματα, ὡς ὠραῖα τετράδραχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὀβολοὶ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἄλλα³, ἀλλὰ καὶ ἄλλων τινῶν πόλεων.

[Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου (281 π. Χ.) ἡ Μεσημβρία, ἡ Κάλλατις καὶ ἄλλαι τινὲς παράλιοι πόλεις τῆς Θράκης ὑπῆχθησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Σελεύκου, ὡς μαρτυροῦν νομίσματα τῆς Μεσημβρίας καὶ Καλλάτιος, ἀπεικονίζοντα αὐτόν. Ὅτε δὲ καὶ ὁ Σέλευκος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Κεραυνοῦ (280 π. Χ.), τότε αἱ πόλεις αὗται περιήλθον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σελεύκου Ἀντίοχον Α΄· τὰ λοιπὰ ὅμως τῆς Θράκης μέρη κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Κεραυνοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς Μακεδονίας καὶ Θράκης⁴. Τότε νέος ἐχθρὸς ἐπῆλθεν ὅλως ἀπροσδοκῆτως κατὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, οἱ Γαλάται, ὁ δὲ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς ἐφονεύθη μαχόμενος κατ' αὐτῶν (279 π. Χ.)⁵].

Μετὰ τὸν φόνον αὐτοῦ οἱ βάρβαροι οὗτοι εἰσέβαλον καὶ εἰς τὴν Θράκην καὶ ἵδρυσαν ἴδιον βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τύλην παρὰ τὸν Αἴμον. Τὸ βασίλειον τοῦτο διήρκεσεν ἐξήκοντα περίπου ἔτη, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο οἱ Γαλάται δὲν ἔπαυον νὰ λεηλατοῦν καὶ διαρπάζουν ὁλόκληρον τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἐξηνάγκασαν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον, ἵνα καταβάλλῃ εἰς αὐτοὺς βαρύντατον φόρον⁶. Τὴν φορολογίαν ταύτην εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγουν καὶ αἱ παράλιοι πόλεις τῆς Θράκης, αἱ ὁποῖαι μόλις εἶχον ἀνακτήσει τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, μετὰ δὲ τούτων καὶ ἡ Μεσημβρία. Φαί-

νεται ὅμως, ὅτι ἡ προτέρα μετὰ αὐτῶν σύμπνοια δὲν ὑπῆρχε πλέον, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Καλλάτιος (260 π. Χ.)· διότι ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῆς Ἰστρου ἀπεπειράθη νὰ καταστήσῃ μονοπώλιον τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Τόμιος (σημερ. Κωνσταντίας), ἡ ὁποία ἐκείτο ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τῶν συμφερόντων τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἠττήθη καὶ ἐταπεινώθη μεγάλως ἡ Κάλλατις, δὲν ἀναφέρεται ὁποῖαν στάσιν ἐτήρησεν ἡ Μεσημβρία· ἴσως θὰ ἐγνωρίζομεν τοῦτο, ἐὰν διεσφύζετο ἀκέραιον τὸ πολυτιμον ἔργον Μέμνονος τοῦ Ἡρακλεώτου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, ἐξ ἀποσπάσματος τοῦ ὁποῖου ἠρύσθημεν τὴν περὶ τοῦ πολέμου τούτου εἴδησιν¹.

Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἤδη καὶ ἐφεξῆς ἡ Μεσημβρία διετήρησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς. Ὡς ἀπόδειξιν τούτου φερόμεν τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν συνθήκην, ἡ ὁποία συνωμολογήθη τὸ 178 π. Χ. μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Φαρνάκου τοῦ Α΄ καὶ τοῦ σατράπου τῆς Ἀρμενίας Μιθριδάτου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν βασιλέων Εὐμένους Β΄ τῆς Περγᾶμου, Προυσίου Β΄ τῆς Βιθυνίας καὶ τοῦ τῆς Καππαδοκίας Ἀριαράθου τοῦ Δ΄ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἀμοιβαίαν εἰρήνευσιν, καὶ ἡ ὁποία ἀπαντᾶται εἰς τὸν Πολύβιον, φαίνονται συνυπογεγραμμένοι καὶ «οἱ αὐτονομούμενοι Μεσημβριανοί»². Ἡ συμμετοχὴ τούτων εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῶν ρηθέντων βασιλέων τῆς Ἀσίας εἶναι τρανὴ ἀπόδειξις τῆς σπουδαιότητος τῆς Μεσημβρίας. [Φαίνεται δ' ὅτι αὕτη μετέσχε τοῦ πολέμου τούτου ὑπὲρ τοῦ Φαρνάκου πρὸς χάριν μᾶλλον τῆς συγγενοῦς της πόλεως Ἡρακλείας ἢ πρὸς ἴδιον αὐτῆς συμφέρον]³. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Μεσημβρία δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκτυπώνῃ ἀργυρὰ τετράδραχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατωτέρας ὅμως τέχνης.

Τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς διετήρησεν ἡ Μεσημβρία καὶ μέχρι τῶν Μιθραδατικῶν πολέμων, παρέτεινε δὲ ταύτην καὶ μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ αὕτη μετέσχε τοῦ γ' Μιθραδατικοῦ πολέμου (74—64 π. Χ.), διότι εἰς τὸν πόλεμον τοῦ μεγαλοπράγμονος, ἀλλ' ἀτυχήσαντος βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθραδάτου τοῦ Εὐπάτορος κατὰ τῶν Ρωμαίων ἔλαβον

¹ Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 27 ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν κατωτέρω.

² «... Βιζώνη... Τοῦτο δὲ τὸ πολίχμιον φασὶν τινες μὲν βαρβάρων, τινὲς δ' ἀποικον γεγονέναι Μεσημβρίας. Ἀνωνύμου (Σκύμνου Χίου) Περιήγησις, στίχ. 758-760. (Geogr. gr. min. I 226). «Βιζώνη τέ ἐστι, ἧς κατεπόθη πολὺ μέρος ὑπὸ σεισμῶν» (Στράβ. VII 319).

³ Βλ. κατωτέρω τὸ περὶ νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας κεφάλαιον, ὡς καὶ B. Head, Ἱστορ. τῶν νομισμάτων A 349-350.

⁴ [B. Niese, Geschichte der griech. und makedon. Staaten, 2 Teil, Gotha 1899 σελ. 74].

⁵ [K. Παπαρηγόπουλον, Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους⁶ τ. 2, 1 σελ. 221 κέ., Ul. Wilcken, Griech. Geschichte, München 1926 σελ. 194].

⁶ [K. Παπαρηγόπουλος, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 223].

¹ [Ὡς ἀναφέρει ὁ Μέμνων (FHG III 537 ἀπ. 21), ἡ Κάλλατις μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην δὲν ἠδυνήθη πλέον ν' ἀναλάβῃ τὴν δύναμιν της, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπώλεσε παντελῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ὡς δεικνύουν τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθησε νὰ ἐκδίδῃ κατὰ τὰ ἐπόμενα 200 ἔτη (Vuliv' ἐν Pauly-Wiss. RE XX 1611)].

² «Εἰρήνην ὑπάρχειν Εὐμένει καὶ Προυσίᾳ καὶ Ἀριαράθῃ πρὸς Φαρνάκην καὶ Μιθριδάτην εἰς τὸν πάντα χρόνον... περιελήφθησαν δὲ ταῖς συνθήκαις τῶν μὲν κατὰ τὴν Ἀσίαν δυναστῶν Ἀριαξίας... τῶν δὲ κατὰ τὴν Εὐρώπην Γάταλος ὁ Σαρμάτης, τῶν δ' αὐτονομουμένων Ἡρακλεῶται, Μεσημβριανοί, Χερρονησοῖται, σὺν δὲ τούτοις Κυζικηνοί». (Πολύβιος XXVI, 6, 3-13).

³ [B. Niese, Geschichte der griech. u. makedon. Staaten III 75 κέ.].

μέρος όχι μόνον οἱ παρὰ τὸν Ἰστρον, τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ροδόπην οἰκοῦντες Σκύθαι καὶ Θράκες, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Ποντική παραλία. Ἡ γείτων μάλιστα τῆς Μεσημβρίας Ὀδησσὸς (Βάρνα) ἔκοψε καὶ νομίσματα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὅμοια μὲν μὲ τὰ τετράδραχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ φέροντα τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου, ὅστις διανοήθη καὶ ἀπεπειράθη νὰ συνεχίσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ μεγαλεπίβολον ἔργον τοῦ Μακεδόνοιο ἥρωος, τὸν ἐκπολιτισμὸν δηλ. τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ¹.

Ἴσως ἡ συμμετοχὴ τῶν παραλίων πόλεων τῆς κάτω Μοισίας καὶ τῆς Θράκης ὑπὲρ τοῦ Μιθραδάτου παρέσχεν εὐσχημον πρόφασιν εἰς τὸν ῥωμαῖον στρατηγὸν Μάρκον Λικίνιον Λούκουλλον, ὅστις εἶχεν ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν Βεσσῶν, ἵνα ὑποτάξῃ καὶ αὐτὰς (72 π.Χ.) καὶ τὴν ἰδίαν τύχην εἶχε προφανῶς καὶ ἡ Μεσημβρία καὶ ἡ ἀποικία αὐτῆς Βιζώνη, ὡς ἱστοροῦσι καὶ ὁ Ἀππιανὸς ὁ Ἀλεξανδρεὺς² καὶ ὁ Εὐτρόπιος³. Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν οἱ Ρωμαῖοι τὰς κατέλαβον τότε ὁριστικῶς ἢ ἡρκεσθῆσαν νὰ λάβουν διαβεβαιώσεις πίστεως καὶ ὑποταγῆς, μεθ' ὃ ἀπεχώρησαν.

Μετὰ εἴκοσιν ὅμως ἔτη βλέπομεν τὴν Μεσημβρίαν καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γετῶν, οἱ ὅποιοι ἐπέδραμον ὑπὸ τὸν Βυρεβίσταν, προχωρήσαντες μέχρι τῆς Ἀπολλωνίας, ὡς ἀναφέρει Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ Βορυσθενιτικῷ αὐτοῦ λόγῳ⁴. Ἡ κατοχὴ ὅμως τῶν βαρβάρων τούτων ὑπῆρξε βραχυχρόνιος· διότι ὁ Βυρεβίστας κατετροπώθη διὰ στρατηγήματος ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Μόσχου Φιλήμονος, Ξενοκλέους Λάχητος καὶ Δαμέα Διονύσου [καὶ τριῶν ἄλλων], ὡς ἀνεγνώσαμεν εἰς ἐπιγραφὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν ἐν Μεσημβρίᾳ⁵.

¹ [Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐνθ' ἀν. 2,1 σελ. 312 κέ. *Ul. Wilcken, Griech. Geschichte* 1926 σελ. 208].

² «Μυσσοὺς δὲ Μάρκος μὲν Λεύκολλος, ὁ ἀδελφὸς Λικινίου Λευκόλλου τοῦ Μιθριδάτη πολεμήσαντος, κατέδραμε, καὶ ἐς τὸν ποταμὸν (γράφει Πόντον) ἐμβάλων, ἐνθα εἰσὶν Ἑλληνίδες ἕξ πόλεις Μυσοῖς πάροιχοι, Ἰστρος τε καὶ Διονυσόπολις καὶ Ὀδησσὸς καὶ Μεσημβρία, ἕξ ἧς ἐν Ρώμῃ ἐκ Καλατίδος μετήνεγκε τὸν μέγαν Ἀπόλλωνα τὸν ἀνακείμενον ἐν τῷ Παλατίῳ». Ἀππιανοῦ Ρωμαϊκά, Ἰλλυρικὴ 30.

³ «Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit, Calatin, Parthenopolin, Tomos, Istrum, Burziaonem cepit, belloque confecto, Romam rediit». (Eutropii Hist. Rom. VI 10).

⁴ «Εἶλον δὲ καὶ ταύτην (τὴν Βορυσθενιτῶν πόλιν) Γέται καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τοῦ Πόντου πόλεις μέχρι Ἀπολλωνίας (Δίων Χρυσόστ. XXXVI).

⁵ Βλ. κατωτέρω τὴν ὑπ' ἀρ. 9 ἐπιγραφὴν. [Ὁ Βυρεβίστας εἶχε κατορθώσει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος νὰ συνενώσῃ τὰ δακικὰ φύλα ὑπὸ τὸ σκήπτρον του καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβειος. Ἐκεῖθεν ἤρchiσε νὰ ἐνοχλῇ μὲ τὰς ἐπιδρομάς του τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ὅθεν ἡ ἀπόκρουσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Μεσημβριανῶν στρατηγῶν ἀποτελεῖ πραγματικὸν κατόρθωμα. Ἡδὴ ἡ Ὀλβία καὶ ἡ Κάλλατις τὸ 50 π.Χ. εἶχον κυριευθῇ καὶ καταστραφῇ τελείως ὑπὸ τῶν σιτωτῶν τοῦ Βυρεβίστα (*Schulten* ἐν *Pauly - Wissowa RE* XXXIV (1937)

Ἀφοῦ περιήλθεν ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν, ἡ Μεσημβρία δὲν ἐστερήθη; φαίνεται, καθ' ὁλοκληρίαν τῆς πρόσθεν αὐτονομίας, ἀλλ' ἐπετράπη εἰς αὐτὴν νὰ διατηρήσῃ σχῆμά τι αὐτοδιοικήσεως. Τοῦτο ἐξάγομεν ἔκ τινος ἐπιγραφῆς τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐν τῇ ὁποία σημειοῦνται βουλευταί, ἀγορανόμοι κλπ.¹ ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀδείας τοῦ νὰ κόπῃ, ὡς καὶ πρότερον, ἴδια νομίσματα².

Ἐφεξῆς αἱ περὶ τῆς Μεσημβρίας εἰδήσεις δὲν εἶναι τόσον σπάνιαι. Μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅστις τὴν μὲν ἀποικίαν αὐτῆς Βιζώνην ἀναφέρει ὡς καταποθεῖσαν ὑπὸ σεισμῶν, δεικνύει δὲ καὶ ἐτέραν ἀποικίαν αὐτῆς, τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Αἷμου Ναύλοχον³, μνημονεύει αὐτὴν καὶ ὁ ῥωμαῖος ποιητὴς Ὀβίδιος εἰς τινὰ τῶν θρήνων αὐτοῦ⁴ (9 μ.Χ.). Οὗτος, ὡς γνωστόν, παρέπλευσε τὴν Μεσημβρίαν, ὅτε ἀπῆγετο ἐξόριστος εἰς Τόμιν [τὴν σημερινὴν Κωνσταντῖζαν]. Ὡσαύτως μνημονεύει αὐτὴν ὁ ἰσπανὸς γεωγράφος Πομπώνιος Μέλας (44 μ.Χ.)⁵ καὶ μετὰ τοῦτον Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (77 μ.Χ.), ὅστις ὅμως τὴν μὲν δευτέραν ἀποικίαν τῆς Μεσημβρίας Ναύλοχον ἀποκαλεῖ Τετραναύλοχον, ἐπὶ δὲ τοῦ παρακειμένου Αἱμονίου ἀκρωτηρίου ἀναφέρει, ὅτι ἔκειτο τὸ Ἀρισταῖον, πολίχνη καὶ ναὸς Διὸς Ἀρισταίου⁶, τοῦ ὁποίου σφύζονται τὰ ἐρείπια παρὰ τὴν σημερινὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Καὶ ὁ Νικομηδεὺς Ἀρριανὸς ἐν τῷ περίπλῳ τοῦ Εὐξείνου πόντου σημειώνει τὴν Μεσημβρίαν, ὡς κειμένην ἐν τῇ Σκυθίᾳ καὶ ἀπέχουσαν ἐνενήκοντα σταδίους ἀπὸ τοῦ Αἷμου, ἑβδομήκοντα δὲ ἀπὸ τῆς Ἀγχιάλου, ἔρημον δὲ τὴν Βιζώνην ἐπὶ τῶν

σελ. 2422, *Vulic* αὐτόθι XX 1612). Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Βυρεβίστα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν κράτος τῶν Γετῶν διελύθη, ἀνασυνεστήθη δὲ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Δεκεβάλου (βλ. *G. Kazarow, Beiträge zur Kulturgeschichte der Thraker, Sarajewo* 1916, σελ. 25].

¹ Βλ. κατωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθ. 11 ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν.

² Βλ. κατωτέρω τὸ περὶ νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας κεφάλαιον.

³ «Ἐν τῷ μεταξύ δὲ διαστήματι, τῷ ἀπὸ Καλατίδος εἰς Ἀπολλωνίαν, Βιζώνη τέ ἐστι, ἧς κατεπόθη πολὺ μέρος ὑπὸ σεισμῶν, καὶ Κρουνοὶ καὶ Ὀδησσὸς, Μιλησίων ἀποικος, καὶ Ναύλοχος, Μεσημβριανῶν πολίχνη, εἶτα τὸ Αἷμον ὄρος (Στράβ. VII 319) [Αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ ἀκτῇ μεταξύ Ὀδησσοῦ καὶ Μεσημβρίας, βορείως τοῦ Αἷμου].

⁴ *Transeat instabiles strenua Cyaneas, Thyniacosque sinus; et ab hic, per Apollinis urbem, alta sub Anchiali moenia tendat iter. Inde Mesembriacos portus* (Ovid. Trist. I. 10, 34).

⁵ «In litoribus Istro proxima est Istropolis; deinde a Milesiis deducta Callatis; tum Tomæ, et portus Caria, et Tiristis promontorium; Fuit hic Bizone: motu terrae intercidit. Est portus Crunos: urbes Dionysopolis, Odessos, Mesembria, Anchialos; et intimo in sinu, atque ubi Pontus alterum sui flexum angulo finit magno, Apollonia» (Pomp Mela II 22).

⁶ «Flumen Panysus. Oppidum Tetranaulochus. Mons Haemus vasto jugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Aristaeum. Nunc in ora Mesembria, Anchialum, ubi Messa fuerat. Astice regio habuit oppidum Anthium: nunc est Apollonia». (Plinii nat. hist. IV 18,6).

ήμερων αὐτοῦ¹ (138 μ.Χ.). Ἀλλὰ Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος (160 μ.Χ.) κατατάσσει τὴν Μεσημβρίαν μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς κάτω Μοισίας², ἐκ τούτου δὲ προφανῶς ἡρῡσθη βραδύτερον καὶ ὁ Ἀγαθήμερος³. [Πράγματι ὅμως ἡ Μεσημβρία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κειμένη ἐν Θράκῃ, διότι φυσικὸν ὄριον μεταξὺ Θράκης καὶ Μοισίας εἶναι ὁ Αἶμος].

Πλεῖστα εἶναι τὰ νομίσματα τῆς Μεσημβρίας τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς περιόδου ταύτης, χαλκᾶ ἅπαντα. Ταῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν φέρουν τὴν προτομὴν τοῦ ῥωμαίου αὐτοκράτορος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ Ἡρακλέα, Δήμητρα, Ἀπόλλωνα, Τύχην Ἀγαθὴν, Ὑγιάν, Σέραπιν, Κυβέλην καὶ ἄλλας θεότητας. Ταῦτα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ (117-133 μ.Χ.) τελευτῶσι μέχρι Φιλίππου τοῦ Ἀραβος (244-249 μ.Χ.)⁴. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ σύμπτωση, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῆς διακοπῆς τῆς ἐκδόσεως τῶν νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας ἀρχίζουν αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων εἰς τὴν Θράκην⁵, κατὰ τὰς ὁποίας οὐδεμία ὀνομαστικὴ μνεῖα τῆς πόλεως γίνεται. Μὴ ὑπέστη τότε καὶ αὕτη τὴν τύχην τῆς γείτονος Ἀγχιάλου, ἡ ὁποία ἐξεπορθήθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων τούτων;

Ἀφοῦ δ' ἐπεκράτησεν ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἡ Μεσημβρία ἀνεδείχθη ἀπ' ἀρχῆς ἔδρα ἐπισκόπου, συντελέσασα μεγάλως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ θείου κηρύγματος καὶ ἐν τῇ μεσογαίᾳ. Ὁ Τύρου Δωρόθεος μόνον τὴν παρακειμένην Ὀδησσὸν (Βάρναν) μνημονεύει ὡς ἔδραν ἐπισκόπου, ἡ ὁποία ὡς πρῶτον ἐπίσκοπον ἔσχεν ἓνα τῶν 70 Ἀποστόλων, τὸν Ἀμπλίαν. Ἀλλ' ἤδη εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325) εὐρί-

¹ «Ἀπὸ δὲ τοῦ Αἶμου εἰς Μεσημβρίαν πόλιν στάδιοι γ' (= 90), μίλια ιβ'. Αὕτη ἡ Μεσημβρία πόλις παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ καλουμένου Αἶμου κειμένη, τῇ Θρακίᾳ τε καὶ Γετικῇ συνορίζεται γῇ. Καλχηδόνιοι δὲ ταύτην καὶ Μεγαρεῖς ᾤκισαν, ὅτε ἐπὶ Σκύθας Λαρεῖος ἐστρατεύετο. Ἀπὸ δὲ Μεσημβρίας εἰς Ἀγχιάλον πόλιν, ἔχουσαν καὶ λιμένα τοῖς ἀφ' ἐσπέρας ἀνέμοις, στάδιοι Ο', μίλια θ', γ'. Ἀπὸ δὲ Ἀγχιάλου εἰς Ἀπολλωνίαν πόλιν, τὴν ἰὴν Σωζόπολιν λεγομένην, ἔχουσαν καὶ λιμένας μεγάλους δύο, στάδιοι ρπ', μίλια κδ'. Αἵται πᾶσαι αἱ πόλεις ἑλληνίδες εἰσὶν ᾠκισμέναι ἐν τῇ Σκυθίᾳ ἐν ἀριστερᾷ ἐσπέρῳ εἰς τὸν Πόντον». Ἀωνύμου (Ἀρριανοῦ, ὡς φέρεται) Περίπλους Εὐξείνου Πόντου κεφ. 83 - 87 Geogr. Graec. min. I 421)

² «Ἀπὸ δὲ Τετρισιάδος ἦτοι Ἀκρας εἰς Βιζώνην πολίχριν, ἐν ᾧ σάλος, στάδιοι ξ', μίλια η'. Τοῦτο τὸ πολίχρινόν τινες μὲν φασιν βαρβάρων, τινὲς δ' ᾠκοικον γεγενῆσθαι Μεσημβρίας». (Αὐτόθι κεφ. 75 - 76, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 420). [Βιζώνη ἢ Βίζος παρὰ τὴν σημερινὴν Καβάρναν].

³ «Ἰστρος πόλις, Τόμοι, Κάλλατις, Διονυσόπολις, Τιριστις ἄκρα. Ὀδησσός, Πανύσου ποταμοῦ ἐκβολαί, Μεσημβρία». (Κλαυδίου Πτολεμαίου Γεωγρ. ὑφήγησις III, 10,3).

⁴ «Τὴν τε παρὰ τὸν κατὰ τὴν κάτω Μοισίαν ὁση ἐστὶν ἀπὸ Βορυσθένοιο εἰς Μεσημβρίαν πόλιν. (Ἀγαθήμερος Γεωγραφ. Β, δ': Περὶ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐθνῶν. Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ γεωγραφηθέντων τ. Α' Βιέννη 1807 σελ. 173 [= Ἀωνύμου Ὑποτύψεις γεωγραφίας 11 (Geogr. gr. min. II 497)].

⁵ Βλ. κατάλογον νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας ἐν τῷ παρόντι.

Περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων βλ. Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορ. 2, 2 σελ. 67 κέ.

σκειται ὑπογεγραμμένος Πέτρος ἐπίσκοπος Μεσημβρίας¹. Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ὅσον ὑπεχώρει καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων θεῶν, τόσον μετεβάλλοντο βαθμιαίως καὶ τὰ δι' αὐτῆς συντηρούμενα ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν κατοίκων. Τινὰ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τούτων μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς ὁλόκληρον τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε διετρέξαμεν. Ὡς ἅπασαι αἱ αὐτόνομοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, εἶχε καὶ ἡ Μεσημβρία ἰδίαν βουλήν, δῆμον καὶ ἐκκλησίαν, τὰ πρῶτιστα ταῦτα στοιχεῖα παντὸς ἑλληνικοῦ πολιτεύματος, ἀριστοκρατικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ, ἐκ τῶν κατοίκων δὲ αὐτῆς ἀναφέρονται βουλευταί, γερονσιασταί, σύεδροι, ἀγορανόμοι, ταξίαρχοι, γραμματεῖς, ταμίαι καὶ ἄλλοι, ἐκλεγόμενοι πάντως ἐκ τῆς διακεκριμένης τάξεως τῶν πολιτῶν. Τὴν διοικητικὴν καὶ κυβερνητικὴν ἀρχὴν εἶχε, φαίνεται, ἡ βουλή, ἥτις πρὸς τοῖς ἄλλοις παρεσκεύαζε καὶ τὰ εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἐκκλησίας εἰσαγόμενα καὶ τὰ πλεῖστα ἐξ Ἀγαθῆς Τύχης προοιμιαζόμενα ψηφίσματα. Τούτων τινὰ εἶναι ἀπονεμητικὰ διαφορῶν τιμῶν καὶ προνομίων εἰς τοὺς παντοιοτρόπως εὐεργετήσαντας τὴν πόλιν πολίτας ἢ ξένους. Ἐν γένει ὁ τύπος τῶν ψηφισμάτων τούτων, ὡς ἐπίσης τῶν διατάξεων, τῶν ἀναθηματικῶν πράξεων, τῶν ἐπιτυμβίων, ὡς καὶ τῶν νομισμάτων, μαρτυρεῖ τὴν δωρικὴν τῆς Μεσημβρίας καταγωγὴν καὶ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν τῆς μητροπόλεως αὐτῆς².

B'

[Μεσαιωνικοὶ χρόνοι]

Ἀπὸ τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ Μεσημβρία καὶ ἔνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἀποστάσεως ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔνεκα τῆς στρατηγικῆς αὐτῆς θέσεως ἀρχίζει νὰ προσλαμβάνῃ σημαντικώτεραν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀπὸ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ὅμως μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν Θράκην (579) μίαν καὶ μόνην εἵδησιν ἔχομεν περὶ τῆς πόλεως ταύτης ἀναφέρεται δηλ. εἰς τὴν περὶ Πρωτεκκλησιῶν Ἐκθεσιν Ἐπιφανίου τοῦ Κυπρίου ὡς ἐπισκοπὴ ὑποκειμένη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπαρχίας Αἰμιμόντου³.

¹ Βλ. κατάλογον τῶν ἐπισκόπων τῆς Μεσημβρίας ἐν τῷ παρόντι.

² Βλ. κατωτέρω ἐπιγραφὰς τῆς Μεσημβρίας ὡς καὶ Jos. Kleinsorge, De civitatibus Graecorum in Ponti Euxini ora occidentali sitarum rebus, Halis Saxorum, 1888, σελ. 43.

³ Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐκθεσις Πρωτοκκλησιῶν, Πατριαρχῶν τε καὶ Μητροπολιτῶν. (Migne Patrol. gr. τόμ. 86 σελ. 792 καὶ 797).

[Κατὰ τὸν Ἀμμιανόν, XXVII 4, ἡ Θράκη διηρέθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τέσσα-

Πρὸ τῶν Ἀβάρων εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὴν Θράκην καὶ ἄλλοι βάρβαροι, οἱ ὅποιοι ἐλεηλάτησαν καὶ τὴν ὑπαιθρον χώραν περὶ τὴν Μεσημβρίαν, ὡς οἱ Βησιγότθοι, Οὐννοι, Σκλαβηνοὶ κ.λ.π.¹ κανεῖς ὅμως ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἢ χρονογράφων, οἱ ὅποιοι ἐκθέτουν τὰ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων, δὲν μνημονεύει ῥητῶς τὴν Μεσημβρίαν. Ἀλλ' οὐτε εἰς τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους, ὅπου ὀνομαστὶ ἀπαριθμοῦνται 936 πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, οὐτε εἰς τὸ περὶ Κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔργον τοῦ Προκοπίου, τὸ ὁποῖον ὅμως θεωρεῖται ὡς ἐλλιπές, σημειώνεται τὸ ὄνομα τῆς Μεσημβρίας, ἂν καὶ σφύζονται ἀκόμη ἐν αὐτῇ λείψανα τειχῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ οἰκοδόμου τούτου αὐτοκράτορος· ἐδραζόμενα ἐπὶ θεμελίων τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων².

Ἄξιον ἀπορίας εἶναι προσέτι, ὅτι περὶ τῆς Μεσημβρίας παντελὲς τηρεῖται σιγὴ καὶ ὅτε ὁ κόμης τῶν φουδεράτων ἦτοι στρατηγὸς τῶν συμμάχων Βιταλιανὸς ἐπανεστάτησε τὸ 514 κατὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ δικόρου καὶ κατέλαβε πλὴν τῆς Ὁδησοῦ καὶ τὴν παρακειμένην Ἀγχιάλον καὶ τὴν Σωζόπολιν, τὴν πάλαι Ἀπολλωνίαν³. Μόνον κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν Θράκην τὸ 586 ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης ἱστορεῖ, ὅτι οὗτοι κατὰ τὴν διέλευσιν αὐτῶν ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Μεσημβρίας κατέκοψαν τοὺς φυλάσσοντας αὐτὰ πεντακοσίους φρουρούς, οἱ ὅποιοι ἀντέστησαν ἡρωϊκῶτα⁴. Ἡ πόλις ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐσώθη τότε χάρις εἰς τὴν φυσικὴν αὐ-

ρας ἐπαρχίας (provincias): α) τὴν ἰδίαν Θράκην, περὶ τὸν ἄνω Ἐβρον, ἐν ᾗ πόλεις Φιλιππούπολις καὶ Βερόη, β) τὸ Αἰμίμοντον, πρὸς ἀνατολὰς τῆς προηγούμενης, ἐν ᾗ πόλεις Ἀδριανούπολις καὶ Ἀγχιάλος, γ) τὴν Εὐρώπην, περὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐν ᾗ πόλεις Ἀπροι καὶ Πέρινθος καὶ δ) τὴν Ροδόπην, συνεχομένην τῇ προηγούμενῃ ἀπὸ τοῦ Μέλανος κόλπου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου· πόλεις ἐν αὐτῇ Αἶνος καὶ Μαρώνεια. Πρβλ. Βλ. Σκορδέλη, Θρακικαὶ μελέται, Λειψία 1877 σελ. 14. Περὶ τῆς Ἐκθέσεως Ἐπιφανίου τοῦ Κυπρίου ἰδὲ κατωτέρω «Ἡ Μεσημβρία ὡς ἐπισκοπὴ» κλ.].

¹ [Περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων βλ. Κ. Παπαρρηγόπουλον, ἔνθ. ἄνωτ. τ. 2, 2 σ. 187-9. 249 κέ. τ. 3, 1 σ. 109-112. 155-7 καὶ Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1939 σ. 73 κέ. 120 κέ. 175. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Ἀμαντον (αὐτ. σ. 123 κέ.) αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐννων πρὸ πάντων, ἀπὸ τοῦ 430 μ.Χ. κέ. ἐπέφεραν φοβεράς καταστροφάς καὶ ριζικὰς ἐθνολογικὰς μεταβολὰς εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντίου, νοτίως τοῦ Δουνάβεως· διότι ἠνάγκασαν πολλοὺς κατοίκους τῶν πεδιάδων καὶ τῶν ἀνοχυρῶτων πόλεων ν' ἀνέλθουν εἰς τὰ ὄρεινὰ τμήματα τῆς χώρας καὶ νὰ μετακινήθουν νοτιώτερα. Ἔτσι, λέγει, ἐξηγεῖται ἡ ἐρήμωσις σχεδὸν τῶν πεδιάδων τῆς βορείου Βαλκανικῆς, τὰς ὁποίας θὰ καταλάβουν εὐκόλως ἔπειτα οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι].

² [Μόνον περιτείχισιν τοῦ χώρου τῶν παρὰ τὴν Μεσημβρίαν θερμῶν πηγῶν (νῦν Λίτζα) ἀναφέρει ὁ Προκόπιος, Περὶ κτισμάτων III 17].

³ [Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βιταλιανοῦ βλ. Κ. Παπαρρηγόπουλον, ἔνθ' ἄν. τ. 3, 1 σελ. 45 κέ. καὶ Ἀμάντου Ἱστορίαν Βυζ. Κράτους Α' σελ. 150 κέ.].

⁴ «Ὁ γὰρ Χαγάνος, ὥσπερ ἀπὸ τινος ἀφειρητῆς κακῶν ἐπαφίησι στρατιὰν πολλήν, ὅπως τὴν Θράκην διατέμνεται πᾶσαν. Ἐνάλλεται τοίνυν ἐπὶ προνομῇ τὸ πολέμιον διὰ τῶν τῆς Μεσημβρίας ὁρίων, καὶ δῆτα τοὺς φύλακας (πεντακόσιοι δ' οὗτοι, περιφρουροῦντες τὰ ἐχυρῶ-

τῆς ὀχυρότητα καὶ τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τεῖχη· ἄλλως, ἂν ὑπέκυπτε, θ' ἀνέφερον τοῦτο ὁ Σιμοκάττης, [καὶ ὁ Εὐάγριος] ὡς ἀναφέρουν περὶ τῆς γείτονος Ἀγχιάλου, τὴν ὁποίαν οἱ βάρβαροι τότε «ἐξεπολιόρκησαν καὶ ἠνδραποδίσαντο»¹.

Ἐνα περίπου αἰῶνα βραδύτερον, «ἔθνος» ὡς λέγει ὁ Θεοφάνης, «ρυπαρὸν καὶ ἀκάθαρτον», οἱ Βούλγαροι, περνοῦν τὸν Δούναβιν καὶ καταλαμβάνουν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀσπαρουχ τὴν μεταξὺ Αἴμου καὶ Δουνάβεως χώραν. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος ἐξεστράτευσεν τὸ 679 εἰς τὸν Δούναβιν διὰ θαλάσσης καὶ ἠνάγκασεν κατ' ἀρχὰς τοὺς Βουλγάρους νὰ καταφύγουν εἰς τὸ ὀχυρὸν ὁπωσδήποτε Δέλτα τοῦ Δουνάβεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ προσεβλήθη ὑπ' ἀρθρίτιδος, ἠναγκάσθη νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ὅπως νοσηλευθῇ εἰς τὰ θερμὰ αὐτῆς λουτρά². Οἱ στρατηγοὶ ὅμως τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἠττήθησαν δεινῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Βάρναν· ἐπειδὴ δὲ ἠπειλεῖτο εἰσβολὴ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Θράκην διὰ τῶν παρὰ τὴν Μεσημβρίαν διόδων τοῦ Αἴμου, ὁ αὐτοκράτωρ, ἵνα προλάβῃ τοῦτο, εἰρήνευσεν μετὰ τῶν Βουλγάρων παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς πρὸς ὀριστικὴν ἐγκατάστασιν ὀλόκληρον τὴν κάτω Μοισίαν³ μετὰ τῆς διόδου τοῦ

ματα) ἡρωϊκώτερον παραταξαμένους ἀνείλον.» (Θεοφυλ. Σιμοκάττης Ἱστορ. II 12,5 (σ. 94,10 C. de Boor).

¹ [Εὐάγριος, Ἑκκλησ. Ἱστορία ed. J. Bidez - C. Parmentier, London 1898 σελ. 228. Πρβλ. καὶ Θεοφύλ. Σιμοκάττην I 4,4 (σ. 47 C. de Boor): (ὁ Χαγάνος) «παραντίκα στρατοπεδεύεται καὶ τὴν Ἀγχιάλον περιτέμνεται, τὰς τε περιοικίδας κώμας ἐδήλωσεν». Περὶ τῆς ἀβαρικῆς ταύτης ἐπιδρομῆς βλ. Κ. Παπαρρηγόπουλον, τ. 3, 1 σελ. 156 κέ. Κ. Ἀμάντου, ἔνθ' ἄν. σελ. 282].

² «Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μεμαθηκώς, ὅτι ἐξάπινα ἔθνος ρυπαρὸν καὶ ἀκάθαρτον ἐκείθεν τοῦ Δανουβίου εἰς τὸν Ὀγλον ἐσκήνωσεν καὶ τὰ πλησιάζοντα τῷ Δανουβίῳ ἐκτρέχει καὶ λυμαίνεται... ἐξοπλίσας στόλον διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης κατ' αὐτῶν ἀπεκίνησε πολέμῳ τούτους ἐκδιῶξαι πειρώμενος... Τοῦ δὲ βασιλέως ἐν ποδालγίᾳ δξυπαθήσαντος καὶ ἐπὶ Μεσημβρίαν βιασθέντος ὑποστρέφει διὰ συνήθειαν λουτροῦ, ὅμα πέντε δρομῶνων καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἀνθρώπων, κατέλιπε τοὺς στρατηγούς καὶ τὸν λαὸν κελεύσας παρακονδακίζειν καὶ ὑποσῶραι αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὀχυρώματος». (Θεοφάνους Χρον. σελ. 358,11 C. de Boor). [Πρβλ. Νικηφόρ. Πατρ. Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορ. σύντ. 35,7 C de Boor. Ἱω. Ζωναρᾶ XIV, 21,16 (III,297,9 Βόννης). Κατὰ τινες αἰτίαι τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου δὲν ἦτο ἀσθένεια, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη νὰ παραστῇ οὗτος εἰς τὴν συγκληθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκτὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Κατὰ τὸν Κ. Ἀμάντου (Ἱστορ. Βυζ. Κράτους Α' 332) «ἴσως καὶ περιεφρόνησε τοὺς Βουλγάρους»].

³ [Ὁ Κωνσταντῖνος Πωγωνᾶτος δὲν ἐπεχείρησε πλέον νὰ ἐξώσῃ τοὺς Βουλγάρους ἐκεῖθεν· ἤδη δὲ ὁ Θεοφάνης ἀγανακτεῖ διὰ τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθεν ὁ βασιλεὺς νὰ εἰρηνεύσῃ μετ' αὐτῶν· καὶ ἐν τῇ ἐκρήξει τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας, φιλοτιμίας τόσῃ μᾶλλον ἀξιοσημειώτου, κατὰ τὸν Κ. Παπαρρηγόπουλον, ὅσῃ σπανιώτατα ἀναφαίνεται παρὰ τοῖς τότε συγγραφεῦσιν, ἀνακράζει «Θαυμαστὸν γὰρ ἦν ἀκονόμενον τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς, ὅτι ὁ πάντας ὑποτελεῖς ἑαυτῷ καταστησάμενος, τοὺς τε κατὰ τὴν ἑφάν καὶ δύσιν καὶ ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, ὑπὸ τοῦδε τοῦ μυσσαροῦ καὶ νεοφανοῦς ἔθνους ἠττήθη» (Θεοφάν. Χρον. σελ. 359,21 C. de Boor). Ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης πολιτείας τοῦ Πωγωνάτου δίδει ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ Ἱστ. τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους τ. 3,1 σελ. 252].

Αἷμου Βερέγαβα, ἡ ὁποία ἀπέχει ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας. Εἰς τὴν δίοδον ταύτην ἐγκατεστάθη τότε μάχιμός τις σλαβικὴ φυλὴ, οἱ Σιβέρεις, με τοὺς ὁποίους συνεμάχουν τότε οἱ Βούλγαροι. Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα πολέμους οἱ Σιβέρεις εἰσέβαλλον μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Θράκην καὶ πολλάκις ἐδήλωσαν καὶ τὴν περιφέρειαν τῆς Μεσημβρίας.

Ἐφεξῆς ἡ πόλις αὕτη, ὥς συνορεύουσα ἤδη εἰς τὸ νεοσύστατον Βουλγαρικὸν κράτος, ἀρχίζει νὰ διαδραματίζῃ περιφανέστερον πρόσωπον, συνεχῶς μνημονευομένη ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Φρούριον ἐκ τῶν μᾶλλον δυσπορθητῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου ἡλθεν εἰς εὐρείας ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν βαρβάρων αὐτῆς γειτόνων, ἐκ τούτου δὲ εὐημέρησε μέγας. Ὅσάκις ὁμως τὰ δύο κράτη περιήρχοντο εἰς ρῆξιν, ἐκρησσίμεινε πολλάκις, [καθὼς καὶ ἡ παρ' αὐτὴν Ἀγχιάλος¹] ὥς ὁρμητήριον ἢ σταθμὸς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου καὶ στρατοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, εἰς δὲ τὰ περὶχωρα αὐτῆς συνεκροτήθησαν κρατερὰ καὶ πολύνεκροὶ μάχαι. Ἀλλ' ἐνίοτε ἀπέβη καὶ ἀσφαλὲς ἄσυλον ἐκπτώτων Βουλγάρων ἡγεμόνων ἢ ἀνταπαιτητῶν τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου ἢ καὶ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρίας καὶ ἄλλοτε μὲν κατελαμβάνετο ὑπὸ τούτων, ἄλλοτε δὲ ἀνεκτᾶτο ὑπὸ τῶν πρώτων, μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις, ἡ ὁποία ἔθεσεν ὁριστικὸν τέρας εἰς τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν διαμάχας. Ἀλλὰ περὶ ὧν τούτων θὰ γίνῃ κατωτέρω ἐκτενέστερος λόγος.

Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ βασιλείας (685 - 695) ἐνίσχυσε σπουδαίως τὸν πληθυσμὸν τῆς Μεσημβρίας διὰ τοῦ συνοικισμοῦ ἐν αὐτῇ πολλῶν μαχίμων Ἰσαύρων ἐξ Ἀσίας. Ὅτε λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐκπτώτος ἤδη καὶ φυχῆς ἐκ τῆς Χερσῶνος, διήρχετο διὰ τῶν περὶχωρῶν τῆς πόλεως ὁδεύων κατὰ τῆς πρωτευούσης μετὰ τῶν συμμάχων αὐτοῦ Βουλγάρων πρὸς ἀνάκτισιν τοῦ θρόνου, οἰκογένειά τις τῶν ἐν Μεσημβρίᾳ Ἰσαύρων, ἡ ὁποία ἐπλούτησε μέγας διὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν ζῶων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τοῦ υἱοῦ Κόνωνος δῶρον πεντακοσίων προβάτων. Ὁ Ἰουστινιανός, πάσχων τότε μεγάλην ἔλλειψιν τροφῶν, τοσοῦτον ἠὲ χαριστήθη καὶ ἐκ τῆς προσφορᾶς καὶ ἐκ τοῦ ἀρρενωποῦ παραστήματος τοῦ νεανίου, ὥστε παρέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ ἀνέδειξεν ἀρχηγὸν τῆς σωματοφυλακῆς αὐτοῦ².

¹ [Ἰδε Θεμ. Παρασκευοπούλου, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς Ἀγχιάλου, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 44 κέ. καὶ τὴν διάλεξιν Ἀδ. Διαμαντοπούλου, (Ἐκδόσεις Ἐνώσεως τῶν ἀπανταχοῦ Ἀγχιαλιτῶν), Ἡ Ἀγχιάλος, ἐν Ἀθήναις 1934 σελ. 7 κέ.].

² «Υπὸ δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως σὺν τοῖς γονεῦσι μετακίζεται (ὁ Λέων) ἐν Μεσημβρίᾳ τῆς Θράκης ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ βασιλείᾳ· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ ἐρχομένου αὐτοῦ μετὰ τῶν Βουλγάρων, ὑπήντησεν αὐτῷ μετὰ δώρων προβάτων φ'. Θεραπευθεὶς δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς σπαθάριον αὐτὸν εὐθέως πεποίηκεν, καὶ ἔσχεν αὐτὸν ὡς γνήσιον φίλον» (Θεοφάν. χρον. σελ. 391, 6 ἔκδ. C. de Boor. Τὰ αὐτὰ καὶ Ἰω. Ζωναράς, XV, 1 (III 248, 10 Βόννης).

Τὸ θετὸν τοῦτο τέκνον τῆς Μεσημβρίας εἶναι ὁ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου περικλητὸς γενάρχης τῆς ἡρωϊκῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων, Λέων ὁ Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 717 - 741¹.

Οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τῆς δευτέρας βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' μετεβλήθησαν ἀπὸ συμμάχων εἰς ἐχθρούς, διότι οὗτος δὲν ἐτήρησε τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεις². ἀφοῦ δὲ κατετρόπωσαν αὐτὸν ἔξωθεν τῆς Ἀγχιάλου τὸ 708, ἐπέδραμον τότε καὶ τὴν συνορεύουσαν περιφέρειαν τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου οἱ Βούλγαροι οὐδόλως ἐκινήθησαν· διετέλεσαν μάλιστα εἰς φιλικὰς σχέσεις, βοηθήσαντες τοὺς Βυζαντινοὺς πρὸς κατατρόπωσιν τῶν Ἀράβων, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀξίου υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' αἱ μετὰ τῶν δύο κρατῶν ἐχθροπραξίαι ἐπανεληφθήσαν εἴπερ ποτὲ σφοδρότερον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένας ἐκστρατείας κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἡ περιφανέστερα κατ' αὐτῶν νίκη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὴν Ἀγχιάλον τὴν 17 Ἰουνίου 763, [διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον ἐν Κωνσταντινουπόλει]. Μαινόμενοι διὰ τὴν ἥτταν οἱ Βούλγαροι κατέσφαξαν τότε ὡς πρωταιτίους τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Τελέσιον ἢ Τελέτην καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ καὶ ἀνηγόρευσαν διάδοχον τὸν Σαβῖνον. Οὗτος [ἐπεδίωξε συνεννόησιν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ συνῆψε τὸ 765 ἑπταετὴ εἰρήνην, ἀλλὰ] βλέπων ἑαυτὸν ἀπειλούμενον διὰ τῆς τύχης τοῦ προκατόχου του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἐκεῖθεν δὲ ἀπέπλευσεν ἔπειτα εἰς τὴν πρωτεύουσιν³. [Τὸ 772 ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπιμένων νὰ νικήσῃ νίκην ὁριστικὴν· ἀφοῦ δ' ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὰ Λιθοσώρια τῆς Θράκης, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἠνάγκασε τὸν νέον ἡγεμόνα Τελέριγον νὰ συνάψῃ συνθήκην (773)]. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος φέρων δωδεκακισχιλίους ἱππεῖς ὑπέ-

¹ [Περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ Λέοντος Γ' ἰδὲ Κ. Παπαρηγόπουλον, ἐνθ' ἀν. τ. 3, 2 σελ. 58 κέ. Τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα ἦτο Κόνων, ὄνομα σύνηθες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, ὁπόθεν οὗτος κατήγετο. Βλ. καὶ Κ. Ἀμαντον, ἐνθ' ἀν. σελ. 343].

² [Διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὁ «ἄρχων τῶν Βουλγάρων Τέρβελις» παρέσχεν εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον, οὗτος ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, ἵσως δ' ἐκτοτε παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς μέρος τῆς βορείου Θράκης, τὸ ὅποιον οἱ Βούλγαροι μετωνόμασαν Ζαγορά· ἦτοι τὰ πέραν τοῦ ὅρους (Αἷμου) μέρη. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ παραχώρησις αὕτη ἀνενεώθη πάλιν ὑπὸ Θεοδοσίου Γ' (715 - 717). Βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, τ. 3, 1 σ. 268 καὶ Κ. Ἀμαντον, σελ. 340 καὶ 342].

³ «Στάσεως δὲ γενομένης, φεύγει Σαβῖνος ἐν τῇ κάστρῳ Μεσημβρίας καὶ προσερχομένη τῇ βασιλεῖ» (Θεοφάνης 433, 20 C. de Boor. Πρβλ. Νικηφόρου Πατρ. Κωνσταντινουπόλεως Ἱστορ. σύντ. 70, 8 C. de Boor).

στη μεγάλην καταστροφήν ὑπὸ σφοδρᾶς τρικυμίας εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ἀκτᾶς¹.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ Κωνσταντίνου Ε΄, ὁ ὁποῖος ὁλόκληρον τὴν ζωὴν του κατηνάλωσεν εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Βουλγάρων (775)² οὐδεμία ἐπιδρομὴ τούτων ἔγινεν εἰς τὰ περὶ τὴν Μεσημβρίαν μέρη ἢ ἐπίθεσις τις κατὰ τῆς πόλεως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πανωλεθρίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη τὸ 810 ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Λογοθέτης, ὁ αἰμοβόρος ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμος γαυριῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ προέβαλε προτάσεις εἰρήνης ὑπερφιάλους, τὰς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Ραγκαβὲς ἀπέρριψε. [Στρατὸς καὶ λαὸς εἶχον ἐκκενώσει τότε καὶ ὀχυρὰς πόλεις, ὅπως τὴν Ἀγχίαλον, τὴν Βερόην καὶ ἄλλας. Ὁ Κροῦμος οὐδαμοῦ εὗρισκεν ἀντίστασιν, ἀφοῦ δὲ κατέλαβε τὴν Δεβελτὸν] ἐπῆλθε περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου τοῦ 812 κατὰ τῆς ὀχυρᾶς Μεσημβρίας, φέρων «ἐλεπόλεις» καὶ ἄλλα μηχανήματα διότι εἶχε μάθει τώρα δι' αἰχμαλώτων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, πῶς νὰ πολιορκῇ φρούρια³.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μεσημβρίας ἔχοντες πεποίησιν εἰς τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τείχη καὶ ἐλπίζοντες ἐκ τῆς πρωτευούσης ἐπικουρίαν τινά, ἡμύνοντο καρτερικώτατα, ἀλλὰ ἡ ἐναγωνίως ἀναμενομένη βοήθεια δὲν ἐφαίνετο, ἐν ᾧ αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος πρῶτην ἤδη φορὰν ἔκαμνε χρῆσιν τοιούτων κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Μεσημβρίας, ἔσειον αὐτὰ ἐκ θεμελίων καὶ πολλαχοῦ τὰ διεσπάρησαν. Εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρχε μὲν ἀποταμιευμένη μεγάλη ποσότης ὕγρου πυρός, ἀλλ' ἄγνωστον διατὶ τοῦτο δὲν ἐπέφερε καμίαν καταστροφήν εἰς τοὺς πολιορκητάς. Οὕτω μετὰ δεκαπενθήμερον γενναίαν ἀντίστασιν ἡ πλουσία καὶ ἀνθηρὰ Μεσημβρία ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου τὴν 1 Νοεμβρίου καὶ ἐλεηλατήθη δεινῶς. Πλούσια καὶ ἄφθονα ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα πε-

¹ «Εἰσελθόντων δὲ αὐτῶν (τῶν πλοίων) ἕως τῆς Μεσημβρίας, καὶ ἀνέμου σφοδροῦ βορρᾶ πνεύσαντος, πάντα μικροῦ δεῖν συνετρίβησαν, καὶ πολλοὶ ἀπώλοντο· καὶ ὑπέστρεψε μὴδὲν ποιήσας (Θεοφάν. Χρον. σελ. 448, 2 (C. de Boor). [Πρὸς Νικηφόρου πατρ. Ἰστ. σύντ. 73,10-29 ἐκδ. C. de Boor: «Ἐπεὶ δὲ τὸ πλοῖμον πρὸς ταῖς ἀκταῖς τῆς ἐκείνῃ θαλάσσης καθωρμίζετο, (ἀλλόμενος γὰρ ὁ τόπος καὶ τοῖς πλέουσι δυσφορώτατος), πνεῦμα βίαιον καὶ σκληρὸν κατ' αὐτῆς πνεῦσαν (βορέας δ' ἦν ἄνεμος) τὰς τε ναῦς πρὸς ταῖς ἀκταῖς περιτρέψας συνέτριψε καὶ πλήθη τῶν εἰσπλεόντων οὐκ ὀλίγα τῷ ροθίῳ κατεπόντισεν. Ἐν τούτοις ἄγαν θορυβηθέντα τὸν βασιλέα κελεῦσαι τοὺς ἄρχοντας δικτύοις περιβαλεῖν τὴν θάλασσαν, ὥς ἀνελέσθαι τῶν ἀποπνιγέντων τὰ σώματα καὶ τῇ γῇ παραδιδόναι, οὕτω τε πρὸς τὰ βασίλεια ὑποστρέψαι»].

² [Κατὰ τὸν καθηγητὴν Ἀμαντον (Ἱστορία τοῦ Βυζαντ. κράτους Α' 365) ὁ Κωνσταντῖνος Ε΄ διέγνωσε πρῶτος τὸν βουλγαρικὸν κίνδυνον· εἶχεν ἐκτιμήσει ἐκ τῶν πολέμων του τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα τῶν Βουλγάρων καὶ δι' αὐτὸ ἐπέμεινε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Βουλγαρίαν. «Ο Lombarde (Constantin V empereur des Romains, Paris 1902) τὸν ὀνομάζει «Βουλγαροκτόνον», ἀφοῦ ἐπεχείρησεν ἐννέα ἐκστρατείας κατὰ τῶν Βουλγάρων, κατὰ τὸ πλεῖστον νικηφόρους». Βλ. καὶ Κ. Παπαρηγόπουλον Ἱστορ. ἑλλ. ἔθν. τόμ. 3, 2 σελ. 82-84 καὶ 97-100].

³ [Κ. Ἀμαντος, ἐνθ' ἀν. σελ. 409, βλ. καὶ Κ. Παπαρηγόπουλον, ἐνθ' ἀν. 3,2 σ. 186-8].

ριῆλθον εἰς χεῖρας τῶν πορθητῶν, μεγάλη ποσότης χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὡς καὶ ἅπαν τὸ ὕγρον πῦρ μετὰ τῶν ἐξακοντιζόντων αὐτὸ τριακονταεξ ὑπερμεγέθων χαλκίνων σιφῶνων¹.

Ἀλλ' ἡ χαρὰ τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Μεσημβρίας ὀλίγον μόνον χρόνον διήρκεσε. Τὸν ἀνίκανον Μιχαὴλ Α΄ διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Λέων, ὁ λεγόμενος Ἀρμένιος. Οὗτος ἐξεστράτευσεν μετὰ δύο ἔτη κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συγκεντρωμένοι παρὰ τὴν Μεσημβρίαν. Ἀφοῦ ἔφθασε πλησίον αὐτῆς, ὁ Λέων ἐστρατοπέδευσε ὅχι μακρὰν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοπέδου εἰς θέσιν ὀχυράν. Ἐν ᾧ δὲ οὗτος εἶχεν ἄφθονα τροφίμα, τοῦναντίον οἱ Βούλγαροι ἔπαθον μετ' ὀλίγον φοβερὰν ἔλλειψιν τροφῶν, ἐνεκα τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας οὐδ' ἐτόλμων νὰ προχωρήσουν περαιτέρω πρὸς ἀναζήτησιν, διότι παρημποδίζοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ὅθεν περιῆλθον εἰς πολλὴν στενοχωρίαν καὶ ἀπόγνωσιν, ἡ ὁποία δὲν διέλαθε τὸν Λέοντα. Τότε οὗτος ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμήν, ἵνα ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν. Τὴν νύκτα τῆς 12ης Ἀπριλίου τοῦ 814, ἀφοῦ παρέλαβε τὸ ἱκανώτερον μέρος τοῦ στρατοῦ μυστικῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μάλιστα τῶν πλείστων ἀξιωματικῶν περὶ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, κατέλαβεν εἰς τὰ ὀπισθεν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ὕψωμα τι, τὸ ὁποῖον ἀπέκρυπτεν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ὄμματα καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Βουλγάρων. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης διεδόθη, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ φοβηθεὶς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἐκ τούτου ὁ μὲν αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἐταράχθη μεγάλως, οἱ δὲ Βούλγαροι ἀναθαρρήσαντες ἐνόμισαν, ὅτι ἤρκει μόνον νὰ ἐπιτεθοῦν κατ' αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν ἐξολοθρεύσουν. Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν νύκτα, ἐν ᾧ οἱ Βούλγαροι διετέλουν ἀμέριμνοι καὶ εὐωχοῦντο ἀναβάλλοντες τὴν ἐπίθεσιν διὰ τὴν αὔριον, αἴφνης ἐπέπεσεν ὁ Λέων κατ' αὐτῶν καὶ ἐπέφερε σφαγὴν τρομεράν, τὴν ὁποίαν οὐδ' αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία διέφυγον. Διεσώθησαν ὀλίγιστοι μόνον μετὰ τοῦ Κρούμου, ὁ ὁποῖος ὁμῶς ἐπληρώθη καιρίως καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε συνεπείᾳ τῶν πληγῶν αὐτοῦ. Κατὰ τινες ὁ Κροῦμος «ἀοράτως ἐσφαγιάσθη», κατ' ἄλλους ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς αὐτοῦ λύπης. Ἡ νίκη ὑπῆρξε πλήρης, ὥστε «οὐδὲ πυρφόρος, τὸ δὴ λεγόμενον, διεσώθη», διὰ ν' ἀναγγείλῃ τὴν συμφορὰν. Ὡς δ' ἱστορεῖ ὁ Συνεχιστὴς τῆς Χρονογραφίας τοῦ Θεοφάνους, μετὰ μίαν καὶ

¹ «Ἐγραψε δὲ (Κροῦμος) καὶ κατακρίσεις πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι «εἰ μὴ σπεύσῃ πρὸς τὴν εἰρήνην τῷ κρίματί σου παρατάσσομαι κατὰ Μεσημβρίας». . . Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς παρετάξατο ὁ Κροῦμος κατὰ Μεσημβρίας ἐν μηχανήμασι μαγγανικῶν καὶ ἐλεπόλεων. . . Καὶ τῇ ἐπαύριον ἡ περὶ τῆς ἀλώσεως Μεσημβρίας ἦλθεν ἡμῖν ἐλεεινὴ φάσις, πάντας πτοοῦσα διὰ μειζόνων κακῶν ἀπεκδοχῆν. Εὐρόντες γὰρ αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ πεπλησμένην πάντων τῶν ὀφειλόντων πρὸς κατοίκησιν ἀνθρώπων παρῆναι πραγμάτων, ταύτην ἐκράτησαν σὺν τῇ Δεβελτῷ, ἐν οἷς καὶ σίφωνας χαλκοῦς εὗρον λς' καὶ τοῦ δι' αὐτῶν ἐκπεμπομένου ὕγρου πυρός, οὐκ ὀλίγον, χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου πλῆθος. (Θεοφάν. χρονογ. σελ. 497-499, ἐκδ. C. de Boor, Ἰω. Ζωναρᾶ χρον. XV, 17,14 (III 314-6 Βόννης). [Βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, ἐνθ' ἀν. 3,2 σελ. 185-188].

¹ Ἡ Μεσημβρία τοῦ Ἐνδελίνου, Α΄.

ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδα οἱ ἐκεῖθεν διερχόμενοι Βούλγαροι ἐκίνουν θλιβερώς τὴν κεφαλὴν, δακτυλοδεικτοῦντες καὶ καταρώμενοι τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο ὕψωμα, τὸ ὁποῖον τότε μὲν ὠνομάσθη «*Βουνὸς Λέοντος*»¹, σήμερον δὲ λέγεται «*Πιπ-περίνα*». Ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς μάχης ἀνηγέρθη πυραμὶς ἐκ τῶν ὀστέων τῶν σφαγέντων. Ὁ χώρος οὗτος ἀπέχει ὀλίγον ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας, καλεῖται δὲ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν Μεσημβριανῶν «*Κοκκαλοῦ*»².

Οὕτω ἡ Μεσημβρία περιῆλθε πάλιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ταχέως ἀνέλαβεν ἀπὸ τὴν συμφορὰν, ἡ ὁποία τὴν ἐπληξε. Τὰ τεῖχη αὐτῆς, τὰ ὁποία εἰς πολλὰ μέρη εἶχον διαρραγῇ, ἐπεσκευάσθησαν, ὥς καὶ πύργοι τινές, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ὥς ἀνεγνώσαμεν εἰς τινὰ ἐπιγραφὴν³. Προσέτι ἡ πόλις ἐξωραίσθη διὰ πολλῶν ὥραιων ἐκκλησιῶν. Μία ἐκ τούτων παρὰ τὴν ἀγορὰν, ἡ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ἡ ὁποία σήμερον καταρρέει, ἰδρύνθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος τοῦ Ἀποστόππῃ, ὁ ὁποῖος ἀκρωτηριασθεὶς καὶ ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Α' (τὸ 881) «*κατεγήρασεν ἐξόριστος*» ἐν Μεσημβρίᾳ⁴.

Ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν πανωλεθρίας αὐτῶν οἱ Βούλγαροι δὲν ἀπετόλμησαν τίποτε κατὰ τῆς πόλεως ταύτης. [Ἀλλ' ἡ ἀσύνετος κυβέρνησις Λέοντος Γ', τοῦ ἐπιλεγομένου σοφοῦ, ἔγινεν αἰτία νὰ ἐκτραγῇ νέος μακρὸς πόλεμος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τῶν ὁποίων ἦρχεν ὁ Συμεὼν]. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ βυζαντινὸς στρατὸς τὴν 20 Αὐγούστου τοῦ 917 ὑπέστη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγχιάλου τοιαύτην ἥτταν, ὥστε μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ ὁ ἀρχιστράτηγος Λέων Φωκᾶς καταφυγὼν εἰς

¹ «*Γενόμενος (ὁ Λέων) ἐν Μεσημβρίᾳ τῇ πόλει τοιοῦτον τινὲ διεχρήσατο στρατηγῆ-ματι. . . τοῦ μὲν οὗ ἐφώρουν τόπον νύκτωρ ἀπάνεισι μετὰ στρατιωτῶν ἱκανῶν καὶ ῥώμῃ τε καὶ καρτερίᾳ γεγυμνασμένων. . . καὶ πρὸς λόχον ἐπὶ τινος βουνοῦ χωρεῖ, σύνθημα τοῦ πολέμου καὶ ὥραν εἰπόν. . . Νυκτὸς οὖν ἐπιγενομένης κάτειον ἐκ τοῦ λόχου ὁ Λέων ἀπροσδοκῆτοις οὔσι κακῶν. . . Ὅθεν ἔκτοτε ἐκεῖνος ὁ βουνὸς Λέοντος ἐπωνομάσθη καὶ οἱ ἀεὶ ἐκεῖσε διαβιβαζόμενοι τῶν Βουλγάρων τὴν κεφαλὴν ἐπισείοντες δακτυλοδεικτοῦσι καὶ λήθην λαμβάνουσι τῶν τότε κακῶν οὐδαμῶς*» (Συνέχεια Θεοφάνους I 13 (24,16 Βόννης). [Βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, ἐνθ' ἄνωτ. 3,2 σελ. 200-203 καὶ Κ. Ἀμαντον, ἐνθ' ἄν. σελ. 411].

² [Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν κατοίκων «*τὰ κόκκαλα ἐκεῖ ἦδ' ἔνα γόνα*». Εἶναι δηλαδὴ καὶ ἡ παράδοσις αὕτη ἐν ἐπιχείρημα κατὰ τῶν ἀρνούμενων τὴν ὑπαρξιν τῆς μάχης τῆς Μεσημβρίας ἱστορικῶν, περὶ ὧν ἰδὲ Κ. Ἀμαντον, ἐνθ' ἄν. σελ. 411 σημ. 4].

³ Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἐξηφανισμένης σήμερον, ἀπωλέσαμεν τὸ κείμενον. Ὁ γερμανὸς στρατάρχης Moltke ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἐπύργωσε τὴν πόλιν, ἴσως ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἠρύσθη τὴν εἴδησιν. (Moltke, Der russisch — türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 u. 1829, Berlin 1877, σελ. 346).

⁴ «*Ὡς (Λέων Ἀποστόππης) τῇ κρίσει Μανουὴλ τοῦ μαγίστρου βασιλικῇ κελεύσει ὑποπεσῶν καὶ τὸν ἑνα τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπεῖς, ἀφαιρεθεὶς δὲ καὶ τῶν χειρῶν τὴν μίαν διὰ τε τὴν ἔνδειξιν τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν πείραν τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους φυγῆς, τὸ λοιπὸν ἐν Μεσημβρίᾳ ἐξόριστος κατεγήρασε*». (Συνέχεια Θεοφάνους V 67 (307,20 Βόννης) Βλ. καὶ Γ. Κεδρηνόν, τ. Β' σ. 233,3 Βόννης).

τὴν Μεσημβρίαν καὶ ἀποπλεύσας ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν πρωτεύουσιν¹. Ἡ ἥττα αὕτη παρέδωκεν ἀμαχητὶ καὶ τὴν Μεσημβρίαν εἰς τὸν Συμεὼν, ὁ ὁποῖος συμπεριφέρθη τότε πρὸς τοὺς κατοίκους πολὺ ἡπίως. Δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὑπῆρχον τότε ἐν τῇ πόλει καὶ Βούλγαροι ἐγκατεστημένοι, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς προσελεύσεως αὐτῶν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ὅτε καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου Σιδηρᾶ χώρα, τῆς ὁποίας τὸ πλησιέστερον εἰς τὴν Μεσημβρίαν ὄριον ἦτο ἡ ῥωμαϊκὴ ἐξ ἀπομάχων ἀποικία Δεβελτὸς (Ἄκ Γιαζιλῆ) παρὰ τὴν νῦν πόλιν Πύργον. Οἱ μέτοικοι οὗτοι, εὐρισκόμενοι εἰς διηνεκῇ ἐπαφὴν μετὰ τῶν Μεσημβριανῶν καὶ συμβιοῦντες εἰρηνικῶς μετ' αὐτῶν ἐξηλληνίζοντο ἐντὸς βραχείας διαστήματος, ἀποκτῶντες ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἑλληνικὸν πολιτισμόν καὶ ἡμέρωσιν².

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεὼν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Πέτρος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν εἰρήνην (927). Πρὸς συνομολόγησιν αὐτῆς ἀπεστάλησαν τότε εἰς Μεσημβρίαν ἐκ τῆς πρωτεύουσας Κωνσταντίνος ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Θεοδόσιος Ἀβούκης, οἵτινες καὶ συνομολόγησαν αὐτήν³. Τοῦ ἡγεμόνος τούτου τῶν Βουλγάρων ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐφωράθη ἐπιβουλευόμενος τὸν θρόνον, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ ἐξ αὐτῆς διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (928)⁴.

Μετὰ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Βουλγαρία κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ ἡρωικοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τσιμισκῆ, καταστᾶσα ἀπλῇ ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (971). Τότε ἀνεκτήθη καὶ ἡ Μεσημβρία, ἡ ὁποία ἤκμαζεν ἤδη μεγάλως διὰ τοῦ ἐμπορίου. Πλεῖστα ῥωσικὰ πλοῖα, ἀντὶ νὰ καταπλέουν, καθὼς πρότερον, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς προμήθειαν ἐμπορευμάτων, προσωρμίζοντο ἤδη εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἡ

¹ «*Μητὶ δὲ Αὐγούστῳ εἰκάδι, ἡνδικτιῶνος ε', ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωμαίων τε καὶ Βουλγάρων πρὸς τῷ Ἀχελῷ συγκεκρότηται ποταμῷ [γρ. Ἀχελῷ ἦτοι Ἀγχιάλῳ] καὶ οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, ὥς ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ρωμαῖοι πανστρατὶ καὶ γέγονε φυγὴ παντελὴς καὶ φορικῶδης ὀλοολυγῇ, τῶν μὲν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρουμένων, αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. Ὁ δὲ Λέων ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγῶν» (Συνέχεια Θεοφάνους VI 10 (σελ. 389,10 ἐκδ. Βόννης). Ἡ μαρτυρία καὶ παρὰ Γεωργίῳ Μοναχῷ, Συμεὼν Μαγίστρω, Λέοντι Γραμματικῷ, Γεωργίῳ Κεδρηνῷ, Ἰω. Ζωναρᾷ.*

² [Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων καὶ τῶν ἐμπορικῶν τάξεων τῶν Βουλγάρων ἰδίᾳ ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς παραλίους πόλεις τῆς Βουλγαρίας βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, ἐνθ' ἄν. τ. 4,1 σελ. 65].

³ «*... παρενθὺ ἀπέστειλε μετὰ δρόμωνος τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον τὸν Ἀβούκην καὶ Κωνσταντῖνον Βασιλικὸν κληρικὸν τὸν Ρόδιον τὰ εἰς εἰρήνην συλλαλῆσαι τοῖς Βουλγάροις ἐν Μεσημβρίᾳ*». (Συνέχ. Θεοφάν. VI 22 (412 Βόννης). Βλ. καὶ Γ. Μοναχόν, Συμ. Μάγιστρον, Γ. Κεδρηνόν κ.ἄ.

⁴ *Εἰσελθὼν γὰρ ἅμα Ἰωάννῃ εἰς πλοῖον ἀπὸ Μεσημβρίας ἦλθεν ἐν τῇ πόλει*. (Συνέχ. Θεοφάν. VI 28 (419 Βόννης).

ὅποια κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχε συγκεντρώσει μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου τῆς πρωτευούσης. Τὸν κατάπλουν τῶν ὠσσιτικῶν πλοίων εἰς τὴν Μεσημβρίαν ἀναφέρει μόνον Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος¹, ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ λοιποὶ βυζαντινοὶ χρονογράφοι μνημονεύουν τὴν Μεσημβρίαν κατὰ τὰς προσβολὰς καὶ δηώσεις τῶν θρακικῶν παραλίων, τὰς ὁποίας ἐνήργησαν πρότερον οἱ Ρῶσσοι. Μόνον ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ἀναφέρεται, ὅτι τὸ 1078 ἐπίσημός τις Βούλγαρος, Δοβρομηρὸς ὀνόματι καὶ Βογομίλος τὴν αἵρεσιν, ἀπειράθη νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ὁμοφύλους καὶ ὁμοδόξους αὐτοῦ· ἐπελθὼν ὅμως ὁ στρατηγὸς καὶ μετ' ὀλίγον αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς μετὰ στρατοῦ, ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν αὐτοῦ².

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου οἱ Πατζινάκαι καὶ Κόμανοι, ἀφοῦ εἰσέβαλον εἰς τὴν Θράκην, κατῆλθον μέχρι τῶν περικώρων τῆς Μεσημβρίας καὶ ἠπειλήσαν καὶ αὐτήν. Διοικητὴς τῆς πόλεως ἦτο τότε ὁ στρατηγὸς Λέων ὁ Διαβατηνός. Οὗτος, ἐπειδὴ δὲν διέθετεν ἱκανὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῶν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ³. Ὑπὸ τῶν βαρβάρων τούτων ἐλεηλατήθη ἡ περιφέρεια τῆς Μεσημβρίας καὶ τὸ 1094, ὅτε οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἀγχιάλου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου⁴.

Μέχρι τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1185-1195) οἱ Βούλγαροι ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' αἱ βαρεῖαι φορολογικαὶ καταπιέσεις τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἠνάγκασαν αὐτοὺς τὸ 1186 νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀφοῦ δὲ συνεμάχησαν μὲ τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως Βλάχους ἐπόρθουν καὶ ἐλεηλάτουν ἐπὶ δωδεκαετίαν ὅλην τὴν Θράκην, ἄλλοτε μὲν νικῶντες, ἄλλοτε δὲ νικώμενοι. Τότε ἐδήωσαν καὶ τὴν περιφέρειαν τῆς Μεσημβρίας καὶ Ἀγχιάλου· τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν καὶ ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὸ 1190 καὶ τὴν διήρπασαν. Καὶ ὁ μὲν Ἰσαάκιος, ἂν καὶ ἐξεστράτευσε πολλάκις κατὰ τῶν Βλαχοβουλγάρων, δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποτάξῃ αὐτούς· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξιος Γ', ὁ ὁποῖος

¹ «Καὶ ἀπὸ Βάρνας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὴν Διτζίαν, ἅπερ πάντα εἰσὶ γῆς τῆς Βουλγαρίας. Ἀπὸ δὲ τῆς Διτζίνας εἰς τὰ τῆς Μεσημβρίας μέρη καταλαμβάνουσι, καὶ οὕτω μέχρι τούτων ὁ πολυώδυνος αὐτῶν καὶ περίφορος, δυσδιέξοδός τε καὶ χαλεπὸς ἀποπεραίνεται πλοῦς». (Κωνστ. Πορφυρογ. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, κεφ. 9 (τόμ. III σ. 79,7 Βόννης)].

² «Λέας δὲ τις ἀπὸ Παυλικιάνων Φιλιππουπόλεως ὠρμημένος ἐξ Ἐπιγαμβρίας ἠτόμολησε τοῖς Πατζινάκοις, καὶ τούτοις συμφρονῶν τῇ Ρωμαίων ἠπείλει τὰ φοβερώτατα. Ἀλλὰ καὶ Δοβρομηρὸς τις ἐν Μεσημβρίᾳ διακινῶν καὶ τῷ βασιλεῖ ἀντάραι μελετῶντες, δεισάντες καὶ τοῖς τῶν ἄλλων σωφρονισθέντες κακοῖς, πρὸ τῆς πείρας δουλικῶ ζυγῷ τοὺς αὐχένους ὑπέκλιναν καὶ προσήλθον ἰκέται αὐτόμολοι». (Ιω. Σκυλίτζης Χρονογρ. ἐν Γεωργ. Κεδρηνοῦ Συν. Ἰστ. τ. II, 741,17 ἐκδ. Βόννης).

³ «Λέων δὲ ὁ Διαβατηνὸς εἰς Μεσημβρίαν ἀποσταλὴς τὰ ἐκεῖσε ἦν διοικῶν καὶ μετὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων συμβιβάσεις καὶ σπονδὰς τιθέμενος». (Αὐτόθι σελ. 743,2).

⁴ [Περὶ τῶν πολέμων τούτων τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τοὺς Κομάνους καὶ Πατζινάκας ἰδ. Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορίαν τ. 4,2 σελ. 59 κέ.].

τὸν ἐξεθρόνισε, δὲν κατώρθωσέ τι ἄξιον λόγου κατ' αὐτῶν, ὥστε τὸ 1202 ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀνασυσταθὲν τρίτην ἤδη φορὰν κράτος τῶν Βουλγάρων. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτου συμπεριελήφθη τότε καὶ ἡ Μεσημβρία.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης μίαν μόνον φορὰν μνημονεύεται ὀνομαστὶ ἡ πόλις, ὅτε δηλ. ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελὸς διῆλθε δι' αὐτῆς εἰς τινα κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείαν αὐτοῦ¹. Ἐνῶ δὲ διετέλει ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους, τὸ 1256, ὅτε δηλ. κατεῖχετο ἀκόμη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ Μεσημβρία ἐκυριεύθη καὶ διηρπάγη ὑπὸ τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, ὡς δ' ἀναφέρεται εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Andrea Dandolo, ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἐκ 15 γαλερῶν καὶ διωκεῖτο ὑπὸ τοῦ Jacopo Doro. Μεταξὺ τῶν πολυτίμων λαφύρων, τὰ ὅποια οἱ Βενετοὶ ἤρπασαν τότε ἐκ Μεσημβρίας, ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος², τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσετο εἰς τὴν αὐτόθι ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τοῦτο οὗτοι μετέφερον εἰς τὴν Βενετίαν καὶ κατέθηκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Salvatore Plebe. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη, ἦτοι τὸ 1258, ἡ Μεσημβρία ἀπηλλάγη τῆς βουλγαρικῆς κυριαρχίας, προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας διὰ συνδρομῆς τῶν ἐξῆς περιστάσεων.

Πρὸ ἐνὸς ἔτους ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ Ἀσὰν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Καλιμάνη Β' πρὸς κατάληψιν τοῦ Βουλγαρικοῦ θρόνου. Εὐθὺς ὅμως μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καλιμάνης οὗτος ἐξεβλήθη ἀπὸ τὸν θρόνον, τὸ δὲ βουλγαρικὸν στέμμα περιῆλθεν εἰς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀσὰν Μυτζῆν, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον. Ἐπιφανὴς τις Σέρβος, Κωνσταντῖνος Τέχ ἢ Τοῖχος ὀνομαζόμενος, στασιάσας, κατώρθωσε νὰ ἐξώσῃ ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Μυτζῆν καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχήν,

¹ «Μέχρι γοῦν τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου ὑπόφορον τὸ γένος (τῶν Βουλγάρων) ἐτέλει Ρωμαῖοις, διὰ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν μεμελέτηκεν ἀνταρσίαν, καὶ ἀνίσταται τις Ἀσὰν τοῦνομα καὶ βασιλεύει τῆς χώρας, ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ Αἴμου μέχρι καὶ τοῦ Ἰστροῦ ὑφ' αὐτὸν ποιησάμενος. Ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγα πράγματα Ρωμαῖοις ξυνέβη... τῷ τοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἀγανακτήσας Ἰσαάκιος τὸ τῶν Ρωμαίων ἅπαν συναγαγὼν εἰς ἐν στράτευμα κατ' αὐτῶν ἐχώρει. Τὴν γοῦν παράλιον παριὼν καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν δίοδον ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἴμου γίνεται». (Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου χρον. συγγρ. 11 (19,4 Aug. Heisenberg). [Βλ. καὶ Νικήταν Χωνιάτην, Βασ. Ἰσαακίου Ἀγγέλου III 3-4 (σελ. 561 κέ. Βόννης)]. [Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βλαχοβουλγάρων βλ. Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορίαν τ. 4,2 σελ. 184 κέ. περὶ τῶν τυχῶν δὲ τῆς Ἀγχιάλου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους (1186-1261) Θεμ. Παρασκευοπούλου, Ἱστοριογεωγρ. περιγραφὴν τῆς Ἀγχιάλου 1888 σελ. 71-72].

² *Rerum italicarum scriptores*, tom. XII Andreae Dandoli Chronicon, liber X cap. VII pars XIII fo 366: «Hoc anno Jacobus Dauro cum galeis X mare Ponticum intrat et Messembriam urbem cepit, et de Ecclesia Sanctae Sophiae corpus Sancti Theodori Martyris, qui interfecto Dracone jussu Licinii Augusti decoblatus est, abstulit. Quod Marcus Dauro postea Venetias deferens in Ecclesia Sancti Salvatoris Plebe sua collocavit».

μόλις δὲ καὶ μετὰ κόπου προέλαβεν ὁ Μυτζῆς νὰ καταφύγῃ σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ περικλεισθῇ εἰς τὴν ὀχυρὰν Μεσημβρίαν ἢ Μεσέμβρειαν, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Γ. Παχυμέρης. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὁ Μυτζῆς δὲν ᾔσθάνετο ἑαυτὸν ἀσφαλῆ· ὅθεν παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν Β', ἵνα ἐνεργήσῃ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἔδιδε δὲ ὡς ἀντάλλαγμα αὐτῆς τὴν Μεσημβρίαν.

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἀπεδέχθη τὴν παρακλήσιν καὶ ἀπέστειλεν ἐπαρκῆ στρατόν, ὅστις παρέλαβε τὸν Μυτζῆν καὶ διέσωσεν αὐτὸν εἰς Νίκαιαν. Πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ παρεχώρησε τότε εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ χωρία τινὰ παρὰ τὴν Νίκαιαν καὶ τὸν Σκάμανδρον ποταμόν¹.

Ἡ ὀριστικὴ ὁμως κατοχὴ τῆς Μεσημβρίας, ἐὰν δὲν σφάλλωνται καὶ ὁ Γ. Παχυμέρης καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς, φαίνεται ὅτι ἔγινε τὸ 1265 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Γλαβᾶ τοῦ Κουροπαλάτου, ὅστις κατειρόπωσε τὸν Κωνσταντῖνον Τοῦχον². Πρὸς τοῦτον ὁ αὐτοκράτωρ, πρὸ τῆς ἐνάργεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, εἶχε μὲν ὑποσχεθῇ ὡς σύζυγον τὴν ἀνεψιάν του Μαρίαν, χήραν τοῦ Ἀλεξίου Φιλῆ, ὑποσχεθεὶς ὡς προῖκα καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Μεσημβρίας· ἀλλ' ἀφοῦ ἐτελέσθη

¹ «... ὡς ἀναγκασθῆναι καὶ ἄκοντα τὸν Μυτζῆν φεύγειν ἅμα γυναικὶ τε καὶ τέκνοις ἐς ὀχυρόν τι καὶ παράλιον φρούριον, Μεσημβρίαν καλούμενον. Ἐκεῖθεν ἐς βασιλέα μεταχωρεῖ κατὰ τὴν ἐν Ἀσίᾳ διατρίβοντα Νίκαιαν, Ῥωμαίους ὑπήκοον ποιησάμενος καὶ τὸ τῆς Μεσημβρίας ἐπὶ τούτοις φρούριον· καὶ χωρία τινὰ περὶ Τροίαν καὶ Σκάμανδρον εἰληφὼς παρὰ βασιλέως εἰς ἐπέτειον πρόσοδον ἐκέτισε τοῦ λοιποῦ διανέπαιεν ἑαυτὸν ἅμα γυναικὶ τε καὶ τέκνοις». (Νικηφ. Γρηγορ. Ἱστορ. III,2 (I, 60,19 Βόννης).

² «Ἐάλω δὲ τοῦ Μυτζῆ διδόντος, ὡς λεχθήσεται, καὶ Μεσέμβρεια, μεγάλη πόλις, καὶ Ἀρχιάλος συνηλίσκετο. Καί γε τὰ περὶ ἐκείνων, ἅπαξ γενοσάμενα τῆς μεταβολῆς, ἡγάπων ὑπὸ βασιλεῖ διαικούμενα». (Γεωργ. Παχυμέρη Μιχαὴλ Παλαιολ. III, 18 (210,20 Βόννης). «Οὐ Μεσεμβρείας μόνον στερεῶς ἀντείχετο καὶ τῆς Ἀρχιάλου, ἀλλὰ καὶ Σωζόπολιν καὶ Ἀγαθιούπολιν καὶ Κανστρίτζιν καὶ ἄλλ' ἅττα φρούρια, ἅπερ οἱ τοῦ βασιλέως ἐπισκευασάμενοι προσεκτιῶντο τῷ βασιλεῖ, καὶ λίαν ἐν χεροῖν εἶχε, μηδὲ φουρίου σκιὰν προῖεμένος. Μεσέμβρειαν γὰρ καὶ ἐκ δικαίου πάλοι ποτ' εἶχε, λαβὼν παρὰ τοῦ Μυτζῆ». (Αὐτόθι V,4 (348,16 Βόννης). «καὶ δυναμωθεὶς αὖθις ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Μυτζῆν διώκει θαρραλεώτερον. Ὁ δὲ ἅμα τέκνοις καταλαβὼν τὴν Μεσέμβρειαν, ἐκεῖθεν ἰκετεύει τὸν βασιλέα δέχεσθαι τοῦτον καὶ λύτρα λαμβάνειν τὴν πόλιν. Στέλλει γοῦν ὁ βασιλεὺς ἐξ αὐτῆς τὸν Γλαβᾶν κουροπαλάτην καὶ μέγαν παπῖαν ἐσύστερον, καὶ ὅς ἄλλοις συνάμα μετὰ καὶ αὐτάρκους στρατοῦ, καταλαβὼν τὴν Μεσέμβρειαν, ἐκείνην μὲν περιποιεῖ τοῖς Ῥωμαίοις, τὸν δὲ γε Μυτζῆν διὰ τοῦ Αἵμου πεζῇ ἄγει πρὸς βασιλέα». (Αὐτόθι V 5 (350,4 Βόνν.). Μανουήλ ὁ Φιλῆς ἐπαινῶν τὸν Γλαβᾶν ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τούτου κατάληψιν τῆς Μεσημβρίας διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

«Φθάνει δὲ μέχρι τῆς καλῆς Μεσημβρίας
ὁ καινοφανὴς ἥλιος τῆς ἐσπέρας,
τεφρῶν ἀτεχνῶς τὸν κρατοῦντα Βουλγάρων,
ἐκείνον αὐτόν, τὸν πολὺν Κωνσταντῖνον».

(Μ. Φιλῆ, Ποιήματα. Εἰς τὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐκείνου τοῦ θαυμαστοῦ στρατηγῆ-
ματα. ἐκδ. Ε. Miller, Παρίσιον 1857, τόμ. Β', σελ. 247 στ. 171 κξ.

ὁ γάμος, ἀνέβαλλεν ἐπ' ἀόριστον τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ, προφασίζόμενος ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως δὲν συγκατετίθεντο, Ἕλληνες ὄντες, νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ἀλλόφυλον καὶ ἀλλόγλωσσον ἔξουσίαν¹.

Εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἐνῶ διετέλει ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, εἶχε καταφύγει καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μυτζῆ Ἰωάννης Ἀσάν Γ', ὁ ὅποιος ἐπὶ δύο μόνον ἔτη ἡγεμόνευσε τῆς Βουλγαρίας (1279 - 1281). Οὗτος προβλέπων ὅτι θὰ ὑφίστατο τὴν τύχην τοῦ πατρὸς του, κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ ἐξ αὐτῆς διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν².

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1285 δεκακισχίλιοι περίπου «Σκύθαι», ἀφοῦ διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐλεηλάτησαν μέγα μέρος τῆς Βουλγαρίας, εἰσέβαλον καὶ εἰς τὴν Θράκην διὰ τῶν πλησιεστέρων πρὸς τὴν Μεσημβρίαν στενωπῶν τοῦ Αἵμου καὶ ἐδήωσαν τὰ περὶχωρα αὐτῆς, ἀπειλήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν. Κατ' ἀγαθὴν τύχην διοικητῆς τῶν μερῶν τούτων συνέπεσε νὰ εἶναι τότε εἰς ἐκ τῶν ἱκανωτέρων στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ ἐκ Νορμανδῶν καταγόμενος Οὐμπερτόπουλος ὁ κουροπαλάτης. Οὗτος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν κατειρόπωσε αὐτοὺς ὁλοσχερῶς. Ἐκ τῶν βαρβάρων τούτων πλεῖστοι ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην, ἀλλὰ καὶ ὅχι ὀλίγοι εὗρον οἰκτρὸν θάνατον κατὰ τὴν φυγὴν αὐτῶν εἰς τὸν παρακείμενον ποταμόν³. Οὕτω ἡ Μεσημβρία χάρις εἰς τὸν γενναῖον Οὐμπερτόπουλον ἐσώθη τότε ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐπιδρομῶν τούτων.

Ἀλλὰ τὸ 1308 βλέπομεν πάλιν τὴν Μεσημβρίαν νὰ περιέρχεται εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Βουλγάρων. Ἐπειδὴ δηλ. τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐφρούρουν τὴν παραλίαν ταύτην, ἦσαν ὀλίγα, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Θεόδωρος Σβιατοσλαῦος εἰσέβαλεν ἄνευ προκηρύξεως πολέμου καὶ κατέ-

¹ «Καὶ δὴ τῶν ὄρκων προβάτων ὡς σὺλλαμβάνεσθαι τούτοις καὶ Μεσέμβρειαν καὶ Ἀρχιάλον (ἐκείνου γὰρ οὕτως κατασχέειν βασιλέα, καὶ αὖθις ἄξιον εἶναι τὸν πρὶν ἔχοντα λαμβάνειν αὐτὰς ἐπὶ τῷ γενησομένῳ ὡς προῖκα κήδει) ὁ μὲν βασιλεὺς τὰ μὲν τοῦ κήδους ἐπλήρου ὡς λίαν φιλοτίμως καὶ βασιλικῶς... τὰ δὲ περὶ τὰς πόλεις ἀνεβάλλετο... μὴ τῶν ἐποίκων καταδεχομένων τῶν πόλεων· Ῥωμανίας γὰρ εἶναι μέρος ἐκείνας καὶ Ῥωμαίους αὐτοὺς, μὴ εἶναι δ' εὐλογον Ῥωμαίους ὑπὸ Βουλγάρῳ τελεῖν...» (Γ. Παχυμέρη Μιχαὴλ Παλαιολ. V,3 (343,4 Βόννης).

² «Καὶ πρῶτον εἰς Μεσέμβρειαν ὑπὸ βασιλικῷ κόμπῳ καὶ τρυφῇ φθάσαντες ὡς μὴ φωραθεῖεν φεύγοντες, οὕτω θαλάσση χρῶνται καὶ πλῶ πρὸς τὴν πόλιν». (Αὐτόθι VI,9 (449,3 Βόνν.).

³ «Ἐντε δὲ τότε τὰ ἀμφὶ τὴν Μεσέμβρειαν κατέχον ἄρχοντος τρόπον καὶ στρατηγοῦ ὁ κουροπαλάτης Οὐμπερτόπουλος, ἀνὴρ ἀγαθὸς τῇ χαίρων καὶ εὐβουλία κοσμούμενος· ὅς δὴ (Σκύθαις) καὶ συμπλακεῖς ἐξαίφνης... ὀλίγους ἐπάγων πολλοῖς τοῦ προτερήματος ἐγεγόνει, ὡς... τοὺς μὲν ἔργον μαχαίρας γεγονέναι, τοὺς δὲ καὶ ἀποπνιγῆναι κατὰ τὸν ἐκεῖ παραρρέοντα ποταμόν. Ὀλίγοι δ' ἐκ πολλῶν διαδράντες... ἢ ποδῶν εἶχον ἔφρευγον, ἄρτι πρῶτον μαθόντες ὡς ἄβουλον πληθὸς εὐβουλία μᾶλλον ἢ ἀνδρεία καταγωνίζεται». (Γ. Παχυμέρη Ἀνδρόν. Παλαιολ. I,29 (80,18 Βόνν.).

λαβεν ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς, μεταξύ δ' αὐτῶν καὶ τὴν Μεσημβρίαν¹. Μάτην ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ πρεσβύτερος ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν υἱόν του Μιχαήλ. Οὗτος ἐνίκησε μὲν τὸν Σβιατοσλαῦον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Μεσημβρίαν, ἣ ὁποία μόλις τὸ 1323 ἐπανήλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς αὐτοκρατορίας². Μετὰ πέντε ὅμως ἔτη κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Μιχαήλ Σίσμαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σημαντικὴ ἐξαγωγή σιτηρῶν καὶ διαφόρων ὀπωρῶν διενηργεῖτο ἐκ τῆς Μεσημβρίας. Ταῦτα μετεφέροντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ Γενουαίων ἢ Βενετῶν ἐμπόρων διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν. Φαίνεται ὅμως, ὅτι αἱ τελωνειακαὶ ἀρχαὶ τῆς πρωτεύουσας παρενέβαλλον εἰς αὐτοὺς πλείστα προσκόμματα, ἐπ' ὠφελεία τῶν ἐντοπίων πωλητῶν. Ἐπέβαλλον μάλιστα βαρὺν τελωνειακὸν δασμὸν εἰς τοὺς ἀγοράζοντας ἀπὸ Βενετῶν τὰς ἐκ τῆς Μεσημβρίας ὀπώρας, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Βαῦλον τῆς Βενετίας νὰ προβῇ εἰς ἐντόνους παραστάσεις. Περιορίσθη ὅμως μεγάλως ἐπὶ τινὰ ἔτη τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Μεσημβρίας, συνεπεία τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς Γενοατικῆς Δημοκρατίας τοῦ νὰ προσορμίζονται εἰς αὐτὴν γενοατικὰ πλοῖα. Ἡ ἀπαγόρευσις δ' αὕτη προεκλήθη ἐκ τῆς διακοπῆς τῶν φιλικῶν μέχρι τοῦδε σχέσεων μεταξύ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Θ. Σβιατοσλαύου καὶ τῆς Δημοκρατίας, διότι αὕτη ζητήσασα τὴν δέουσαν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν κακοποίησιν Γενοατῶν τινῶν ἐμπόρων, γενομένην ὑπὸ Βουλγάρων τὸ 1314 παρὰ τὸ Μονόκαστρον (πιθανώτερον (Αἰ)μονόκαστρον), δὲν εἰσηκούσθη³.

Μετά τινὰ ἔτη (1331) ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Μιχαήλ Σίσμαν ἀπέθανεν, οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ διεμάχοντο περὶ τῆς ἀρχῆς. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ νεώτερος, ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν πόλεων τῆς παραλίας ταύτης καὶ κατέλαβεν αὐτὰς ὅλας, [«τῶν οἰκητόρων προσεργουηκότων ἐκόντων»⁴] μεταξύ δ' αὐτῶν καὶ τὴν Μεσημβρίαν⁵.

¹ «Καὶ γὰρ καὶ Ἀλανοὶ ἀπαξ βασιλέως ἀποστατήσαντες, πέμποντες πρὸς Ὀσφεντίσθλαβον ἤδη κραταιωθέντα (οὐδὲ γὰρ Ἀγχιάλον αὐτῆς, ἣδη δὲ καὶ Μεσημβρίας, ἀλλ' οὐδ' αὐτῆς Ἀγαθοπόλεως καὶ τῶν περὶ ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἦν ἐγκρατὴς ἐξ ὁμολογίας ἡξίου ἐμπειν Βουλγάρους» (Αὐτόθι VII, 18 (601, 2 Βόννης).

² «Ἐπὶ δὲ βασιλέως τοῦ νέου διατρίβοντος ἐν Βυζαντίῳ, Τερερῆς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐτελεύτησε τὸν βίον. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, αἱ ἀπὸ Μεσημβρίας ἄχρσι Σιλβῶν τοῖς Μυσοῖς ὑπήκοοι πόλεις ἐκοντὶ τοῖς Ρωμαίοις προσεχώρησαν βασιλεῦσι» (Ἰω. Καντακουζηνοῦ, Ἱστορ. I, 36 (I, 172, 7 κέξ. Βόννης).

³ W. Heyd, Geschichte des Levantehandels im Mittelalter Τόμ. Α' Stuttgart 1879, σελ. 579.

⁴ «... καὶ τὴν ἐπίλοιπον Ρωμαίων στρατιὰν ὅση ἦν συναγαγόν, ἐσέβαλεν [Ἀνδρόνικος ὁ ν.] εἰς τὴν Μυσίαν, καὶ τὰ τε ἄλλα μάλιστα τὴν χώραν δηώσας καὶ ἐκ τῶν ὑπηκόων πόλεων Μυσοῖς τὴν Ἀγχιάλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ Ἀετόν, Κτένιὰ τε καὶ Ρωσόκαστρον καὶ Διάμπολιν παραστησάμενος ὁμολογίᾳ, εἰς Βυζάντιον ἐπανήκε». (Ἰω. Καντακουζηνοῦ, Ἱστορ. II, 21 (I, 431, 15 Βόνν.) Μόνον ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξάγεται, ὅτι ἡ Μεσημβρία εἶχε καταληφθῇ πρότερον ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Σίσμαν.

⁵ [Νικ. Γρηγορᾶ ρωμ. ἰστ. IX 13 (I 457, 22 Βόννης)].

Ἐπειδὴ ὅμως διέμεινεν εἰς αὐτὴν μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ περισσότερον τοῦ δέοντος, ταχέως ἀπέβη λίαν φορτικὸς εἰς τοὺς κατοίκους, ἰδίως ἔνεκα τῆς σπάνιος τῶν τροφίμων¹. Ἀλλὰ μόλις εἶχεν ἀναχωρήσει εἰς τὴν πρωτεύουσάν, ὅτε ἐπελθὼν ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Ἀλέξανδρος ὁ Στρασιμήρου, κατέλαβεν ὅλας τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι πρὸ μικροῦ εἶχον προσχωρήσει εἰς τὸν αὐτοκράτορα, πλὴν μόνης τῆς Μεσημβρίας, ἣ ὁποία ἔμεινε πιστὴ εἰς αὐτόν².

Ὁ Ἀνδρόνικος, ὡς ἐπληροφορήθη τὰ γενόμενα, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως καὶ ἡ πόλις αὕτη προσχωρήσῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, ἀπέστειλεν εὐθύς τὸν πρωτοστράτορα Θεόδωρον Συναδηνόν, ἵνα συγκρατῇ καὶ ἐνθαυρύνῃ τοὺς κατοίκους μέχρις ὅτου παρασκευασθῇ πρὸς ἐκστρατείαν. Ἀφοῦ παρεσκευάσθη, ἐξεστράτευσεν τὸ 1333 εἰς τὸν Αἶμον καὶ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὑποταγῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐκτὸς μόνης τῆς Ἀγχιάλου³. Ἐν ᾧ δὲ ἦτο ἐστρατοπεδευμένος παρὰ τὸ Ρωσόκαστρον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν πόλιν, αἴφνης ἐνεφανίσθη μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, ἔχων ὡς συμμάχους καὶ τρισχιλίους Τατάρους, καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὸν ἐκεῖ πλησίον εὐρισκόμενον Ἀετόν. Συνήφθησαν τότε διαπραγματεύσεις εἰρήνης, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Θ. Συναδηνὸς (θεῖος ὢν πρὸς μητρὸς προσέτι τοῦ Ἀλεξάνδρου) συνεφωνήθη δὲ πρὸς ἄλλοις καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς Ἀγχιάλου διὰ τῆς Διαμπόλεως, ἣ ὁποία κατεῖχετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος⁴. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην, ἐνῷ ἔμελλον νὰ τελεσθοῦν οἱ συνήθεις ὅρκοι, ἐπετέθησαν αἴφνης οἱ Τάταροι πρῶτοι, μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν κατὰ τοῦ ὀλιγαριθμοτέρου αὐτοκρατικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπανεπαύετο ἀμερίμνως εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς καταληφθεὶς οὕτως ἐξ ἀπροόπτου, ἠναγκάσθη μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν νὰ ζητήσῃ καταφύγιον ἐντὸς τοῦ Ρωσοκάστρου, ἀλλ' οἱ κάτοικοι προλαβόντες ἔκλεισαν τὰς πύλας καὶ οὕτω ἠμπόδισαν τὴν εἴσοδον εἰς αὐτόν. Ἐκ τούτου ἐξεμάνησαν οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀνδρονίκου, ἔθραυσαν τὰς πύλας καὶ τοὺς μὲν ἀνθισταμένους ἐκ τῶν κατοίκων κατέσφαξαν ὡς ἐχθρούς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξέβαλον ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς τὴν

¹ «Μεθ' ὧν προσεργούη καὶ παραθαλασσία πόλις, ὀχυρά τε καὶ πολυάνθρωπος, καλουμένη Μεσημβρία. Ἐν ἣ διατρίβων ὁ βασιλεὺς ὡς τὰ πολλὰ μετὰ τοῦ στρατοῦ φορτικὸς ἔδοξε τὴν ταχίστην...» (Νικηφ. Γρηγορᾶ, Ἱστορ. IX, 13 (I, 457, 23 Βόννης).

² «Καὶ πλὴν Μεσημβρίας τὰ μὲν τῶν ἄλλων τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ παρεστήσατο ὁμολογίᾳ». (Ἰω. Καντακουζηνοῦ, Ἱστορ. II, 26 (I, 459, 7 Βόννης).

³ «Τοιαῦτα δὲ πυνθομένην βασιλεῖ... Συναδηνὸν τὸν πρωτοστράτορα εἰς Μεσημβρίαν ἄρχοντα ἐκπέμπει· δεῖσας μὴ καὶ Μεσημβριανοὶ ἄχρσι ἂν ἡ στρατιὰ ἀποσταίειν παρασκευασθῇ... ὑπερβάς τε Αἶμον, τὰ μὲν ἄλλα πολίσματα ὅσα ἦν καὶ πρότερον ἔχων, παρεστήσατο ὁμολογίᾳ πάλιν Ἀγχιάλος δὲ ἔτι ἐφρουρεῖτο παρὰ τῶν Μυσῶν». (Αὐτ. I, 459, 8-460, 20 Βόνν.).

⁴ «Καὶ ἐγένοντο αἱ συνθήκαι ἐπὶ τούτοις, ὥστε Ρωμαίους καὶ Μυσσοὺς ποιήσασθαι σπονδάς, καὶ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν· ἀλλ' Ἀγχιάλον μὲν ἀπολαβεῖν Ρωμαίους, ἀποδοῦναι δὲ Διάμπολιν καὶ τοῦ λοιποῦ εἰρήνην ἄγειν». (Αὐτόθι II, 26 (I, 464, 4 κέξ. Βόνν.).

διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀτυχῶς εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο φρούριον δὲν ὑπῆρχον οὔτε ζωοτροφίαι οὔτε χόρτος διὰ τὸ ἱππικόν, ἀλλ' οὔτε ὕδωρ. Ἐκ τούτου ὁ αὐτοκράτωρ περιήλθεν εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν. Ὅθεν ἐσκέφθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ὀχυρὰν καὶ πολυάνθρωπον τότε ἀναφερομένην Μεσημβρίαν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ. Οἱ Μεσημβριανοὶ ἅμα ἔμαθον τὴν ἥτταν καὶ τὴν ἐχθρικήν πρὸς τοὺς Ρωσσοκαστρίτας διαγωγὴν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἔκλεισαν καὶ αὐτοὶ τὰς πύλας καὶ ὑπετάγησαν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, τοῦ ὁποίου τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις εἶχον πρότερον περιφρονητικῶς ἀπορρίψει¹. Ἐπαρχος τῆς Μεσημβρίας διωρίσθη τότε ὁ πρωτοστράτωρ Θεόδωρος Συναδηνός, ὁ ὁποῖος, ὡς εἴπομεν, ἦτο θεῖος τοῦ ἡγεμόνος², ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος μετὰ τὴν ἥτταν ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ ὑπόσπονδος εἰς τὴν πρωτεύουσιν.

Ὁ ἡγεμὼν οὗτος τῶν Βουλγάρων ἐφάνη πολὺ εὐεργετικὸς εἰς τὴν Μεσημβρίαν. Ἀνεκαίνισε καὶ διεκόσμησε τὰς ἐν αὐτῇ καὶ ἐν τοῖς πέριξ περικαλεῖς ἐκκλησίας καὶ μονάς, καὶ ἐξησφάλισεν εἰς αὐτὰς διὰ χρυσοβούλλων ὄχι ὀλίγας ἀτελείας καὶ προνόμια. Τῶν χρυσοβούλλων τούτων δύο μόνον γνωρίζομεν, τὸ τῆς μονῆς Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης, ἡ ὁποία ἔκειτο ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸ τῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐπὶ τοῦ παρακειμένου Αἰμονίου ἀκρωτηρίου, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Εἰς τὴν μονὴν Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης, ἀνῆκεν ἀρχικῶς ὁμώνυμος ἱερὰ εἰκὼν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπαργυρωθῇ ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς τούτου ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς. Αὕτη ἐφυλάσσετο εὐλαβῶς ἐν Μεσημβρίᾳ, ἀλλ' ἤδη εὐρίσκεται κατατεθειμένη ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Βουλγαρικῆς πρωτεύουσας. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην μετ' ἄλλων παραθέτομεν κατωτέρω.

Ἀνεφύρομεν ἔμπροσθεν, ὅτι οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενοᾶται διενήργουν σπουδαῖον ἐμπόριον μετὰ τῆς Μεσημβρίας, εἴτε εἰσαγωγικὸν εἴτε ἐξαγωγικόν, καὶ ὅτι τὸ 1314 αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Σβιατοσλαύου, ὅν διετέλει τότε ἡ πόλις, καὶ τῆς Δημοκρατίας εἶχον διακοπὴν ἕνεκα τῆς κακοποιήσεως Γενοατῶν τινων ἐμπόρων ὑπὸ Βουλγάρων παρὰ τὸ Μαυρόκαστρον, ἢ πιθανώτερον (Αἰ)μονόκαστρον. Καὶ πότε μὲν ἐπανελήφθησαν αὗται ἀγνοοῦμεν. Ἦδη ὅμως ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου βλέπομεν τοὺς Ἑνετοὺς νὰ ἔχουν ὑποσκελίσαι τοὺς Γενοάτας εἰς τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς βουλγαρικῆς παραλίας, νέα δὲ ἐμπορικὴ συνθήκη ἐξησφάλισε σπουδαῖα πλεονεκτήματα ὑπὲρ τῶν Ἑνετῶν. Πρὸς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης ταύτης ὁ τότε δόγης τῆς Ἑνετίας Ἀνδρέας Δάνδολος εἶχεν ἀποστείλει τὸ 1352 τὸν Μαρίνον Φαλιέρον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων. Αὕτη περιεῖχε τὰ ἑξῆς ἑνδεκα ἄρθρα:

¹ «Ἡ γὰρ πόλις Ἀγχίαλος πολεμία ἦν, ἣ τε Μεσημβρία καλουμένη τὴν ἥτταν ἐνθὺς ἀκηκουῖα Ρωμαίων μετέθετο». (Νικηφ. Γρηγορά, Ἱστορ. Χ, 4 (I 487,21 Βόννης).

² [Βλ. κατωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιγραφὴν τῆς χριστιαν. ἐποχῆς].

I. Ἐπιτρέπεται εἰς πάντα Ἑνετὸν ἔμπορον νὰ προσορμίζεται εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τοῦ πλοίου καὶ τῶν πραγμάτων του, νὰ εἰσέρχεται δὲ καὶ ἐξέρχεται τοῦ κράτους ἀσφαλῶς.

II. Πᾶς Ἑνετὸς ἔμπορος ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ 3% ἐπὶ τῶν πραγμάτων του.

III. Εἰς οὐδεμίαν ποινὴν ὑποβάλλεται ὁ πατὴρ διὰ πταῖσμα τοῦ υἱοῦ ἢ ὁ υἱὸς διὰ πταῖσμα τοῦ πατρός.

IV. Ἐν περιπτώσει ναυαγίου ἑνετικοῦ πλοίου παρέχεται πᾶσα ἀσφάλεια καὶ εἰς τοὺς ναυαγούς καὶ εἰς τὸ φορτίον.

V. Διὰ βάρος ἑκατὸν ὑπερπύρων καταβληθήσεται τέλος 4 γροσσίων.

VI. Δι' ἕκαστον μέτρον σίτου (Razadego) τοῦ ἡμίσεος κανταρίου καταβληθήσονται τρία γροσσία¹.

VII. Διὰ βάρος ἑνὸς κανταρίου πραγμάτων καταβληθήσονται ἄσπρα ἑν καὶ ἥμισιν.

VIII. Δι' ἕκαστην ἀγκυροβολίαν μεγάλου μὲν πλοίου ὑπέρπυρα δύο, μικροῦ δὲ ὑπέρπυρον ἓν.

IX. Αἱ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης εἰσαχθεῖσαι πραγματεῖαι, μὴ πωληθεῖσαι, εἰς οὐδὲν ὑπόκεινται τέλος κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν των.

X. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ κατάσχεσις οὐδὲ ἡ ὑποθήκευσις οἰκίας Ἑνετοῦ ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

XI. Ἐν περιπτώσει θανάτου Ἑνετοῦ τινος, μὴ προλαβόντος νὰ διαθέσῃ τὰ κατ' αὐτόν, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, εἰμὴ μόνον οἱ Ἑνετοί. Δύνανται προσέτι οἱ Ἑνετοὶ ν' ἀγοράζωσι γῆπεδα, νὰ ἱδρύνωσιν ἐκκλησίας καὶ ἐμπορικὰς λέσχας ἢ ἐκθέσεις πραγμάτων, ὅπου βούλονται τῆς Βουλγαρίας ἀκωλύτως καὶ ἀνενοχλήτως. Ὁ παρακωλύων αὐτοὺς θεωρηθήσεται ἐχθρὸς τοῦ κράτους καὶ ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς συνθήκης ταύτης μετ' αὐτογράφου ἐπιστολῆς τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τὸν Δόγην κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1352 ὁ ἐν Βάρνη προξένος τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας Μάρκος Λεονάρδος². Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁρῶν τῆς συνθήκης ταύτης ἐμπορεύοντο συνεπῶς οἱ Ἑνετοὶ καὶ μετὰ τῆς Μεσημβρίας, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐγκατεστημένη ἑνετικὴ παροικία, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ περρωτοῦ λέοντος τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τοῦ ἐντοιχισμένου εἰς τινὰ καταρρέουσαν βυζαντινὴν ἐκκλησίαν, τὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀλειτουργήτου. Ἀλλ' ἡ παροικία αὕτη ἔσχεν ἐφήμερον τὴν διάρκειαν.

Κατὰ τὸ 1362 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος ὁ Α' ἐπετέθη κατὰ

¹ [Ὁ συγγρ. γράφει «γροσσῶν» «γροσσῶν», ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ἰταλ. grosso, ἀναλόγου πρὸς τὸ παλαιὸν γεσμ. νόμισμα Groschen, ἰσοδυναμοῦντος πρὸς 12 δηνάρια].

² [W. Heyd, Geschichte d. Levantehandels, A' 580].

τῆς Μεσημβρίας, ὅπως ἀνακτήσῃ αὐτήν, ἀλλ' ἀπέτυχε νὰ τὴν κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου, ὡς εἶχε κυριεύσει τὴν παρακειμένην Ἀγχίαλον. Ὅθεν ἐπολιορκήσεν αὐτὴν στενῶς καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Πρὸς παρακώλυσιν πάσης μὲ τὸ ἐξωτερικὸν συγκοινωνίας ὁ αὐτοκράτωρ ἀνήγειρεν ἰσχυρόν τινα πύργον ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνώνει αὐτὴν μετὰ τῆς στερεᾶς. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Ἀλέξανδρος μὴ δυνάμενος νὰ σπεύσῃ αὐτοπροσώπως πρὸς σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης πόλεως, ἔστειλε στρατιωτικόν τι ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ἐνισχύετο καὶ ὑπὸ μισθοφόρων Τατάρων, ὅπως δι' ἀντιπερισπασμοῦ ἀποπειραθῇ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Ἦδη οἱ κάτοικοι ἤρχισαν νὰ πάσχουν δεινῶς ὑπὸ δίψης, διότι ὑδρεύοντο μέχρι τοῦδε ἐκ τινος πηγῆς, ἡ ὁποία εὗρίσκετο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ κατείχετο ἤδη ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως, τοῦ ὁποῖου λείψανα φαίνονται εἰς τινα μέρη, ἦτο ἀπὸ πολλοῦ κατεστραμμένον. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπέκειτο ἡ παράδοσις τῆς πόλεως, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, διὰ λόγους ἀνεξηγήτους εἰς ἡμᾶς, ἐδέχθη τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων καὶ ἀποζημιωθείς δαψιλῶς διὰ τὰς δαπάνας τῆς ἐκστρατείας, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, ἀφοῦ κατηδάφισε καὶ τὸν πύργον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ¹.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1366 ὁ ἐκ μητρὸς ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀμεδαῖος ὁ ἕκτος, κόμης τῆς Σαβοΐας, ὁ ἐπικαλούμενος Verde (Πράσινος) ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν παραλίων πόλεων τοῦ Εὐξείνου, αἱ ὁποῖαι διετέλουν ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησεν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν Μεσημβρίαν. Ἀξίον ἀπορίας εἶναι, ὅτι οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι οὐδόλως μνημονεύουν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τοῦ Ἀμεδαίου, τὴν ὁποίαν λεπτομερῶς περιγράφουν γαλλικόν τι χρονικὸν καὶ ἰταλός τις συγγραφεύς, ὁ P. Datta, ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀρυσθέντες ἐκθέτομεν ὁπωσοῦν ἐπὶ τὸ συνοπτικώτερον.

Σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Ἀμεδαίου ἦτον, ὅπως ἀποδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ ἐπὶ ἀνταλλάγματι τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Ἀφοῦ ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Βενετίας μετὰ τινων ἰταλικῶν

¹ «... καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεστράτευσεν ταῖς κατὰ τὸν Πόντον ὑπηκόοις πόλεσι Μυσοῖς ἐγένετο γὰρ τις αὐτῷ διαφορὰ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μυσῶν βασιλέα. Καὶ Ἀγχίαλον μὲν εἶλεν ἐξ ἐφόδου μάχῃ κρατήσας, Μεσημβρίαν δὲ ἐκ τε τῆς ἐπείρου πύργον οἰκοδομήσας κατὰ τὸ στενόν, ἐν ᾧ ἡ εἰσβολή, καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης ταῖς ναυσὶν ἐπολιορκεῖ. Καὶ ἐπίσσε τοὺς κατοικοῦντας οὐκ ὀλίγα ὕδατος ἀπορία μάλιστα, (ὑδρεύοντο γὰρ οὐ πολὺ ἀποθεν τῆς πόλεως ἐκ τινος πηγῆς), τότε δὲ εἰργόμενοι ὑπὸ τῆς στρατιᾶς, τοῖς ἔνδον ὕδασι ἐχρῶντο, ὀλίγοις τε καὶ φάυλοις οὖσιν. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς πολλὰς μὲν ἐχρήσατο μεθόδοις, ἀναστῆσαι βασιλέα τῆς πολιορκίας... ἐπεὶ παντάπασι πρὸς τὸν πόλεμον ἀπηγορεύκει, πρέσβεις πέμψας καὶ ἐπαγγελάμενος πάντ', ὅσα κατὰ γνώμην βασιλεῖ ποιήσῃν, ἔπεισεν ἀνθελέσθαι τὴν εἰρήνην καὶ τὰ τε χρήματα ἐξέτισεν, ὅσα πρὸς τὸν πόλεμον ἀνάλωτο, καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα. Βασιλεὺς τε τὸν πύργον καταστρεφάμενος, ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον. (Ἰω. Καντακουζ. Ἱστορ. IV, 50 (III, 362,8 Βόννης).

καὶ γαλλικῶν πλοίων, τῶν ὁποίων ἐπέβαινον πολλοὶ εὐγενεῖς ἱππῶται καὶ δισχιλίοι περίπου μισθοφόροι, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ πολυήμερον πλοῦν, τὴν δὲ 24 Αὐγούστου 1366 προσέβαλε τὴν Καλλίπολιν, ἡ ὁποία κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν, ἀποδιώξας τοὺς Τούρκους. Τὴν 4ην Σεπτεμβρίου ὁ στολίσκος αὐτοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου.

Ἐνταῦθα ἐληροφορήθη ὁ Ἀμεδαῖος, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ἐνῶ ἐπέστρεφεν ἐξ Οὐγγαρίας, ὅπου εἶχε μεταβῇ, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως αὐτῆς Λουδοβίκου κατὰ τῶν Τούρκων, κατεκρατήθη ἐν Βιδινίῳ, ὡς αἰχμάλωτος, ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Σίσμαν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξεκίνησε μὲ τὸν στόλον τοῦ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, κατέπλευσε τὴν 17ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν ἔμπροσθεν, κατείχετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἡ ἐκπόρευσις ὁμως τῆς ὀχυρᾶς πόλεως δὲν ἦτο εὐχερής, ὡς ἡ τῆς Ἀγχιάλου, διότι περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυρῶν τειχῶν καὶ εἶχε μίαν μόνην εἴσοδον, ὡς συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς στερεᾶς διὰ στενωτάτου ἰσθμοῦ· ὑπερησπίζετο προσέτι καὶ ὑπὸ γενναίας φρουρᾶς.

Ὁ Ἀμεδαῖος, ἀποβιβάσας τότε μέρος τῶν μαχητῶν αὐτοῦ εἰς τὴν ξηράν, διέθεσεν οὕτω τὰ τῆς ἐφόδου. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔμελλε νὰ προσβάλλῃ τὴν πόλιν ὁ κόμης, ἀπὸ δὲ τῆς ξηρᾶς τὸ ἀποβιβασθὲν ἄγημα ὑπὸ τὸν De Basset. Εἰς δοθὲν σημεῖον τοῦ κόμητος ἡ ἐφοδος ἔγινε μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς, ὥστε οἱ ἐφορμῶντες εὐρέθησαν εὐθὺς ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Μεσημβρίας. Ἐκ τῶν ἐπιτιθεμένων πλεῖστοι μὲν ἤρχισαν τότε ν' ἀναρριχῶνται διὰ κλιμάκων, ἄλλοι δὲ προσεπάθουν νὰ εἰσδύσουν διὰ τῶν ρηγμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ σκαπανεῖς διήνοιγον εἰς τὰ τείχη, ἐν ᾧ ταῦτοχρόνως ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὁ στολίσκος ἔρριπτε βόμβας κατὰ τῶν οἰκιῶν. Ἐπὶ τέλους μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀντισταθῇ ἐπὶ πλέον μεθ' ὅλην τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τῆς φρουρᾶς, ἡ Μεσημβρία ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ ἐληλατήθη δεινῶς, μέγα δὲ μέρος τῆς φρουρᾶς κατεκόπη ἐξ ἐκδικήσεως. Ἀφθονα ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα εὗρεν εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἀμεδαῖος, συγκεείμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ δημητριακῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν· ἄλλα μὴ ἄρκεσθεις εἰς ταῦτα εἰσέπραξε προσέτι παρὰ τῶν κατοίκων ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ 17500 ὑπέρπυρα. Προσέτι κατέλαβε τότε ὁ Ἀμεδαῖος καὶ τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, καὶ ἐφωδίασεν αὐτὸ δι' ἑξ βομβοβόλων, ἀναθέσας τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς τοὺς φρουράρχους Berliione di Toras καὶ Guglielmo di Chalomont. Ἀφοῦ δὲ διέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐν Μεσημβρίᾳ, πρὸς θεραπείαν τῶν τραυματιῶν, ἐκυρίευσεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Αἰμονος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ὄρους Αἰμου, καὶ ὑπέβαλε τοὺς κατοίκους εἰς πληρωμὴν 1100 ὑπερπύρων. Διοικητὴν αὐτοῦ διώρισεν τὸν Antonio Bastardo¹.

¹ Hist. Taur. Monum. Script. Τόμ. I 310-311. P. Datta, Spedizione in Oriente di Amedeo VI σελ. 127-128.

Ἐκ τῆς Μεσημβρίας ἐξέπλευσεν ὁ Ἀμεδαῖος πρὸς ἐκπόρθησιν καὶ τῆς Βάρνης, τὴν ὁποίαν στενῶς ἐπολιόρκησε. Τότε ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, βλέπων τὸ μάταιον πάσης περαιτέρω ἀντιστάσεως, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ἀμεδαίου τοῦ ν' ἀπολύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο τὴν 21ην Δεκεμβρίου τοῦ 1366. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἔφθασεν εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ὅπου εὔρε τὸν Ἀμεδαῖον μετὰ τοῦ στολίσκου αὐτοῦ ἐπανακάμψαντα μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῆς Βάρνης. Ἀλλ' ἡ ἀπόδοσις τῆς Μεσημβρίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐγένε μόνον τὴν 9 Μαρτίου τοῦ 1367 ἔναντι καταβολῆς 15000 φλωρινίων, ὥς εἶχον συμφωνήσει πρότερον τὴν 9 Ἰανουαρίου ἐν Σωζοπόλει¹. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ φρούρια, τὰ ὁποῖα εἶχον κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀμεδαίου, ἀπεδόθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀπέναντι χρηματικῆς ἀποζημιώσεως.

Ἐφεξῆς οἱ Βούλγαροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προβοῦν εἰς ἐπίθεσιν τινα κατὰ τῆς Μεσημβρίας, διότι ἠγωνίζοντο ἤδη τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα πρὸς τοὺς Τούρκους. Οὗτοι ὀρμητικώτεροι καὶ πολυπληθέστεροι ἐπερχόμενοι, ἔφθασαν καὶ εἰς τὰ πλησιόχωρα αὐτῆς, αἱ δὲ παρακείμεναι Σωζόπολις, Ἀετός, Καραβάτιον καὶ ἄλλαι πόλεις δὲν διέφυγον τὴν ἐκπόρθησιν καὶ λεηλασίαν τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων. Τὴν Μεσημβρίαν ὅμως ἀπέσχον οὗτοι νὰ προσβάλουν ἐκ συγκαταβάσεως πάντως, διότι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Α' ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος διετέλουν μᾶλλον εἰς ὑποτελεῖς σχέσεις πρὸς τοὺς Σουλτάνους τῶν Τούρκων. Οὕτω ὁ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἠτύχησε κατὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ (1424) νὰ κληροδοτήσῃ τὴν Μεσημβρίαν μετὰ τῆς Ἀγχιάλου εἰς τὸν αἰοίδιμον υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον². Ἐὰν δὲ καὶ κατόπιν δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτεύουσας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην μεταξὺ τοῦ νέου αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ Β' καὶ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β'³.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1441, ἐνῶ ὁ αἰοίδιμος Κωνσταντῖνος εὗρίσκετο ἀκόμῃ ἐν Πελοποννήσῳ, κατέφυγεν ἐκ τῆς πρωτεύουσας εἰς Μεσημβρίαν ὁ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας ἔλκων τὸ γένος Παῦλος Ἀσάνης μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀσανίνης. Ταύτην ἐπιμόνως ἐξήτει νὰ λάβῃ εἰς σύζυγον ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος, ἡ μήτηρ ὅμως καὶ

¹ P. Datta, ἐνθ' ἄνωτ. 130 καὶ 133.

² «Τῷ δὲ βασιλεῖ κὺρ Κωνσταντῖνῳ τὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου μέρη, λέγω Ἀγχιάλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ τὰ αὐτῶν»... (Γ. Φραντζῆ, Χρον. Ι, 40 (122, 11 Βόννης).

³ «Ὁ βασιλεὺς οὖν Ἰωάννης ποιήσας κατάστασιν καὶ τελείαν εἰρήνην μετὰ τοῦ Μωράτ, δὸς αὐτῷ τὰς πόλεις καὶ κώμας, ἃς εἶχεν ἡ Ποιτικὴ θάλασσα, πλὴν τῶν κάστρων, ὧν οὐκ ἠδυνήθη λαβεῖν ἐν τῇ μάχῃ, οἷον Μεσημβρίας, Δέρκους καὶ ἄλλα... εἰρηγνύων κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκάθητο» (Ιω. Δούκα, Ἱστορ. Βυζ. 29 (196,3 Βόννης).

οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἠναντιοῦντο εἰς τὸ συνόικέσιον τοῦτο. Ὁ Δημήτριος ὁμῶς ἐλθὼν κρυφίως εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἐνυμφεύθη τὴν Ἀσανίνην¹.

Ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος, ἐνόσφ μὲν ἔζη ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, διετέλει ἐφησυχάζων. Ἀφοῦ ὅμως οὗτος ἀπέθανε, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὁ Δημήτριος ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου. Διὰ νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τούτου εἰς ἐποχὴν μάλιστα, ὅτε ἡ αὐτοκρατορία ἐκινδύνευε τελείως νὰ ἐξαφανισθῇ, ὁ αἰοίδιμος Κωνσταντῖνος ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὀλίγον πρότερον (κατὰ Ἰανουάριον 1442) τὸν χρονογράφον Γεώργιον Φραντζῆν. Οὗτος, ἐλθὼν εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα ἅπασαν τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος κατεῖχεν ἐν Πελοποννήσῳ, ἀντὶ τῆς Σηλυμβρίας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου πόντου, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δημητρίου. Σκοπὸς τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης ἦτον ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος εὗρίσκεται κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἐγγὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οὕτω δυνηθῇ νὰ καταλάβῃ ἐγκαίρως τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, αὕτη δὲ ἦτο καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Ὁ ἄφρων ὅμως Δημήτριος οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Φραντζῆ, καὶ ἀφοῦ συνήθροισεν ἱκανὰς δυνάμεις, ἐπολιόρκησε τὴν 23 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀποπειρώμενος νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον². Εὐτυχῶς ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν ἐγκαίρως καὶ ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν.

Ἄμα ἀνέλαβε τὰ αὐτοκρατορικὰ σκήπτρα ὁ αἰοίδιμος Κωνσταντῖνος, πρῶτιστον μέλημα εἶχεν, ὅπως ματαιώσῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β' τοῦ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ παρεχώρησε διὰ χρυσοβούλλου τὸ 1452 τὴν Μεσημβρίαν εἰς τὸν Οὐνιάδην, τοῦ ὁποῦ εἶχε ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν, ὅπως βοηθήσῃ αὐτὸν πρὸς

¹ «Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (15' Ἀπριλίου τοῦ 1441) καὶ ὁ Παῦλος Ἀσάνης παραλαβὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀσανίνην ἔφυγεν εἰς Μεσημβρίαν, δι' αἰτίαν ὅτι ἐρώμενος αὐτῆς ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος εἰς λέχος ἐξήτει αὐτήν... Ἐν δὲ τῷ ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς Μεσημβρίαν καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἐκείσε κρυφῶς παραγενόμενος εἰς νόμιμον γυναικα ἔλαβεν αὐτήν». (Γ. Φραντζῆ, Χρον. ΙΙ, 18 (193, 6 Βόννης). Τὸ ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννηθὲν ἐν Μεσημβρίᾳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1442 θυγάτριον, ἐγένετο βραδύτερον σύζυγος τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β'.

² «Τῇ δὲ κ' Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσταχθεὶς ἐγὼ διέβην πρὸς τὸν ἀμνηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἔχων καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι, ἐὰν δώσῃ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν με πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον ἄνω εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ δώσω ἐκεῖνῳ ἅπαντα τὸν τόπον, ὃν ὁ αὐθέντης μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν· αὐτὸς δὲ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔχῃ τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκείσε τῆς Μαύρης θαλάσσης... καὶ ἀπέσωσα ἐγὼ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ εἰς Μεσημβρίαν πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον· αὐτὸς δὲ ἦν ἐτοιμάζων, ἵνα κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλθῃ καὶ ἀπέπεμψέ με ἄπρακτον ἔνεκεν τούτου (Γεωργ. Φραντζῆ, Χρον. ΙΙ 18, σελ. 193, 23 Βόννης).

διάσωσιν τῆς πρωτεύουσας¹. Ἄλλ' ὁ ἡρωϊκὸς ἀντιβασιλεὺς τῶν Οὐγγρων δὲν ἐπρόλαβε νὰ καταλάβῃ τὴν παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτὸν πόλιν· διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῇ καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἐκκινήσει ἤδη ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Συγχρόνως καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ Μωάμεθ Καρατζάβεης ἐπῆλθε μετὰ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1453 καὶ κατέλαβε τὴν Μεσημβρίαν, ἣ ὁποία παρεδόθη εἰς αὐτὸν διὰ συνθήκης, μόλις ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς².

Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, διότι κανεὶς ἐκ τῶν ἱστοριογράφων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας δὲν τὸ διέσωσεν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὅμως τῶν κατοίκων εἰς ὅρος τῆς συνθήκης προέβλεπε νὰ μὴ κατεδαφισθῶν ἢ μετατραποῦν εἰς τεμένη αἱ περικαλλεῖς ἐν αὐτῇ ἐκκλησίαι πλὴν μιᾶς καὶ μόνης, τῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Γ'

[Χρόνοι Τουρκοκρατίας].

Ἡ Μεσημβρία, ὡς εἶδομεν, ὑπετάγη ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τοὺς Τούρκους. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἐξουσία αὐτῶν ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἡπία καὶ ὀλιγώτερον τυραννικὴ ἢ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι κατεκτήθησαν διὰ τῆς βίας τῶν ὀπλῶν. Ἐκ τούτου ἐνεθαρρύνθησαν πολλὰ μέλη τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκογενειῶν καὶ κατέφυγον μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς εἰς τὴν Μεσημβρίαν. Ἐκεῖ εὗρον ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν των, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκατασταθῇ πρότερον, πᾶσαν περίθαλψιν καὶ προστασίαν. Τὰ ὀνόματα πολλῶν Παλαιολόγων, Κατακουζηνῶν, Κομνηνῶν, Δουκῶν, Χρυσολοράδων, Λασκάρων, Ἀσανῶν, Γλαβάδων, Καππαδουκῶν καὶ ἄλλων περιφανῶν ναυαγίων τοῦ καταποντισθέντος Βυζαντινοῦ σκάφους ἀναγινώσκονται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπὶ τοιχογραφιῶν ἐκκλησιῶν,

¹ «Ὅτε ὁ ἐξ Οὐγγάρων Ἰαγκος προεζήτει, ἵνα δώσῃ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὴν Σηλυμβρίαν ἢ τὴν Μεσημβρίαν καὶ ἔσται εἰς τῶν ὑπεξουσιῶν αὐτοῦ καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔχειν, καὶ ἐν καιρῷ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔσται ἐκείνων ἐχθρὸς καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως. Καὶ ὡς ἐγένετο ἡ μάχη, ἐδόθη αὐτῷ ἡ Μεσημβρία κατὰ τὴν ἐκείνου αἴτησιν, καὶ τὸ χρυσόβουλλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη». (Γεωργ. Φραντζῆ, Χρον. IV, 2 (327, 12 Βόννης).

² «Ἦν γὰρ ὁ Καρατζία περὶ πρὸ καιροῦ σταλθεὶς σὺν δυνάμει εἰς τὰ τοῦ Πόντου κάστρα, ἡγουν Μεσημβρίαν, Ἀχελῶν, Βυζόν καὶ τὰ λοιπά, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐποίησατο. (Ἰω. Δούκα, Ἱστορ. Βυζ. 37 (258, 15 Βόννης).

ἐπιτυμβίων καὶ ἱερῶν εἰκόνων¹ καὶ εἰς κατάλογον ἱερῶν ἀναθημάτων², ὑπάρχει δὲ εἰσέτι διασφωζομένη οἰκογένεια Παλαιολόγων ἰσχυρῶς πενομένη.

Πολλοὶ ἐκ τούτων, κατὰ τὸν Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν, ἐπειδὴ ἐστερηθήσαν ἤδη ὅλην τὴν περιουσίαν, ἣ ὁποία ἡρπάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνέλαβον πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων τὴν διαχείρισιν ἢ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δημοσίων τοῦ κράτους προσόδων ἢ τὴν εἴσπραξιν τῶν καταθλιπτικωτάτων φόρων³. Ἄλλοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐμπορίαν ἢ μετῴλητον τέχνας τινάς, τὰς ὁποίας ἐξέμαθον, ἰδίᾳ τὴν γουναρικήν. Ὅσοι ἀπέκτησαν σχετικὴν εὐημερίαν ἐξοικειώθησαν κατ' ἀνάγκην καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὰ ἥθη, τὰς κλίσεις, τὰς ἔξεις καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ἐνδυνάμενοι προσέτι τὴν περιβολὴν ἐκείνων. Διὰ ταῦτα ἤσκησαν ἔκτοτε καὶ πολιτικὴν τινα ἐξουσίαν προσαγορευόμενοι «ἄρχοντες», ἐν τῇ ιδιότητι δ' αὐτῶν ταύτῃ, διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτῶν καθίστων ὀλιγώτερον βαρὺν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν παντοιοτρόπως καταδυναστευομένων συμπολιτῶν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ἅπαξ, ἀψηφούντες τὴν ἰδίαν ζώην, ἔσωσαν καὶ ἀπὸ γενικοῦ ὀλέθρου τὴν θετὴν αὐτῶν πατρίδα.

Σημαντικὴν μείωσιν κατοίκων ὑπέστη ἡ Μεσημβρία, ὅτε ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' διέταξε νὰ ἀπαγάγουν βιαίως ἐκ τῆς Μεσημβρίας, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, πολλὰς οἰκογενείας πρὸς ὀριστικὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἣ ὁποία εἶχεν ἐρημωθῇ συνεπείᾳ τῶν σφαγῶν καὶ διαρπαγῶν⁴. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο ἦτο ὁπωσδήποτε ἀνεκτὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον χρόνον ὑπέστη ἡ πόλις καὶ τὰ περὶχωρα αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐγκατασταθέντων Τούρκων, τῶν ἀγρίων καὶ ἀτιθάσσων «Γιουρούκων» τῆς

¹ [Ἀνεγινώσκοντο δηλαδὴ κατ' οὐς χρόνους ὁ συγγραφεὺς ἔγραφε τὴν ἱστορίαν του, διότι μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως οἱ Βούλγαροι ἀπέσβεσαν τὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἐκκλησιῶν].

² [Βλ. κατωτ. τὸ «σημείωμα τῶν ἀφιερωθέντων ἐν τῇ μητροπόλει Μεσημβρίας»].

³ «Οἱ πλείους δὲ τούτων ὠνούμενοι τὰ τέλη τὰ βασιλικὰ καὶ τελῶναι ὄντες καὶ εἰσπράττοντες τὰ ἐτήσια τέλη διάφορα ὄντα. Ἄλλοι πλουτοῦσι τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἄλλοι καὶ δυσινχοῦσιν. Ὡς δένδρη δὲ μεράδια διακεχωρισμένοι εἰσὶν οὗτοι, τινὲς μὲν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἕτεροι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι τοῦ Πόντου, ὡς ἐν Ἀγχιάλῳ, Μηδείᾳ, Σωζοπόλει, Μεσημβρίᾳ καὶ ταῖς τοιαύταις, ὅπου οἱ πλείονες». (Ἐπιστ. Θεοδ. Ζυγομαλᾶ πρὸς Μαρτίνον Κρούσιον ἐν Χρον. Γ. Φραντζῆ, σελ. 22 ἔκδ. Βιέννης 1796 [καὶ ἐν Μαρτίνου Κρουσίου Turcograecia, Basileae 1584, σελ. 91 καὶ Κ. Σάθα, Βιογρ. σχεδ. Ἱερεμίου Β' σελ. γ' σημ. 2].

⁴ «Ἀνθρώπων δὲ χωρὶς καὶ ἀοίκου εἰπεῖν μεινάσης τῆς πόλεως ἐπρόσταξε καὶ ἔφερον συργούνιδας λεγομένους ἤτοι μετοίκους ἢ παροίκους ἀπὸ Μηδείας τῆς πρὸς τὸν Πόντον καὶ τῶν χωρίων αὐτῆς Ἀγαθοπόλεως, Μεσημβρίας καὶ ἀπὸ τῆς Σηλυμβρίας, Ἡρακλείας, Πανάδου, Ὁρεσιιάδος καὶ ἄλλων τόπων πολλῶν καὶ ὤκησαν τὴν πόλιν, δόντες αὐτοῖς καὶ οἴκους, ἐκάστω κατὰ τὴν ἀξίαν...». (Ἱστορία Πολιτικὴ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χρον. Γ. Φραντζῆ, σελ. 7 ἔκδ. Φρ. Καρόλου Ἀλτερ ἐν Βιέννῃ 1796 [σελ. 25 ἔκδ. Βόννης]. Τὰ αὐτὰ περὶ πον καὶ ἡ ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου ἐκδοθεῖσα ἐν Λονδίῳ τὸ 1902 Ecthesis chronica, [Byzant. Texts ed. by J. B. Bury] σελ. 17, καὶ Κρουσίου Τουρκογραφία, σ. 13.

⁵ Ἡ Μεσημβρία τοῦ Εὐξείνου, Α'.

Μ. Ἀσίας, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὰς εὐφορωτέρας γαίας. Αἱ περὶ τὴν Μεσημβρίαν ἱερὰ ἡ μοναὶ διηρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν, τὰ ἀκίνητα αὐτῶν κατεσχέθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων, ὅλοι ὁμογενεῖς, ἐστερήθησαν καὶ τὴν κινήτην καὶ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν αὐτῶν, περιελθόντες εἰς κατάστασιν δουλοπαροίκων. Φόνοι, ἀρπαγαί, δημεύσεις περιουσιῶν, ἀπαγωγαί, βίαιαι ἐξωμόσεις ἦσαν ἔργα τῆς ἡμέρας, εἰς δὲ τοὺς καταθλιπτικωτάτους παντοειδεῖς φόρους προστετέθη, ἐπιβληθεὶς εἰς τοὺς κατοίκους, καὶ ὁ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πτωχοκομείου, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάν ὁ Νομοθέτης¹. Ὡς δὲ νὰ μὴ ἤρουν ταῦτα, προστετέθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡ' ἑκατονταετηρίδος καὶ αἱ πειρατικαὶ ἐπιθέσεις τῶν Κοζάκων τοῦ Τανάϊδος καὶ τὰ ἐκ τούτων δεινὰ. Οὗτοι τὸ 1611 παραπλέοντες τὰ παραλία τοῦ Εὐξείνου ἐπέπεσαν αἰφνης κατὰ τῆς Μεσημβρίας καὶ «ἐκούρσευσαν» αὐτήν, ὥς ἀνεγνώσαμεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ τοίχου τῆς ἐκκλησίας [Χριστοῦ τοῦ Ἀκροπολίτου]² τὸ δὲ 1623, ἀφοῦ ἐπῆλθον μετὰ 17 «σαϊκῶν», ἐληλάτησαν αὐτήν ἐκ δευτέρου. Τότε ἀπεκόμισαν καὶ πολλὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ σκεύη, τὰ ὅποια εἶχον διασώσει οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φυγάδες³ καὶ διεφυλάσσοντο ἕως τότε εὐλαβῶς.

Τὴν Μεσημβρίαν οἱ Κοζάκοι διήρπασαν καὶ ἐκ τρίτου τὸ 1651, ὅτε καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας, ὥς ἱστορεῖ ὁ P. Hammer⁴. Ἀλλὰ καὶ αἱ τουρκικαὶ βαιοπραγαί ἐξηκολούθουν πάντοτε νὰ ταλαιπωροῦν τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς περιόδους τῶν στρατολογιῶν καὶ κατὰ τὰς ἀμοιβαίας διαμάχας τῶν Ἀγιάνηδων καὶ τῶν Δερεβεήδων⁵, κατὰ τὰς ὁποίας πολλὰ θύματα ἐπιπτον καὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ χωρίων. Πρὸς τούτοις ὅχι ὀλίγοι Μεσημβριανοί, ὥς ἔχοντες ἐπάγγελμα τὴν ναυτιλίαν, ἀνηρπαζόντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκ τῶν κόλπων τῶν οἰκογενειῶν των, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἀλλ' ὀλίγιστοι ἐκ τούτων ἠτύχουν νὰ ἐπανίδουν τὴν φιλιότην αὐτῶν.

Διαρκούντος τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1783, εἰς τὰ μᾶλλον ἐκτεθειμένα σημεῖα τῆς πόλεως ἐστήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κανονοστοιχίαι πρὸς ἀπόκρουσιν αἰφνιδίας τινὸς ἀποβάσεως τοῦ ρωσσικοῦ στόλου. Τοιαύτη ὁμως ἀπόβασις δὲν ἔγινε⁶. Μεγάλον κίνδυνον διέτρεξεν ἡ Μεσημβρία καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν διαβοήτων Κιρτζαλήδων. Οὗτοι τὸ 1805 ἐνεφανίσθησαν

¹ Ecthesis chronica, ἐνθ' ἀν. σελ. 83.

² [Βλ. κατωτέρω τὸ παράρτημα ι, 2].

³ Ἐκ σημειώσεως ἐπὶ κώδικος τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας.

⁴ G. P. Hammer, Storia dell'Impero Ottomano. Trad. S. Romanini, Venezia 1830, τ. XX, Libr. LIII 537 [I. Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμαν. Αυτοκρατορίας ἐξελλην. ὑπὸ Κ. Κροκιδᾶ Ἀθ. 1874 τ. 6 σελ. 250].

⁵ [Ἀγιάνης, αὐθέντης, ἄρχων, ἡγεμών, ντερέμπεης, στρατιωτικὸς τοπάρχης, κλεισουράρχης. Βλ. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου Α' 26].

⁶ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σελ. 631.

πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Μεσημβρίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἠρήμωσαν διὰ τῶν φόνων καὶ τῶν λεηλασιῶν των ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἀπεχώρησαν ἄπρακτοι. Ὑπὸ τῶν Ροδοπαίων τούτων λησττανταρτῶν κατηδαφίσθησαν τότε, ἀφοῦ πρότερον διηρπάγησαν καὶ ὅλαι αἱ περὶ τὴν Μεσημβρίαν ὑπάρχουσαι μέχρι τοῦδε ἱερὰ ἡ μοναί, ἡ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἡ τῆς Ἀγίας Ἀννης, ἡ τοῦ Ἀγίου Βλασίου καὶ ἡ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐπὶ τοῦ Αἰμονίου ἀκρωτηρίου¹. Τῆς τελευταίας μάλιστα τοὺς πατέρας, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ φύγουν, οἱ λησταὶ οὗτοι κατέσφαξαν. Οἱ κάτοικοι τοῦ παρακειμένου χωρίου Αἷμονα μετὰ φρίκης δεικνύουν ἀκόμη τὸν τόπον, ὅπου ἐτελέσθη ἡ ἀπαισία σφαγή.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Μεσημβρία διεκρίνετο ὥς ἡ ἐμπορικωτέρα καὶ ναυτικωτέρα πόλις τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, ἔχουσα πολυάριθμον ἐμπορικὸν ναυτικόν. Ὑπερεκατὸν εὐμεγέθη πλοῖα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχον ναυπηγηθῆ εἰς τὰ νεώρια αὐτῆς καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν ναυτῶν κατοίκων της, διέπλεον τὸν Εὐξείνου πόντον, τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον. Μετέφερον τὰ προϊόντα τοῦ τόπου εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς πολλοὺς εὐρωπαϊκοὺς λιμένας, ἐκ τῶν ὁποίων παρελάμβανον ἄλλα μὴ παραγόμενα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Παρατηρῶν τις τοὺς περὶ τὴν πόλιν ἐκτεταμένους μέν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον χέρσους ἤδη ἀμπελῶνας καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ παρακειμένου Αἷμου ἀνεξάντλητα σχεδὸν δάση, σχηματίζει τὴν πεποίθησιν, ὅτι μεγάλη ἐξαγωγή οἴνου καὶ ναυπηγησίμου ἢ καυσίμου ξυλείας ἐγίνετο ἐξ αὐτῆς κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὅποια μετεφέροντο ἔξωθεν διὰ τῶν πλοίων, ἀπεθηκεύοντο εἰς τὴν Μεσημβρίαν, οἱ δὲ κατοικοῦντες τὰ ἐνδότερα εἰσεκόμιζον εἰς αὐτήν τὰ προϊόντα των, προμηθευόμενοι συγχρόνως ἐξ αὐτῆς τὰ εἶδη, τῶν ὁποίων εἶχον ἀνάγκην, ἡ Μεσημβρία ἀπέβη, ὥς εἵπομεν, ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς παραλίας ταύτης.

Ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἡμετέρου Γένους, ὥς γνωστόν, τὰ γράμματα διὰ τὸν φόβον τῶν Τούρκων ἐδιδάσκοντο μόνον εἰς κελλίας τῶν ἱερέων ἢ εἰς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ μεγάλης μάλιστα μυστικότητος. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐδιδάσκοντο καὶ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ· μόλις δὲ τὸ 1818, ὅτε δηλ. ἤρχισαν νὰ ὑποφώσκουν ἐλπίδες αἰσιωτέρου ἐθνικοῦ μέλλοντος, συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ συστηματικὴ ὁπωσδήποτε σχολὴ ὑπὸ φιλογενοῦς καὶ φιλομούσου Μεσημβριανοῦ, τοῦ ἐν Ὀδησῶ ἐγκατεστημένου Ἀλεξάνδρου Κουμπάρη, ἀδελφοῦ τῶν μεγάλως δρασάντων πρὸς εὐόδωσιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος Κυριακοῦ καὶ Σταματίου Κουμπάρη². Ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ ἐπροίκισε τὴν σχολὴν

¹ [Περὶ τῶν μονῶν τούτων γίνεται λόγος κατωτέρω].

² Λόγιος Ἑρμῆς, 1818, σελ. 573. [Τὸ γένος τῶν Κουμπάρη σφύζεται ἐν Ρουμανίᾳ. Ἑλλάδι καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα ὁ Ἀριστ. Κουμπάρης ἦτο διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Βλ. Θρακικά 3, 72].

δι' ἐπαρκoὺς χρηματικοῦ κεφαλαίου πρὸς συντήρησιν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν αὐτῆς καὶ ἐφωδίασε διὰ πολυτόμου βιβλιοθήκης ἐκ σπανίων συγγραμμάτων· ἀλλ' ἡ σχολὴ αὕτη οὐδένα τότε ἀπέφερε καρπόν, τὸ μὲν ἔνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐνέσκηψαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, τὸ δὲ ἔνεκα τῶν διχοστασιῶν τῶν προυχόντων, οἱ ὁποῖοι διεχειρίζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ τῆς κοινότητος, ὡς ὁ ἀοίδιμος ἐν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ παραπονεῖται¹.

Εἰς τὸν σκοπὸν καὶ τὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας οἱ Μεσημβριανοὶ ἐμυήθησαν ὑπὸ τοῦ περιφήμου Βενιαμὶν τοῦ Λεσβίου. Ὅτε ὁ ἀσκητικὴν ἔχων τὴν περιβολὴν καὶ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ θερμουργὸς πρεσβύτης ἀπεχαιρέτα τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι τὸν προέπεμπον ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωσήφ, εἶπεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐξῆς ἐνθαρρυντικούς καὶ εὐέλπιδας λόγους. «Ἐγὼ ἔσπειρα ἤδη ἀρκούντως καὶ μάλιστα εἰς γῆν ἀγαθὴν. Ἐνεκα τοῦ γήρατός μου ἴσως δὲν ἐπιζήσω, ἵνα συγκομίσω τοὺς καρπούς. Τὴν εὐάρεστον ταύτην φροντίδα ἀφίνω εἰς τοὺς νεωτέρους μου.» Ἄλλ' ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπῆλθεν ὁ Μώραλης Μπεκῆρ πασᾶς μετὰ στρατοῦ Γενιτσάρων, καὶ τὸν μὲν μητροπολίτην Ἰωσήφ δὲν εὔρε μεταξὺ τῶν ζώντων, τοὺς δὲ ἐγκριτωτέρους ἐκ τῶν κατοίκων, ἀφοῦ συνέλαβε καὶ ἐδέσμευσε, ἀπήγαγεν ἔξω τῆς πόλεως ὑπὸ τινὰ πλάτανον, διὰ νὰ τοὺς ἀπαγχονίσῃ. Τότε ἐνέσκηψεν αἴφνης καταιγίς, κεραυνὸς δὲ πεσὼν ἐπὶ τοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐταλαντεύετο τὸ σῶμα κατοίκου τινὸς τοῦ Εὐσταθιοχωρίου, πού εἶχεν ἀπαγχονισθῇ προσφάτως, ἐτρόμαξε τόσον πολὺ τὸν αἰμοβόρον πασᾶν, ὥστε ἀπέλυσεν ἀμέσως τοὺς συλληφθέντας· διότι ἐθεώρησε τὸν κεραυνὸν ὡς θεῖαν ἀπειλήν. Εἰς τὴν ἄμεσον ἀπόλυσιν αὐτῶν συνετέλεσε καὶ ἡ μεσολάβησις ὑπασπιστοῦ τινος τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος εὐηργετήθη ἄλλοτε παρ' αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐστερήθησαν ὅλοι τὴν κινητὴν περιουσίαν των. Πρὸς τούτοις πολλοὶ νέοι Μεσημβριανοὶ κατὰ τὴν ἀγωνιώδη ἐκείνην ἐποχὴν ἀπήχθησαν βιαίως, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἀλλὰ δὲν ἠτύχησαν νὰ ἐπανίδουν πλέον, ἐκτὸς δύο καὶ μόνον, τὴν πατρίδα αὐτῶν, διότι ἀπωλέσθησαν εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ναυμαχίας².

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828-29, ἀφοῦ ἡ Βάρνα παρεδόθη εἰς τοὺς Ρώσσους, σῶμα τι ρωσσικὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Roth διήλθε τὰ ἑλληνικὰ χωρία Ἀσπρον, Κόζιακον καὶ Ἡράκλειαν καὶ ἐνεφανίσθη τὴν 22 Ἰουλίου τοῦ 1829 ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Αἵμου, βορείως τοῦ χωρίου Ἀγίου Βλασίου, τὸ ὁποῖον ἀπέχει δίωρον ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας. Ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο διέκριναν οἱ Ρῶσσοι τὰ πλοῖα τοῦ στόλου των, ὁ ὁποῖος ἐναυλόχει ἤδη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πύργου, τόσῃν δὲ χαρὰν ἠσθάνθησαν, ὥστε

¹ Ἐκκλ. κώδιξ τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας, σελ. 286.

² Ἐκ παραδόσεως τῶν κατοίκων.

βροντώδεις ἀλλαγαμοὶ ἀντήχησαν καθ' ὅλον τὸ ὄρος. Ἦτον ὁ ναύαρχος Greigh μὲ τρία πλοῖα τῆς γραμμῆς, πέντε φρεγάτας, ὡς καὶ πολλὰ μεταφορικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν πλήρη τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, παρὰ τὸν Ἅγιον Βλάσιον, ἀνέμενε τοὺς Ρώσσους ἰσχυρὸν τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐξ ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἀνακόψῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ πρώην Γεν. Διοικητοῦ τῆς Βοσνίας Ἀβδουλ Ραχμὰν πασᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ὑπεράσπισις τῆς Μεσημβρίας καὶ τῆς παρακειμένης Ἀγχιάλου, καθὼς καὶ ἡ ἀνάκτησις τῆς Σωζοπόλεως, ἡ ὁποία εἶχε κυριευθῇ τὴν 15 Φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ ὑποναυάρχου Κουμανίου καὶ κατεῖχετο ἀκόμη ὑπὸ τῶν Ρώσων.

Ὁ στρατηγὸς Roth προσέβαλε τοὺς Τούρκους μεθ' ὁρμῆς καὶ τοὺς διεσκόρπισεν. Οἱ διασκορπισθέντες ἐνεκλείσθησαν ἄλλοι εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Πύργον, ἀφοῦ ἀφῆκαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ ὀκτα-

Εἰκ. 5. Σχεδιάγραμμα τῆς Μεσημβρίας ὑπὸ Moltke.

κοσίους αἰχμαλώτους, δύο τηλεβόλα καὶ ἐννέα σημαίας. Ὁ Roth καταδιώκων τοὺς φεύγοντας εἰς τὴν Μεσημβρίαν, κατέλαβεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὸ χαράκωμα, τὸ ὁποῖον οἱ Τούρκοι εἶχον ἀνορύξει εἰς τὸν ἰσθμόν, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὴν πόλιν μὲ τὴν στερεάν. Οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν τότε πανταχόθεν περικυκλωμένοι, διότι καὶ ὁ ρωσσικὸς στόλος ἀπὸ δύο ἡμερῶν ἐπολιόρκει τὴν Μεσημβρίαν, ἐπιδιδόμενος ἐνίστε εἰς ἀβλαβῇ βομβαρδισμόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχασαν κάθε ἐλπίδα περαιτέρω ἀντιστάσεως, ἐπρότειναν εἰς τὸν ρῶσσον στρατηγὸν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ ἐξέλθουν ἐλεύθεροι μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀποσκευῶν των, ἀλλ' ἡ πρότασις των δὲν ἔγινε δεκτὴ. Ἐνῶ δὲ διήρκουν ἀκόμη αἱ διαπραγματεύσεις, ὁ ναύαρχος Greigh, ἐπιχειρήσας ἀπόβασιν, ἔστησε τὴν ρωσσικὴν σημαίαν ἐπὶ τῆς δεσποζούσης κανονοστοιχίας,

χωρίς την παραμικράν αντίστασιν τῶν ἐκπεπληγμένων Τούρκων. Τότε πλέον παρεδόθησαν οὗτοι ἄνευ ὅρων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ὀσμὰν πασᾶ.

Τὸν Roth εἰσερχόμενον εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ προῦ-
πήντησεν ἐν χρυσοῦφάντῳ στολῇ ὁ μητροπολίτης Καλλίνικος μετὰ τοῦ κλήρου
καὶ τοῦ λαοῦ, προσέφερε δ' εἰς αὐτὸν ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου ἄρτον καὶ ἄλας.
Ἐπειτα προηγουμένων φανῶν καὶ ἐξαπτερύγων διηυθύνθησαν ὅλοι ἐν πομπῇ
εἰς τὴν καθεδρικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐτελέσθη δοξολογία ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως
τῶν ρωσικῶν ὅπλων. Εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ρώσων περιῆλθον τότε 12 τηλε-
βόλα, δύο σημαῖαι καὶ μία κορβέτα, ἡ ὁποία μόλις εἶχεν ἀποπερατωθῇ εἰς τὸ
ἐγγὺς χωρίον Ραβδᾶν. Αὐθημερὸν ἀνηγγέλθη καὶ ἡ κατάληψις τῆς Ἀγχιάλου,
τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἐξεκένωσαν ἐν σπουδῇ. Ἡ κατάληψις αὐτῆς ἔγινεν ὑπὸ
τοῦ πληρώματος μιᾶς ρωσικῆς φρεγάτας.

Τὴν 24 Ἰουλίου ὁ Roth ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς Μεσημβρίας πρὸς τὸν Πύργον,
ἐνῷ ταῦτοχρόνως ἕτερα ρωσικὰ ἀποσπάσματα κατελάμβανον ἀλληλο-
διαδόχως ὅλα τὰ πέριξ χωρία. Οἱ ἐν τῷ Πύργῳ Τούρκοι ἀπεπειράθησαν μὲν
ν' ἀντισταθοῦν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Οὐλάνων Nabel,
τὸ δὲ ἔκτον σῶμα, εἰσελθὼν τότε εἰς τὴν κωμόπολιν, κατέσχε δέκα τηλεβόλα
καὶ ζωοτροφίας ἀφθόνους. Ταῦτοχρόνως ἐλήφθη ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ στρατιωτι-
τικὸς διοικητὴς τῆς Σωζοπόλεως Poncet, ἐξορμήσας καὶ προσβαλὼν τοὺς
πολιορκοῦντας αὐτὴν Τούρκους ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Μετὰ τινὰς ἀκόμη
περιπετείας τοῦ πολέμου συνήφθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν συνθήκη εἰρήνης¹.

Μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ταύτης οἱ Ρῶσοι ἐξη-
κολούθησαν νὰ κατέχουν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατέλαβον. Κατὰ τὴν διάρ-
κειαν τῆς κατοχῆς ταύτης, ὁ Γεν. Διοικητὴς Νέας Ρωσσίας καὶ Βεσσαραβίας
κόμης Βοροντζώφ, πληροφορηθεὶς παρὰ τινος Ἑλλήνου, ὀνομαζομένου Ἰωάν-
νου Κοκκίνου, ὅτι εἰς τὰς παραλίους πόλεις, αἱ ὁποῖαι κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ
ρωσικοῦ στρατοῦ, ὑπάρχουν πλεῖσται ἀρχαιοτάτες, ἀπέστειλε τὸν γραμματέα
αὐτοῦ Τεπλιάκωφ, ἵνα περισυλλέξῃ αὐτάς, κάμνων ἐν ἀνάγκῃ καὶ χρῆσιν τῆς
βίας. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα οὗτος δυναστικῶς τῷ τρόπῳ
ἀπήγαγεν ἐκ τῆς Μεσημβρίας, ὑπῆρχον καὶ τινες ἐπιγραφαί. Ἐκ τούτων
ἄλλαι μὲν ἀπετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὁδησοῦ, ἄλλαι δὲ εἰς τὸ Ermitage
τῆς Πετροπόλεως, ἄλλαι δὲ περιῆλθον εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς. Ταύτας
ἠρμήνευσαν καὶ ἐδημοσίευσαν πολλοί, ἡμεῖς δὲ παραθέτομεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ
μετ' ἄλλων ἀνακαλυφθεισῶν ὑφ' ἡμῶν. Πρῶτος ἐδημοσίευσεν αὐτάς ὁ Bla-
ramberg ἐν τῇ ἐφημερίδι «Journal d'Odessa» 1829/30, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ
Dubois de Montpereux, ὁ Boeckh, ὁ Le Bas, ὁ Sayger et Desarnod.

¹ *Freiherrn von Moltke, Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829, 2 Aufl. Berlin 1877 σ. 345-347, ὅθεν ἐλήφθη τὸ παρατιθέμε-
νον σχεδιάγραμμα τῆς Μεσημβρίας.*

Ἀκριβέστερον ὅμως περιέγραψε καὶ ἠρμήνευσεν αὐτάς ὁ B. Latischew ἐντολῇ
τῆς Ρωσικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας¹.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐννεαμήνου ρωσικῆς κατοχῆς, τὸν ἐπανακάμπτοντα
εἰς τὰ ἴδια ρωσικὸν στρατὸν ἠκολούθησαν ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Μεσημ-
βρίας, οἱ ὅποιοι τόσον ἐκδήλως εἶχον ἐκτεθῇ εἰς τὰ ὄμματα τῶν Τούρκων.
Παρέμειναν ἑπτὰ μόνον οἰκογένειαι, ὥς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ ἐλληνικῶν
χωρίων. Ἡ ἀθρόα μετοικεσία αὕτη ἐπέφερε τότε μεγάλην καὶ
δυσαναπλήρωτον στέρησιν ἐθνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ περιφερείᾳ
ταύτῃ, τὸ ὁποῖον ἀντικατεστάθη ὑπὸ βουλγαρικοῦ.

Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν μεταναστευσάντων ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὰς
παραδουναβείους ἡγεμονίας, ὀλιγώτεροι δὲ εἰς Βεσσαραβίαν καὶ Ὁδησσόν.
Ἐκ τούτου ὅτε τὸ 1836 ὁ περιφανὴς γερμανὸς στρατάρχης Moltke, διοργα-
νωτὴς ὢν τότε τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐπεσκέφθη τὴν Μεσημβρίαν, αὕτη
μόλις κατὰ τὸ τρίτον ἦτο κατοικημένη, διότι καὶ ἡ πανώλης, ἡ ὁποία τότε ἐνέ-
σκηψεν εἰς τὴν πόλιν, ἐθέρισεν ὅχι ὀλίγους ἐκ τῶν παλιννοστησάντων κατοί-
κων. Γράφει δὲ εἰς τινα ἐπιστολὴν αὐτοῦ, ὅτι αἱ μὲν ἐν αὐτῇ ὥραϊαι, ἀλλὰ
καταρρέουσαι βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι μαρτυροῦν τὴν πάλαι αὐτῆς λαμπρότητα
καὶ ἀκμὴν, ὁ δὲ παρὰ τὴν εἴσοδον ἀνυψούμενος τουρκικὸς μιναρὲς εἰς ποίους
ὀφείλεται ἡ σημερινή της κακοδαιμονία².

Οἱ Μεσημβριανοί, οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν, ἠδυνήθησαν
ταχέως νὰ εὐπορήσουν εἴτε ὥς γαιοκτήμονες εἴτε ὥς ἔμποροι, ἀλλὰ δὲν ἐλη-
σμόνησαν τὰ πρὸς τὴν γενέτειραν αὐτῶν καθήκοντα. Τὸ ὑπὲρ αὐτῆς ζωηρὸν
αὐτῶν ἐνδιαφέρον ἐξεδηλώθη ἰδίᾳ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ
τὴν συνομολόγησιν τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης, ὅτε ἤλπισαν, ὅτι νέα πλέον
ζωὴ εὐνομίας καὶ φώτων ἀρχίζει καὶ διὰ τοὺς ἐν ἐσχάτῃ ἀμαθείᾳ διατελοῦν-
τας συμπολίτας αὐτῶν. Πολλοί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα παραλείπομεν, ἀπὸ
καιροῦ εἰς καιρὸν ἤρχοντο παντοιοτρόπως ἀρωγοὶ πρὸς μόρφωσιν ἐθνοπρεπῇ
τῆς συμπολίτιδος νεολαίας. Πάντας ὅμως ὑπερέβη ὁ Ἀλέξανδρος Κουμπάρης,
ὁ ὁποῖος, ὥς ἔμπροσθεν εἶπομεν, τὸ 1818 ἱδρυσε τὴν πρώτην συστηματικὴν
σχολὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος
ἐν Ὁδησσῷ τὸ 1861, ἐκληροδότει εἰς αὐτὴν ὁ αἰοίδιμος 150,000 ρούβλια,
ὥς καὶ τὴν πολύτομον βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἐσκόπει δὲ τὴν ἀνίδρυσιν εὐρυτέ-
ρας σχολῆς ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ὥριζε τὰς προσό-
δους μεγάλης τινὸς οἰκίας αὐτοῦ ἐν Ὁδησσῷ. Πρὸς τούτοις ἔθεσε τὰ θεμέλια
μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δὲν ἔπαυε ν' ἀποστέλλῃ

¹ Mitthe lungen d. deutschen Arch Instituts, Athen IX, 218-224

² Lettere dall'Oriente del maresciallo conte di Moltke XXXII Milano 1878
σ. 141. [H. von Moltke, Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus
den Jahren 1835 bis 1839, 7 ἔκδ. Berlin 1911 σελ. 167 κέ.: in Missivri waren zwei Drit-
tel der Einwohner mit den Russen gezogen und der Rest von der Pest dezimirt.]

σημαντικά ποσά ὑπὲρ χρηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ πρὸς προικισμὸν νεανίδων. Ἀλλὰ τὰς φιλογενεστάτας προθέσεις τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ἐματαίωσε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ δολία ὑπεξαίρεσις τῆς διαθήκης ὑπὸ τῶν διεκδικούντων τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ συγγενῶν.

Τὸ 1863 ἔγινε μετανάστευσις Κιρκασίων ἐκ τοῦ Κανκάσου εἰς τὴν Τουρκίαν. Πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν τότε καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλον τὰς ληστρικὰς αὐτῶν ἔξεις. Ἐν συνεννοήσει μάλιστα μετὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν ἀπέβησαν μετ' ὀλίγον ὁ τρόμος καὶ ἡ μάλιστα τῶν πέριξ χριστιανικῶν χωρίων. Ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον ρωσσο-τουρκικὸν πόλεμον (1877-78) οἱ Κιρκάσιοι οὗτοι, ἀφοῦ συνηνώθησαν μετ' ἄλλων ὁμοφύλων των, εἰσέβαλον ἐν πλήρει ἡμέρᾳ εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ διήρπασαν καταστήματά τινα ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ Τούρκου διοικητοῦ. Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Πλεύνας καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Αἵμου ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, οἱ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ Τούρκοι ἔφυγον διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἡ Μεσημβρία ὠχυρώθη αὐτοσχεδίως ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν κατ' αὐτῆς ἀπόπειραν τῶν βασιβοζούκων καὶ Κιρκασίων, οἱ ὅποιοι ὀπισθοχωροῦντες πρὸ τοῦ ἐπιτιθεμένου ρωσικοῦ στρατοῦ εἶχον διαρπάσει καὶ καταστρέψει ὅλα τὰ πέριξ χωρία. Τότε πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῶν βουλγαρικῶν χωρίων, φεύγοντες τὴν σφαγὴν τῶν ἀτάκτων, κατέφυγον εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ὅπου εὗρον πᾶσαν προστασίαν καὶ περίθαλψιν ἐκ μέρους τῶν Μεσημβριανῶν. Τέλος κατέφθασεν ὁ ρωσικὸς στρατός, ὁ ὅποιος κατέλαβε τὴν πόλιν τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου τοῦ 1877¹.

Ἀφοῦ συνωμολογήθη ἡ Βερολίνειος συνθήκη καὶ καθωρίσθησαν τὰ

¹ [Ἐπὶ Τουρκοκρατίας, προτοῦ ἀκόμῃ ἀναπτυχθῶν αἱ σιδηροδρομικαὶ συγκοινωνίαι, πολλοὶ Μεσεμβρινοὶ ἐγκαθίσταντο εἰς κέντρα συγκοινωνιακά, ὅπου μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ *τζελέπη* ἢ τοῦ *ζωμπόρου* καὶ ἤσκουν γενικὸν ἐμπόριον· συγκεντρώνοντες δηλαδὴ τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς τὰ διωχέτευσον εἰς διαφόρους τόπους καταναλώσεως, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἐπρομήθευσον τὰ ἀπαιτούμενα εἶδη εἰσαγωγῆς εἰς τὴν περιφέρειάν των. Πρὸς τούτοις μετήρχοντο καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ *τραπεζίτου*, μεταβιβάζοντες χρηματικὰς ἐντολάς. Οἱ οὕτως ἐγκατεστημένοι Μεσεμβρινοὶ ἔφθιναν διὰ τῆς Δοβρουτσᾶς μέχρι τῆς Ὀδησοῦ. Οὗτοι κατ' ἔτος μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς συγκομιδῆς, ἢ τοι μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, συνεκεντρώνοντο εἰς τὴν Μεσημβρίαν προσκομίζοντες τὰ ἄφθονα κέρδη των εἰς αὐτήν, μέγα δὲ μέρος ἐξ αὐτῶν, διέθετον διὰ τῆς δημογεροντίας ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν. Ἐνας ἐξ αὐτῶν, ὁ Δημήτριος Ζερβοζότογλους, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἤρχετο κατ' ἔτος μὲ μεγάλην ἀκολουθίαν εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ κατὰ τὴν εἰσόδον του εἰς τὴν πόλιν ἔφιππος ἐσκόρπιζε τὰ ἄσπρα ἀπὸ τὸ δισάκκι. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ τὴν ἴδρυσιν *τραπεζιτικῶν* καταστημάτων εἰς τὴν χώραν ὅλοι οἱ διάμεσοι αὐτοὶ σταθμοὶ περιέπεσαν εἰς παρακμὴν, οἱ δὲ ἄποικοι σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐξεβουλγαρίσθησαν ἡ ἐξερρομανίσθησαν, ἀναλόγως τοῦ τόπου ὅπου διέμενον. Ὡς οἰκογένειαι *τζελέπηδων* ἀναφέρονται ἐν Μεσημβρίᾳ αἱ οἰκογένειαι Χρυσοβέργη, Παγκάλου, Μπακάλη, Καοῦνη, Δουβαρετζόγλου κ. ἄ. Ἐκτὸς τούτων διεκρίνοντο καὶ οἰκογένειαι ἐμποροπλοιάρχων, ὡς ἡ τοῦ Κουμπάρη κλ. Ἡ ἐπίδοσις δὲ τῶν Μεσεμβρινῶν εἰς τὸ πατροπαράδοτον ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου καὶ παντοπώλου ἐσυνεχίσθη καὶ μετὰ τὴν μετανάστευσιν αὐτῶν εἰς τὴν κεντρικὴν Μοκεδον-

δρια τῆς προνομιούχου Ἀνατ. Ρωμυλίας, περιελήφθη ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἡ Μεσημβρία. Οὕτως ἀπηλλάγη αὕτη ἀπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν καὶ ἀπέλαυσε τὰ ἀγαθὰ αὐτονόμου πολιτεύματος. Τοῦτο ὅμως ὀλίγον διήρκεσε, διότι ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς τὴν 6 Σεπτεμβρίου τοῦ 1885 κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Ἀν. Ρωμυλίαν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. [Οὕτως ἡ Μεσημβρία, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ χωρία τῆς βορείου Θράκης, ὑπήχθησαν εἰς νέον ζυγόν, ζυγὸν βαρύτερον καὶ ἀναξιώτερον τοῦ τουρκικοῦ, τὸν βουλγαρικόν].

Ἡ Μεσημβρία ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἔδρα ἐπαρχίας καὶ ἡρίθμει πεντακισχιλίους περίπου κατοίκους. Ἐκ τούτων τετρακόσιοι ἦσαν Τούρκοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες Ἕλληνες. Κατὰ τὴν σύστασιν τῆς προνομιούχου ἐπαρχίας τῆς Ἀν. Ρωμυλίας ἡ Μεσημβρία ὑπεβιβάσθη εἰς ἀπλοῦν ἀστικὸν δῆμον, καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀγχιάλου. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς νεκρώσεως τοῦ ἐμπορίου περιῆλθεν εἰς παντελῇ παρακμὴν, καὶ εἶδεν ἐντὸς βραχέος χρόνου μεταναστεύοντας πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων τῆς εἴτε εἰς τὸν ἀκμάζοντα ἐπὶ ἐμπορίᾳ Πύργον εἴτε εἰς τὴν Κωνσταντίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ ἐναπομείναντες 1800 περίπου κάτοικοι περιῆλθον εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, μόλις ἀποζῶντες ἐκ μικρᾶς ἀλιείας καὶ ἀμπελουργίας, μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου συντηροῦν ἀστικὴν σχολὴν καὶ παρθεναγωγεῖον. Ἐξηκολούθει ὅμως, ὡς καὶ πρότερον, ὑφισταμένη ὡς ἔδρα μητροπολίτου, ἂν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆς περιφέρεια, ἡ ὁποία πρὸ τοῦ σχίσματος ἦτο ἀρκετὰ εὐρεῖα, περιοριζέτο ἤδη εἰς μόνα τὰ πέριξ ἑλληνικὰ χωρία Ραβδᾶν, Τζίμον, Ἅγιον Βλάσιον, Αἶμονα, Ἡράκλειαν καὶ Ἀσπρον.

νίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν εἰς γεωργικὰ κέντρα ὡς ἐμπορευόμενοι μὲ ποικίλην δρᾶσιν.

Τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἐκ Μεσημβρίας Παγκάλου. Οὗτος κατέλειπεν ἀρκετὸν χρηματικὸν ποσόν, ὅπως χορηγῶνται ὑποτροφίαι εἰς νέους καταγομένους ἐκ Μεσημβρίας δι' ἐμπορικὴν καὶ ἱχθυολογικὴν μόρφωσιν. Ἀτυχῶς ἡ μετανάστευσις τῶν Μεσεμβρινῶν καὶ τῶρα ἡ ἐκμηδένισις τῶν πόρων τοῦ κληροδοτήματος ἔγιναν αἰτία, ὅπως μὴ τελεσφορήσῃ ἡ σκέψις καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ ἀοιδίμου εὐεργέτου τῆς Μεσημβρίας. Καὶ εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς περιβρέχεται περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας ἀπὸ θαλάσσης, ἡ δὲ ἱχθυοτροφία ἀποτελεῖ σοβαρώτατον πλουτολογικὸν πόρον τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, δὲν ἀπεκτήσαμεν ἀκόμῃ σχολὴν ἀλιευτικὴν, ἡ δὲ ἀλιεῖα ἀσκεῖται εἰς τὸν τόπον μας μὲ πρωτόγονα μέσα. Τοῦναντίον ἡ Βουλγαρία, ἡ ὁποία ἔχει μόνον 270 χιλιομέτρων παραλιακὴν γραμμὴν, εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς εἶναι ἤδη ἐγκατεστημένοι πληθυσμοὶ χωρὶς ναυτικὴν καὶ ἀλιευτικὴν παράδοσιν, ἴδρυσεν ἀπὸ ἐτῶν ἀλιευτικὴν σχολὴν εἰς τὴν νησίδα Ἀγίας Ἀναστασίας παρὰ τὴν Σωζόπολιν. Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς ταύτης μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν των ὁργανοῦνται εἰς ἀλιευτικὸς συνεταιρισμοὺς, τοὺς ὁποίους τὸ Κράτος ἐνισχύει παρέχον πλουσιοπαρόχως εἰς αὐτοὺς κεφάλαια καὶ ἐργαλεῖα παντὸς εἶδους πρὸς ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιχωρίου ἀλιείας. Ἰσως ἐκφεύγει ἡ παρέκβασις αὕτη ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης μελέτης, ἀλλὰ παραθέτομεν τ' ἀνωτέρω μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ ὄνειρον τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου τῆς Μεσημβρίας θὰ πραγματοποιηθῇ, ὁργανουμένης καὶ τῆς ἑλλ. ἀλιείας ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων. (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Πελαγίου Χουρμουζιάδου, Μεσεμβρινοῦ, ἐτῶν 83)].

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

[Χρόνοι Βουλγαροκρατίας]

[Ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας οἱ Βούλγαροι ἐπεδίωξαν τὸν ἐκβουλγαρισμὸν αὐτῆς διὰ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν αὐτῇ στοιχείου. Μέσα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθησαν τὴν καταπίεσιν καὶ τὸν προσηλυτισμὸν. Ἄλλ' ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Ρωμυλίας, ὠργανωμένος θαυμασίως εἰς κοινότητας καὶ ἔχων ὡς θεμέλια καὶ βάσεις τοῦ ἐθνισμοῦ του τὸ σχολεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐπάλαιε καὶ ἀντίστατο εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων. Ὅταν ὅμως εἶδον καὶ τοὺς μακροὺς ἀγῶνας των διὰ τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας ἀποτυγχάνοντας ἀπὸ τὴν γενναίαν δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων Μακεδονομάχων, τότε πλέον οἱ Βούλγαροι, αὐτὸ τὸ βουλγαρικὸν κράτος ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν καὶ ὠργάνωσε τοὺς διωγμοὺς ποὺ κατέληξαν εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐν Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ ἑλληνισμοῦ].

Τὴν παραμονὴν τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς Ἀγχιάλου (29 Ἰουλίου 1906) οἱ ἐν Μεσημβρίᾳ Βούλγαροι ὑπάλληλοι, τῇ ἐντολῇ τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου, ἀπήτησαν παρὰ τοῦ δημάρχου τὴν παραχώρησιν τῆς βυζαντινῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐπειδὴ δ' ὁ δήμαρχος ἡρνήθη, ἐπανελάβον τὴν ἐπαύριον τὴν ἀπαίτησιν, δεικνύοντες τὰς φλόγας τῆς πυρπολουμένης Ἀγχιάλου καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς κατοίκους μὲ τὴν ἰδίαν τύχην. Οἱ Μεσημβριανοὶ φοβηθέντες ἐνέδωκαν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν Βουλγάρων.¹ Οὗτοι ὅμως ἤγειραν τότε ἀξιώσεις καὶ ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῆς σχολῆς.

Οἱ Μεσημβριανοὶ ἡρνήθησαν ὀριστικῶς, σῶμα δὲ σχηματισθὲν ἐκ τῶν τολμηροτέρων πολιτῶν ἔσπευσε πρὸς περιφρούρησιν τῆς πόλεως ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς εἰσβολῆς Βουλγάρων, ἀλλ' ἡ χωροφυλακὴ διέλυσε αὐτό, ἐνῶ ἐπέτρεψεν ἀφ' ἑτέρου νὰ εἰσέρχονται εἰς τὴν Μεσημβρίαν ἔνοπλα ὑποπτα ἄτομα. Οἱ Μεσημβριανοὶ ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ὑποκύψουν καὶ εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην καὶ ὑπέγραψαν διὰ τῆς βίας ἔγγραφον ἐκουσίας παραχωρήσεως.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Ἀγχιάλῳ κομιτατζήδων Βουλγάρων, ὁ ὅποιος τότε ἀπήτησε καὶ ἄλλο ἔγγραφον, δήλωσιν δηλ. ὑποταγῆς εἰς τὴν ἐξαρχίαν, διότι ἄλλως θὰ μετανοήσουν πικρῶς. Οἱ δυστυχεῖς Μεσημβριανοὶ ὑπέκρινοντες εἰς τὴν βίαν καὶ ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν

¹ [Ἐμεῖς εἶδαμε τὸ φόβος τοῦ Θεοῦ! μοῦ ἔλεγε Μεσημβριανὴ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Ἀγχιάλου].

τὰ ἐν Ἀγχιάλῳ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων ὑπέγραψαν καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας κατελήφθησαν καὶ αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ σχολαὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων των ἐπροτίμησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως διασώσουν τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν, συνοικίσθησαν δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὴν νέαν πόλιν Εὐξεινούπολιν.

Κατὰ τὰς κρισιμωτάτας ταύτας στιγμὰς τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας Τιμόθεος εὗρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι ἤλπισαν, ὅτι ἔπαυσεν ἐφεξῆς πᾶς κατ' αὐτῶν διωγμός, τὴν 28 Μαΐου τοῦ 1914 στίφη κομιτατζήδων ἐκ Πύργου μετὰ ροπαλοφόρων χωρικῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, κατέλαβον τὴν ὠραίαν ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ διήρπασαν καταστήματά τινα ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι οἱ κάτοικοι συνεισέφερον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἐτέλεσαν δοξολογίαν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου¹.

[Ἐκτοτε ἤρχισαν τὰ μεγάλα δεινὰ τῶν Μεσημβριανῶν· ἐστερήθησαν παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος, ἠναγκάσθησαν νὰ ζοῦν χωρὶς ἐκκλησίαν, χωρὶς ἱερέα, χωρὶς σχολεῖον, χωρὶς διδάσκαλον, χωρὶς ἀσφάλειαν, διωκόμενοι, ὕβριζόμενοι, κακοποιούμενοι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ μ' ὅλα ταῦτα διατηροῦντες ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν των φρόνημα καὶ ἀλώβητον τὴν ἑλληνικὴν των ψυχὴν.

Διὰ νὰ πιέσουν τοὺς Μεσημβριανούς καὶ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των καὶ μεταναστεύσουν, αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ ἐγκατέστησαν εἰς τὰ σπίτια των πρόσφυγας Βουλγαρομακεδόνας, οἱ ὅποιοι περὶ ὥρισαν τοὺς κατοίκους εἰς ἐν μόνον δωμάτιον καὶ κατέστησαν εἰς αὐτοὺς τὴν διαβίωσιν ἀφόρητον. Πολλοὺς μάλιστα ἐκ τῶν κατοίκων τοὺς ἐξέβαλον τελείως ἐκ τῆς οἰκίας καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κατοικήσουν εἰς τοὺς βοηθητικούς χώρους τῆς ἀῦλης, μαγειρεῖα, πλυντήρια κ.τ.τ. Ἡ ἀγροικία τῶν νέων ἐνοίκων ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταργοῦν τὰς θερμάστρας καὶ τὰς ἐστίας (τζάκια) τῶν οἰκιῶν καὶ νὰ τοποθετοῦν εἰς τὸ μέσον τῶν δωματίων γάστρας μὲ λαμαρίνες κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν σλάβων χωρικῶν τῆς Μακεδονίας. Ἡ φθορὰ τῶν οἰκιῶν ἀπὸ τὸν πρωτόγονον αὐτὸν τρόπον τῆς διαβιώσεως εἶναι προφανής.

¹ [Βλ. ἐκθεσιν τῶν γεγονότων ἐν «Ἐκκλησι. Ἀληθεία», τόμ. 26 ἀριθ. 35 σελ. 411 τῆς 26 Αὐγούστου 1906, περὶ τῶν ἀνθελληνικῶν δὲ ἐν γένει διωγμῶν τῆς Βουλγαρίας Ἀθω Ρωμάνου, Οἱ ἀνθελληνικοὶ διωγμοὶ ἐν Βουλγαρίᾳ, Ἀθῆναι 1906, Φωτίου ἐπισκόπου Εἰρηνοπόλεως, Ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν βουλγαρικῶν κακουργιῶν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀν. Ρωμυλίας (1878-1914), ἐν Ἀθῆναις 1919 (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων), Νικηφ. Μοσχόπουλου, Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, Ἀθῆναι 1929 σελ. 83 (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείας» λ. Βουλγαρία). Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ βλ. Στ. Κυριακίδου, Ἡ δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι, Ἀθῆναι 1919 σελ. 15-19].

Ὅμοιως ὅλα τὰ ὑποστατικά τῶν παλαιῶν κατοίκων, κῆποι, ἀμπέλια, ἰχθυοτροφεῖα (πόχες) περιῆλθον εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν κυριότητα τῶν νέων ἐποίκων.

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ διαβίωσις ἐν Μεσημβρίᾳ ἦτο πλέον ἀδύνατος ἢ μαρτυρική. Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Μεσημβριανούς καὶ μάλιστα οἱ εὐπορώτεροι, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν σπίτια καὶ περιουσίας καὶ νὰ ζητήσουν ἄσυλον εἰς τὸν γειτονικὸν Πύργον, ἐλπίζοντες ἐκεῖ νὰ μείνουν ἀνενόχλητοι. Ματαίᾳ ὅμως ἐλπίς. Καὶ ἐκεῖ ἐξηκολούθησαν νὰ ἀπειλῶνται καὶ νὰ ἐκβιάζονται. Ἔτσι ἤρχισαν ἕνας ἕνας νὰ πωλοῦν τὰς περιουσίας των καὶ νὰ φεύγουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ παράδειγμα δ' αὐτῶν ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Οὕτως ἡ Μεσημβρία ἤρχισε νὰ

Εἰκ. 6. Οἱ μεταναστεύοντες Μεσημβριανοί.

στερῇται τὰς πλέον ἐργατικὰς καὶ χρησίμους χεῖρας, ἡ δὲ ἀποδημία των εἶχεν ὥς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῶν προϊόντων τῆς ἀλιείας. Τότε οἱ Βούλγαροι ἐσκέφθησαν νὰ προσελκύσουν καὶ πάλιν εἰς τὴν Μεσημβρίαν τοὺς παλαιούς της κατοίκους καὶ ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν ὑποσχέσεις καὶ δελεάσματα. Μερικοὶ παραπεισθέντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν παλαιάν των πατρίδα καὶ ἐπανελάβον τὰς ἐργασίας των· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀφόρητος κατάστασις, ἡ δημιουργηθεῖσα ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων εἰς τὰς οἰκίας των, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν ὀριστικῶς τὴν γενέτειράν των.

Ἡ θέσις τῶν ὑπολειφθέντων ἀπέβαινεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπελπιστική. Τέλος ἡ σύμβασις περὶ ἀμοιβαίας καὶ ἐθελουσίας μεταναστεύσεως τῶν φυλετικῶν μειονοτήτων, ἡ ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας τὸ 1919 ἐν Neuilly ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἀγωνίαν των. Ἡ μετανάστευσις ποὺ

ἐπεβλήθη τώρα ἀπὸ τὴν διεθνή ἀπόφασιν, ἤνοιξε νέον κεφάλαιον εἰς τὴν μακραίωνα ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, ὡς καὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Θράκης.

Μίαν μελαγχολικὴν ἡμέραν τοῦ 1924 ἓνα ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιον ἠγκυροβόλησεν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τῆς Μεσημβρίας. Ἦρχετο παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ νὰ παραλάβῃ τοὺς Μεσημβριανούς δι' ἓνα ταξίδι μακρινό, λυπητερὸ ταξίδι...

Ὅλοι συνεκεντρώθησαν μὲ τὰς ἀποσκευὰς των εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἐνα δρᾶμα βουβό, σπαρακτικὸ εἶχε προηγηθῇ σὲ κάθε σπίτι μὲ δάκρυα καὶ ἀναστεναγμούς κάθε Μεσημβριανὸς ἀπεχωρίζετο τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθηκε καὶ ἔζησε ἕως τότε τὴν ζωὴν του.

Τὸ πλοῖον ἐντὸς ὀλίγων ὥρῶν περιέλαβεν εἰς τὸ κύτος του τοὺς δυστυχεῖς μετανάστας. Ὅσον αὐτὸ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν ἀκτὴν, τόσο ὁ πόνος τῶν Μεσημβριανῶν, ποὺ ἀπεχωρίζοντο τὴν ἀγαπητὴν των πατρίδα, ἐδυνάμωνε. Ἡ πόλις μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὰ πολλὰ βυζαντινὰ μνημεῖα ἀπέμεινε χωρὶς τὴν ἑλληνικὴν της ψυχὴν...

Τὸ πλοῖον τοὺς μετέφερε τώρα ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην, ἀπὸ τὴν Μαύρην θάλασσαν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐκλέξουν πρὸς οἰκισμὸν μέρος τῆς παραλίας, ποὺ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἔξεις καὶ τὰς ἀσχολίας τῆς παλαιᾶς των πατρίδος, ἐπροτίμησαν νὰ κατοικήσουν μακρὰν ἀπὸ τὴν βοὴν καὶ τὴν ταραχὴν τῶν κυμάτων, θέλοντες νὰ ἐπιδιοῦν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀμπελουργίαν. Ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας 18 χιλιόμετρα βορείως τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ ἵδρυσαν τὴν *Νέαν Μεσημβρίαν* καὶ μὲ ὑπομονὴν καὶ φιλοπονίαν θαυμαστὴν ἐφύτευσαν ἀμπέλια καὶ ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἀτυχῶς ἡ ἐκλογὴ τοῦ τόπου ἔγινε χωρὶς τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν καὶ μελέτην τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους. Τὰ ἀμπέλια των ἐρρίζωσαν καὶ ὁ τόπος, ὁ πρὶν ἔρημος καὶ σταχτὺς, ἐπρασίνισεν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ μόχθον τῶν Μεσημβριανῶν, ἀλλὰ δὲν ἔδωκε τοὺς καρποὺς ποὺ ἐπερίμεναν. Ἡ γῆ δὲν ἔδωκε σταφύλια, ὁ βαρδάρης, ποὺ ἐφυσοῦσεν ὀρμητικὸς, ἐξήραινεν τὰ δένδρα καὶ κατέρριπτε τοὺς καρπούς.

Τὸ λάθος ἦτο μεγάλο. Ἡ θάλασσα ποὺ εἶχαν ἀπαρνηθῇ τοὺς ἐξεδικεῖτο. Οὔτε βάρκες οὔτε ψαρικὴ εἶχεν ὁ τόπος ποὺ ἐδιάλεξαν. Μία μόνη τοὺς ἀπέμενε λύσις: νὰ ξεριζώσουν τ' ἀμπέλια τ' ἀκαρπα καὶ νὰ τὰ μετατρέψουν εἰς χωράφια ἀπὸ ἀμπελουργοί, ποὺ ἦσαν ἀνέκαθεν μαθημένοι, νὰ γίνουν γεωργοί, νὰ πιάσουν τ' ἄλετρι, ποὺ δὲν τὸ ἤξευραν. Καὶ αὐτὸ ἔκαμαν. Καὶ ἡ περιπέτεια αὐτή, ποὺ ἀκόμη δὲν ἔληξε, κάμνει τοὺς Μεσημβριανούς ν' ἀναπολοῦν μὲ πόθον βαθυτέρον τὴν παλαιάν των πατρίδα καὶ νὰ τὴν νοσταλγοῦν].

Εἰκ. 7. Ἡ Μεσημβρία ἀπὸ ἀεροπλάνου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α) Ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας¹,

συμπληρωθεῖσαι καὶ ἐρμηνευθεῖσαι

ὑπὸ **Μαρκέλλου Θ. Μιτσοῦ**, ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων.

Αἱ εὗρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τῆς Μεσημβρίας εἶναι ἀναλόγως ὀλίγαι ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν τῆς πόλεως. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αὕτη, κειμένη ἐκεῖθεν τῶν βορείων συνόρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δὲν ἔτυχε τῆς δεούσης προσοχῆς παρὰ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν καὶ ἐρευνητῶν. Ἀκόμη καὶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐρευναι δὲν ἤρχισαν ἐκεῖ συστηματικῶς παρὰ

¹ [Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ὁ μακαρ. Κωνσταντινίδης περιέλαβε τὰ κείμενα 17 ἐπιγραφῶν, τῶν ὁποίων τινὰ ἦσαν ἀδημοσίευτα. Περὶ τούτων γίνεται ἤδη λόγος ἀνωτέρω, σελ. 54. Ὁ κ. Μ. Μιτσός, ἀναλαβὼν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστάσεως τὴν διαπραγμάτευσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν κειμένων τούτων, προέβη καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀοιδίου συγγραφέως, προσθέσας εἰς τὴν συλλογὴν αὐτοῦ ἑτέρας 12 ἐπιγραφὰς τῆς Μεσημβρίας. Αἱ προστεθεῖσαι αὗται ἐπιγραφαὶ σημειώνονται δι' ἀστερίσκου].

μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Ὁ κυριώτερος ὁμῶς λόγος εἶναι, ὅτι ἡ Μεσημβρία, ἀκραία ἑλληνικὴ πόλις, ἐδοκιμάσθη σκληρῶς κατὰ καιροὺς ἀπὸ ἐπιδρομὰς ξένων καὶ βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι ἀπεδεκάτιζον καὶ κατέστρεφον τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον ὕλικόν της. Ἴσως ἀκόμη καὶ ἡ χρῆσις τοῦ μαρμάρου, κομιζομένου μακρόθεν, καὶ τοῦ λίθου, δὲν ἦτο ἐν πολλῇ χρήσει διὰ τὴν χάραξιν ἐπιγραφῶν, ὥς λ. χ. συνέβαινε καὶ με πόλεις τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Δὲν μᾶς διδάσκουν κατὰ ταῦτα ἀρκετὰ διὰ τὴν Ἱστορίαν, Θρησκείαν κλπ. τῆς πόλεως, ὅπως συμβαίνει με ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, ἡ δὲ ἔλλειψις αὕτη εἶναι ἐδῶ περισσότερον αἰσθητὴ, διότι ἡ Μεσημβρία ἔκειτο ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου· ἡ συμβολὴ της διὰ τοῦτο εἰς τὰ κοινὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε μικρὰ καὶ αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς περὶ αὐτῆς, εἶναι ἐλάχιστα.

Ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας λοιπὸν ἐπιγραφὰς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν ὅ,τι χρήσιμον καὶ διδακτικὸν ἀνάγεται εἰς τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν ζωὴν της. Κατεβλήθη διὰ τοῦτο φροντίς νὰ ταξινομηθοῦν αὗται ἀναλόγως τῆς σημασίας των καὶ χρονολογικῶς, προετίχθησαν δὲ τὰ δημόσια ἔγγραφα. Χρονολογικὸν ὄριον πρὸς τὰ κάτω ὠρίσθη ἡ Παλαιοχριστιανικὴ ἐποχὴ συμπεριλαμβανομένη. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ τονισθῇ, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ περισσότεραι τῶν ἐπιγραφῶν ἐξεδόθησαν παλαιότερον καὶ οἱ λίθοι ἀπωλέσθησαν ἢ δὲν ἐμελετήθησαν ἐκ νέου, εἶναι μοιραῖον καὶ ἀναγνώσεις ἐσφαλμέναι νὰ ὑπάρχουν καὶ κακαὶ χρονολογήσεις. Ὅπου κατὰ τὴν γνώμην μου ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ τὸ κείμενον, ἔκαμα τοῦτο, ὡσαύτως ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρονολόγησιν, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, καὶ τὸ ἐσημείωσα ἰδιαιτέρως.

I

Ψηφίσματα

*1

Στήλη λευκοῦ μαρμάρου μετ' ἀετώματος ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον Φιλιππουπόλεως. Ταύτης ἑλλείπει τὸ κάτω μέρος καὶ ἔχουν ἐκκρουσθῇ τὰ ἄκρα τῶν πλαγίων πλευρῶν. Μέγιστον σωζόμενον ὕψ. 029, πλάτ. 039, γεγραμμένη ἐπιφάνεια 020. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς της ἔχει χαραχθῇ ψήφισμα χρονολογούμενον ἀπὸ τὸ τελευταῖον πεθανῶς τοῦ ΙΙΙ π. Χ. αἰῶνος τέταρτον. Τοῦτο ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον μὲν ὑπὸ *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Ἐπετηρ. Ἐθν. Βιβλ. καὶ Μουσ. Φιλιππουπόλεως 1930, 263 ἐξ., ἀποδώσαντος αὐτὸ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ *Chr. Danoff*, Ö. J. 1935, Beibl. 160 ἐξ. (= R E G 1936, 372), ἀναγνωρίσαντος ἐν αὐτῷ ψήφισμα τῶν Μεσημβριανῶν

καὶ εἴτα πάλιν ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου εἰς τὰ «Θρακικά» IX (1938) 15. Τὸ κείμενον ἔχει οὕτω:

Ἀ]γαθαὶ τύχαι· ἔδοξε ταῖ
 βου]λαῖ καὶ τῶι δάμωι· ἐπειδὴ [Ἡ]-
 φαι]σίων Σωσία Ἀπολλων[ιά]-
 τα]ς καλὸς καὶ ἀγαθὸς
 5 ἀε]ί ἐὼν διατελεῖ περὶ [τάμ]
 πόλιν] καὶ πολλοῖς τῶν [πολι]-
 τῶν χρε]ίας παρείσχηται,
 δεδόχθαι τ]αῖ βουλᾷ καὶ [τῶι δά]-
 [μωι ἐπαινέσαι μὲν ἐπὶ τούτοις]
 10 [Ἡφαισίωνα Σωσία Ἀπολλωνιάταν,]
 [δεδόσθαι δὲ αὐτῶι προξενίαν,]
 [πολιτείαν, ἰσοτέλειαν πάντων]
 [καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης]
 [ἀστυλὲ καὶ ἀσπορδεὶ καὶ ἔφοδον]
 15 [ἐπὶ τὰν βουλὰν καὶ τὸν δᾶμον]
 [πράττει (s.-οις) μετὰ τὰ ἱερά· τὸν δὲ]
 [ταμίαν ἀναγράφαντα εἰς τελαμῶνα]
 [λευκοῦ λίθου, ἀναθέμεν εἰς τὸ ἱερόν]
 - - - - -

Τοῦ ψηφίσματος τούτου τὸ ἀπὸ τοῦ 9ου στίχου μέχρι τέλους ἔχει συμπληρωθῇ μετὰ μεγάλης πιθανότητος, ἐν τῷ 3/4 ὅμως στίχῳ θὰ πρέπει ἀντί: Ἀπολλων[ιά/τη]ς τοῦ Danoff νὰ γραφῇ: Ἀπολλων[ιά/τα]ς, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ 10ῳ στίχῳ, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖται κατὰ τὴν δωρικὴν διάλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι συντεταγμένον. Ἐν τῷ 8ῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ: ἔδοξε τ]αῖ βουλᾷ τοῦ Danoff, ἐσυμπλήρωσα: δεδόχθαι τ]αῖ βουλᾷ, διότι τοῦτο εἶναι τὸ καθιερωμένον ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων (πρβλ. καὶ κατωτέρω ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 26). Ἐν τῷ 11ῳ στίχῳ μετὰ τό: αὐτῶι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἠκολούθει: καὶ ἐκ- γόνοις. Καὶ τέλος ἐν τῷ 16ῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ «πρᾶτον μετὰ τὰ ἱερά» τοῦ Danoff, ἐσυμπλήρωσα μὲ δοτικὴν, διότι τοῦτο εἶναι ἑλληνικὸν καὶ τοῦτο μόνον δύναται συντακτικῶς νὰ εὐσταθήσῃ (ἴδε καὶ κατωτέρω ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 211).

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάγομεν τὸν τύπον τῶν ψηφισμάτων τῆς Μεσημβρίας. Ἐν ἀρχῇ τίθεται τὸ σύννηδες: ἀγαθαὶ τύχαι, εἴτα ὅτι ἐξεδόθη κατ' ἀπόφασιν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἐξ οὗ πάλιν διδασκόμεθα, ὅτι ἡ πόλις ἐδημοκρατεῖτο. Εἷς τινὰ τούτων, ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2, ἐτίθετο καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει τὴν σχετικὴν πρότασιν. Χρονολογία, ὅπως

τίθεται ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, ἐλλείπει δυστυχῶς ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων ἐκ Μεσημβρίας.

Τιμᾶται δὲ διὰ τοῦ ἐν λόγῳ ψηφίσματος ὁ ἐξ Ἀπολλωνίας Ἡφαισίων, ὁ υἱὸς τοῦ Σωσία, διὰ τὴν καλοκάγαθίαν του πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὰς κατ' ἰδίαν πρὸς τοὺς πολίτας εὐεργεσίας του μὲ προξενίαν, πολιτείαν κλπ. Ὅτι ἡ Μεσημβρία ἐκαλλιεργεῖ σχέσεις μετ' ἄλλων πόλεων ἐγγὺς ἢ μακρὰν αὐτῆς κειμένων, διδασκόμεθα καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων ψηφισμάτων, διὰ τῶν ὁποίων τιμῶνται πολῖται τοῦ ἔθνους τῶν Ἀστών, τῆς Θεσσαλίας κλπ., ὡς καὶ ἐκ ψηφίσματος 1ον) τῶν Ὀλβιοπολιτῶν¹, χρονολογουμένου ἀπὸ τὸν IV π. X. αἰῶνα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπονέμονται ἡ προξενία καὶ λοιπαὶ συμπαρομαρτοῦσαι τιμαὶ εἰς τὸν ἐκ Μεσημβρίας Χαιριγένην, τὸν υἱὸν τοῦ Μητροδώρου, καὶ 2ον) τῶν Ὠρωπίων², διὰ τοῦ ὁποίου «ἐπειδὴ Ἑκαταῖος Νουμηνίου Μεσημβριανὸς διατελεῖ εὖνους ὦν καὶ χρήσιμος τῇ πόλει, δεδόχθαι τῶι δήμῳ[ι], | εἶναι αὐτὸν πρόξε- νον καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως (Ὠρωπίων) καὶ αὐτὸν | καὶ ἐκγόνους καὶ δεδό- σθαι αὐτῶι γῆς [καὶ οἰκίας ἔγκτησιν] καὶ ἀσφάλει[ι]αν καὶ ἀστυλίαν καὶ πολέ- μου ὄντος καὶ εἰρήνης [καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ] θάλασσαν | καὶ ἰσοτέλειαν καὶ τᾶλλα πάντα [καθ' ἅπερ τοῖς ἄλλοις π]ροξένοις καὶ | εὐεργέταις». Ὡσαύτως ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐν Δελφοῖς³ ἀναφέρεται «ξενοδόκος Μενεβ[ριανὸς]», κατὰ τὰ μέσα τοῦ II π. X. αἰῶνος⁴.

Ὅτι τὸ ψήφισμα προέρχεται ἐκ Μεσημβρίας ὁρθῶς συνήγαγεν ἐκ τῆς γλώσσης ὁ Danoff καθότι τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐτέρας δωρικῆς ἀποικίας τῆς κειμένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ Εὐξείνου, τῆς Καλλάτιος, προτάσσεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην χρονολογία μὲ ἐπώνυμον ἄρχοντα τὸν βασιλέα. Ὁ κυριώτερος ἐν τούτοις λόγος εἶναι, ὅτι, ἀφοῦ τὸ ψήφισμα εἶναι συντεταγμένον εἰς δωρικὴν διάλεκτον, ἡ δὲ Μεσημβρία εἶναι ἐγγύτερον πρὸς τὴν Φιλιππού- πολιν, ὅπου εὐρέθη, ἡ ἐπιγραφὴ θὰ προέρχεται ἐκ Μεσημβρίας.

Διὰ τὴν Μεσημβρίαν δὲν ἔχει διαπιστωθῇ ἡ ὑπαρξὶς ἐπωνύμου ἄρχον- τος, φέροντος τὸ ὄνομα «βασιλεύς», καίτοι εἰς τὴν μητρόπολιν Μέγαρα ἐχρο- νολογεῖτο ἀπὸ τούτου, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν Κάλλατιν θὰ πρέπη ἴσως νὰ

¹ Syll.³ 219.

² IG VII 281.

³ FD III 6, 101, καὶ σελίς 162.

⁴ Πλὴν τούτων ἔχομεν Μεσημβριανούς ἐγκατεστημένους ἐκτὸς τῆς πατρίδος των. Οὕτω λ. χ. ἐν Ἀθήναις (ἐργαζομένους προφανῶς καὶ) ταφέντας τοὺς: 1) Ἡρότιμον Με- νάνδρου (IG II 3², 9338), κατὰ τὰ μέσα τοῦ IV π. X. αἰῶνος, 2) Πάρμιν τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλείδου (IG II 3², 9339), κατὰ τὸν III/II π. X. αἰῶνα καὶ 3) Ἑκαταῖον (IG II 1², 791⁴, = Syll.³ 491), ἐπὶ ψηφίσματος χρονολογουμένου ἐκ τοῦ ἔτους 232/1, καθ' ὃ ἀπεφασίσθη «τοὺς βουλομένους τῶ[ν πολιτῶν καὶ τῶν ἄλλ]ων τῶν οἰκούντων ἐν τῇ πόλει ἐπιτιδέειν εἰς τὴν σωτηρί[αν] τῆς πόλεως καὶ τὴν φυλακὴν τῆς χώρας», εἰσενεγ- κόντα τὸ ἀνώτατον ποσόν, ἐκεῖνο δηλαδὴ πλέον τοῦ ὁποίου εἶχεν ὀρισθῇ νὰ μὴ δοθῇ ἦτοι διακοσίας δραχμάς.

⁵ Ἡ Μεσημβρία τοῦ Εὐξείνου, Α'.

ἀποδοθῇ τὸ ὠραῖον ψήφισμα τὸ ἀποκαίμενον ἐν τῷ Ἑθνικῷ Μουσείῳ τῆς Σόφιας, τὸ ὁποῖον ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Salač¹ εἰς τὴν Μεσημβρίαν, διημφισβητήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ G. Kazarov². Τὸ ἐν λόγῳ ψήφισμα ἐν τούτοις δύναται νὰ προέρχεται καὶ ἐκ πόλεως μακρὰν τῆς Θράκης κειμένης. Πρβλ. ἐνθα ἄνω-τέρω παρὰ Kazarov τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς εὗρέθη ὁ λίθος.

Μετὰ τὸν 18^{ον} στίχον ὁ Danoff συμπληροῖ: [τὰς Ἀφροδίτας (?)], κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 10₈. Προετίμησα ὅμως κατὰ τὴν ἀναδημοσίευσιν νὰ παραλείψω τοῦτο, διότι καὶ ἄλλων θεῶν λατρευομένων ἐν Μεσημβρία μᾶς ἔχουν παραδοθῇ τὰ ὀνόματα. Ἴδε κατωτέρω ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὑπ' ἀριθ. 2₁₄ 23₈ (Ἀπόλλων), 7₆ (Διώνυσος Ἐλευθερεὺς) 8_{7/8} (Ἀθηνᾶ Σώτειρα), 28₂ (Δήμητρα καὶ Κόρη), 11 (Ἑρμῆς). Ἐὰν πάντως θὰ ἀπετόλμα τις νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἱερὸν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ἐπιγραφή, τοῦτο θὰ ἔπρε-πεν ἴσως νὰ εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνετέθη καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ψήφισμα.

2

Πλάξ φαιοῦ μαρμάρου μεταφερθεῖσα εἰς Ermitage ἐν Πετροπόλει. Μετρεῖ καθ' ὕψος 042 καὶ πλάτος 034. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς της φέρεται ἐπιγραφὴν χρονολογουμένην ἐκ τοῦ III π. Χ. πιθανῶς αἰῶνος. Αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν Ephem. Odess. 1829, N° 98: ὑπὸ Boeckh, C I G 2053^b: *Le Bas*, Voyage III 1, 1558: *Sayger-Desarnod*, Alb. Tf. 47: *Cauer*, D I G 36: *Latischev*, Ath. Mitt. 1884, 219: *Collitz-Bechtel*, S G D I 3078: *Michel*, Recueil N° 329. (πρβλ. *Danoff*, Ö J 1935 Beibl. 162): *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) σελ. 15:

ἔδοξε τᾷ βουλᾷ καὶ τῷ δάμ[ωι . .] -
 . ων Μαντιθέου εἶπε· ἐπειδὴ Δε . . .
 της Δήζου Ἀστᾶς, φίλος ἐὼν καὶ εὖνο[υς]
 διατελεῖ τᾷ πόλει καὶ κατ' ἰδίαν τοῖς
 5 ἐντυγχάνουσι χρήσιμον ἑαυτὸν πα-
 ρέχεται, δεδόχθαι τᾷ βουλᾷ καὶ τῷ δάμωι
 δεδόσθαι αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις προξενίαν,
 πολιτείαν, ἰσοτέλειαν πάντων καὶ πο-
 λέμου καὶ εἰράνας ἀσυλεῖ καὶ ἀσπονδεῖ
 10 καὶ ἔφοδον ἐπὶ τὰν βουλὰν καὶ τὸν δᾶ-
 μον πρᾶτοις μετ[ὰ] τὰ ἱερά, τὸν δὲ ταμ[ί]-
 αν ἀναγράφαντα τὸ ψήφισμα τοῦτο
 εἰς τελ[α]μῶνα λευκοῦ λίθου ἀνα-
 θέμεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

¹ Listy Filologické 1922, 96 A.

² Bull. Inst. Archaeol. Bulg. 1921-22, 229 ἐξ.

στίχ. 2. Τοῦ ὀνόματος τοῦ τιμωμένου ἐσώθησαν τὰ δύο ἀρχικά γράμματα καὶ ἡ κατάληξις, δὲν εἶναι δὲ σκόπιμον νὰ προταθῇ οἰαδήποτε συμπλήρωσις κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων, διότι πρόκειται πιθανῶς περὶ ξενικοῦ ὀνόματος.

Οἱ δὲ Ἀσταὶ ἦσαν ἔθνος θρακικὸν ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς περιοχῆς βορειο-δυτικῶς τοῦ Βυζαντίου μὲ ἔδραν τὴν Βιζύην καὶ ἀπέζη, ὡς φαίνεται, ἀπὸ διαρπαγᾶς. Πρβλ. Στέφ. Βυζάντ. λέξιν Ἀσταὶ καὶ Καβύλη (= Πολύβ. XIII 10₁₀): Στράβ. C 319: Oberhammer, R E II 2, 1772₅₉ ἐξ.: X 145₅₁₅ ἐξ.

Ἐὰν ὁ ἐν λόγῳ υἱὸς τοῦ Δήζου ἦτο ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους ἢ τις ἄλλος τῶν σημανόντων ἐν αὐτῷ, δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ, ἢ πρὸς τὴν πόλιν ὅμως φιλία καὶ εὖνοιά του, ὡς καὶ ἡ συνδρομή του πρὸς τοὺς καθ' ἕκα-στον πολίτας προϋποθέτουν ἀγαθὰς σχέσεις καὶ ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τοῦ ἔθνους τούτου καὶ τῆς Μεσημβρίας.

στίχ. 11/12. Τὴν φροντίδα τῆς ἀναγραφῆς τῶν ψηφισμάτων εἶχεν ὁ ταμίης, ὁ ὁποῖος προφανῶς παρεῖχε καὶ τὰ χρηματικά πρὸς τοῦτο μέσα καὶ ἦτο πιθανῶς ὑπάλληλος τῆς βουλῆς.

στίχ. 13. *τελ[α]μῶνα*. Ἡ λέξις εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὰς ἐπιγραφὰς τῆς περιοχῆς τοῦ Πόντου καὶ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἄλλων ἐπιγραφῶν θὰ καθορίζετο ὡς σιτάλα (στήλη). Περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἴδε *F. Ebert*, R E V A 1, 188.

Ἡ ἀνάθεσις τῆς στήλης ἐγένετο εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον θὰ πρέπη νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀπολαύοντα ἐξαιρετικῆς λατρείας ἐν Μεσημβρία, διότι εἰς τὰ ἱερά τῶν κατ' ἑξοχὴν τιμωμένων θεῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι ἀνετίθεντο συνήθως τὰ ὑπὲρ ξένων ἐκδιδόμενα τιμητικὰ ψηφίσματα. Ἴσως ὅμως δὲν θὰ πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τὴν λατρείαν τούτου ἐπικρατεστέραν τῆς λατρείας τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ὁποίαν εὗρισκομεν ἀπεικασμένην ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως, ἀποκλειστικῶς μὲν ἀπὸ τοῦ ἔτους 450 π. Χ. περίπου μέχρι τοῦ II π. Χ. αἰῶνος, μετὰ ταῦτα δὲ ἐν ἐναλλαγῇ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, Σάραπιν, Κυβέλην, Ὑγείαν¹.

3

Πλάξ λευκοῦ μαρμάρου ἀπολήγουσα ἄνω εἰς ἀέτωμα. Μετεφέρθη εἰς Ermitage ἐν Πετροπόλει. Κάτω καὶ ὀλίγον ἐν ἀριστερᾷ εἶναι ἀποκεκομμένη. Σφζόμενον ὕψ. 034 καὶ πλάτ. 021. Ἐπὶ τῆς κατενώπιον πλευρᾶς της φέρεται ἐπιγραφὴν χρονολογουμένην ἐκ τοῦ III π. Χ. πιθανῶς αἰῶνος, ἢ ὁποία ἐδημοσιεύθη ἐν Ephem. Odes. 1830 N° 72: ὑπὸ Boeckh, C I G 2053^c: *Le Bas*, Voyage III 1, 1559: *Sayger-Desarnod*, Alb. Tf. 23: *Latischev*, Ath. Mitt. 1884, 218: *Collitz-Bechtel*, S G D I 3077: *Dumont-Homolle*,

¹ Head, H N° 278/9.

Mélanges 461 111^g: *Michel*, Recueil N° 330: Larfeld, Cr. Epigr.^g 329: *Μυρτ.* Ἀποστολίδη, Θρακικά IX (1938) σελ. 15:

5 Ἀ]γαθαὶ τύχαι Μεσα[μ]-
βρ]ιανοὶ ἔδωκαν Καλλίπ[ωι]
Θερ]σανδρίδα Θεσσαλῶι πρ[ο]-
ξε]νίαν, πολιτείαν, προε-
δρί]αν, ἰσοτέλειαν πάν-
των] χρημάτων, αὐτῶι καὶ [ἐκ]-
γόνους] καὶ εἰσπλουν [καὶ]
ἐκπλουν καὶ] πολέ[μου καὶ]
[εἰρήνας - - - - -]
- - - - -

Τὸ κείμενον μετὰ τὸν 8ον στίχον θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ περίπου πρὸς τὸ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιγραφῇ.

Αἱ ἀπονεμόμεναι καὶ ἐνταῦθα τιμαὶ εἶναι ἡ προξενία, ἥτοι ἡ ὑπὸ τοῦ Καλλίππου ἀντιπροσώπευσις τῶν Μεσημβριανῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἡ ἀπονομή τῆς πολιτείας, ἥτοι τῆς τιμῆς τοῦ νὰ γίνῃ, Θεσσαλὸς αὐτός, πολίτης τῆς Μεσημβρίας. Μετὰ ταύτας ὁμως ἀκολουθεῖ, κατὰ παρέκκλισιν τοῦ προηγουμένου ψηφίσματος, ἡ προεδρία, δηλαδή ἡ ἐξασφάλισις θέσεως μεταξὺ τῶν ἐπισήμων κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις, τὰς τελουμένας ἐν Μεσημβρίᾳ. Ἡ ἰσοτέλεια πάντων ἀπονέμεται εἰς τοῦτον ἀορίστως, ἐνῶ εἰς τὸ προηγουμένον ψήφισμα προστίθεται τὸ «καὶ πολέμου καὶ εἰρήνας ἀσυλεῖ καὶ ἀσπονδεῖ», ὃ δὲ λόγος εἶναι ἀπλοῦς. Μετὰ τῶν Ἀστῶν δηλαδή δὲν ἀπεκλείοντο καὶ χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ὡς ἐκ τῆς γειτνιάσεως, θὰ εὕρισκοντο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεκλείετο διὰ τὴν Θεσσαλίαν, διότι ἡ ἀπόστασις, ἡ ὁποία τὰ ἐχώριζεν, ἦτο πολὺ μεγάλη.

Ἀπὸ τὸ εἰσπλουν καὶ ἐκπλουν τοῦ 7/8 στίχου γίνεται πιθανόν, ὅτι ὁ Κάλλιππος κατήγετο ἀπὸ παραλιακὴν πόλιν τῆς Θεσσαλίας καὶ ὡς ναυτιλλόμενος ἢ ἔμπορος πιθανῶς ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ φθάσῃ μέχρι Μεσημβρίας, ἐξυπηρετήσῃ τὴν πόλιν κατὰ τινὰ τρόπον καὶ ἀξιωθῇ παρὰ ταύτης τῶν ἐν λόγῳ τιμῶν.

*4

Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς εὑρεθὲν ἐν Μεσημβρίᾳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ Elia Dakon. Ἐλλείπει ἄνω, κάτω, δεξιᾷ, ὡς καὶ ἀριστερᾷ. Μέγιστον σφζόμενον ὕψ. 025, μέγιστον σφζόμενον πλάτ. 012 καὶ πᾶχ. 012. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς του σφζονται τμήματα πέντε στίχων τιμητικοῦ ψηφίσματος, χρονολογουμένου ἐκ τοῦ τρίτου τοῦ III π. X. αἰῶνος τετάρτου, καθ' ὅσον δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἐπὶ τοῦ ἱχνογραφήματος τοῦ

J. Velkov ἀπεικασθέντων γραμμάτων. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ J. Velkov, Bull. Sociét. Archaeolog. Bulg. VII (1919-20) σελ. 135 (=S E G I (1923) σελ. 70 N° 313).

- - - - -
- - - ἀτέλ[ειαν] - - -
- - - πά]ντω[ν] - - -
- - χρυσ]έωι στ[εφάνωι] - -
- - - ἀν]αγγεῖλ[αι] - - -
5 - - - τὸ]ν δέμ[ον (?)] - - -
- - - Δ]αμοτελ - - -
- - - - -

στίχ. 1. ἀτέλ[ειαν] Τὸ τελικὸν γράμμα τῆς λέξεως ἦτο πιθανῶς γ, ὡς συμβαίνει συνήθως ἐπὶ ἐπιγραφῶν τῶν Μεγάρων.

στίχ. 2/3 θὰ πρέπη νὰ συμπληρωθῇ: στεφανῶσαι δὲ αὐτὸν χρυσ]έωι στ[εφάνωι καὶ εἰκόνι χαλκέαι s. εἰκόνι, ἀριστείωι κατὰ τὸν νόμον] πρβλ. καὶ κατωτέρω ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 5 ἐπιγραφῇ: χρυσῶι στεφάνωι καὶ εἰκόνι χαλκῇ.

στίχ. 5. συμπλήρωσις Hondius, τὴν ὁποίαν ὁμως ἀναιρεῖ ὁ διαλεκτικὸς τύπος (ἰωνικὸς ἀντὶ δωρικῶ).

Τοῦ ψηφίσματος τούτου ἔχει σωθῇ δυστυχῶς τόσον ὀλίγον, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν χάριν τίνος ἐξεδόθη καὶ εἴ τι πλέον.

5

Πλᾶξ φαιοῦ μαρμάρου μετενεχθεῖσα εἰς Ermitage Περουπόλεως. Ἄνω, ὡς καὶ ἀριστερᾷ, εἶναι ἀποκεκομμένη. Μετρεῖ κατὰ τὸ σφζόμενον ὕψ. 059 καὶ πλάτ. 072. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς της φέρει ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Boeckh, C I G II Add. σελ. 995 N° 2053^d: *Le Bas*, Voyage III 1, 1560: *Sayger - Desarnod*, Alb. Tf. 23: *Latisehev*, Ath. Mitt. 1884, 222-23: *Dumont - Homolle*, Melanges 462, 111^j.

[nomen nomen patris τιμηθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου(?)]
α [τοῦ - - - - - χρυσ]ῶι στεφάνωι
[- - - - - ἀρετῆς ἔ]νεκεν
[ἀναγορεύσει αἰ]δίωι καὶ εἰκόνι χ[α]λκῇ
δ [καὶ παραστέμμα]τι δήμου στεφανοῦντι
[τὴν εἰκόνα κ]αὶ ταφῇ τῇ ἐν πόλει
[ἀρετ]ῆς ἔνεκεν.
β [Ὑπὸ τοῦ δ]ήμου τοῦ Τομιτῶν χρυσῶι στεφάνωι
[καὶ εἰκ]όνι χαλκῇ κ[α]ὶ παραστέμματι δήμου
10 [στεφανοῦ]ντι αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, εὐεργέτην

[ὄντα τ]οῦ δήμου.

γ [Ἐπὶ τοῦ δ]ήμου τοῦ Ἰστρο[α]νῶν [χ]ρυσῶι στεφάνωι
καὶ εἰκόνι χ]αλκῇ ἀρετῆς ἔνεκεν.

δ [Ἐπὶ τοῦ δ]ήμου τοῦ Ἀπολλων(ι)ατῶν χρυσῶι στεφάνωι
15 καὶ εἰκόνι χ]αλκῇ ἀρετῆς ἔνεκεν θεοῖς πᾶσιν.

Ἐπὶ τοῦ Boeckh ἐξεφράσθη ἡ εἰκασία, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν δημόσιον ἔγγραφον τῆς Πενταπόλεως (κατωτέρω σ. 71/2), ἥτοι τοῦ συνασπισμοῦ πόλεων, εἰς τὸν ὁποῖον πλὴν τῆς Μεσημβρίας μετεῖχον καὶ ἄλλαι γειτονικαὶ πόλεις καὶ ἡ γνώμη του αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑφ' ὅλων ὅσοι ἠσχολήθησαν ἔκτοτε μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν.

Ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς μας βεβαίως σφύζεται κατὰ σύμπτωσιν ἡ περίληψις τῶν ψηφισμάτων τριῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι μετεῖχον τῆς Πενταπόλεως, ἥτοι τῶν Τόμων, τῆς Ἰστρίας καὶ τῆς Ἀπολλωνίας, τούτων δὲ προηγεῖται ἐκτενέστερα πῶς περίληψις ψηφίσματος, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν ὑπὸ ποίας πόλεως εἶχεν ἐκδοθῆ. Ὅτι ὅμως δὲν πρόκειται περὶ ψηφίσματος τῆς Πενταπόλεως, ὅτι δηλαδὴ ὁ τιμηθεὶς δὲν ἠξιώθη τιμῶν διὰ ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ Κοινόν, καταφαίνεται, νομίζω, ἐκ τούτου, ὅτι αἱ ἀπονεμόμεναι τιμαὶ δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ παρ' ἐκάστη πόλει. Δὲν δικαιολογεῖται ἡ χρῆσις διαφόρου μέτρου ὑπὸ ἐκάστης τῶν πέντε πόλεων κατὰ τὴν ἀπονομὴν τιμῶν εἰς ἄνδρα προσενεγκόντα ὑπηρεσίας εἰς τὸ Κοινόν. Ὅτι τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐν μέρει μόνον σωζόμενον ψήφισμα εἶναι τῆς Μεσημβρίας, ἰσχύει μόνον προκειμένου περὶ μὴ πολίτου αὐτῆς, διότι ἄλλως θὰ ἐπερίττευε τὸ ἐν τῷ 6ῳ στίχῳ «καὶ ταφῇ τῇ ἐν πόλει».

στίχ. 8. **παράστεμμα** (παρὰ - ἴστημι) σημαίνει τὴν τιμὴν νὰ στηθῇ ἡ εἰκὼν ἐγγὺς τῶν εἰκόνων τῶν εὐεργετῶν τῆς πόλεως. Ὁ παλαιότερος τύπος τούτου εἶναι **παράστημα**, I G IV²¹, 109^{II}₁₄₇₋₁₅₅ «τῶν φανστήρων καὶ παρασταμάτων ἐν τοῖς ἐπὶ Κυνὸς σκανάμασι». Πρβλ. καὶ τὸ τῆς Νισύρου, I G XII, 3 87, εἰ δὲ τίς κα θά[πιτη ἢ ἐπὶ] **σταμα** ἐφιστᾷ, ἀποτεισ[άτω] | δραχμὰς μυρίας καὶ αἰρέτω | τὸν νεκρὸν ἢ τὸ ἐπίσταμα.

Ἡ σύνταξις τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς ἐν ἰωνικῇ καὶ ὄχι δωρικῇ διαλέκτῳ, ὥς καὶ ἡ ἄγνοιά μας τῶν χρόνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους δύναται αὕτη νὰ προέρχηται, γεννοῦν σκέψεις καὶ ἀμφιβολίας περὶ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς της. Πρόκειται πάντως περὶ ἐπιγραφῆς ἀναγραφούσης τὰς τιμὰς, ὧν ἠξιώθη ἐξέχουσα προσωπικότης, ἀντίγραφον τῶν ὁποίων εἶχε στηθῇ εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐτίμησαν.

Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, τῆς ὁποίας ἐλλείπει τὸ κάτω μέρος καὶ ἔχουν ἐκκρουσθῇ τμήματα τοῦ ἀριστεροῦ. Μετεκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὁδησοῦ.

Μετρεῖ κατὰ τὸ σωζόμενον ὕψ. 012, πλάτ. 020 καὶ πάχ. 007. Ἡ ἐπὶ τῆς κατενώπιον πλευρᾶς τῆς ἐπιγραφῆς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Boeckh, CIG II Add. σελ. 997. N° 2056e: *Le Bas*, Voyage III 1, 1568: *Jurewicz*, Mem. der Odess. Geselsch. d. Geschich. u. Alterth. XI (1879) σελ. 11: *Uwarow*, Recherches sur les antiq. de la Russie mérid. σ. 70: *Latschev*, Ath. Mitt. 1884, 221 - 222: *Dumont-Homolle*, Mélanges 463, 111¹ καὶ ἀπεδόθη ὑπὸ μὲν τοῦ Boeckh εἰς τὴν Ὁδησοῦν (Βάρναν), ὑπὸ δὲ τοῦ Jurewicz ἐθεωρήθη ὡς προερχομένη ἀπὸ τὴν ταυρικὴν Χερσόνησον. Εἰς τοῦτο ἤχθη ἐκ τῆς μνείας τοῦ ἐθνικοῦ Χερσονησίτης, τοῦτο ὅμως εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀποκλείει τὴν προέλευσίν της ἐκεῖθεν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐπερίττευν ἡ μνεία τοῦ ἐθνικοῦ. Ἐπὶ τοῦ Latschev ἀπεδόθη εἰς τὴν Μεσημβρίαν, τὴν δὲ γνώμην του ταύτην ἐστήριξεν ἐπὶ τοῦ δωρικοῦ τύπου τοῦ μηνὸς (Ἀρτεμισίος καὶ ὄχι Ἀρτεμισίων, ὅπως θὰ ἔλεγον οἱ Ἴωνες) ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὅτι ὁ Terliakow δὲν εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἄλλην δωρικὴν πόλιν πλὴν τῆς Μεσημβρίας. Ὡς ἐκ Μεσημβρίας προερχομένην δέχονται καὶ οἱ Dumont-Homolle.

Ἐπὶ(?) - - -] ΤΩΝΤ - - -

- - -]ς μηνὸς Ἀρτεμισίου

εἰσηγη]σαμένων τῶν συνέδρων

Σωκράτη[ς] Ἐπικράτους ὁ κα[ι]

5

Π]απίας εἰ[πε]ν Ἐπειδὴ Χρῆσ-

τος Ἀρ]νίου Χερσονησ<ε>ίτης ἀνῆ[ρ]

ἀγαθὸς καὶ χρήσ]ιμος παρὰ πᾶσι τοῖς

- - - - - ΟΣΠΑ - - - -

- - - - -

Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται κατὰ τοὺς ἐκδότας ἀπὸ τὸν II π. Χ. αἰῶνα καὶ μᾶς παρουσιάζει νέον τύπον ψηφισμάτων. Ἐν ἀρχῇ δηλαδὴ ἔχομεν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἀρχοντος ἢ ἀρχόντων, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐχρονολογεῖτο, μετὰ δὲ τοῦτο ἀκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μηνός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα. Εἶτα ἀντὶ τοῦ συνήθους «ἔδοξε τᾷ βουλᾷ καὶ τῷ δάμῳ» ἔχομεν «εἰσηγη]σαμένων τῶν συνέδρων», εἰς τῶν ὁποίων ἔκαμε τὴν σχετικὴν πρότασιν νὰ ἀπονεμηθῶν εἰς τὸν ἐν λόγῳ Χερσονησίτην τιμαὶ διὰ γνωστὰς εὐεργεσίας του.

Ἡ μνεία τῶν συνέδρων ἐνταῦθα ἔπρεπε νὰ εἶχεν ὑποβάλλῃ εἰς τοὺς ἐκδότας τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξεπροσώπων οὗτοι μίαν μόνον, ἀλλὰ ὁμάδα περισσοτέρων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν εἰδός τι Συμπολιτείας καὶ ἀντεπροσωπεύοντο ἀναλόγως εἰς τὸ κοινὸν Συνέδριον διὰ τῶν ἀντιπροσώπων των. Δεδομένου λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει μεμαρτυρημένος τοιοῦτος συνασπισμός, ὁ τῆς Πενταπόλεως ἢ Ἐξαπόλεως καλουμένης, δεόν νὰ σχετισθῇ πρὸς τοῦτον τὸ ἐν λόγῳ ψήφισμα.

Ὁ συνασπισμὸς οὗτος πόλεων ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς πιθανῶς ἐποχῆς¹ ὡς Πεντάπολις, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ II μ. Χ. αἰῶνος ἢ καὶ προηγουμένως ὡς Ἑξάπολις. Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας (72/1 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὑπήγοντο εἰς αὐτὴν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, ἀπὸ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης εἰς τὴν κάτω Μοισίαν. Ὅταν βραδύτερον (ἐν ἔτει 46 μ. Χ.) συνεστήθη ἡ Provincia Thracia συμπεριέλαβε καὶ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εὗρίσκοντο νοτίως τοῦ Αἰμονίου ἀκρωτηρίου, ἥτοι τὴν Μεσημβρίαν, Ἀγχίαλον καὶ Ἀπολλωνίαν. Αἱ πόλεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Ἑξάπολιν ἦσαν: Τόμοι, Κάλλατις, Ἰστρος, Ὀδησσός, Διονυσόπολις, Μεσημβρία². Μνεῖα τῆς Πενταπόλεως γίνεται ἐν ἐπιγραφῇ ἐξ Ὀδησοῦ³, τῆς δὲ Ἑξαπόλεως ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Τόμων⁴. Ἐπίσης ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Καλλάτιος⁵ καὶ Ἰστρου⁶ ἀναφέρεται ὁ Ποντάρχης, ἥτοι ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Κοινοῦ⁷. Ἐτσι εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι αἱ 4 αὗται πόλεις μετεῖχον τοῦ Κοινοῦ καὶ εἰς τὴν διαπίστωσιν ταύτην προστίθεται νῦν ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν μας καὶ ἡ Μεσημβρία. Ὁ Weiss ἔ. ἀ. 154 καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Fluss ἔ. ἀ. 2386 πιστεύουν ὅτι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν συνόρων μεταξὺ Θράκης καὶ Μοισίας Inferior ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193 - 211 μ. Χ.) ἡ Μεσημβρία ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας τῆς Μοισίας καὶ ἐνετάγη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Θράκης, ὅποτε καὶ θὰ ἔπαυσε νὰ μετέχη τοῦ Κοινοῦ τῆς Ἑξαπόλεως, τοῦ ὁποίου θὰ μετεῖχον εἰς τὸ ἐξῆς αἱ λοιπαὶ πέντε.

Ἐχομεν κατὰ ταῦτα αὐθεντικὸν ψήφισμα τοῦ Κοινοῦ τῆς Πενταπόλεως — ἀφοῦ ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τοὺς ἐκδότας χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν II π. Χ. αἰῶνα —, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπονέμονται τιμαὶ εἰς τὸν ἐν λόγῳ Χερσονησίτην, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν φιλικῶν σχέσεων τῆς πατρίδος του μετὰ τοῦ Κοινοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

¹ Kazarov, Klio IX 492: M. Fluss, RE XV 2, 2386₂₃ (ἄρθρον Μοισία). Βλ. ἀνωτέρω σελ. 21.

² Weiss, ÖJ 1911 Beibl. 152 ἐξ.: Vulic RE VIII 2, 1386, ἐξ. (ἄρθρον Ἑξάπολις): Καλαποθάκις, De Thracia provincia Romana (Leipzig 1893) σ. 65 ἐξ.

³ Cagnat, IGR I 658₈.

⁴ Cagnat, IGR I 632₁₀, 634₈.

⁵ Cagnat, IGR I 651₆.

⁶ Weiss, ÖJ 1911 Beibl. 151₂.

⁷ Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πολιτικὸν ἄρχοντα, ὅστις καλεῖται «ἄρχων τοῦ Κοινοῦ», Cagnat, IGR I 630₈, 631₇, 633₅, 634₂, — 658₈. Ἴδε καὶ Oberhummer, RE XXXVII 508₈₁ ἐξ. (ἄρθρον Πεντάπολις).

II

Ἀναθηματικά

* 7

Μαρμαρίνη πλάξ ἀκεραία, εὐρεθεῖσα ἐν Μεσημβρίᾳ, ὅπου καὶ φυλάσσεται εἰς τὸ σχολεῖον. Μετρεῖ καθ' ὕψος 015, πλάτ. 065 καὶ πάχος 010. Ἡ ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσα ὕψος γραμμάτων 001 καὶ χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ I π. Χ. αἰῶνος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ G. Seure ἐν RA 1911 II σελ. 424. 433 (= RE G 1913, 465). Τὸ κείμενόν της ἔχει οὕτω:

ΣΤΡΑΤΑΓΟΙ		
ΚΟΝΩΝΑΘΑΝΑΙΩΝΟΣ	ΑΝΤΙΑΝΔΡΟΣ ΠΥΘΟΔΩΡΟΣ	
ΖΩΠΥΡΟΣ ΕΛΛΑΝΟΣ	ΑΝΤΙΗΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΕΙΤΟΝ	
ΒΟΣΠΟΡΙΧΟΣ ΑΝΤΙΔΟΥ	ΘΕΟΤΙΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΑ	
ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΑΘΑΝΑΙΩΝ ΒΟΣΠΟΡΟΥ		
ΔΙΟΝΥΣΩ ΕΛΕΥΘΕΡΕΙ		
ΛΑΚΕΣ ΑΜΕΡΙΝΟΙ	ΝΥΚΤΕΡΙΝΟΙ	ΠΕΡΙΟΔΟΙ

Εἰκ. 8.

Στραταγοὶ

Κόνων Ἀθαναίωρος Ἀντίανδρος Πυθοδώρο[ν]
 Ζώπυρος Ἑλλανός Ἀντί(ς)ηλος Καλλιγείτον[ος]
 Βοσπόριχος Ἀντ[αλκ]ίδου Θεότιμος Ἡρακλείδα

5 καὶ γραμματεὺς Ἀθαναίων Βοσπόρου

Διονύσω(ι) Ἐλευθερεῖ

Φύλλακες ἄμερινοὶ νυκτερινοὶ περιοδοὶ
 (βωμίσκος) (βωμίσκος) (βωμίσκος)

Ἡ ἐπιγραφὴ συνώδευεν ἀνάθημα τῆς συναρχίας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ὑποτακτικῶν τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν θρακικὸν θεὸν Διόνυσον, Ἐλευθερέα καλούμενον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Ὅτι οἱ στρατηγοὶ ἔκαμαν ἀναθήματα εἰς ὁρισμένον θεὸν ἢ θεοὺς κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθὼς συνέβαινε καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, διαπιστοῦται ἀπὸ τὰς ἀμέσως ἐπομένους δύο ἐπιγραφάς. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οὗτοι ἦσαν, φαίνεται, ἀκόμη ἐν ἐνεργείᾳ, ὅταν ἔκαμαν τὸ ἀνάθημά των, καὶ ἡ πρᾶξις των αὕτη ἐν συνδυασμῷ μετὰ τὸν θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγένετο, θὰ πρέπη νὰ σχετισθῇ μετὰ ἐξαιρετικὸν καὶ σημαντικὸν γεγονὸς, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐπὶ τῆς στρατηγίας των καὶ ἀνήγετο εἰς τὸν κύκλον τῶν καθηκόντων των ὡς στρατιωτικῶν

διοικητῶν, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν σήμερον, τῆς πόλεως καὶ ὄχι πολεμικῆς φύσεως ἀφοῦ τὸ ἀνάθημα ἐγένετο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ὀργάνων των, τὰ ὅποια ἦσαν ἐπιφορτισμένα μὲ τὸ ἔργον τῆς φυλάξεως τῆς πόλεως.

Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν μας διδασκόμεθα, πρᾶγμα ποῦ θὰ διαπιστωθῇ καὶ ἀπὸ τὰς ἐπομένας δύο ἐπιγραφάς, ὅτι οἱ στρατηγοὶ ἐν Μεσημβρίᾳ ἦσαν ἕξ τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὴν ἐλληνιστικὴν ἐποχὴν καὶ ὅτι ἡ συναρχία εἶχε τὸν γραμματέα της. Γραμματέα τῶν στρατηγῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὸ δωρικὸν Ἄργος.

Καθῆκον τῶν στρατηγῶν δὲν εἶναι μόνον νὰ ὀδηγῶσι τὸν στρατὸν ἐν καιρῷ πολέμου εἰς τὴν μάχην, ἀλλὰ καὶ ἡ φύλαξις τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των δὲ ταύτην ὡς στρατιωτικοὶ διοικηταὶ ἔχουν ἐκτελεστικά ὄργανα τοὺς «φύλακας», οἱ ὅποιοι διακρίνονται εἰς φύλακας τῆς ἡμέρας καὶ εἰς φύλακας τῆς νυκτός, ὡς καὶ τὰς περιπόλους, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται «περίοδοι». Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μᾶς παρέχουν εἰδήσεις σχετικὰς μὲ τοὺς φύλακας, τοὺς περιόδους καὶ τὰ καθήκοντά των. Οὕτω λ. χ. ὁ Αἰνείας Τακτικ. XXII 3 «καὶ οἱ τε ἄλλοι φύλακες . . . καὶ οἱ περίοδοι, ὅπου ἂν ὄντες τύχῃσι κατὰ περιοδίαν τῆς πόλεως . . . 10 . . . καὶ οὕτω πολλοὶ τε [καὶ] ἅμα περιοδεύ-
(σ)ουσιν . . . 2 . . . τὸν μὲν στρατηγὸν τὸν τοῦ ὅλου ἡγεμόνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τετάχθαι κατὰ τὰς περιορχεῖα καὶ τὴν ἀγορὰν . . . 4 . . . ἔπειτα τοὺς τε ἐπὶ τῷ τείχει φύλακας καὶ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχείων καὶ τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσβολῶν καὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἄλλων κατεχομένων χωρίων διὰ βραχείων τε φυλάσσειν, καὶ πολλὰς εἶναι τὰς φυλακάς καὶ ἅμα πολλοὺς ἀνθρώπους . . . 26 ἐν δὲ τοῖς ἀκινδυνότεροις τοὺς ἡμίσεας . . . εἰς τὰς φυλακάς καὶ περιοδίας χρὴ τετάχθαι . . . 8 . . . καὶ τοὺς ἡμέρας φυλάξαντας μὴ φυλάσσειν νυκτός». Ἐπίσης ὁ Πολύβιος, VI 35₈, «ἡ δὲ τῆς ἐφοδίας πίστις εἰς τοὺς ἰππεῖς ἀνατίθεται», πρβλ. καὶ 33₇, 34₇.

Στίχ. 2. 3. Τὰ ὀνόματα Ἀθηναίων καὶ Ἑλλαν ἀπηχοῦν συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις πατριωτισμοῦ τῶν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ἐγκατεστημένων τέκνων της. Ὁ ἀποικιακὸς αὐτὸς Ἑλληνισμὸς φαίνεται ὅτι ἀπέβλεπε καὶ τότε μετὰ τῆς αὐτῆς στοργῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, καὶ πρὸς τὴν ἔνδοξον τῶν Ἀθηναίων πόλιν, τὴν «Ἑλλάδος Ἑλλάδα», ὅπως καὶ τώρα συμβαίνει εἰς τὰς μακρινὰς ἐλληνικὰς ἐγκαταστάσεις. Τοιοῦτός τις Ἑλλην ἐνθουσιώδης πρέπει νὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ὠνόμασε τὸν υἱὸν του Ἑλλανα, ὡς καὶ ὁ ἄλλος, ὅστις ὠνόμασε τὸν υἱὸν του ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων. Ὅστις ἐγνώρισε τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Βάρνας, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Ἀγχιάλου ἢ τῆς Στενημάχου θὰ εἶδε πολλοὺς τοιούτους πατέρας τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Ἑλλανος. Πρβλ. ἐπιγραφὴν ἕξ Ἀγχιάλου(;) [Ἑλ]λην | [Ἑ]λληνας | χαῖρε παρὰ Dumont-Homolle, Mélanges 576. Τὰ ὀνόματα Βόσπορος (στίχ. 5) καὶ Βοσπόριχος (στίχ. 4) ἐπιχωριάζουν εἰς τὴν περιοχὴν ἐκεῖνην.

*8

Βωμίσκος λευκοῦ μαρμάρου εὐρεθεὶς ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ἐν Μεσημβρίᾳ. Εἶναι ἄγνωστον ποῦ φυλάσσεται νῦν. Ὑψ. 033, πλάτ. 019, πάχ. 003. Ἐπὶ τοῦτου ἔχει χαραχθῇ ἐπιγραφὴ, σύγχρονος περίπου τῆς προηγουμένης, ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ *Salač-Skorpič*, Mémoires de l'Académie tchequo-slov. des lettres et des sciences 1928, I, fasc. 74 (=R E G 1929, 195^{IV}).

Νίκων Φιλήμονος,
Δεινομένης Νουμ[η]νίου,
Ἑκαταῖος Μοιραγένειος,
Πυθίων Πολυν[ε]ίκου,
Ἀθηναίων Ματροδόρου,
Ἡράκ[λ]ων Ἀλφίου,
στραταγήσαντες Ἀθηναία(ι)
Σ ω τ ε ί ρ α ι.

5

Καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ἀνάθημα τῶν στρατηγῶν, τὸ ὁποῖον διαφέρει τοῦ προηγουμένου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνο ἐγένετο τῶν στρατηγῶν ὄντων ἐν τῇ ἀρχῇ ἀκόμη, τοῦτο μετὰ τὴν ἐξοδὸν των ἐκ ταύτης. Τὸ ἀνάθημα τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 ἐπιγραφῆς ἐγένετο εἰς τὸν Διόνυσον Ἑλευθερέα, τὸ δὲ τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος ἐπιγραφῆς εἰς τὴν Ἀθηναῖαν Σώτειραν. Καὶ τῶν δύο θεῶν αἱ ιδιότητες μαρτυροῦν λυτρωμὸν τῆς πόλεως ἐκ μεγάλων κινδύνων, πρᾶγμα νοητὸν διὰ τὴν Μεσημβρίαν, κειμένην ἐπὶ τῆς σημαντικῆς ταύτης λεωφόρου καὶ γειτνιάζουσιν μὲ ἔθνη βάρβαρα καὶ μὴ ἐλληνικά.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν 6 στρατηγῶν, τὸν ὁποῖον θὰ συναντήσωμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἐπομένης ἐπιγραφῆς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πόλις οὕσα δωρικὴ ἀποικία¹ ἐξέλεγεν ἀνὰ δύο στρατηγοὺς ἕξ ἐκάστης φυλῆς. Ὁμοίως θὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ οἱ 6 ταξίαρχοι τῆς ὑπ' ἀριθ. 10 ἐπιγραφῆς.

Τὰ ὀνόματα *Μοιραγένης* (στίχ. 3) καὶ *Ἀθηναίων* (στίχ. 5) ἀπαντοῦν συχνὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς μητροπόλεως Μεγάρων καὶ τῶν ἀποικιῶν της Βυζαντίου καὶ Χαλκηδόνος.

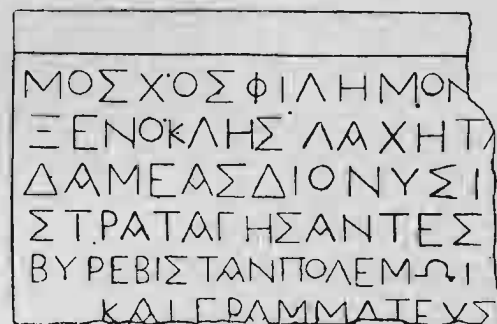
Αἱ δύο τελευταῖαι συλλαβαὶ τῆς λέξεως τοῦ 8ου στίχου χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τετραγώνου ὁπῆς ἀγνώστου προορισμοῦ.

9

Πλάξ μαρμάρου ἐλλιπὴς κάτω καὶ δεξιᾷ ὕψ. 015 πλάτ. 0235 καὶ πάχ. 007. Κάτωθεν τοῦ σχηματιζομένου ἀπλοῦ γείσου φέρει ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *E. Kalinka*, Denkm. Bulg. σελ. 192 N. 227 *G. Seure*, R A

¹ Ἡρόδοτ. VI 33: Στράβ. C 319: *Beloch*, Gr. Gesch. I² 260 — *Lenk*, RE XV 1073, (ἄρθρον Μεσημβρία).

1911 II σελ. 424: *Chr. Danoff*, Bull. Inst. Archaeol. Bulg. XII (1938) 241.
Τὸ κείμενον της ἔχει οὕτω:

Εικ. 9.

Μόσχος Φιλήμων[ος, *nomen nomen patris*,
Ξενοκλῆς Λαχήτα, [*nomen nomen patris*,
Δαμέας Διονυσίου *nomen nomen patris*,
στραταγήσαντες [ἐν τῷ πρὸς βασιλέα]

5 Βυρεβίσταν πολέμωι
καὶ γραμματεὺς [*nomen nomen patris*,
- - - - -

Τῆς ἐπιγραφῆς ἑλλείπει τὸ δεξιὸν μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἦσαν γε-
γραμμένα τρία ἀκόμη ὀνόματα μετὰ τῶν ὀνομάτων πατρὸς, ἥτοι τὰ ὀνόματα τῶν
τριῶν ἄλλων στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶδομεν, ἦσαν 6 ἐν ὅλῳ ἐν Μεσημβρίᾳ.

Ἡ ἐπιγραφή ἐνέχει κατὰ τοῦτο σημασίαν, ὅτι σχετίζεται μὲ γνωστὸν ἱστο-
ρικὸν γεγονὸς, ἥτοι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσημβρίας ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν
Γετῶν, βασιλεύοντος αὐτῶν τοῦ Βυρεβίστα¹.

στίχ. 6. Ὁ Kalinka ἔ. ἀ. μὴ ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἐνταῦθα ὑπ' ἀριθ. 7
ἐπιγραφὴν συνεπλήρωσε τὸν στίχον τοῦτον εἰς: καὶ γραμμ[α]τε[ύ]σ[αν]τες].
Εἶναι ἐν τούτοις φανερόν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γραμματέως τῶν στρατη-
γῶν. Ὁ Seure ἔ. ἀ. παραθέτων ἐν σελίδι 424 τὸ ὑπὸ τοῦ Kalinka δημο-
σιευθὲν ἱχνογράφημα τῆς ἐπιγραφῆς, παραλείπει ὅλως τὸν 6^{ον} στίχον ἐν τῇ
διὰ μικρῶν γραμμάτων μεταγραφῇ ἐν σελίδι 433.

στίχ. 4 καὶ 5. Οἱ δύο οὗτοι στίχοι παρέχουν δυσκολίας κατὰ τὴν συμπλή-
ρωσίν των. Ὁ Kalinka μὴ γνωρίζων τὰς ἐνταῦθα ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 8 ἐπι-
γραφὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι δεξιόθεν πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν τρία
ἀκόμη ὀνόματα μετὰ τῶν ὀνομάτων πατρὸς, ἀφήνει τοὺς στίχους 3 καὶ 4
σχεδὸν ὅπως ἔχουν, ἥτοι:

στραταγήσαντες [ἐπὶ
Βυρεβίσταν πολέμωι

¹ Βλ. ἀνωτ. σελ. 24.

Ἀντιθέτως ὁ Seure ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι ἑλλείπουν δεξιᾷ ἀρκετὰ γράμ-
ματα προτείνει τρεῖς συμπληρώσεις, ἥτοι:

- α στραταγήσαντες [καὶ βασιλέα] || Βυρεβίσταν πολέμωι [νικήσαντες]
β στραταγήσαντες [καὶ τὸν Γετῶν βασιλέα] || Βυρεβίσταν πολέμωι [νικήσαντες]
γ στραταγήσαντες [ἐν τῷ πρὸς τὸν Γετῶν βασιλέα] || Βυρεβίσταν πολέμωι [καὶ
τοὺς ἐχθροὺς νικήσαντες].

Ὡς 6^{ον} στίχον προτείνει ὁ Seure τὸ: [Διονύσῳ Ἐλευθερεῖ], τὸ ὄνομα
ὅμως τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἀφιέρωσις θεοῦ θὰ ἦτο ἀσφαλῶς ἀναγεγραμμένον μετὰ
τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως, τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα πληροῖ ἀκριβῶς τὸν 6^{ον} στίχον,
διότι τὸ ἀνάθημα ἐγένετο ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ γραμμα-
τέως αὐτῶν καὶ διότι λογικῶς οὕτω μόνον δύναται νὰ σταθῇ. Παράβαλε καὶ
ἀνωτέρω τὴν σειρὰν ταύτην ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 7 ἐπιγραφῇ.

Ἡ τρίτη τῶν ὑπὸ τοῦ Seure προτεινομένων συμπληρώσεων δὲν δύναται
νὰ συζητηθῇ, διότι ἀναγνωρίζει εἰς μὲν τὸν 4^{ον} στίχον 38, εἰς δὲ τὸν 5^{ον}
στίχον 41 γράμματα, ἐνῶ ὁ μέσος ὅρος γραμμάτων ἐκάστου στίχου θὰ ἦτο ὁ
30 μὲ προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν δύο τὸ πολὺ γραμμάτων. Καὶ αἱ δύο ἄλλαι
ὅμως συμπληρώσεις δὲν μοὶ φαίνονται πιθαναί, διότι ἐν πρώτοις δὲν εἶναι
ἀπαράιτητον νὰ ἐπληροῦτο ὅλος ὁ χῶρος τοῦ 4^{ου} στίχου μὲ γράμματα, ἀφοῦ
ἐν τῷ 5^ῳ στίχῳ ἐν τέλει ὑπάρχει μὲν χῶρος ἐπὶ τοῦ ἱχνογραφήματος, δὲν
φαίνονται ὅμως γράμματα.

Τὸν 7^{ον} στίχον θὰ κατελάμβανε τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον
ἐγένετο ἡ ἀφιέρωσις.

Τὸ εὐτυχὲς λοιπὸν γεγονὸς, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγένετο τὸ ἀφιέρωμα ἦτο
ἐπιτυχὴς πόλεμος κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γετῶν Βυρεβίστα ἢ Βοιρεβίστα.
Περὶ τούτου ὁ Στράβων, C 298, διηγείται: «καὶ δὴ ὅτε Βυρεβίστας ἤρχε
τῶν Γετῶν, ἐφ' ὃν ἤδη παρεσκευάσατο Καῖσαρ ὁ θεὸς στρατεύειν» καὶ C 303
«Βοιρεβίστας ἀνὴρ Γέτης, ἐπιστὰς ἐπὶ τῇ τοῦ ἔθνους ἐπιστάσει, ἀνέλαβε κεκα-
κωμένους τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ συχνῶν πολέμων καὶ τοσοῦτον ἐπῆρεν... C 304
... ὥστε ὀλίγων ἐτῶν μεγάλῃν ἀρχὴν κατεστήσατο καὶ τῶν ὁμόρων τοὺς πλεί-
στους ὑπέταξε τοῖς Γέταις· ἤδη δὲ καὶ Ῥωμαίοις φοβερὸς ἦν, διαβαίνων ἀδεῶς
τὸν Ἰστρον καὶ τὴν Θράκην λεηλατῶν μέχρι Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίδος,
τούς τε Κελτοὺς τοὺς ἀναμεμιγμένους τοῖς τε Θράξι καὶ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐξεπόρ-
θησε... ὁ μὲν οὖν Βοιρεβίστας ἔφθη καταλυθεὶς ἐπαναστάντων αὐτῷ τινων
πρὶν ἢ Ῥωμαίους στείλαι στρατείαν ἐπ' αὐτόν· οἱ δὲ διαδεξάμενοι τὴν ἀρχὴν εἰς
πλείω μέρη διέστησαν καὶ δὴ καὶ νῦν, ἡνίκα ἔπεμψεν ἐπ' αὐτοὺς στρατείαν ὁ
Σεβαστὸς Καῖσαρ».

Τὴν γνώμην τοῦ Seure ἔ. ἀ. σελ. 430, ὅτι ἡ πόλις δὲν εἶχεν ὑποκύψει εἰς τὸν Βυρεβίσταν, ἀναζητοῦντος μάλιστα τοὺς συμμάχους τῶν Μεσημβριανῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπέκρουσαν οὗτοι τοὺς Γέτας, δὲν θεωρῶ πιθανήν, ἀφοῦ αἱ γειτονικαὶ πόλεις Ἰστρόπολις¹, Διονυσόπολις² καὶ Ὀλβία³ εἶχον ὑποταχθῇ, εἶχε δὲ φθάσει μέχρις Ἰλλυρίας ὁ Βυρεβίστας. Τοὺς δισταγμούς μου ἐπιρῶ νύει ἡ μαρτυρία τοῦ Δίωνος Χρυσόστομου⁴, «εἶλον... Γέται καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τοῦ Πόντου πόλεις μέχρι Ἀπολλωνίας» (αὕτη ἔκειτο, ὡς γνωστόν, νοτίως τῆς Μεσημβρίας καὶ δηλοῖ παρὰ Δίῳ προφανῶς τὸ νοτιώτερον σημεῖον τῆς ἀφίξεώς των), ὡς καὶ ἡ ἀναγραφὴ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν Syll.³ 762²⁴. «Βυρεβίστα... τὴν τε πέρ[αν] τοῦ ποταμοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τὰδε κατεισχή[η]κότος».

Ἡ νίκη τῶν Μεσημβριανῶν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὁποίας οἱ στρατηγοὶ καὶ ὁ γραμματεὺς των ἔκαμαν τὸ ἐν προκειμένῳ ἀνάθημα, ἔλαβε χώραν προφανῶς τότε, ὅτε αἱ ὑποταχθεῖσαι πόλεις εἶχον ἐπαναστατήσει («ἐπαναστάντων αὐτῶν» τοῦ Στράβωνος) κατὰ τοῦ Βυρεβίστα καὶ τὸν κατενίκησαν ἐν ἔτει 44 π. Χ.

10

Πλάξ μαρμάρου δεξιᾷ ἑλλιπής. Εὐρίσκετο ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Μεσημβρίᾳ, ὁπόθεν μετεκομίσθη εἰς τὸ σχολεῖον. Μετρεῖ καθ' ὕψος 019 καὶ πλατ. 033. Ἐπὶ ταύτης παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ γυναικεία μορφή καθημένη, ἀλλ' εἶναι πολὺ ἐφθαρμένη (Ἀφροδίτη?), ὑπὸ δὲ τὴν μορφήν ἔχει χαραχθῇ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ *Hommaire de Hell*, Voyage en Turquie et en Perse σελ. 324: *K. Jireček*, Arch. Epigr. Mitt. Österr. X (1886) 175: *Dumont-Homolle*, Mélanges 463, 111^m: *Collitz-Bechtel*, S G D I N° 3079: G. Seure, RA 1911 II 425. 433: *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) 16.

Θεότιμος Ἡρακλείδα
Προμαθίων Α - - -
Ματρόβιος
Ἀρτεμίδωρος Ἀρτεμ - -
5 Ἐρμόδωρος Χ - - -
Διόδωρος Η - -
ταξιαρχήσα[ντες]
Ἀφροδίτ[αι] - -

¹ Syll.³ 708.

² Syll.³ 762.

³ Syll.³ 730.

⁴ XXXVI, 4.

στίχ. 1. Τὸ πρῶτον ὄνομα συνεπληρώθη διαφόρως: Π s. Ἡ/ρότιμος ὑπὸ Collitz-Bechtel καὶ Dumont-Homolle, Θε/ότιμος ὑπὸ Seure. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχου, μετὰ τό: Ἡρακλείδα ὁ Jireček ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ γράμμα Σ, ὅπερ οἱ Collitz-Bechtel θέλουν νὰ σχετίσουν μὲ τὸ ἀρχικὸν γράμμα ὀνόματος φυλῆς, ἀλλὰ τὸ γράμμα τοῦτο δὲν ἔχουν οὔτε οἱ Dumont-Homolle, οὔτε οἱ Hommaire de Hell καὶ Seure, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων ἀντέγραψε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν ἔτει 1898. Τὸ πρᾶγμα ὁμῶς φαίνεται παράδοξον, διότι οὐδεμία τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν ἀρχεται μὲ τὸ γράμμα τοῦτο καὶ διότι παρὰ τοῖς στρατηγοῖς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἦτοι ἡ ἀναγραφὴ τῆς φυλῆς μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, κατὰ δὲ τὴν παρατήρησιν τῶν Collitz-Bechtel τρίτην λέξιν δὲν ἐπιτρέπει ἡ ἑκτασις τῶν στίχων, ἐὰν ἀπιδώμεν εἰς τὸ ἱχνογράφημα τοῦ Jireček ὡς πρὸς τὸν τέταρτον στίχον.

στίχ. 5. Ὁ Hommaire de Hell ἀνέγνωσε τὸν στίχον τοῦτον ὡς ἑξῆς: Ἐρμόδωρος Ἐρμοδώρου.

Οἱ ταξίαρχοι ἦσαν στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι. Ποία ἦτο ἡ σχέσις των πρὸς τοὺς στρατηγούς, ἦτοι ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντά των, δὲν εἶναι δυνατόν μὲ τὸ ὀλίγον ὑλικὸν ποὺ ἔχομεν νὰ γνωρίζωμεν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι οὗτοι ἦσαν εὐθὺς μετὰ τοὺς στρατηγούς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ¹, ἐὰν δὲ ὁ ἐνταῦθα Θεότιμος υἱὸς τοῦ Ἡρακλείδα ταξίαρχος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7₃ ἐπιγραφῆς στρατηγὸν Θεότιμον Ἡρακλείδα, τότε οἱ ταξίαρχοι προαγόμενοι ἐφθάνον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἡ ἐπιγραφὴ μας κατὰ ταῦτα θὰ εἶναι ὀλίγον τι νεωτέρα τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 ἐπιγραφῆς.

Τὸ ἀνάθημα τῶν ταξίαρχων ἐγένετο, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τῆς ἀρχῆς, δὲν γνωρίζομεν μόνον ὑπὸ ποίαν ἐπωνυμίαν καὶ ιδιότητα λαμβάνεται ἐδῶ ἡ Ἀφροδίτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἀνάθεσις. Εἰς τὴν Χερσόνησον αὕτη ἐλατρεύετο ὡς Ἀφροδίτη Ποντία².

11

Πλάξ λευκοῦ μαρμάρου μετενεχθεῖσα εἰς Πετρούπολιν (Ermitage). Μετρεῖ καθ' ὕψος 062 καὶ πλάτος 090. Ἐπὶ τῆς κατενώπιον πλευρᾶς φέρει ἀνάγλυφον εἰκόνα Ἐρμού μὲ δύο πρόσωπα, κρατοῦντος μὲ τὰς προτεταμένας χεῖράς του ἀνὰ ἓνα δίσκον ζυγοῦ. Δεξιᾷ σταθμᾷ, ἀριστερᾷ διάφορα μέτρα. Ὑπὸ τὴν παράστασιν ἔχει ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ἀνωνύμου ἐν Ἐρμῇ Λογίῳ 1812 σελ. 48: *Blaramberg*, Ephem. Odess. 1829 ἀρ. 95: *Boeckh*, CIG 2053: *Le Bas*, Voyage III 1, 1561: *Sayger-Desarnod*,

¹ Σχετικῶς πρβλ. Αἰνείαν Τακτικ. XX 29 ἐνθα οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι φαίνονται λαμβάνοντες διαταγὰς ἀπὸ τοὺς στρατηγούς.

² Dumont-Homolle, Mélanges 424, N° 91 b.

Album Tf. 47: *Latischev*, Ath. Mitt. 1884, 223: *Cagnat*, IGR I 769: *Dumont - Homolle*, Mélanges 460, 111e: Syll.³ 899: *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) 14.

Ἀγαθῇ τύχῃ

Ἀγορανόμοι τῆς λαμπροτάτης Μεσαμβριανῶν πόλεως Ἀὐρ(ήλιος) Ἀσκληπιάδης Ἀσκληπι(ά)δου καὶ Δημοσθένους Τατᾶ βουλευ(υ)-
5 ται παρακαλοῦσιν πάντας τοὺς κατεργαζομένους τὴν πόλιν ἔρχεσθαι καὶ ἀπογράφεσθ(α)ι κατὰ τὸν νόμον τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἔθος εὐτυχῶς.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ἥτοι τὸν III μ. Χ. αἰῶνα πιθανῶς καὶ εἶναι προκήρυξις τῶν ἀγορανόμων πρὸς τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὴν πόλιν, τοὺς ἐμπόρους κλπ. νὰ προσέλθουν καὶ ἀπογραφοῦν.

Στίχ. 5. *Παρακαλοῦσιν* ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ προσκαλοῦσι.

Ἡ Μεσημβρία καλεῖται *λαμπροτάτη*, δὲν γνωρίζομεν ὅμως, ἐὰν τοῦτο ἀνάγεται εἰς παλαιὰν δόξαν τῆς πόλεως, ἢ ἐὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ῥωμαιοκρατίας εἶχεν ἡ πόλις προαχθῇ εἰς δόξαν καὶ τιμὴν, ὥστε νὰ αὐτοκαλῇται ἐπὶ τῶν δημοσίων ἐγγράφων τῆς λαμπροτάτης.

Εἰς τὰ καθήκοντα λοιπὸν τῶν ἀγορανόμων, οἱ ὅποιοι ἦσαν δύο τὸν ἀριθμὸν, συμπεριλαμβάνετο καὶ ἡ ἀπογραφὴ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐργαζομένων ξένων, συμφώνως πρὸς νόμον τῆς πόλεως. Αὕτη θὰ συνετελεῖτο πιθανῶς μαζὺ μὲ τὴν ἐκάστοτε ἀλλαγὴν ἀγορανόμων. Οὗτοι, καθὼς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς μας, δὲν ἦσαν ὑπάλληλοι τῆς πολιτείας, καθὼς εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, ἀλλὰ μέλη τῆς βουλῆς, ἢ ὅποια ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διὰ τῶν ἰδίων μελῶν τῆς ἀσκεῖ ἐν τῇ πόλει τὸν ἀγορανομικὸν ἔλεγχον.

Ἡ δὲ ἀνάγλυφος παράστασις εἶναι σχετικὴ μὲ τὸ ὑπόυργημα τῶν ἀγορανόμων, οἱ ὅποιοι ἀνέθεσαν τὴν πλάκα εἰς τὸν προστάτην θεὸν κατὰ τὴν ἐξοδὸν των ἐκ τῆς ἀρχῆς.

*12

Πλάξ ἐθραυσμένη κάτω, ὡς καὶ δεξιᾷ. Σφζόμενον ὕψ. 018 πλάτ. 0165 καὶ πᾶχ. 010. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τῆς φέρει ἐπιγραφὴν, ἢ ὅποια ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *G. Seure* ἐν RA 1912 I σ. 328.

Ἰεργ[α]μ[μένοι]

Θεόδοτος No - -

Ἀπολλων[ιάτης].

Πολύξενος M - -

5

Ἀπολλων[ιάτης].

Ἀλέξανδρος - -

Μακεδών.

Ὁρ . . . φιλ[ος] - -

- - - - -

Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται κατὰ τὸν Seure ἀπὸ τὸν II - III μ. Χ. αἰῶνα, διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὴν κατάληξιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐν τῷ 3ῳ καὶ τῷ 5ῳ στίχῳ προετίμησα ἀντὶ τοῦ δωρικοῦ τοῦ Seure τὸν τύπον τῆς Κοινῆς εἰς -ης.

Αὕτη θὰ πρέπη ἴσως νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν προηγουμένην· οἱ ἐνταῦθα δηλαδὴ «γεργ[α]μ[μένοι]» εἶναι ἐξ ἐκείνων, οὓς ἔδει «ἔρχεσθαι» πρὸς τοὺς ἀγορανόμους «καὶ ἀπογράφεσθαι», ἥτοι οἱ «κατεργαζόμενοι τὴν πόλιν», οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἄλλα ἐπαγγέλματα μετερχόμενοι ξένοι, οἱ παρεπιδημοῦντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως.

Στίχ. 5. Εἶναι φυσικὸν νὰ εὐρίσκωμεν κατοίκους τῆς Ἀπολλωνίας ἐκεῖ, διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἐγγύτατα πρὸς τὴν Μεσημβρίαν καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἔλειπεν ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ των.

13

Ὑπὸ *Hommaire de Hell* ἔ. ἀ. σελὶς 324 ἀναφέρεται ἡ κατωτέρω ἐπιγραφὴ ἐπὶ πλακὸς φερούσης τρία ῥοδακοειδῆ κοσμήματα:

[Οἱ] φ[λ]υαρο[ῶ]ν[τες] Κόρραι

Ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ ἀοιδίου Κωνσταντινίδου ἐπιγραφὴν, χαραγμένην ἐπὶ μαρμάρου μήκ. 063 καὶ πλάτ. 014:

Ἀπολλοφάνιον Κόρραι

III

Ἐπιτύμβια

*14

Ἐπιτυμβία στήλῃ λευκοῦ μαρμάρου εὐρεθεῖσα εἰς τὸ χωρίον Ραβδᾶ, ἀπέχον περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας, καὶ προερχομένη ἐκ ταύτης. Νῦν ἀπόκειται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον τῆς Σόφιας. Ἄνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, τῶν ὁποίων τὸ ἀριστερὸν καὶ τὸ κατὰ τὸ μέσον ἔχουν ἐκκρουσθῇ, καὶ ὑπ' αὐτὸ γείσον.

Ἡ Μεσημβρία τοῦ Εὐξείνου, Α.

Ἐπὶ τοῦ γείσου, ἔχει χαραχθῆ ἐπιγραφή, δηλωτικὴ τοῦ ὀνόματος τῆς θανούσης

Εἰκ. 10

- - κ]ρίτα Ἰ[π]π[ά]ρχο¹

Τὴν λοιπὴν ἐπιφάνειαν καταλαμβάνει παράστασις ἐν ἀναγλύφῳ μὲ θέμα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα εἰς τὰς ἐπιτυμβίας στήλας τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ τέλους περίπτου

¹ Δυστυχῶς ἡ μόνη δημοσίευσις, τὴν ὁποίαν εἶχα ὑπ' ὄψει εἶναι εἰς τὸ βιβλίον τοῦ B. Filon, *L'art antique en Bulgarie*, Sofia 1925, εἰκ. 4, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφή, εἰς δὲ τὴν παρατιθεμένην φωτογραφίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναγνώσω ἢ τὸ δεῦτερον μόνον ὄνομα πλήρες.

τοῦ Ὡ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ IV π. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἀποθανοῦσα, ἐν δεξιᾷ, καθημένη ἐπὶ κλισμοῦ φορεῖ χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἱμάτιον καὶ κρατεῖ ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς νήπιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύει πτηνόν. Πρὸ αὐτῆς ἵσταται ἄλλη μορφή μὲ τὸ τυπικὸν ἔνδυμα τῆς θεραπαινίδος κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς, καθειμένης κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς, κεκαμμένης κατ' ἀγκῶνα, ἀλάβαστρον.

Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ θανοῦσα, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ὁποίας ἵστατο ἡ στήλη, εἶχεν ἀποθάνει κατὰ τὸν τοκετόν. Καὶ ὥς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ ὥς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν ἡ παράστασις εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰ σύγχρονα ἀνάγλυφα τῆς Ἀττικῆς. Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι καὶ ἡ Μεσημβρία, ὅπως καὶ ἄλλαι πόλεις¹ τοῦ Εὐξείνου, εὗρίσκετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ IV π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀττικῆς τέχνης².

* 15

Ἐπιτυμβία στήλη εὑρεθεῖσα ἐν Μεσημβρία καὶ ἀποκειμένη ἐν τῷ σχολείῳ. Μετρεῖ καθ' ὕψος 050, πλάτ. 030 καὶ πάχ. 015. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει ἐπιγραφήν, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ I. Velkov ἐν Bull. Sociét. Arch. Bulg. VII (1919-20) σελ. 135/6 (=SEG I (1923) ἀρ. 314): M. Ἀποστολίδου, *Θρακικά* X (1938) 284 καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν IV π. Χ. αἰῶνα:

Χρυσῆς
Ἀ[νθε]στηρίο
[γυ]νῆ

στίχ. 2. Ἀ[νθε]στηρίο ἀντί - ου. Ἴδε καὶ κατωτέρω ἀρ. 181 Μεγακλέος.

* 16

Ἐπιτυμβίας στήλης μετὰ γείσου τὸ ἄνω μέρος. Τοῦ γείσου ἔχει ἐκκρουσθῆ τὸ δεξιὸν ἄκρον. Μετρεῖ κατὰ τὸ σφζόμενον ὕψος 057, τὸ πλάτος 039 καὶ πάχος 015. Ὑπὸ τὸ γείσον ἔχουν σκαλισθῆ δύο ῥόδακες καὶ ὑπὸ τούτους ἐπιγραφή δημοσιευθεῖσα ὑπὸ G. Kazarov, ἐν Bull. Inst. Archaeol. Bulg. VII (1932-33) 289.

Ξεναρίστα
Αἰσχρωνος
γυνὰ

δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ III π. Χ. αἰῶνος.

¹ Filon, ἔ. ἀ. σ. 8.

² Ὅτι ἡ στήλη δὲν ἐκομίσθη ἔξωθεν μαρτυρεῖ ἡ δωρική κατάληξις τοῦ ὀνόματος.

στίχ. 3. γυνά. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προηγουμένην ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία εἶναι παλαιότερα, διατηρεῖ τὸν δωρικὸν τύπον τῆς καταλήξεως (ἴδε καὶ ἀρ. 23₁).

*17

Πλάξ μαρμάρου, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρίσταται ἵππεὺς μὲ καλπάζοντα τὸν ἵππον κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς ἔτοιμον πρὸς ἐξακόντισιν τὸ δόρυ. Νῦν ἐν Παριείοις. Ἀνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ ἵππεως ἔχει χαραχθῇ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ *G. Seure* ἐν *RA* 1913 I σελ. 72 ἀρ. 96: *S. Casson, Macedonia, Thrace and Illyria* 251:

Εἰκ. 11

Ἡρωι προπλαίω(ι)

Κ(λαύδιος?) Στέφανος δῶρον [ἀνέθη] —

κε

Αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν III μ. Χ. αἰῶνα. [Περὶ τῆς σημασίας αὐτῆς βλ. ἀνωτ. σελ. 18 σημ. 1].

18

Στήλη μαρμαρίνη, ἐθραυσμένη κάτω, μεταφερθεῖσα εἰς τὸ Ἑθν. Μουσεῖον τῆς Σόφιας. Ἀνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, κατὰ τὸ μέσον δὲ περίπου τοῦ ὕψους σκαλισμένον ἀγγεῖον ἐν σχήματι ἀμφορέως μὲ ὑψηλὰς λαβάς. Τούτου ἡ κοιλία κατατέμνεται εἰς ζώνας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἐχούσας σχῆμα φέτας πορτοκαλλίου. Τὸ ὅλον ἐπὶ ὑψηλῆς βάσεως καὶ βαθυτέρου ἐπιπέδου. Σφζόμενον ὕψος τῆς στήλης 051, πλάτος 031 καὶ πάχος 006. Ὑπεράνω τοῦ ἀγγείου φέρει ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ *G. Seure*, *BCH* 1901 σελ.

317 ἀρ. 16: *Kalinka*, *Denkm. Bulg.* σελ. 204 ἀρ. 259: *M. Ἀποστολίδου*, *Θρακικά IX* (1938) 16:

Εἰκ. 12

Μείδων Μεγακλέος

Σικελία Μείδωνος

Χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ III π. Χ. αἰῶνος. Χαρακτηριστικὸν ταύτης εἶναι τὸ ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φαίνεται πολὺ νεωτέρα, διατηρεῖ τὸν τύπον τῆς γενικῆς εἰς - ος ἀντὶ - ουσ, ὃ ὁποῖος εἶχε παύσει νὰ εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος.

Ἡ στήλη ἴστατο ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Μείδωνος καὶ τῆς συζύγου του Σικελίας.

19

Μαρμαρίνη πλάξ ἀποκειμένη ἐν τῷ σχολείῳ ἐν Μεσημβρίᾳ. Μετρεῖ καθ' ὕψος 062, πλάτος 026 καὶ πάχος ἄνω μὲν 004, κάτω δὲ 005. Ἐπὶ τῆς προσό-

ψεως φέρει ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ *E. Kalinka*, Denkm. Bulg. σελ. 204 ἀρ. 258

Διονυσόδωρο[ς]

Τελεσαγόρου.

Τελεσαγόρος

Διονυσόδωρου

Προέρχεται ἀπὸ τὸ πρῶτον ἡμῖν τοῦ II π. X. αἰῶνος.

Ἡ πλάξ ἦτο τοποθετημένη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Διονυσόδωρου καὶ τοῦ υἱοῦ του Τελεσαγόρου, ὁ ὁποῖος ἦτο συνώνυμος τοῦ πάππου.

20

Πλάξ μαρμαρίνη ἀποκειμένη ἐν τῷ σχολείῳ ἐν Μεσημβρίᾳ. Ὑψος 057, πλάτος 069 καὶ πάχος 009. Ἐπὶ ταύτης ἔχει χαραχθῆ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ *E. Kalinka*, Denkm. Bulg. σελ. 224 ἀρ. 276

Μενεσθεὺς Χαιρέου

χαῖρε

χρονολογούμενη ἀπὸ τὸν I π. X. - I μ. X. αἰῶνα.

Πρὸ τοῦ M τοῦ πρώτου στίχου ἔχουν ἀποξεσθῆ τρία περὶ γράμματα. Ὁ χαρακτὴς εἶχε γράψει προφανῶς κατὰ λάθος ἄλλα γράμματα ἐκεῖ.

*21

Μαρμαρίνη στήλη μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, ἀπολήγουσα ἄνω εἰς ἀέτωμα. Εὗρέθη εἰς τὸ χωρίον Τζῖμος, περὶ τὰ 7 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Μεσημβρίας, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε μεταφερθῆ. Νῦν φυλάσσεται ἐν τῷ σχολείῳ ἐν Μεσημβρίᾳ. Ἡ παράστασις ἐπὶ ταύτης ἔχει διαταχθῆ εἰς τέσσαρας ἐπαλλήλους ζώνας, ἐπὶ τῶν διαχωρισμάτων δὲ τοιούτων ἔχει χαραχθῆ ἡ ἐπιγραφὴ. Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος ἴσταται ἡ Ἀρτεμις κρατοῦσα τόξον· ὀπισθεν τῆς κύων, πρὸ αὐτῆς δορκάς. Εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸ ζώνην ἴσταται ἡ ἀποθανοῦσα, παρασταθεῖσα ὡς Ἑκάτη καὶ κρατοῦσα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν δᾶδας· πρὸ αὐτῆς ἴστανται δύο γυναικεῖαι μορφαί, ὧν ἡ ἐγγυτέρα ἔχει παρασταθῆ μικρότερα. Εἰς τὴν τρίτην ζώνην ἐπὶ ἄρματος συρομένου ὑπὸ δύο ἵππων κάθεται ἡ θεά. Ταύτην συνοδεύουν δύο ἀνδρικοὶ μορφαί, ὧν ἡ μὲν μία βαίνει παραλλήλως πρὸς τὸ ἄρμα, ἡ δὲ ἄλλη ἀκολουθεῖ. Εἰς τὴν τετάρτην τέλος ζώνην ἔχει παρασταθῆ κυνηγετικὴ σκηνή, δύο κύνες καταδιώκοντες λαγῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐπίγραμμα, ἐξ οὗ μανθάνομεν, ὅτι ἡ θανοῦσα ὠνομάζετο Ἰουλία καὶ ἦτο κόρη τοῦ Νεικίου ἐκ Μεσημβρίας, ἐδημοσιεύθη δὲ μετ' εἰκόνης ὑπὸ *G. Kazarov* ἐν

ÖJ XXVI (1930) σελ. 111 ἐξ: *A. Salac̃*, Listy Filol. LVII (1930), Suppl. 436 ἐξ: Philol. Wochenschrift 1931 σελὶς 649 (=REG 1932, 219). *

Ἐνθάδε ἐγὼ κεῖμε Ἑκάτη
θεὸς ὡς ἐσορᾷς ἤμην τὸ
πάλαι βροτὸς νῦν δὲ ἀθάνα-
τος καὶ ἀγήρως Ἰουλία Νεικίου
5 θυγάτηρ μεγαλήτορος ἀνδρός.
Μεσεμβρία δέ μιν πατρίς, ἀπὸ
Μέ]λσα καὶ βρία, ζήσασα ἔτη ὅς
μοι στήλη κατέχει τρεῖς πέντε
δῖ[ς] εἴκοσι καὶ δέκα πέντε.

10 Εὐτυχεῖτε παροδῖται

Ἐν τέλει τοῦ 9ου στίχου ἔχει σκαλισθῆ φύλλον κισσοῦ.

Ἀπὸ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, χρονολογούμενον ἐκ τοῦ I π. X. - I μ. X. αἰῶνος, δὲν λείπουν τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἐν στίχῳ 1 λ.χ. κεῖμε ἀντὶ κεῖμαι, 6 μιν ἀντὶ μοι, 7 ὅς ἀντὶ ὡς. Διατηρεῖ προσέτι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ὁμηρικὰς λέξεις καὶ φράσεις: στίχ. 2 θεὸς ἀντὶ θεά, 3/4 ἀθάνα|τος καὶ ἀγήρως, στίχ. 5 μεγαλήτορος ἀνδρός.

Τὸ σπουδαῖον ὅμως δίδαγμα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἶναι τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως. Παρὰ Στράβωνι¹ δηλαδὴ εὔρηται: «πρότερον δὲ Μεγεβρία, οἷον Μένα πόλις, τοῦ κτίσαντος Μένα καλουμένου, τῆς δὲ πόλεως βρίας καλουμένης θρακιστί,» ἐνῶ παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ «Μεσημβρία: πόλις ποντική. Νικόλαος ἔ. ἐκλήθη ἀπὸ Μέλσου· βρίαν γὰρ τὴν πόλιν φασὶ Θραῖκες... οὕτω Μεσημβρία ἢ Μέλσου πόλις, καὶ διὰ τὸ εὐφρονότερον λέγεται Μεσημβρία². Ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐπιγραφῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι ποιοῦνται μνεῖαν ταύτης, ὡς καὶ παρὰ

Εἰκ. 13

¹ C 319.

² Fr. Gr. Hist. 90, Fr. 43 καὶ Κομμ. σ. 244.

τοῖς συγγραφεῦσι εὔρηται οἱ τύποι: Μεση(α)μβρία καὶ Μεση(α)μβριανός, ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων καὶ «Μεταμβριανῶν». Ἐπὶ μιᾷς ὁμῶς ἐπιγραφῆς τῶν Δελφῶν¹ χρονολογουμένης ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ II π. Χ. αἰῶνος, ἀπαντᾷ ὁ τύπος Μενεβ[ριανός]. Ἐχομεν κατὰ ταῦτα δύο διαφόρους παραδόσεις, ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κτίσας ἐκαλεῖτο Μένας καὶ τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ Στράβων καὶ παλαιότερον ὁ χαρακτήρας τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Δελφῶν καὶ τὴν ἄλλην τὴν γνωστοτέραν καὶ ἐπικρατήσαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κτίσας ἐλέγετο Μέλσας. Ταύτην ἠκολούθησεν ὁ Νικόλαος Δαμασκηνός καὶ ὁ χαρακτήρας τοῦ ἐπιγράμματος. Νομίζω, ὅτι θὰ εὐρίσκετό τις μακρὰν τῆς πραγματικότητος, ἐὰν ἤθελε νομίσει τὸν ἓνα τύπον παραφθορὰν τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ ἐπιγραφικῶς μαρτυροῦνται καὶ οἱ δύο καὶ συμπίπτουν χρονολογικῶς αἱ μαρτυρίαι τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν Kazarov² ἀποδεχόμενον τὴν γνώμην τοῦ Kramer, ὁ ὁποῖος μὴ ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν γράφει: «Inde suspicior Strabonem scripsisse Μεσημβρία οἶον Μέλσα πόλις, τοῦ κτίσαντος Μέλσα καλουμένου... Λ et Σ (forma rotunda) facile coalerunt in Ν»³.

Ἡ δὲ παράστασις εἶναι μία ἐπὶ πλέον μαρτυρία διὰ τὴν γνωστήν, ἰδίᾳ εἰς τὸν θρησκο-φρυγικὸν κύκλον εὐρέως διαδεδομένην, συνήθειαν νὰ ἐξομοιοῦται ἡ ἀποθανοῦσα πρὸς θεότητα. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐτέθησαν καὶ τὰ σύμβολα ἀκόμη τῆς θεᾶς. Ἰσως δὲ καὶ ἡ ἐν τῷ αἰετώματι εἰκὼν τῆς Ἀρτέμιδος νὰ σχετίζεται πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν, ὅποτε ἡ Ἰουλία ἐμφανίζεται μὲ διπλὴν ὑπόστασιν, ἃν καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ Ἐκάτη εἶχε ταυτισθῇ ἔνωρις ἤδη μὲ τὴν Ἀρτεμιν καὶ αἱ ιδιότητες ἐκείνης εἶχον μεταβιβασθῇ εἰς ταύτην.

22

Ἐπὶ ἐπιτυμβίας πλακὸς ἐν Μεσημβρία ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ἐν Eph. Odess. 1830 σελ. 72: ὑπὸ Boeckh, C I G II σελ. 996 ἀρ. 2055^b: *Le Bas*, Voyage III 1, 1564 (ἀποδίδοντος αὐτὸ εἰς Μαρκιανούπολιν): *Dumont-Homolle*, Mélanges 463, 111^k: καὶ σελ. 573: *Kaibel*, Epigr. Gr. 253: *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) 16:

Οὗτος ἔχει τύμβ[ος] τοὺς κα[ί] πάρος ὁρθὰ φρονεῦντας,
ξυνῶι δ' ἐν]τούτῳ σήματι κεκλίμ[ε]θα·
ἡ μὲν ἐγὼ] Ξενώ εἰμι, ὁ δ' ἐμὸς πόσις ἐγγύθι ἐμοῖο
δείκνυσσι, εὖσε]β[έ]ως [ώ]ς βίον ἐπνέομεν·
5 νῦν δ' ὥσπερ ζ]ωοί, μακάρων τε μοῖραν ἔχοντες
κείμεθα] καὶ εὖσεβέων ἐν σκιερῶις θαλάμοις.

¹ F D III 6, 101, καὶ σελ. 162. Βλ. καὶ ἄνωτ. σελ. 65.

² ἔ. ἄ. σ. 113.

³ [Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς Μεσημβρίας βλ. ἄνωτ. σελ. 16 κέ.].

στίχ. 1. ἀντὶ κα[ί] πάρος ὁ Boeckh ἀνέγνωσε ΚΑΡΙΑ[Ε]ΟΣ διατυπῶν συνάμα τὴν εἰκασίαν, ὅτι δυνατόν νὰ πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκιστοῦ τῆς πόλεως.

στίχ. 4· ἐν ἀρχῇ ἴσως πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ὄνομα ἄρσενικόν, καταλαμβάνον χώρον 6 - 7 γραμμάτων, τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τῆς Ξενοῦς.

23

Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Μεσημβρία εἶναι ἐκτισμένη μαρμαρίνη πλάξ μετὰ προστύπου ἀναγλύφου καὶ ἐπιτυμβίας ἐπιγραφῆς, ὑψ. 029 πλάτ. 028. Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου παρίσταται μορφή καθημένη καὶ ἄλλαι ἱστάμεναι πρὸ αὐτῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Jireček*, Arch. Epigr. Mitt. Österr. X (1886) 175: *Collitz-Bechtel*, SG DI 3080: *Skorpił*, Pametnici, II σ. 19 εἰκ. 8: *Dumont-Homolle*, Mélanges 464, 111ⁿ καὶ σελ. 573: *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) 17.

Ἀννιον γυνὰ Πανχάρεος χαῖρε·

Παρμένων Πανχάρεος χαῖρε·

Μᾶτρεις Πανχάρεος χαῖρε·

Οἰνίας Πανχάρεος χαῖρε.

Χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν III-II π. Χ. αἰῶνα.

στίχ. 3. *Μᾶτρεις*. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ὡς ἄρσενικόν καὶ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Μεγάρων (300 π. Χ.) I G VII 42₉₈.

Ἡ στήλη ἴστατο ἐπὶ οἰκογενειακοῦ τάφου, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχον ταφῇ ἡ γυνὴ τοῦ Πανχάρεος καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ τῆς.

24

Στήλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει σκαλισθῇ βωμὸς καὶ μορφή ἱσταμένη κατενώπιον, φέρουσα ποδήρη χιτῶνα καὶ κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς φιάλην ἄνωθεν τοῦ βωμοῦ, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς συνθλίβουσα σταφυλὴν ἄνωθεν μεγάλου ἀγγείου. Ὑπὸ ταύτην ὑπάρχει ἐπιγραφὴ, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Jos. de Hammer*, Umblick auf einer Reise von Constantinopel nach Brussa σ. 194: *Blaramberg*, Eph. Odess. 1829 ἀρ. 98: *Boeckh*, C I G 2054: *Latischev*, Ath. Mitt. 1884 σ. 224: *Dumont-Homolle*, Mélanges 462, 111ⁿ καὶ σελ. 573: *M. Ἀποστολίδου*, Θρακικά IX (1938) 17.

Ἀγαθῇ τύχῃ

Ἀύλουζένης Ἀύλουζένης

Ἀπόλλωνι ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σω-

τηρίας καὶ τῶν ἰδίων ἀμπέλων, ἐπὶ ἄ-
κραν εὐχαριστήριον ἀνέθηκεν.

στίχ. 2. **Αὐλουξένης**. Τὸ ὄνομα εἶναι προφανῶς θρακικόν. Ὁ Boeckh εἶχεν ἀναγνώσει Αὐλουξένης, τοῦτο ὁμῶς διώρθωσεν ὁ Latschev συμφώνως πρὸς ἄλλας θρακικὰς ἐπιγραφάς. Ἴδε προσέτι τὰς δημοσιευθείσας ἔκτοτε, ἐφ' ὧν ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα ἐν Bull. Inst. Arch. Bulg. 11 (1923-24) σελ. 68 καὶ VIII (1934) σελ. 465. Ὡς πρὸς τὸ ἀσυναίρετον τῆς καταλήξεως τῆς γενικῆς πρβλ. τὴν ὁμοίαν περίπτωσιν ἐπὶ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς.

στίχ. 4/5 **ἐπὶ ἄκραν**. Ὁ Boeckh συνδέει τὸ ἄκραν μὲ τὸ **ἀμπέλων**, φαίνεται ἐν τούτοις πιθανώτερον, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀκροπόλεως, δι' ὃ καὶ ἔθεσα κόμμα πρὸ τῆς ἐπί.

25

Ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, γνωστὴ μόνον ἀπὸ ἀντίγραφον τοῦ Jos. de Hammer ἔ. ἄ. σ. 194. Ἀνεδημοσιεύθη ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ Boeckh, CIG 2055: *Le Bas, Voyage III 1, 1562: Dumont-Homolle, Mélanges 462, 111*: M. Ἀποστολίδου, Θρακικά IX (1938) 18.

Αὐρ(ήλιος) Ἰουλις IC [·· γερουσι]-
αστῆς ἐμαν[τῶι ζῶντι ἐποίησα]
εἰ δέ τις [τολμήσει ἕτερον καταθέσθαι]
δώσει προσ[τείμου τῶι τα]-
5 μείω[ι*] ἑκατὸν

στίχ. 1 Ἰουλις IC [·· ἴσως ὀρθότερα ἢ διόρθωσις τοῦ Boeckh Ἰου-
λ[ιανὸς γερουσι]αστῆς.

στίχ. 2. **Ζῶντι**. Συμπλήρωσις M. Μιτσοῦ. Ἴδε κατωτέρω ἀρ. 26.

Πρόκειται περὶ κοιμητηρίου¹, προωρισμένου διὰ τὸν ἐν λόγῳ γερουσια-
στήν. Ταῦτα ἦσαν συνήθως τόποι ταφῆς καὶ ἠγοράζοντο παρὰ τῶν ἐνδιαφε-
ρομένων, ἐφ' ὅσον ἔζων ἀκόμη, ἵνα δὲ προφυλάξουν αὐτοὺς ἀπὸ σφετερισμοῦς
ἔθετον ἐπ' αὐτῶν πλάκα μὲ σχετικὴν ἀπαγόρευσιν. Ἡ ποινὴ λοιπὸν τῆς χρη-
σιμοποιήσεως τοῦ κοιμητηρίου παρ' ἄλλου εἶχεν ὁρισθῇ εἰς 100 δηνάρια.

*26

Παρὰ *Le Bas, Voyage III 1, 1563* εὔρηται ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφὴ.
Αὕτη ἐξεδόθη πρότερον ὑπὸ *Blaramberg, Eph. Odess. 1929* ἀρ. 91 ἀπὸ
σχέδων τοῦ Terliakov, εἶτα δὲ ὑπὸ Boeckh, CIG 2055^b.

D(is) M(anibus).
G VAL ALEXANDER VI-
VUS SIBI FECIT SEPULCRUM
ET HIC SITUS EST

¹ Πρβλ. N. Bees, Corpus Gr. — Chr. Inschr. I, σ. 38.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει:

Γ(άιος) Οὐαλέριος Ἀλέξανδρος ζῶν
τὸ μνημεῖον ἑαυτῷ κατεσκεύασεν.

Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἑλλεῖπει ὁ τρίτος στίχος, ἦτοι **καὶ ἐτάφη
ἐν αὐτῷ**, προφανῶς δὲ παρελείφθη, διότι παρὰ Boeckh, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει
τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Μαρκιανούπολιν, δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἀποκοπῇ ὁ
λίθος κάτω.

Τὸ δίγλωσσον τῆς ἐπιγραφῆς δύναται νὰ σημαίνει, ὅτι ἡ λατινικὴ γλῶσσα
δὲν ἦτο ἀκόμη ἀρκετὰ γνωστὴ ἐν Μεσημβρίᾳ, ὅπερ θὰ συνέβαινε κατὰ τὰ
πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους.

IV

Παλαιοχριστιανικαὶ

*27

Πλάξ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Μεσημβρίᾳ. Ἐπὶ ταύτης
εἶναι χαραγμένη ἐπιγραφή δημοσιευθεῖσα ὑπὸ J. Frankfurter ἐν Arch.
Epigr. Mitt. Österr. XIV (1891) σ. 161 ἀρ. 58: *Dumont-Homolle, Mé-
langes 575*.

† Ἐνθάδ[ε κα]-
τάκιτε ἡ [τῆς]
μακα[ρ]ία[ς μνή]-
μης Κοστ[αντίν]-
α †

Αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν IV-V μ. Χ. αἰῶνα.

V

Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ

Ἐν τοῖς ἐπομένοις παραθέτομεν τὰ κείμενα δύο ἀκόμη ἐπιγραφῶν, αἱ
ὁποῖαι εἶχον ἀντιγραφῇ ἐν Μεσημβρίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μαργαρίτου Κων-
σταντινίδου καὶ καταχωρηθῇ εἰς τὸ χειρόγραφόν του.

Ἐπειδὴ αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται δὲν εὑρέθησαν ἔκτοτε καὶ ἐπομένως αἱ ἀνα-
γνώσεις των δὲν ἐπεβεβαιώθησαν, διατηροῦμεν τὰς ἐπιφυλάξεις μας ὡς πρὸς
τὸ σημεῖον τοῦτο. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔκαμα ὀλίγας μόνον συμπληρώσεις
εἰς τὴν πρώτην τῶν ἐπιγραφῶν, ἀφοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν δηλοῦται πόσα
περίπου γράμματα ἑλλεῖπουν εἰς τὰ διάφορα κενά.

Ἐπὶ πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου μήκους 050 καὶ πλάτους 038 εὑρηται ἡ ἐπιγραφή:

Ἐδοξε ταῖς βουλῇ καὶ τῷ δάμῳ Μεταμβριανῶν [ἐπειδὴ Διονύ]-
σιος] Ἀγῆσιδάμοιο ἀνὴρ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἄ[εἰ ἐὼν διατελεῖ..?]
-- Ἀγῆσιδάμοιό τε πατὴρ ΑΥΤΟ -- ΔΑΜΩΙ εὖν[ους] καὶ
πρό[θυμος εἰς τὰν πόλιν καὶ χρήματα ἀ[πὸ τῶν ἰδίων ἔδωκεν]
5 εἰς τε τὰν σι[τωνίαν καὶ εἰς τοῦ πεδίου] -- -- --
κατασταθεῖς (?) δὲ Δι[ονύσιος ἐπὶ τὰν διοίκησιν τῆς πόλεως καὶ
αἰρεθεῖς] ταμίας καλῶς καὶ δικαίως διώκησε τὰ κοινὰ -- --]
ἔδωκε τε(?)] χρήματα εἰς πάσας τὰς χρείας -- -- --
-- -- -- ATANE -- -- N -- -- ΕΛΟΥΕΠΙΤΟΠΟΙΟΑΣ -- --
10 -- -- T -- -- καὶ τοῖς EKT -- -- -- χρήματα
-- -- -- -- Καλλ[?]αιανῶν σωτηρίαν
-- -- -- -- -- -- -- -- -- εἰς τὰς ἄλλας
-- -- -- -- -- -- -- -- -- τῇ πόλει -- --
-- -- -- -- -- -- -- -- -- -- -- -- --

Εἶναι λυπηρόν, ὅτι ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ψήφισμα ἐκ Μεσημβρίας, δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τὸν IV π. Χ αἰῶνα, ἐσώθη εἰς τόσον κακὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμο-
ποιηθῇ ἱστορικῶς.

στίχ. 1. Ὁ τύπος Μετα - ἀντὶ Μεσαμβριανῶν ἀπαντᾷ συχνότερον ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως¹ καὶ ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Head² ὡς T (=ΣΣ).

στίχ. 1/2. Διονύ[σιος]. Συνεπλήρωσα τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου κατὰ τὸν 6ον στίχον.

Ἐπὶ πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 063 καὶ πλάτ. 044 εὑρηται ἡ ἐπιγραφή:

Χαῖρε ἱέρ(ι)α
Θεσμοφόρων
Ἀγῆσιλα
Πλο[υτίωνος]

Νοοῦνται φυσικὰ ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Κόρη. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην καὶ

¹ C G C. Thrace σελ. 132 ἐξ: Sallet, Beschreibung der antiken Münzen in kgl. Museum zu Berlin I 188 ἐξ.

² H N², 278.

κατὰ δυϊκὸν ἀπαντοῦν συχνὰ παρ' Ἀριστοφάνει¹, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἐλευσίνο². Ἄλλοτε πάλιν ἀντὶ τοῦ τύπου τούτου εὑρηται ὁ τύπος Δαμάτερες³.
στίχ. 3. Ἀγῆσιλα. Γνωστὸν ἦτο μόνον τὸ ἀρσενικὸν Ἀγῆσιλας (Bechtel, HP 190).

στίχ. 4. Πλο[υτίων]. Καὶ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐξ Ἰασοῦ (Syll.³ 169₅₃).

β) Ἐπιγραφαὶ χριστιανικῆς ἐποχῆς.

1

Ἡ κάτωθι ἐπιγραφή, τμήμα ἐκτενεστέρας, ἀνηκούσης εἰς τοὺς χρόνους τῆς συμβασιλείας Ἀνδρονίκων τῶν Παλαιολόγων, ἀναγινώσκεται ἐπὶ μαρμα-
ρίνης πλακός, ἐντοιχισμένης ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τῆς τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ τῆς Νέας Μη-
τροπόλεως (μήκ. 0,60, πλάτ. 0,28):

[ΑΚΡΟΠ]ΟΛΙΝ ΕΘΝΩΝ ΧΕΡC[ΩCΑC;]

... HC EK ΒΑΘΡ[ΩΝ] ΠΑΛ' : Β

... ΑΝΔΡ[ΟΝΙΚΩΝ] : ΟΙ ΘΕΟCΤΕΠΤ[ΟΙ ΒΑCΙΛΕΙC . . .]⁴

2

Ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή ἀναγινώσκεται ἐπὶ ἱερᾷ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία, ὡς εἴπομεν (σελ. 42), εἶχεν ἐπαργυρωθῇ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλ-
γάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Στρασιμήρου [1331-1370]. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐφυλάσσετο μὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀλλ' ἀρχικῶς ἀνῆ-
κεν εἰς τὴν ἐκλιποῦσαν ἤδη μονὴν Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ. Αὕτη ἀπὸ τοῦ 1890 εὑρίσκεται κατατεθειμένη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Σόφιας⁵.

δ. «†Βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ἀλε-

¹ Θεσμοφορ. 83. 282. 296. Ἐκκλησ. 443.

² Syll.³ 1038₂₉.

³ AfRW. XXXII (1935) σελ. 87 σημ. 5, ἐπὶ ἐπιγραφῆς τῆς Ρόδου (= Nilsson Dragma 100 ἐξ. 107 ἐξ.) καὶ B S A XVI σ. 13 (= Nilsson, G. Gr. Relig. 434 σημ. 2), ἐπὶ κεράμου ἐκ Καλυβίων Σωχᾶς (παρὰ τὴν Σπάρτην).

⁴ [Αἱ συμπληρώσεις εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὀφείλονται εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Γ. Σωτηρίου. Βλ. Dumont-Homolle, Mélanges d'Archéologie, Paris 1892 σ. 573].

⁵ [Βλ. τὴν εἰκ. 28, δημοσιευθεῖσαν ἤδη ὑπὸ B. Filov Die althbulgarische Kunst, Bern 1919 σελ. 37 καὶ 66, G. D. Balasčev, Photogr. Reprodukt. zu «Ungedr. byz. Grabinschriften in Bulgarien», Sofia VI καὶ ὑπὸ I. Velkov, La basilique de la mer in Mésembria ἐν L'art byzantine chez les Slaves IV, Paris 1930, σελ. 78, τὴν δὲ ἐπιγραφὴν παρὰ Dumont-Homolle, ἐνθ' ἂν. 574].

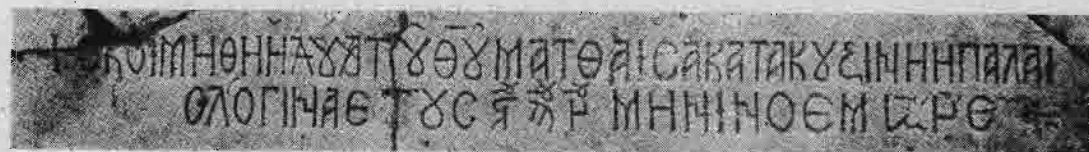
ξάνδρου κ(αι) τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μ(ι)χ(αήλ) τοῦ Ἀσ-
σάνη τὸν ἐκ χρυσαργύρου τοῦτον κατασκευασθέντα κόσμον ἐν ταύτῃ τῇ πανσε-
βάστῳ καὶ θείᾳ εἰκόνι τῆς Θ(εοτό)κου ἐξ ἀγάπης φιλοτίμως ἐθέμην».

α. «† Ἐν ἔτει ,ζων' (=1342) καὶ γὰρ ὁ περιπόνητος κ(αι) γνήσιος θεῖος
τοῦ παννυηλοτάτου βασιλέως Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου ἀνεκαίνισα τ(ὸν) πάνσεπτον
καὶ θεῖον ναὸν τῆς ὑπερενλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θ(εοτό)κου τῆς Ἐλεούσης.

Προσέθηκα δὲ τῇ αὐτῇ μονῇ εὐαγγέλιον μετὰ κόσμον, θυμιατήριον ἀργυ-
ροῦν μετὰ σκεπάσματος, ποδέας γ' χρυσοκλαβαρικῆς καὶ ἀήρ, ἑτέρα ποδέα
καὶ ἐπιτραχήλιον μετὰ μαργάρου, δισκοποτήριον, ἀστήρ, λαβίδα ἀργυρᾶ, ἐπιμά-
νικα χρυσοκλαβαρικὰ β', ζυγὰς μετὰ μαργάρου, ὀράρια ζ' ἄρα καὶ ἄλλα εἴτι
προσθήσοιμεν, εἴτε ἄργυρον, εἴτε χρυσὸν ἢ βιβλία, ἐξ αὐτῶν εἴ τις νοσφίσειε,
ἵνα κληρονομή τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Θεοφόρων Πατέρων,
ἔστω καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα, καὶ ἡ πατριάρχης ἡ μητρο-
πολίτης ἡ κεφαλὴ ἡ ἐξουσία ἡ τις τῶν τυχόντων».

3

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀναλήψεως ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλα-
κὸς μήκ. 1,97 πλάτ. 0,92 ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή:

Εἰκ. 14

† Ἐκοιμήθη ἡ δούλη τοῦ Θ(εο)ῦ Ματθαῖσα Κατακουζινὴ ἡ Παλαι-
ολογίνα ἔτους ,ζων' (6950=1441 μ. Χ.) μηνὶ Νοεμ(βρίῳ) Ἰνδ. ε.†

Ἡ πλάξ αὕτη ὑπῆρχε πρότερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παλαιᾶς Μητροπό-
λεως, ἡ ὁποία ἡρειπώθη ἥδη, ἐκάλυπτε δὲ τὸν τάφον τοῦ προσαραξάντος τού-
του εἰς Μεσημβρίαν περιφανοῦς ναυαγίου τῆς καταποντισθείσης Βυζαντινῆς
Αὐτοκρατορίας¹.

¹ [G. D. Balasčev, ἐνθ' ἀν. VI Epitaph. Ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς,
γενόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου τὸ 1910 ἐν Μεσημβρίᾳ, ἀπεστάλη
ὑπ' αὐτοῦ μετ' ἀντιγράφων τεσσάρων ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν
ἀείμνηστον Σπ. Λάμπρον. Ταῦτα, ἀποτελέσαντα τὸ ὑπ' ἀριθ. ΠΘ' κατάλοιπον αὐτοῦ,
ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Ν. Ἑλληνομνήμονα, τ. ΙΗ' σ. 212 κ. ε. ἀναδημοσιεύονται δὲ
ἐδῶ ὑπ' ἀριθ. 3. 6. 10 καὶ 17. Καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκ τῶν καταχωρουμένων κατωτέρω ἐπιγραφῶν,
πλὴν τῶν ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 8, προέρχονται ἐξ ἀναγνώσεως καὶ ἀντιγραφῆς τοῦ ἐκδότου,
ἐπισκεφθέντος τὸ τελευταῖον τὴν γενέτειραν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1910.

Τίς ἡ Ματθαῖσα Κατακουζινὴ ἡ Παλαιολογίνα ἰδὲ ἐν τῇ καταχωρουμένῃ κατωτέρω
ἐπιστολῇ Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου.]

4

[Εἰς τὴν δημοσιευομένην κατωτέρω ἐπιστολὴν Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου
περιέχεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἀνακοινωθεῖσα εἰς αὐτὸν τὸ 1827 ὑπὸ τοῦ Μητρο-
πολίτου Μεσημβρίας Καλλινίκου τοῦ Κρητός. Οὗτος προφανῶς ἀνέγνωσεν
αὐτὴν ἐπὶ ἱερᾶς εἰκόνος, ἀποκειμένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς:

«Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Δημητρίου Καντακουζηνοῦ (ἀπὸ κτίσεως
7001 ἔτους καὶ ἀπὸ θεογονίας τῷ 1493)».

Περὶ τῶν ἀρχόντων Καντακουζηνῶν, τῶν κατοικησάντων ἐν Μεσημβρίᾳ
καὶ Ἀγχιάλῳ, βλ. τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου. Μανουὴλ
Καντακουζηνὸς ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν δωρητῶν τῆς Μητροπόλεως Μεσημ-
βρίας εἰς τὸν κώδικα αὐτῆς (βλ. κατωτέρω τὸ Σημείωμα τῶν ἀφιερωθέντων...)]

5

[Ἐπὶ τῶν πυλῶν τοῦ ἱεροῦ Βήματος τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Θεοδώρων
ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἀναγομένη εἰς τὸ ἔτος 7051 = 1543 μ. Χ.

✠ ΕΞΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΗΣ
ΑΡΧΟΝΤΗΣΣΑΣ ΚΥΡΑΣ ΚΑΤΑΚΥΒΗΤΗΣ
ΖΩΝΗΣ ΡΑΛΕΝΑΣ. ΑΜΗΝ
ΕΤΙ ,ΖΝΑ'.

«Ἐξοδος τῆς εὐγενεστάτ[ης]
ἀρχόντησας κυρᾶς Κατακ[ου]
ζουνῆς Ράλενας. ἀμήν
ἔτει ,ζνα'».]

Εἰκ. 15

6

[Ὅμοίως ἐν γωνίᾳ τῶν ἱερῶν πυλῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀναλήψεως ἀνα-
γινώσκεται:

† Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰω(άννου) τοῦ Ἀγούρου ἅμα συμβήου
καὶ τῶν τέκον αὐτοῦ ἀμήν. Ἔτους ΖΕΘ' (7069=1561 μ. Χ.).]

7

[Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Θεοδώρων
ἀναγινώσκεται:

Η ΚΙΡΗ (Α, πιθ. τῶν ἀγγέλων)
,ζογ' (7073 = 1565 μ. Χ.).]

κὺρ Κωνσταδ(ίνου) Σακνλαρίου μετὰ τῆς συμβίας Ἀναστασί(ας) ἀρχαιρ(α)τέβον-
τος τοῦ πανιεροτάτου Μητροπολίτου Κυρίω Κυρίω Χριστωφόρου καὶ μερίκων
χ(ρι)στιανῶν. Ἐν ἔτει , αψδ» (=1704)].

12

[Ἐπὶ εἰκόνας τῶν ἁγίων Ἀναργύρων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου
ἀναγινώσκεται ἐπιγραφή ἔτους 1786:

, αψπς' χεῖρ δημητρίου
προσκυντοῦ].

13

[Ἐπιγραφή ἐπὶ πλακὸς κρήνης εὐδισκομένης εἰς τὸν κῆπον τῆς Νέας
Μητροπόλεως:

Λαμπρινὸς Κυριάκου
ἐπίτρωπος τῆς Παναγίας
ἔτος 1810 Σεπτεμβρίου 20].

14

[Ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνου σταυροῦ κειμένου ἐπὶ τάφου:

Ἐνθάδε κῆτε ἡ δούλη τοῦ Θ-
εοῦ Περζέ γυνὴ τοῦ Λαμρι-
ν(ο)ῦ Κουμπάρη ἔτος 1812
Φλεβαρίου 29].

15

[Ἐτέρα ἐπιτυμβία ἐπιγραφή:

Ἐνθάδε κῆτε ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ
Μαρήα τοῦ ποτε θηγάτερ Γεόργιζ
Θεοδὸς ωγλου ἔτος 1812
Ἰενοναρίου 6].

16

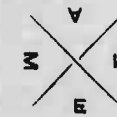
[Ἐπὶ στήλης ἐκτεθειμένης εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀναγράφον-
ται τὰ ἑξῆς:

Τῶν ἐλεούντων
καὶ βοηθούντων
πραγματευτῶν
καταβοκνρεῶν
1816].

Εἰκ. 19. Τεμάχιον πηλίνου διαζώματος με ἀναγλύφους μορφάς, ἀνήκοντος πιθανῶς
εἰς δημόσιόν τι οἰκοδόμημα τῆς Μεσημβρίας τοῦ Ε' π. Χ. οἰῶνος¹.

γ) Ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Μεσημβρίας.

Αῖξ. ἀριθ.	Μέ- ταλλον	Βάρος	Προσθία ὄψεις	Ὁπισθία ὄψεις
1	ΑΡ	8	(450—350 π. Χ.) Κράνος μετὰ λό- φου κατ' ἐνώπιον, ἐκατέρωθεν κρε- μαμένου.	Τετράγωνον ἔγκοilon μετὰ τῆς ἐπι- γραφῆς:
2	ΧΑ	6.55	Κατὰ πάντα ὁμοι- ον μετὰ τὸ προηγού- μενον.	τῶν γραμμάτων διατεθειμένων με- ταξὺ τῶν 4 ἀκτίνων τροχοῦ, περιβεβλη- μένου διὰ πολλῶν μικρῶν παραλλήλων πεπικνωμένων καθέτων γραμμῶν. Τοῦ τύπου τούτου ὑπάρχουν καὶ διώβολα 19.4 κ. ὡς καὶ ἡμιώβολα 4.8 κ. Μεταξὺ τῶν ἀκτίνων τροχοῦ τὰ γράμ- ματα ΜΕΣΑ:

¹ Ἀμφότερα τὰ νομίσματα ταῦτα δυνατόν νὰ εἶναι κατὰ τὸν Head ἀττι-
κῆς ὀλκῆς². Οἱ τύποι ἀναφέρονται φανερώς εἰς ἡλιακὴν λατρείαν· τὸ κράνος
εἶναι ἔμβλημα τοῦ ἡλιακοῦ θεοῦ Ἄρεως, ὃ δὲ ἀκτινωτὸς τροχὸς ἐν παραβολῇ

¹ [B. Filon, L'art antique en Bulgarie (La Bulgarie d'aujourd'hui, ἀρ. 9)
Sofia 1925, σελ. 8].

² B. Head, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, μετάφρ. Ι. Σβορώνου, τόμ. Α (1898) σελ. 349.

πρὸς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως παριστᾷ τὸν ἥλιον τῆς μεσημβρίας. Ἡ ἰδιόρρυθμος μορφή τοῦ γράμματος ε (Τ') δὲν ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων ἄλλης πόλεως. Πιθανῶς δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχαῖον συριστικὸν *san* καὶ οὐχὶ τὸ σῖγμα.

(350—200 π. Χ.)

3	XA	6	Κεφαλή τῆς θεᾶς Πόλεως μετὰ πέ- πλου καὶ πυργώ- ματος.	ΜΕΣΑ. Στάχυς ἐν στεφάνῳ.
4	XA	8	Κεφαλή γυναικεία μετὰ διαδήματος ἐστραμμένη δεξιά. Ἡ αὐτὴ κεφαλή.	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Παλλὰς ὀρθία ἐστραμμένη πρὸς ἀριστερά, φέρουσα περικεφαλαίαν καὶ τείνουσα δόρυ.
5	XA			ΜΕΤΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ὁ αὐτὸς τύπος ἄνευ τοῦ συμβόλου.
6	XA		Κεφαλή Παλλάδος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΜΕΤΑΜΒΡΙΑΝΩΝ.	Τροχὸς ἔχων ἐν μέσῳ τῶν ἀκτίνων ΜΕΤΑ.
7	XA		Περικεφαλαία ἐστραμμένη δεξιά.	Τρόπαιον. Ἐπιγραφή: ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ.
8	XA		Κεφαλή γυναικεία ἐστεμμένη διὰ κισσοῦ.	Δύο κεφαλαὶ ἐστραμμέναι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ἕξ ὧν ἡ μία δαφνηφόρος. Ἐπιγραφή ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ.
9	XA		Κεφαλή Βάκχου ἐστεμμένη διὰ κισσοῦ πρὸς δεξιά.	ΔΩ καὶ σταφυλή. Τὰ στοιχεῖα ΔΩ ἴσως ἐτέθησαν ὡς γνώρισμα τῆς δωρικῆς καταγωγῆς τῆς πόλεως.
10	AP		Κεφαλή Ἡρακλέους ἀγένειος, πρὸς δεξιά ἐστραμμένη μετὰ λεοντῆς συνδεδεμένης ὑπὸ τὴν γένυν.	Ζεὺς ἡμίγυμνος, καθήμενος ἐφ' ἔδρας μετ' ὤμου πρὸς ἀριστερά, ὑποβαστάζων μὲν τῇ δεξιᾷ ἐκτεινομένην αἰτόν, ἐστραμμένον πρὸς δεξιά, κρατῶν δὲ σκῆπτρον τῇ ἀριστερᾷ ὑψουμένην, ἐσχηματισμένον διὰ γραμμῆς καὶ τῶν ποδῶν ἄνευ ὑποποδίου. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ἔμπροσθεν τοῦ Διός, τεθειμένου μεταξὺ τῆς ἐπιγραφῆς, περικεφαλαία μετὰ λόφου, ἐστραμμένη πρὸς δεξιά, ὑφ' ἣν ΔΑ. Μεταξὺ δὲ τῶν ποδῶν τῆς ἔδρας τὸ μονόγραμμα ΠΡΑ. Ἀργυροῦν τετράδραχμον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, πεπλατυσμένης ἐπιπέδου κατασκευῆς. Ἐπιγραφή ΒΑΣΙΛΕΩΣ (Ζεὺς) ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Κατὰ τὸν Head τὰ νομίσματα ταῦτα εἶναι πολυάριθμα, κοπέντα ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου οὐ μόνον ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων αὐτονόμων πόλεων τῆς Θράκης. Ὅτε ἦτο βασιλικὸς ἐπίτροπος ἐν τῇ Θράκῃ, ἔκοψεν αὐτὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου τοῦ Ἀρριδαίου μετ' ἀλεξανδρείων τύπων. Βραδύτερον, ὅτε προσέλαβε τὸν τίτλον βασιλέως προσέθηκε τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ, κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ τῶν τύπων τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατόπιν δὲ μετὰ τῶν ἐξῆς ἰδίων τύπων.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὰ νομίσματα αὐτοῦ ἀνετυποῦντο ἀδιακρίτως μετ' ἐκείνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπὸ πολλῶν αὐτονόμων πόλεων τῆς Θράκης, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου· ἀλλ' ἡ τέχνη ἦτο λίαν εὐτελής. Ὁ Müller ὅμως λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει Λυσιμάχειον νόμισμα ἐκ τῶν ποντικῶν πόλεων καὶ ὅτι τὰ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἐν αὐταῖς κοπέντα ἐκόπησαν μετὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὡς νόμισμα διεθνές, προτιμώμενον ἐν τῇ ἐμπορικῇ κυκλοφορίᾳ τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου.

Καὶ ἐπὶ τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ Μεσημβρία ἔσχε τὸ προνόμιον νὰ κόπῃ ἴδια νομίσματα φέροντα τὰς προτομὰς αὐτῶν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἑλληνικὰ αὐτοκρατορικὰ καλούμενα. Ταῦτα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ τελευτῶσι μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου, γνωρίζομεν δὲ μόνον τὰ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων:

		ΓΕΤΑ (211—217 μ. Χ.)	
11	Ξανθὸν	ΑΥ.Κ.Λ.ΣΕΠ.ΓΕΤΑΣ γράφμασιν ἡμιφθάρτοις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἐπιγραφῆς. Προτομὴ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ χλαμύδος πρὸς δεξιά, ἔχουσα τὴν κεφαλὴν δαφνηφόρον.	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ, Ἡρακλῆς γυμνὸς ἰστάμενος πρὸς δεξιά, ἐρείδων μὲν τὴν δεξιὰν καταβιβασμένην ἐπὶ ῥοπάλου ὀρθοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στηριζομένου, ὑποβαστάζων δὲ τῇ ἀριστερᾷ λεοντὴν κρεμαμένην.
		ΓΟΡΔΙΑΝΟΥ (238—244 μ. Χ.)	
12	ΞΑ	ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΝΤ.ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. Προτομὴ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ χλαμύδος πρὸς δεξιά, ἔχουσα τὴν κεφαλὴν δαφνηφόρον.	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Δημήτηρ ἰσταμένη πρὸς ἀριστερά, κρατοῦσα τῇ μὲν δεξιᾷ ἐκτεινομένη μετὰ πέπλου ἐκ τῆς κεφαλῆς ὀπισθεν καὶ ἐκ τοῦ βραχίονος κρεμαμένου τρεῖς στάχεις κατὰ κάθετον, τῇ δὲ ἀριστερᾷ ὑψουμένην δάδα μακρὰν ὀρθήν, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στηριζομένην.
13	XA	ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΝΤ.ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. CΑΒΕΙ-	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἀπόλλων Μουσηγέτης ἰστάμενος πρὸς ἀριστερά, φορῶν

		ΝΑ ΤΡΑΓΚΥΛΛΕΙΝΑ. Κεφαλή τοῦ αὐτο- κράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείας, ἐ- στραμμένοι πρό- σωπον πρὸς πρό- σωπον.	γυναικείαν στολήν καὶ κρατῶν λύραν στηριζομένην ἐπὶ στήλης.
14	XA	ΦΙΛΙΠΠΟΥ (244—249 μ. Χ.) ΑΥΤ. Μ. ΙΟΥ. ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ Μ. Γ.—ΟΤ. ΣΕ- ΒΗΡΑ ΣΕ. Κεφαλή τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρα- τείας Ὁτακίλλης πρὸς πρόσωπον.	ΜΕCΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Γυνὴ ἐστραμμένη πρὸς ἀριστερά, κρατοῦσα κρατῆρα καὶ κέρας Ἀμαλθείας.
15	XA	Ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή καὶ αἱ αὐταὶ κε- φαλαί.	ΜΕCΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ὑγεία ἐστραμμένη πρὸς δεξιά.
16	XA	ΑΓΝΩΣΤΟΝ Κεφαλή πρὸ κλά- δου δάφνης ἐ- στραμμένη πρὸς δεξιά.	ΜΕCΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Κηρύκειον.

Τῆς Μεσημβρίας ὑπάρχουν καὶ ἄλλα νομίσματα φέροντα τὰς προτομὰς τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων Ἀδριανοῦ, Σεβήρου, Καρακάλλα καὶ ἄλλων, τύπους δὲ τὸν Σέραπιν, Κυβέλην κλπ. εἰς οὐδὲν ὅμως νομισματολογικὸν σύγγραμμα εὑρομεν αὐτὰ λεπτομερῶς περιγεγραμμένα, ὥς τὰ ἀνωτέρω, τὸ δὲ πολυτιμότεον καὶ σπανιώτατον σύγγραμμα τοῦ Mionnet ὑπάρχει ἔτι ἡμῖν ἀπρόσιτον.

Συμπλήρωσις

εἰς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Μεσημβρίας

ὑπὸ

Εἰρήνης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου.

Τὰ νομίσματα, ποὺ περιγράφονται παρακάτω, εἶναι προσθήκη εἰς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τοῦ συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς Μεσημβρίας, χωρὶς νὰ γίνη ἐπανάληψις τῶν ἰδίων τύπων.

Ὁ συγγραφεὺς εἶχε πιθανὸν ὑπ' ὅψιν καὶ συλλογὴν νομισμάτων, γιὰτὶ μερικά, ὅπως τὰ ὑπ' ἀριθ. 6, 7, δὲν ἀπαντοῦν δημοσιευμένα στὰ βιβλία, ποὺμποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσῃ, ἄλλα δέ, ὅπως τὰ ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 16, ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ «ἀπρόσιτον», καθὼς λέει ὁ ἴδιος, σύγγραμμα τοῦ Mionnet¹.

Καὶ ἡ συμπλήρωσις ὅμως αὐτὴ ἔχει κατ' ἀνάγκην πολλὰ κενά, ποὺ ὀφεί-
λονται στὶς σημερινὲς συνθήκας τοῦ πολέμου. Οὔτε τὰ ἴδια τὰ νομίσματα ἔγι-
ναν ἀντικείμενον μελέτης, οὔτε ἐκμαγεῖα νομισμάτων ἦταν δυνατόν νὰ ἔλθουν
ἀπὸ ἄλλα Μουσεῖα² οὔτε καὶ ὅλη ἡ γνωστὴ βιβλιογραφία ἦταν δυνατόν νὰ
χρησιμοποιηθῇ. Ὑπάρχει δὲ ἀσφαλῶς ἀφθονώτατο ὕλικὸ κυρίως στὰ Μουσεῖα
τῆς Σόφιας, τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες δημόσιες καὶ ἰδιωτικὲς
Συλλογὰς τῶν Βαλκανίων, τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐνδεχομένως τῆς Ρωσίας καὶ θὰ
προστίθεται νέο, ἐφ' ὅσον συνεχῶς γίνονται νέα εὗρηματα³.

Πληρέστερα ἔγιναν γνωστὰ τὰ νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, εἶναι δὲ
γενικὰ καὶ σὲ ποικιλίᾳ τύπων πολυπληθέστερα, ἂν καὶ τὰ πολλὰ κόπηκαν μέσα
σὲ ἓνα βραχύτατο χρονικὸ διάστημα 10 χρόνων περίπου ἀπὸ τὸ 238—249 μ. Χ.

Ὅμως ἀπὸ τὴν ἔστω καὶ ἀτελῇ αὐτὴ γνῶσι τῶν νομισμάτων τῆς Μεσημ-
βρίας βγαίνει τοῦλάχιστον ἓνα θετικὸ καὶ ἀναμφισβήτητο δεδομένο· ὅτι δηλ.
ἦταν μιὰ ἐμπορικὴ ἀρτηρία ποὺ ὁ οἰκονομικὸς της παλμὸς ἔφτασε σὲ περιό-
δους ἐντάσεως ἀπὸ τὴν Γαλικία στὸ ἐσωτερικὸ ὥς τὶς παραλίες πέρα ἀπὸ τὸν
Κορινθιακὸ, ἀφοῦ νομίσματά της βρέθηκαν στὴν Κρακοβία καὶ τὴν Ναύπακτο⁴.

¹ Τὸ ὑπ' ἀρ. 9 νόμισμα (ἀνωτ. σ. 100), ἀποδίδεται σὲ μιὰ ἄλλῃ Μεσημβρία στὴ
νότ. Θρακικὴ ἀκτὴ. Πβλ. Head, Hist. Num.² 248 καὶ Paulys RE XV 1, σ. 1074.

² Διὰ τεχνικοὺς λόγους στὸν πίνακα I τὰ ὑπ' ἀρ. 2-6 νομίσματα παρελήφθησαν
ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὴν Συλλογὴν Lischine, Monnaies grecques 1902. Τὰ ὑπ' ἀρ. 11, 12,
13 ἀπὸ Revue numismatique 1922 Pl. III, ὁ πίναξ II ἀπὸ Leon Ruzicka, Mesembria
inedita, Berl. Münzblätter N. F. 1915 σελ. 405-429.

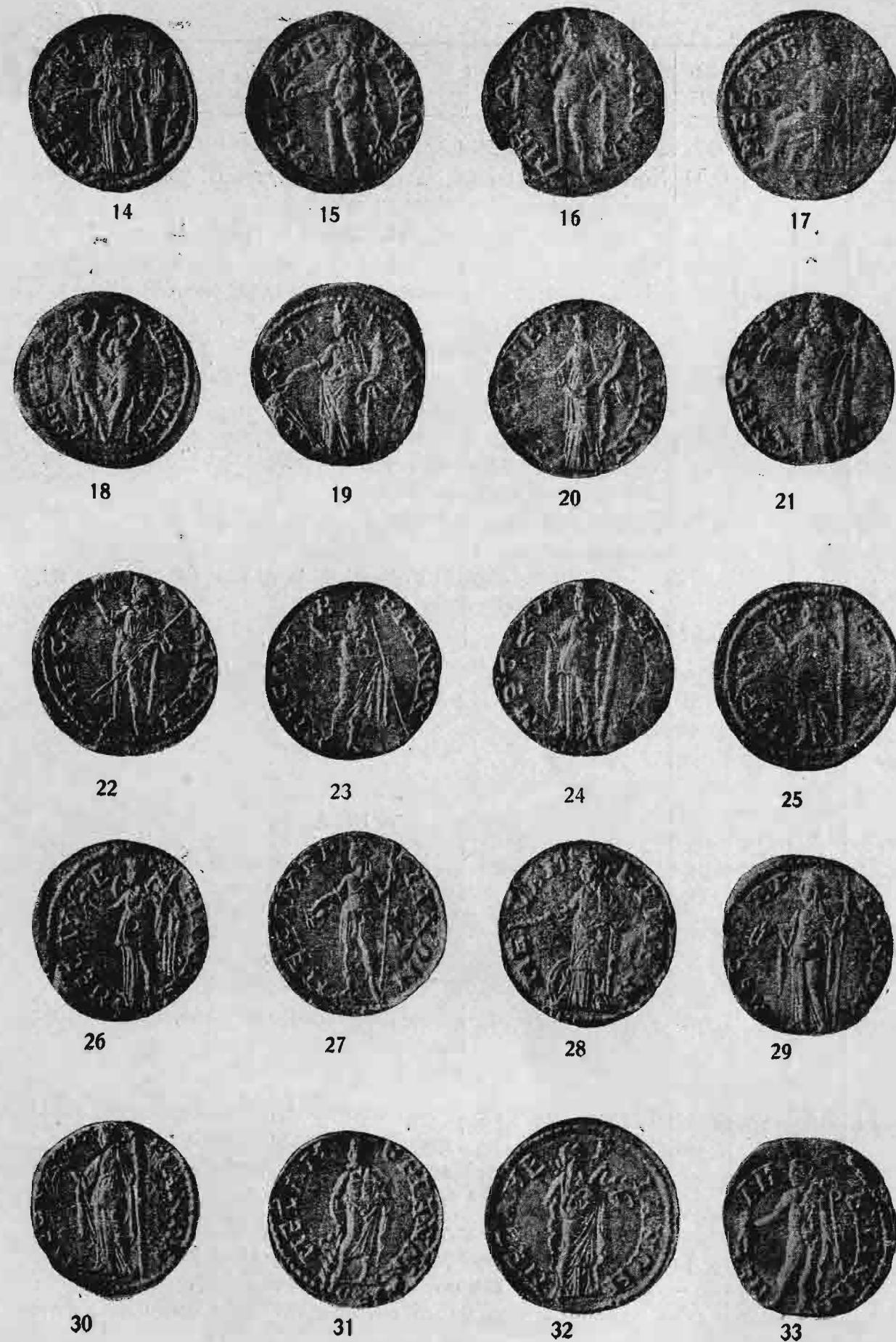
³ Στὴν περιγραφή τῶν νομισμάτων κατωτέρω δὲν ἐπαναλαμβάνονται μικρὲς πα-
ραλλαγὲς τοῦ ἴδιου τύπου, ὅπως π. χ. στὸ ὑπ' ἀριθ. 17, οὔτε ἀναφέρονται ὅλα τὰ γνω-
στὰ ὅμοια.

⁴ Στὴ Ναύπακτο βρέθηκαν νομίσματα Μεσημβρίας τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ ὑπάρ-
χουν στὴν ἰδιωτικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Ἀθανασιάδη — Νόβα. Πβλ. κατωτ. σ. 113.

ΠΙΝΑΞ Ι

ΠΙΝΑΞ ΙΙ

Αρ. αὐτ.	Μεταλλογ.	Διάμετρος	Βάρος	Προσθία ὄψις	Ὁπίσθια ὄψις
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (450—350 π. Χ.)					
1	ΑΡ	7	0,51	Κράνος με λόφο κατὰ πρόσωπο ¹ .	Τετράγωνο ἔγκοιλο χωρισμένο σὲ τέσσερα μέρη. Br. Mus. Cat. Thrace σ. 132 ἀρ. 1.
2	ΑΡ		15,48	Ὅμοιο.	ΜΕΤΑ μέσα στὶς 4 κνῆμες ἀκτι- ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΟΣ νωτοῦ τροχοῦ. Τετράδραχμον. Fenerly Bey Coll. Head ἔ. ἀ. σελ. 278.
3	ΑΡ	10	1,20	Ὅμοιο. Κάτω ΑΛ;	ΜΕΤΑ μέσα σὲ τροχὸ ὅμοιο. Διώβολο. BMC. ἔ. ἀ. ἀρ. 3.
4	ΑΡ	8	0,31	Ὅμοιο.	ΜΕΣ καὶ πλαῖ σβάστικα στὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων. BMC. ἀρ. 4.
5	ΑΡ		1,28	Κράνος με λόφο κατὰ πρόσωπο.	Ὅμοιο μετὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 3. Διώβολο. Collection Jameson Pl. IV, ἀρ. 1064, Πίν. I ἀρ. 1.
6	ΑΡ		0,31	Ὅμοιο. ¹ / ₂ ὀβολοῦ. Head, ἔ. ἀ.	
7	ΧΑ	18		Ὅμοιο.	ΜΕΣΑ. Ὅμοιο. Berlin Cat. σ. 189 ἀρ. 9. ³
8	ΧΑ			Κράνος κατὰ πρό- σωπο.	ΜΕΤΑ. Ὅμοια μέσα σὲ τροχό. Lischine, ἔ. ἀ. Pl. X ἀρ. 580. Πίναξ I ἀρ. 2.
9	ΧΑ			Ὅμοιο.	Ὅμοιο. Lischine, ἔ. ἀ. Pl. X ἀρ. 582. Πίναξ I ἀρ. 3.
10	ΧΑ			Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς	ΜΕΤΑ μέσα στὶς τέσσερις κνῆμες τροχοῦ. Head ἔ. ἀ.
11	ΧΑ			Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξιά.	ΜΕΤΑ μηνοειδῆς παράστασις καὶ γύρω στικτὸς κύκλος. Lischine ἔ. ἀ. Head ἔ. ἀ. Berl. Cat. 12 καὶ 13 Πί- ναξ I ἀρ. 5.

¹ Τὸ ἴδιο νόμισμα ἔχει ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου προφανῶς ἀπὸ τὸν Head HN ἀλλὰ κατὰ λάθος, ἡ ὀπίσθια ὄψις ἔχει περιγραφῇ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὸ ἐπόμενο νόμισμα.

² Εἰκόνα τοῦ νομίσματος αὐτοῦ δὲν στάθηκε δυνατόν νὰ βρεθῇ.

³ Τὸν ἴδιο τύπο νομίσματος ἔχει καὶ ὁ συγγραφεὺς, ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις ἔγινε χάριν τῆς εἰκόνης.

281—200 π. Χ.					
12	ΧΑ	20		Κράνος με παρω- τίδες δεξιά.	ΜΕΤΑΜ- Γύρω ἀπὸ τροχὸ τετράκνημο ΒΡΙΑΝΩΝ σὲ σχῆμα ἐλλείψεως. Lisch. ἀρ. 583-586 Πίναξ I ἀρ. 4.
13	ΧΑ		5,81	Κεφαλὴ Ἀπόλλω- νος.	Ἀθηνᾶ Ἀλκίς. Regling, Die antiken Münzen Nordgriechen- lands I 2, i Dacien und Moesien σελ. 602 ὑποσ.
14			8,29	Κεφαλὴ Ἀπόλλω- νος ὅμοια.	Ὅμοιο μετὰ τὸ προηγούμενο. Regling, ἔ. ἀ.
15	ΧΑ	18,23		Γυναικεία κεφαλὴ μετὰ διάδημα δεξιά.	ΜΕΤΑΜ- Σὲ δυὸ κάθετες γραμμὲς ἀπὸ ΒΡΙΑΝΩΝ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἀθηνᾶ Πρόμαχος ἀρχαϊστικὴ μετὰ αἰγί- δα πρὸς ἀρ. στὸ δ. χεῖρ κρατεῖ δόρυ καὶ στὸ ἀρ. ἀσπίδα. Coll. Lisch. ἀρ. 588. Berl. Cat. 15-20. Πίναξ I ἀρ. 6.
16	ΧΑ	23		Ὅμοιο.	ΜΕΣΑΜ Ὅμοιο. Ἀρ. κάτω κράνος. ΒΡΙΑΝΩΝ Berl. Cat. ἀρ. 21.
Α' ΑΙΩΝ Π. Χ. ¹					
17	ΑΡ	33	16,33	Προτομὴ Ἡρα- κλέους μετὰ λεοντῇ δ.	ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Σὲ δυὸ κάθε- τες γραμμὲς ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Κάτωθεν ΜΕΣΑΜΒΡΙ Στὴ μέση: Δίας καθισμένος πρὸς ἀρ. Μετὰ τὸ ἀρ. κρατεῖ σκῆπτρο καὶ πάνω στὸ δ. κάθετῶς ἀετός. Μεταξὺ τοῦ δ. χε- ριοῦ καὶ τῶν γονάτων (ΕΥΦΑ). Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀρ. πόδι κράνος. Coll. Pozzi Pl. XXX ἀρ. 929 Πίναξ I ἀρ. 7.
18	ΧΑ	20		Κράνος.	... ΒΡΙΑΝΩΝ ἀσπίδα. Mionnet, I σ. 394 ἀρ. 216.
19	ΧΑ	20		Κεφαλὴ πρὸς δε- ξιά βαρβαρότε- χνος. Μπροστὰ ἀπ' αὐτὴν κλάδος δά- φνης.	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ Κηρύκειον. Κατὰ τὸν Mionnet Suppl. σ. 341 ἀρ. 849 εἶναι ἴσως αὐτοκρατορικὸ τοῦ Νέρωνος.
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ-ΑΔΡΙΑΝΟΣ (;)					
20	ΧΑ	23		ΑΥΤ. ΚΑΙ ΤΡΑ. ΑΔΡΙ- ΑΝΟΣ (;) ΔΙΟ. ΣΕΒ.	ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ Ἰνδικὸς Βάκχος κα- θισμένος κρατεῖ μετὰ τὸ δ. χεῖρ κένθηρο καὶ μετὰ τὸ ἀρ. θύρσο.

¹ Γιὰ τὰ τετράδραχμα τοῦ ἴδιου τύπου, ποὺ ἔκοβε ἡ Μεσημβρία ἀπὸ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα γράφει ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου. Ἡ χρονολογία ἰσχύει μονάχα γιὰ τὸ νόμισμα αὐτό, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα τῆς σειρᾶς.

			Κεφαλή Ἀδρια- νοῦ δαφνοστεφα- νωμένου δεξιά. <i>Mionn.</i> ἔ. ἄ. σ. 342 ἄρ. 851. Τὸ νόμισμα αὐτὸ τοῦ Μουσείου τῆς Βιέννης θεωρεῖται πολὺ ἀμφίβολο ὅτι ἔχει διαβαστεῖ ὀρθά (πβλ. <i>Regling</i> , ἔ. ἄ. σ. 616).
21	XA	23	ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΣΕΥΗΡΟΣ (193—221 μ. Χ.) Κεφαλή Σεπτ. ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ Ζεὺς ὄρθιος κρατεῖ Σευήρου δαφν. δ. με τὸ δ. δόρυ καὶ με τὸ ἄρ. κεραυνό. <i>Mionn.</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 852.
22	XA	25	ΑΥΤ.... ΣΕΥΗΡΟΣ ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἀπόλλων γυμνὸς ὄρ- Κεφαλή Σεπτ. θιος κάνει θυσία με τὸ δ. χέρι σὲ ἀναμ- Σευήρου δαφν. δ. μένο βωμὸ καὶ με τὸ ἀριστ. ἀκουμπᾶ σὲ λύρα στηριγμένη σὲ βάσι κρατῶντας τὴ χλαμύδα. <i>Mionn.</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 853.
23	XA	27	ΚΑΡΑΚΑΛΛΑΣ (196—217 μ. Χ.) ΑΥ.Κ.Μ.ΑΥΡ.ΑΝΤΩ- ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἀπόλλων ὄρθιος ΝΙΝΟΣ Προτομή με μακρὸν χιτῶνα, πρὸς ἄρ. κρατεῖ με Καρακάλλα με ἱμά- τὸ δ. χέρι πλήκτρο καὶ με τὸ ἄρ. λύρα τιο καὶ θώρακα δ. ἐπάνω σὲ κιονίσκο. <i>M.</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 854.
24	XA	25	ΓΕΤΑΣ (198—211 μ. Χ.) ΑΥ.Κ.ΣΕΠ.ΓΕΤΑΣ ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἀπόλλων ὄρθιος Προτομή δαφν. πρὸς ἄρ. με χιτῶνα μακροῦ, κρατεῖ με τὸ Γέτα πρὸς δ. δ. χέρι πλήκτρο (;) καὶ με τὸ ἄρ. λύρα στηριγμένη σὲ κιονίσκο. Γύρω ἀπὸ τὸν κιονίσκο φίδι (;) <i>Lischine</i> ἄρ. 602, <i>Πίναξ I</i> ἄρ. 8.
25	XA	25	ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΕΥΣΕΒΗΣ (238—244 μ. Χ.) ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΝΤ.ΓΟΡ- ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Σάραπισ με μὸδιο ΔΙΑΝΟΣ Ν Προτο- στὸ κεφάλι, ὄρθιος πρὸς ἄρ. ἔχει ἀπλω- μή Γορδιανοῦ δα- μένο τὸ δεξιὸ χέρι καὶ κρατεῖ με τὸ ἄρ. φν. με ἱμάτιο καὶ σκῆπτρο. θώρακα πρὸς δ. <i>BMC.</i> 133. 14.
26	XA	23	Ὅμοιο. ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Παλλὰς ὄρθια κρα- τεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι δόρυ καὶ ἀκουμπᾶ τὸ ἀριστερὸ ἄπάνω σὲ ἀσπίδα. <i>Mionnet</i> Suppl. II σ. 343 ἄρ. 855.
27	XA	23	Ὅμοιο. Ὅμοια ἐπιγραφή. Παλλὰς κρατεῖ με τὸ ἄρ. χέρι δόρυ καὶ πατᾶ με τὸ δ. πόδι ἄπάνω σὲ κράνος βαλμένο κατὰ γῆς. <i>Mionnet</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 856.

			ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΕΥΣΕΒΗΣ ΚΑΙ ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ (241—244 μ. Χ.)
28	XA	25	ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΝΤ.ΓΟΡ- ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἀπόλλων ὄρθιος ΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ.ΣΕΒ πρὸς ἄρ. με μακρὸν χιτῶνα κρατεῖ πλή- ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ κτρο καὶ λύρα στηριγμένη ἄπάνω σὲ Προτομὲς Γορδια- κιονίσκο. νοῦ πρὸς δ. Τραν- κυλλίνας πρὸς ἄρ. ἀντικρουστά: ὁ Γορ- διανὸς εἶναι δαφν. φορεῖ ἱμάτιο καὶ θώρακα καὶ ἡ Τρανκυλλίνα στε- φάνη καὶ ἱμάτιο. <i>BMC</i> ἔ. ἄ. 133. 15. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 14.
29	XA	24	Ὅμοιο. Ἀσκληπιὸς ὄρθιος. <i>Mionnet</i> , Suppl. II 860.
30	XA	26	Ὅμοιο. ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Τύχη ὄρθια πρὸς ἄρ. με κάλαθο στὸ κεφάλι, μακρὸν χι- τῶνα καὶ ἱμάτιο κρατεῖ με τὸ δ. χέρι πη- δάλιο καὶ με τὸν ἄρ. βραχίονα κέρας Ἀμαλθείας καὶ τὴν ἄκρη τοῦ ἱματίου. <i>Ruzicka</i> , <i>Mesembria Ined.</i> ἄρ. 11. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 19.
31	XA	26	Ὅμοιο. Ἀπόλλων με μακρὸν χιτῶνα ὄρθιος πρὸς ἄρ. κρατεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι πλή- κτρο καὶ στηρίζει τὸν ἄρ. βραχίονα σὲ λύρα τοποθετημένη ἄπάνω σὲ τρίποδα. <i>Ruz.</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 3.
32	XA	25	11.85 Ὅμοιο. ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἡ Ὁμόνοια με μὸδιο ὄρθια πρὸς ἄρ. κρατεῖ φιάλη καὶ κέρας Ἀμαλθείας. <i>Mouchmoff</i> εἰς <i>Revue Numismatique</i> 1922 σ. 171 ἄρ. 348. <i>Πίναξ I</i> ἄρ. 9.
33	XA	25	ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΝΤ.ΓΟΡ- ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ. Ἐρμῆς γυμνὸς ΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ.ΣΕΒ ὄρθιος πρὸς ἄρ. ἔχει τὴ χλαμύδα ριγ- κάτω ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ μένη ἀπὸ τὸν ἄρ. ὅμο, κρατεῖ με τὸ ἄ- Ὅμοιο με τὸ προ- πλωμένο δεξιὸ χέρι βαλάντιο καὶ με τὸ ἄρ. ηγούμενο. κηρύκειο καὶ τὴν ἄκρη τῆς χλαμύδας. <i>Ruz.</i> ἔ. ἄ. ἄρ. 5. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 16.
34	XA	26	Ὅμοιο. ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ Ἐξεργο ¹ Ν Διόνυσος με γένεια, ταινία στὸ κεφάλι, ἐνδρομί- δες, ντυμένος ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω κάθεται σὲ θρόνο πρὸς ἄρ. κρατεῖ στὸ

¹ Ὅρος πού ἐπικρατεῖ διεθνῶς σχεδὸν (exergue) γιὰ νὰ δηλώσῃ τμήμα στὸ κάτω μέρος τοῦ νομίσματος χωρισμένο ἀπὸ τὴν κυρία παράσταση με μιὰ γραμμή.

35	XA	25	Ὅμοιο.	δεξι χέρι κάνθαρο καὶ στηρίζει τὸ ἄρ. ἀπάνω σὲ θύρσο μὲ ταινία. <i>Ruz. ξ. ἀ. ἀρ. 6. Πίναξ II ἀρ. 17.</i> MECAMB PIA NΩN. Ὑγεία μὲ μακρὸν χιτῶνα ὄρθια πρὸς ἄρ. δίδει τροφή σὲ φίδι ἀπὸ κύλικα.
36	XA	24	Ὅμοιο.	<i>Ruz. ξ. ἀ. 7. Πίν. II ἀρ. 32.</i> Δύο Κορύβαντες μὲ βραχὺ χιτῶνα καὶ ἐνδρομίδες ὄρθιοι ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλον σὲ στάσι χορευτική κρατοῦν μὲ τὸ ἄρ. χέρι ἀσπίδα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους καὶ μὲ τὸ δεξι βραχὺ ξίφος. Ὁ πρὸς τὰ ἄρ. φορεῖ κράνος. <i>Ruz. ἀρ. 8. Πίναξ II ἀρ. 18.</i>
37	XA	26	Ὅμοιο μὲ τὸ προηγούμενο.	MEC AMB PIANΩN. Ἀγαθοδαίμων (Bonus Eventus) γυμνὸς ὄρθιος μὲ τὸ σῶμα κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι γυρισμένο πρὸς ἄρ. Στὸ ἀπλωμένο δεξι χέρι κρατεῖ κύλικα καὶ στὸ ἄρ. κατεβασμένο πρὸς τὰ κάτω κλωνάρι δάφνης. <i>Ruz. ξ. ἀ. ἀρ. 4. Πίναξ II ἀρ. 15.</i>
38	XA	26	ΑΥΤΚΜΑΝΤΓΟΡΔΙΑ- ΝΟCAYΓCABIN κάτω TRANKYΛΛΙΝΑ Προτομή ὅμοια μὲ τὸ προηγούμενο	MEC AMB PIANΩN. Ἀπόλλων μὲ μακρὸν χιτῶνα ὄρθιος πρὸς ἄρ. κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι φιάλη καὶ μὲ τὸ ἄρ. λύρα τοποθετημένη στὸ ἔδαφος. <i>Berl. Cat. 190. 22.</i>
39	XA	24	Ὅμοιο	Ἐπιγραφή ὅμοια. Δήμητρα ὄρθια ἄρ. φορεῖ πέπλο καὶ κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι στάχεις καὶ μὲ τὸν ἄρ. βραχίονα δᾶδα λεπτή, ποὺ γύρω της ἐλίσσεται φίδι. <i>Αὐτ. ἀρ. 23.</i>
40	XA	25	ΑΥΤΓΟΡΔΙΑΝΟC ἔξερ. TRANKYΛ CEBACTH Προτομὲς Γορδιανοῦ καὶ Τρανκυλλίνας, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα.	MEC AM B P IANΩN. Σάραπης ὄρθιος πρὸς ἄρ. σηκώνει τὸ δεξι χέρι καὶ μὲ τὸ ἄρ. κρατεῖ σκῆπτρο. <i>Lischine ξ. ἀ. ἀρ. 603.</i>
41	XA	26	ΑΥΤΚΜΑΝΤΓΟΡΔ... ἔξερ. TRANK..... Προτομὲς, ὅπως τὰ προηγούμενα, ἀνάμεσά τους παιδικὴ προτομή πρὸς δ.	MEC AMB PIANΩN. Ἀπόλλων γυμνὸς ὄρθιος μὲ τὸ σῶμα κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι πρὸς ἄρ. κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι φιάλη καὶ μὲ τὸ ἄρ. κλάδο. <i>Lisch. ξ. ἀ. ἀρ. 604.</i>

42	XA	26	Ἐπιγραφή ὅμοια. Προτομὲς Γορδιανοῦ καὶ Τρανκυλλίνας, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα. ¹	Γυναικεία μορφή ὄρθια πρὸς ἄρ. μὲ στεφάνη στὸ κεφάλι κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι φιάλη καὶ μὲ τὸ ἄρ. πυξίδα (;). <i>BMC 134. 17. Πίν. I ἀρ. 13.</i>
43	XA	25	ΦΙΛΙΠΠΟC ΠΡΕCΒΥΤΕΡΟC ΚΑΙ CΑΡΑΠΙC ΜΑΡΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠ- ΠΟC κάτω KAICA P Προτομὲς ἀντικρου- στὲς Φιλίππου πρε- σβυτέρου μὲ ἱμά- τιο πρὸς δ. καὶ τοῦ Σαράπιδος μὲ κά- λαθο καὶ ἱμάτιο ἄρ.	MEC AM B P IANΩN. Νέμεσις ὄρθια μὲ τὸ σῶμα κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι ἄρ. Φορεῖ χιτῶνα ζωσμένο καὶ ἱμάτιο. Στὸ δεξι χέρι κρατεῖ μικρὴ ράβδο καὶ στὸ ἄρ. χαλινάρι. Κάτω ἄρ. τροχός. <i>Ruz. ξ. ἀ. ἀρ. 12.</i>
44	XA	26	Ὅμοιο.	MEC AMB P IANΩN. Νέμεσις ὄρθια πρὸς ἄρ. μὲ ταινία στὸ κεφάλι, χιτῶνα μακρὸν ζωσμένο, ἱμάτιο καὶ χλαμύδα στοὺς ὤμους κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι ζυγαριὰ καὶ μὲ τὸν ἄρ. βραχίονα μακρὰ ράβδο καὶ τὴν ἄκρη τοῦ ἱματίου. <i>Ruz. ἀρ. 13.</i>
45	XA	26	Ὅμοιο.	MEC A MBP IANΩN. Ὁμόνοια μὲ μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιο ὄρθια ἄρ. κρατεῖ φιάλη καὶ μὲ τὸ δεξιὸ βραχίονα κέρας Ἀμαλθείας καὶ τὴν ἄκρη τοῦ ἱματίου. <i>Ruz. ἀρ. 14. Πίναξ II ἀρ. 20.</i>
46	XA	25	ΦΙΛΙΠΠΟC ΚΑΙ ΩΤΑΚΙΛΛΙΑ (244—249 μ. Χ.) ΑΥΤΜΙΟΥΛΦΙΛΙΠ- ΠΟC MW κάτω TCEBHPA CEB Προτομὲς ἀντικρου- στὲς Φιλίππου μὲ κοντὰ γένεια, στέ- φανο δάφνης καὶ ἱμάτιο πρὸς δεξιὰ καὶ Ὠτακιλλίας μὲ στεφάνη καὶ ἱμά- τιο πρὸς ἄρ.	MEC AMB P IANΩN. Ἀπόλλων ὄρθιος πρὸς ἄρ. μὲ μακρὸν χιτῶνα κρατεῖ μὲ τὸ δεξι χέρι πλῆκτρο καὶ μὲ τὸ ἄρ. στηρίζει τὴ λύρα ἀπάνω σὲ κιονίσκο. <i>Berl. Cat. 191. 29.</i>

¹ Τὸ ὑπὸ τοῦ *Mionnet* ξ. ἀ. ἀρ. 858 ἀποδιδόμενον στὴ Μεσημβρία νόμισμα τοῦ Γορδιανοῦ ΕΦΕCΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕCΑΜΒΡΕΩΝ πρέπει μᾶλλον νὰ διαβαστεῖ ΕΦΕCΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ.

47	XA	26		ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ ΑΥΓ ΜΩΤΑΚΙΑ Ξ. CEBHPA CEB Προτομές ὅπως τὸ προηγούμενο.	MECAMB PIANON. Κυβέλη με μόδιο καὶ πέπλο καθισμένη πρὸς ἄρ. Κρατεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι φιάλη καὶ στηρίζεται με τὸ ἄρ. σὲ τύμπανο· κάτω ἀπὸ τὸ θρόνο λιοντάρι καθισμένο πρὸς ἄρ.
48	XA	26		Ὅμοιο.	<i>Lisch.</i> ἔ. ἀ. 606. <i>Πίν. I</i> ἀρ. 10. Ὅμοιο· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ θρόνο κουνέλια. <i>BMC</i> σ. 134. 18.
49	XA	26	12.27	ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ Μ WΤ CEBHPAC EB Προτομές Φιλίπ- που καὶ Σαράπι- δος ἀντικρουστά.	MECAM BRIANON. Νέμεσις ὄρθια πρὸς ἄρ. κρατεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι μικρὴ ράβδο καὶ με τὸ ἄρ. χαλινάρι. Δεξιὰ στὸ ἔδα- φος τροχός.
50	XA	26	11.35	ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ [MW] TCEBHP[A] CEB Ὅμοιο.	<i>Rev. Num.</i> ἔ. ἀ. ἀρ. 356. MECAM BRIANON. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔ- φιππος πρὸς δ. ἔχει τὸ δεξιὸ χέρι ὑψω- μένο καὶ στὸ ἄρ. κρατεῖ σκῆπτρο. Στὰ νῶτά του πάνω ἀπὸ τὸ βραχὺ χιτῶνα εἶναι ριγμένη ἡ γλαμύδα. Ἐ. ἀ. ἀρ. 357. <i>Πίναξ I</i> ἀρ. 12.
51	XA	25	11.25	Ὅμοιο.	MECAM BRIANON. Ζεὺς ὄρθιος πρὸς ἄρ. κρατεῖ φιάλη καὶ σκῆπτρο. Δεξ. ἀετός. Ἐ. ἀ. ἀρ. 359.
52	XA	25	13.22	ΜΑΡ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ ΚΑΙΣΑΡ Ὅμοιο.	MECAM MBP IANON. Δήμητρα ὄρθια ἄρ. κρατεῖ με τὸ δ. φιάλη καὶ τὸ ἄρ. ἀ- κουμπᾷ σὲ ἓνα σύμπλεγμα ἀσαφὲς φι- διοῦ (ἢ δύο φιδιῶν) γύρω ἀπὸ κλάδο (;) Ἐ. ἀ. ἀρ. 362. <i>Πίναξ I</i> ἀρ. 11.
53	XA	27	12.20	ΜΑΡ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ ΚΑΙΣΑΡ Ὅμοιο.	MECAMB P IANON. Νέμεσις - Ἰσότης (Aequitas) ὄρθια πρὸς ἄρ. Κρατεῖ ζυγα- ριὰ καὶ μαστίγιο. Στὰ δεξιὰ της τροχός. Ἐ. ἀ. ἀρ. 363.
54	XA	25	11.20	Ὅμοιο με τὸ προ- ηγούμενο.	MECAMBP IANON. Ἀγαθοδαίμων γυ- μνὸς πρὸς ἄρ. κρατεῖ φιάλη καὶ κλωνάρι δάφνης. <i>Rev. Num.</i> ἔ. ἀ. ἀρ. 350.
55	XA			Ὅμοιο.	MECAM BRIANON. Ἀσκληπιὸς με γέ- νεια ὄρθιος πρὸς δεξιὰ με τὸ κεφάλι γυρισμένο πρὸς ἄρ. στηριγμένος στὴ ράβδο του.
56	XA			Ὅμοιο.	Ζεὺς ὄρθιος πρὸς ἄρ. με γυμνὸ τὸ

57	XA	26		Ὅμοιο.	<i>Ruz.</i> ἔ. ἀ. 15. <i>Πίναξ II</i> ἀρ. 21. MECAMB P IANON. Σάραπις με μόδιο στὸ κεφάλι ὄρθιος πρὸς ἄρ. ἔχει σηκω- μένο τὸ δεξιὸ χέρι καὶ με τὸ ἀριστ. κρα- τεῖ σκῆπτρο γυρτό. <i>Mionnet Suppl.</i> II 862. <i>Ruz.</i> ἔ. ἀ. 16. <i>Πίν. II</i> ἀρ. 22.
58	XA	26		Ὅμοιο.	Ὅμοια παράστασι· τὸ σκῆπτρο τοῦ Σάραπι λοξά. <i>Ruz.</i> ἀρ. 17. <i>Πίναξ II</i> ἀρ. 23.
59	XA	26		ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ Μ W κάτω T CEBHPA CEB	MECAMB P IANON. Ἡρα ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα ζωσμένο, ἱμάτιο καὶ πέ- πλο ριγμένο στοὺς ὤμους· κρατεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι φιάλη καὶ με τὸ ἄρ. σκῆπτρο. <i>Ruz.</i> ἀρ. 18.
60	XA	26		Ὅπως τὸ ὑπ' ἀρ. 15	MECAMBRIANON. Ὅμοιο με τὸ προ- ηγούμενο· τὸ ἄρ. χέρι στηρίζεται σὲ μα- κρὰ δάδα. <i>Ruz.</i> 19. <i>Πίναξ II</i> ἀρ. 24.
61	XA	26		Ὅμοιο.	Δήμητρα ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα ζωσμένο καὶ ἱμάτιο, κρατεῖ στὴν ὑψω- μένη δεξιὰ στάχεις καὶ με τὸ ἄρ. κα- τεβασμένο πρὸς τὰ κάτω, δάδα. <i>Ruz.</i> 20. <i>Πίν. II</i> ἀρ. 25.
62	XA	26		Ὅμοιο.	Νίκη ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα ζω- σμένο, ἱμάτιο καὶ πτέρυγες· στὸ προ- τεταμένο δεξιὸ χέρι κρατεῖ στέφανο· με τὸ ἄρ. κατεβασμένο κλάδο ἀπὸ φοί- νικα. <i>Ruz.</i> 21. <i>Πίναξ II</i> ἀρ. 26.
63	XA	26		ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ ΑΓ Μ WΤ κάτω ΚΙΛ CEBHPA Προτομές ὅμοια.	MECAMBP IANON. Νεανικὸς. Διόνυ- σος ὄρθιος πρὸς τὰ ἐμπρὸς με στροφή τοῦ κεφαλιοῦ πρὸς ἄρ. ἔχει ταινία στὰ μαλλιά καὶ φορεῖ ἓνα βραχὺ χι- τῶνα με μανίκια, δέσμα πάνθηρος καὶ ἐνδρομίδες· με τὸ δεξιὸ κρατεῖ κάν- θαρο, ποὺ γέρνει πρὸς τὰ κάτω καὶ τὸ ἄρ. στηρίζει πάνω σὲ θύρσο με ταινίες. <i>Ruz.</i> 22. <i>Πίναξ II</i> ἀρ. 27.
64	XA	26		ΑΥΤ Μ ΙΟΥΛ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ Μ WΤ	MECAM BRIANON. Ἀσκληπιὸς ὄρθιος πρὸς ἄρ. με σκυφτὸ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ

			κάτω CEB HPA C EB "Ομοιο με τὸ προ- ηγούμενο. <i>Ruz.</i> 23.	σώματος, στηρίζει τὸ δεξι χέρι πάνω στὴ ράβδο με τὸ φίδι καὶ κρατεῖ τὸ ἄρ. μπρὸς ἀπὸ τὸ στήθος.
65	XA	25	"Ομοιο με τὸ προ- ηγούμενο. <i>Ruz.</i> 23.	ME CAM BRIANON. Νέμεσις ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα καὶ ἱμάτιο· κρα- τεῖ με τὸ δεξι χέρι μικρὴ ράβδο· ἔχει τὸ ἄρ. μπρὸς ἀπὸ τὸ στήθος καὶ κρα- τεῖ χαλινάρι· κάτω τροχός.
66	XA	26	"Οπως τὸ ὑπ' ἄρ. 55 <i>Ruz.</i> ἄρ. 25. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 28.	MECAMBRIANON. Νέμεσις-Ἰσότης (Aequitas) ὄρθια πρὸς ἄρ. κρατεῖ στὸ δεξι χέρι ζυγαριὰ καὶ στὸ ἄρ. κέρας Ἀμαλθείας καὶ τὴν ἄκρη τοῦ ἱμα- τίου.
67	XA	26	"Ομοιο. <i>Ruz.</i> ἄρ. 26.	MECAMBRIANON. Τύχη ὄρθια πρὸς ἄρ. με μόδιο στὸ κεφάλι· κρατεῖ στὸ δεξι χέρι πηδάλιο καὶ στὸ ἄρ. κέρας Ἀμαλθείας καὶ τὴν ἄκρη τοῦ ἱμα- τίου.
68	XA	26	"Ομοιο. <i>Ruz.</i> ἄρ. 27.	Ἀπόλλων ὄρθιος με μακρὸν χιτῶνα· κρατεῖ με τὸ δεξι χέρι κλάδο δάφνης καὶ ἀκουμπᾷ τὸ ἀριστερὸ σὲ λύρα τοπο- θετημένη ἀπάνω σὲ βάση.
69	XA	26	"Ομοιο. <i>Mionnet</i> ἔ. ἄ. 863.	Παλλὰς ὄρθια, σηκώνει τὸ δεξι χέρι καὶ ἀκουμπᾷ τὸ ἄρ. ἀπάνω σὲ ἀσπίδα.
70	XA	26	"Ομοιο. <i>Mionnet</i> ἔ. ἄ. 866.	Ἑρμῆς ὄρθιος με τὸ σῶμα κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι πρὸς ἄρ. Κρα- τεῖ με τὸ δεξι χέρι βαλάντιο καὶ με τὸ ἄρ. κατεβασμένο πρὸς τὰ κάτω κηρύ- κειο. Στὸν ἄρ. ὦμο ριγμένη χλαμύδα.
71	XA	25	ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ (244—249 μ. Χ.) ΜΑΡΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ κάτω ΚΑΙΣΑΡ Κεφαλή τοῦ πρὸς δεξιὰ τοῦ Σαράπι- δος με μόδιο πρὸς ἄρ. ἀντικρυστά. <i>Mionnet</i> , ἔ. ἄ. 867. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 33. Berl. Cat. 190. 26.	MECAMBRIANON. Ὁμόνοια ὄρθια πρὸς ἄρ. κρατεῖ στὸ δεξι χέρι φιάλη καὶ στὸ ἄρ. κέρας Ἀμαλθείας.

72	XA		"Ομοιο.	MECAM...PIANON. Παλλὰς ὄρθια πρὸς ἄρ. στηρίζει τὸ δεξι χέρι πάνω σὲ ἀσπί- δα καὶ με τὸ ἄρ. κρατεῖ δόρυ.
73	XA	25	"Ομοιο.	Ἀπόλλων ὄρθιος με μακρὸν χιτῶνα πρὸς ἄρ. κρατεῖ πλήκτρο καὶ λύρα στη- ριγμένη πάνω σὲ κιονίσκο· γύρω ἀπὸ τὸν κιονίσκο κλωνάρι δάφνης.
74	XA	26	ΜΑΡΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ κάτω ΚΑΙΣΑΡ Κεφαλὲς ὅμοια. <i>BMC.</i> 135. 20.	MECAMBRIANON. Σάραπις ὄρθιος πρὸς ἄρ. με μόδιο στὸ κεφάλι· σηκώνει τὸ δεξι χέρι καὶ με τὸ ἄρ. κρατεῖ σκῆ- πτρο λοξά.
75	XA	26	"Ομοιο. <i>Ruz.</i> ἄρ. 29.	MECAMBRIANON. Ἥρα ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα, ἱμάτιο καὶ πέπλο στοὺς ὤμους· κρατεῖ στὸ δεξι χέρι φιάλη καὶ με τὸ ἄρ., σηκωμένο ψηλά, σκῆ- πτρο.
76	XA	26	"Ομοιο με τὸ προ- ηγούμενο. <i>Ruz.</i> ἄρ. 30. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 29.	MECAMBRIANON. Δήμητρα ὄρθια πρὸς ἄρ. με χιτῶνα καὶ ἱμάτιο· κρα- τεῖ στὸ ἀπλωμένο δεξι χέρι στάχεις καὶ με τὸ ἄρ. σηκωμένο ψηλὰ μακρὰ δάδα.
77	XA	26	"Ομοιο. <i>Mionnet</i> ἔ. ἄ. 871. <i>Ruz.</i> ἄρ. 31. <i>Πίν. II</i> ἄρ. 30.	Ἀπόλλων ὄρθιος πρὸς ἄρ. με μακρὸν ἱμάτιο, ταινία στὸ κεφάλι καὶ ἐνδρομί- δες. Στὸ ἀπλωμένο δεξι χέρι κρατεῖ πλήκτρο καὶ στηρίζει τὸ ἀριστερὸ σὲ λύρα τοποθετημένη ἀπάνω σὲ ψηλὸ κι- ονίσκο.
78	XA	26	ΜΑΡΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠ- ΠΟΣ καὶ κάτω ΚΑΙΣΑΡ <i>Mionn.</i> ἔ. ἄ. 872. <i>Ruz.</i> ἄρ. 32.	MECAMBRIANON. Ἀσκληπιὸς με γένεια καὶ ἱμάτιο με τὸ σῶμα κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι πρὸς ἄρ. Ἔχει τὸ ἄρ. χέρι μπρὸς στὸ στήθος καὶ με τὸ δεξι κατεβασμένο πρὸς τὰ κάτω κρατεῖ ρά- βδο με φίδι τυλιγμένο γύρω της.
79	XA	26	"Ομοιο. <i>Mionn.</i> I σ. 394. 218. <i>Ruz.</i> ἄρ. 33. <i>Πίν. II</i> ἄρ. 31.	MECAMBRIANON. Ὑγεία ὄρθια πρὸς δεξ. με μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιο, τρέφει φίδι ἀπὸ φιάλη, ποὺ κρατεῖ στὸ ἄρ. χέρι.
80	XA	26	"Ομοιο. <i>Ruz.</i> ἄρ. 34. <i>Πίναξ II</i> ἄρ. 32.	MECAMBRIANON. Ὁμόνοια ὄρθια πρὸς ἄρ. με μόδιο στὸ κεφάλι κρατεῖ στὸ ἀπλωμένο δεξι κύλικα καὶ στὸν ἄρ.

					βραχίονα κέρασ Ἀμαλθείας καὶ τὴν ἀκρὴ τοῦ ἱματίου.
				Ruz. ἀρ. 35.	
81	XA	25	12.92	Ὁμοιο με τὸ προηγούμενο.	ME Γ AMB PIANΩN. Δήμητρα ὄρθια πρὸς ἀρ. κρατεῖ κλάδο καὶ μακρὰ δάδα.
				Rev. Num. ξ. ἀ. ἀρ. 366.	
82	XA	28	11.10	Ὁμοιο.	Ὁμόνοια ὄρθια πρὸς ἀρ. κρατεῖ φιάλη καὶ κέρασ Ἀμαλθείας.
				Rev. Num. ξ. ἀ. ἀρ. 368.	

Ἑλληνικὴ ἐποχή.—Στὸν κατάλογο τῶν νομισμάτων ἔγινε προσπάθεια λεπτομερέστερης χρονολογικῆς κατατάξεως ἀπὸ τὶς γνωστὲς τοῦ Head (ξ. ἀ.), ἡ ὁποία θὰ ἦταν πληρέστερη, ἂν εἶχαν χρησιμοποιηθῇ οἱ νεώτερες δημοσιεύσεις νομισμάτων, κυρίως δὲ εὐρημάτων τῆς Θράκης καὶ Μοισίας (πβλ. *S. Noe*, A Bibliography of greek coin hoards (Second edition) εἰς Numismatic Notes and Monographs ἀρ. 78. 1937), ὅπου ἡ Μεσημβρία ἀντιπροσωπεύεται συχνότατα καὶ μάλιστα με σημαντικὸ ἀριθμὸ νομισμάτων. Σὲ ἓνα εὖρημα ἀπὸ τὴν Aytoska Banja τῆς Βουλγαρίας ὑπῆρχαν 220 χαλκᾶ ἑλληνικῶν χρόνων (Archäol. Anzeiger 1911 350—356). Σὲ ἄλλο ἀπὸ τὴ Θράκη (;) διακόσια ἀργυρᾶ (Zeit. für Münz- und Medaillenkunde I 1906 σελ. 97—112 με σχετικὸ πῖνακα¹). Στὸ εὖρημα Krakow τῆς Γαλικίας 125 χαλκᾶ (Mitth. Österr. Gesell. für Münz- und Medaillenkunde 1911 σελ. 171—176¹). Στὸ εὖρημα Cuzgum τῆς Ρουμανίας πολλὰ ἀργυρᾶ—δραχμὲς καὶ ὑποδιαρέσεις—τοῦ τέλους τοῦ Ε' καὶ ἀρχῶν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος (Buletinul societății numismatice romane X 1913 σελ. 63¹). Καὶ τέλος σὲ εὖρημα ἀπὸ τὴν Ἰδία τὴν Μεσημβρία 500 χαλκᾶ ἑλληνικῶν χρόνων (Bull. Bulgare I 1921/22 σ. 243). Ἄλλα εὐρήματα με νομίσματα Μεσημβρίας εἶναι γνωστὰ τὰ ἑξῆς: Εὖρ. Samovodin, 4 ἀρχ. τετράδραχ. Μ. Ἀλεξάνδρου. *Gerassimov*, Bull. Inst. Arch. Bulg. VIII 1934 σ. 469. *Noe* ξ. ἀ. σ. 238. Εὖρημα Aytoska, 80 χαλκᾶ, Bull. Inst. Arch. Bulg. VII 1932-33 σελ. 424. Εὖρ. Saradjashak-Weli, 4 χαλκᾶ ρωμ. χρόνων. Rev. Num. 1893, 51 κέ. *Pick, Regling* ξ. ἀ. σ. 595. *Noe* ξ. ἀ. ἀρ. 921. Εὖρ. Catchitza 30 χαλκᾶ ρωμ. χρόνων Rev. Num. 1922 σελ. 170 κέ. *Noe* ξ. ἀ. ἀρ. 220. Εὖρ. Mangalia, 9 χαλκᾶ ἑλλ. χρόνων. *Noe* ξ. ἀ. ἀρ. 645.

Οἱ τύποι ποὺ ἔχουν τὰ νομίσματα παρουσιάζουν μιὰ σταθερότητα, καθὼς μᾶς δείχνει ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα. Καὶ ὁ μὲν ἀκτινωτὸς

¹ Τὰ περιοδικὰ αὐτά, καὶ ἂν ὑπάρχουν σὲ βιβλιοθηκῆς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν· στὸ δὲ Arch - Anz. ἀναφέρονται ἀπλῶς ἀριθμητικά.

τροχὸς εἶναι προφανῶς «type parlant»¹ τῆς λέξεως «μεσημβρία» με τὴν ἑλληνικὴ σημασία τῆς λέξεως ὡς μέσου τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ κρᾶνος τῆς ἄλλης ὕψεως (Πίν. I. ἀρ. 1) καὶ ἡ ἀσπίδα (ἀρ. νομίσματος 18) εἶναι σύμβολα τοῦ Ἀρεως ὅχι σὰν θεοῦ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ἡλιακοῦ².

Ὁμοίος τροχός, με κεφάλι Ἀρεως στὴν ἄλλη ὄψι ὑπάρχει καὶ σὲ σύγχρονα νομίσματα τῆς Χαλκηδόνος, ποὺ ὡς γνωστόν, θεωρεῖται κατὰ τὸν Στράβωνα, ὅπως καὶ ἡ Μεσημβρία, ἀποικία τῶν Μεγαρέων³. Καὶ ἡ σβάστικα⁴ (ἀρ. 4), σύμβολο καὶ αὐτὴ ἡλιακό, σὲ συνδυασμὸ με κεφαλὴ Ἀπόλλωνος βρίσκεται στὰ νομίσματα τῶν Μεγάρων.

Σχετικὰ δὲ σύμβολα, ὅπως ἄστρο καὶ σελήνη καὶ παρόμοια ἀστρονομικά, ἀπαντοῦν ὅχι μόνον στὸ Βυζάντιο—τὴ μητρόπολι τῆς Χαλκηδόνος,—ἀλλὰ σὲ νομίσματα καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, τῆς Λυκίας καὶ Καρίας καὶ συνδέονται προφανῶς με τὴ λατρεία τοῦ ἡλίου καὶ τῆς φωτιᾶς ποὺ ἀπαντᾷ σὲ ὅλους τοὺς Ἀρίους λαοὺς⁵.

Μετρικὰ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς περιόδου αὐτῆς ἀνήκουν στὸ ἐλαττωμένο εὐβοϊκὸ—ἀττικὸ σύστημα ἢ στὸ ροδιακό. Τὸ ὅτι τὸ τετράδραχμο (ἀρ. 2) εἶναι τὸ μοναδικὸ γνωστὸ ὡς τώρα ἀποτελεῖ μιὰ ἐνδειξὴ ὅτι δὲν κόπηκαν καὶ τόσο ἄφθονα: ἀλλὰ βέβαια δὲν ἀποκλείεται στὸ μέλλον νὰ βρεθοῦν καὶ περισσότερα, ὅποτε θὰ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ χρονολόγησις τῶν με περισσότερη ἀκρίβεια. Πάντως ἡ ἐποχὴ τῆς κοπῆς τετραδράχμων φυσικὸ εἶναι νὰ συμπέσῃ με περίοδο ἐντάσεως στὴν ἐμπορικὴ κίνησι καὶ δείχνει μιὰ προσπάθεια νομισματικῆς ἀντιστοιχίας με τὶς ἀκμαῖες ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Θράκης, Ἀβδηρα κτλ. καὶ κυρίως τὴν Αἴνο με τὰ ἄφθονα τετράδραχμα ἥδη ἀπὸ τὸ 450, με τὴν ὁποίαν, καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ Μεσημβρία ἦταν σὲ ἄμεση ἐμπορικὴ ἐπαφὴ διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θράκης⁶.

Πόσο ἡ Μεσημβρία κόβοντας ἀργυρᾶ νομίσματα ἀπέβλεπε στὸ ἐμπόριό της με τὸ ἐξωτερικὸ δείχνουν τὰ ἄφθονα διώβολα (ἀρ. 1) (Πίν. I ἀρ. 1) βάρους 1 1/4 γρ. ποὺ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' καὶ τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.

¹ Πβλ. *Macdonald*, «Coin types» σ. 18, ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Θράκης π. χ. Κύπελα: σύμβολο κυψέλη, Κριθωτὴ: σύμβολο κόκκος κριθῆς, Αἰγός, Ποταμοὶ κ. τ. λ.

² Πβλ. *Harrison*, Themis σ. 198 κέ. fig. 50· σὲ μιὰ κίστη Πρανεστινὴ ὁ Ἄρης βγαίνει μέσα ἀπὸ φλόγες· εἶναι δηλ. ὁ Ἥλιος ποὺ λατρεύεται με πυρές. Γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Ἀρη σὰν θεοῦ τοῦ ἡλίου στὴ Θράκη καὶ Μακεδονία πβλ. *P. Gardner*, Numismatic Chronicle 1880 σ. 47 κέ.

³ Πβλ. ἀνωτέρω σελ. 15. Εἰς τὸ ἄρθρον Mesambria τοῦ Paulys RE XV 1 σελ. 1073 ὑπάρχει πληρεστάτη βιβλιογραφία, ποὺ δὲν ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ ἐπαναληφθῇ.

⁴ Πβλ. *Ed. Thomas* εἰς Num. Chron. ξ. ἀ. σ. 18 κ. ἐ.

⁵ Πβλ. *Gardner* ξ. ἀ.

⁶ Γιὰ τὸ διακομιστικὸ ἐμπόριο διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ βλ. ἀνωτέρω σελ. 19 κ. ἐ.

είχαν προσαρμοσθῇ στὰ ἰσότιμα τῆς γειτονικῆς περιοχῆς, Αἴνου, Ἀπολλωνίας, Πόντου, Βυζαντίου, Χαλκηδόνος, Κίου, Λαμψάκου καὶ Ἀβδήρων καὶ μὲ τὰ διπλάσια στὸ βάρος τετρώβολα ($2\frac{1}{2}$ γρ.) τῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Παρίου.

Στὴν ἴδια αὐθόρμητη νομισματικὴ προσαρμογὴ ὀφείλεται ἡ κοπὴ καὶ χαλκῶν νομισμάτων λίγο ἀργότερα—ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Γ' ὥς τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος—μὲ βάσι μετρικὴ μονάδα 9 περίπου γρ. πού ἴσως εἶναι ὁ λεγόμενος «χαλκοῦς»¹. Τέτια χαλκᾶ ἀπαντοῦν ὅχι μόνο στὶς παράλιες ἑλληνικὲς πόλεις, ἀλλὰ καὶ στοὺς γύρω Σκύθες².

Ἡ παράστασις στὴν ὀπισθία ὀψι τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 (Πίν. I ἀρ. 5) νομίσματος, πού δὲν ἀποδίδει κανένα γνωστὸ τύπο, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ μὲ κάποια πιθανότητα. Στὴν ἐμπρόσθια ὀψι ἔχει κεφαλὴ Ἀθηνᾶς, ὅπως καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 10 σύγχρονο νόμισμα πού στὴν ἄλλη ὀψι ἔχει τροχό. Δὲν εἶναι γνωστὰ τὰ βάρη τῶν νομισμάτων. Ἄν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν μόνο ἡ διάμετρος—πού εἶναι ἄλλωστε καὶ τὸ κυριώτερο διακριτικὸ τῆς ἀξίας στὰ χαλκᾶ, παρατηροῦμε ὅτι τὸ μεγαλύτερο (ἀρ. 10) ἔχει διάμετρο 18 m.m. ἐνῶ τὸ ἄλλο ἔχει 12· εἶναι δηλ. μικρότερο κατὰ τὸ $\frac{1}{3}$. Θὰ μπορούσε λοιπὸν ἡ μνησιδὴς παράστασις νὰ ἐξηγηθῇ ὡς τμήμα τοῦ ὁλόκληρου τροχοῦ μὲ ἀνάλογη μείωσι τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, πρᾶγμα ὅχι ἀσυμβίβαστο στὴ σχέσι τῶν παραστάσεων μὲ τὴν ἀξία τῶν νομισμάτων καὶ στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα πού κυκλοφοροῦσαν στὶς Δυτικὲς ἀκτὲς τοῦ Πόντου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λυσιμάχου (281 π. Χ.), εἶναι τὰ γνώριμα καὶ στοὺς μὴ Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ τετράδραχμα μὲ τύπους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου³. Τὰ ἔκοβαν δὲ δύο κυρίως πόλεις ἡ Μεσημβρία⁴ καὶ ἡ Ὁδησσός, νοτιώτερα δὲ τὸ Βυζάντιο. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 17 (Πίν. I ἀρ. 7), πού σύμφωνα μὲ τὴν τεχνοτροπία του θὰ κόπηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνα. Τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει δὲν εἶναι μόνον ὅτι ἔχει ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀλλὰ κυρίως ὅτι τὸ κεφάλι, ἂν καὶ μετριωτάτης τέχνης, ἀφίνει νὰ διαφαίνωνται προσωπικὰ χαρακτηριστικά. Τὰ βρῖσκομε ἔκδηλα κυρίως στὴ στάσι τῆς κεφαλῆς, πού εἶναι θελημένη ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν παραδομένο τύπο τῶν τετράδραχμων μὲ τὸν ἀνύπαρκτο σχεδὸν λαιμὸ καὶ στὸ περίγραμμα τοῦ σαγονιοῦ. Τίνος εἶναι ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς μὲ βεβαιότητα. Ὁμοίότητα παρουσιάζει μὲ ἓνα νόμισμα τοῦ τελευταίου βασιλέα τοῦ Κιμμερίου

¹ Arch. Epigr. Mitth. aus Öst. 6. 8. 14 «ἐπρίατο τὴν ἱερωσύνην... ἐπὶ χαλ[κῶν]».

² Πβλ. Regling, Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands 597 κέ.

³ Καὶ λιγώτερο τοῦ Λυσιμάχου· χρυσᾶ μὲ τύπους Λυσιμάχου ἔκοψαν, ὅσο εἶναι γνωστὸ ὡς τώρα, ἡ Ἰστρός, ἡ Κάλλατις καὶ τὸ Βυζάντιο (Πβλ. Regling, ἔ.ἀ. σ. 591 κέ.).

⁴ Κατὰ τὸν Babelon ἡ Μεσημβρία ἔκοψε καὶ τετράδραχμα μὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ Σελεύκου Νικάτορος Babelon, Rois de Syrie σελ. XXXVIII, Paulys RE ἔ.ἀ.),

Βοσπόρου Παιρισάδη¹, πορεῖ ὅμως νὰ δεχθῇ κανεὶς, ὅτι θυμίζει τὸ Μιθριδάτη² τὸ Μέγα καὶ περισσότερο τὸ γιό του Ἀριαράθη³, πού, καθὼς εἶναι γνωστὸ, πέρασε διὰ τῆς Θράκης στὴ Μακεδονία στὸν α' Μιθριδατικὸ πόλεμο (89 π. Χ.).

Ἐχομε ἐπομένως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἓνα μνημεῖο τῆς ἄμεσης πολιτικῆς ἐπαφῆς τοῦ Μιθριδάτη καὶ μὲ τὴν Μεσημβρία, στὴν ἐποχὴ, πού ἔκανε τὶς προετοιμασίαις του γιὰ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ρώμης.

Ὀνόματα ἀρχόντων δὲν γίνονται γνωστὰ διὰ τῶν νομισμάτων, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀνθεστήριο τοῦ τετραδράχμου⁴ (ἀρ. 2) γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἐπιγραφὲς ἄλλων πόλεων καὶ τὸν Εὐφα(μο) ἢ Εὐφά(νη) τοῦ μεταγενεστέρου τετραδράχμου ἀρ. 17, γνωστοῦ ἐπίσης καὶ ἀπὸ νομίσματα ἄλλων πόλεων⁵. θὰ μπορούσε δὲ νὰ προχωρήσῃ κανεὶς σὲ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὸ δημόσιο βίον τῆς πόλεως ἔστω καὶ ἀρνητικὰ συγκρίνοντας μὲ τὶς σειρὰς ὀνομάτων, πού ἔχουν ἄλλες γειτονικὲς πόλεις, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐπιφύλαξις τῆς ἀγνοίας τοῦ ὑπάρχοντος ἢ τοῦ παρουσιασθησομένου ὕλικου.

Ὅσο γιὰ τὸ γράμμα Π' τῆς ἐπιγραφῆς, πού ἀπαντᾷ στὰ ἀρχαιότερα νομίσματα, ἐναλλάσσεται μὲ ἀπλὸ Σ⁶ τὸν Γ' καὶ Β' αἰῶνα, παύει δὲ στὰ μεταγενέστερα νομίσματα, γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἐπιγραφὲς τῶν Μικρασιατικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας, σὲ πόλεις μὲ ἐπικοινωνία μὲ τὶς Δ. ἀκτὲς τοῦ Πόντου (Ἀλικαρνασσό, Ἐφεσο, Μίλητο, ἀποδίδει ἴσως κάποια τοπικὴ προφορὰ τοῦ σσ. Μεσαμβρία, Metschάμβρια ἢ Μετσάμβρια⁷).

Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ.—Ἀπὸ τὸ 72 π. Χ. πού ὁ Λούκουλλος ἄπλωσε τὴν κυριαρχία τῆς Ρώμης καὶ στὶς ἑλλ. πόλεις τοῦ Εὐξείνου ἔχομε μὲν μαρτυρίαις γιὰ τὴ θέσι τῆς Μεσημβρίας μέσα στὶς μεταβολὰς τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως,

¹ Πβλ. Imhoof-Blumer, Porträtköpfe auf Antiken Münzen σ. 35 Taf. IV 22 BMC σελ. XXIX.

² Πορτραῖτα τοῦ Μιθριδάτη σὲ Ἑλληνικὲς πόλεις πβλ. Revue Numismatique 1888 σ. 434 κ. ἔ.

³ Μ' ὅλον πού ἡ πλαγία κατατομὴ τοῦ προσώπου εἶναι κλασικὴ ἀπὸ τὰ βέβαια πορτραῖτα τῆς οἰκογενείας τοῦ Μιθριδάτη μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ προεξοχὴ στὸ ἐπάνω χεῖλος. Πβλ. πορτραῖτο τοῦ Ἀριαράθη σὲ χρυσὸ στατήρα τῆς Τόμεως Nordgriech. Taf. II ἀρ. 27 καὶ τοῦ Φαρνάκη αὐτ. Taf. XXI ἀρ. 6.

⁴ Τὰ γράμματα Α Λ (?) τοῦ νομίσματος ἀρ. 3 ἴσως εἶναι ἀρχικά τοῦ ἴδιου ὀνόματος.

⁵ Πβλ. Numismat. Zeitschrift τόμ. 47, 1914 σ. 24. Ἀπὸ τὰ ἀρχικά ἄλλων τετράδρ. τοῦ Ἀλεξάνδρου ΠΡΟ ΗΡΑ ΔΑ ΜΑ κτλ. δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμπληρωθοῦν ὀνόματα. Müller, Numismatique Alexandre le Grand, Lischine, ἔ.ἀ. 576-578.

⁶ Ὅπως π. χ. στὰ ὑπ' ἀρ. 15 καὶ 16 μὲ ὅμοιο τύπο.

⁷ Πβλ. Foat εἰς Journal of Hellenic Studies Vol. XXV 1905 σελ. 338-365 καὶ Vol. XXVI σελ. 286-287. Hogarth Archaic Artemisia σ. 142 κέ.

ἀλλὰ δὲν ἔχομε βέβαια νομίσματα πρὶν ἀπὸ τὸ Σεπτίμιο Σευήρο¹. τότε δὲ ἀκριβῶς συμπίπτει καὶ ἡ ὑπαγωγή τῆς Μεσημβρίας στὴν ἐπαρχία τῆς Θράκης.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μεσημβρία δὲν ἔκοψε νομίσματα ἐπὶ δυόμισιν περίπου αἰῶνες δὲ σημαίνει τελεία οἰκονομικὴ παρακμὴ· πρέπει βέβαια νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς ὅτι ὡς τὰ μέσα τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. ὅλες οἱ παράλιες πόλεις δὲν θὰ ἦσαν σὲ ἰδιαίτερη ἀνθηρὴ κατάστασι². Ἐπὶ Τραϊανοῦ ὅμως, ὡς γνωστόν, μὲ τὶς νίκαις κατὰ τῶν Λακῶν τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας πού εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἐντονώτατο ρυθμὸ στὴ ζωὴ τῆς Μοισίας καὶ Θράκης δὲν ἐκδηλώνεται καὶ μὲ κοπὴ νομισμάτων στὴν Μεσημβρία.

Αὐτὸ ὀφείλεται κυρίως στὸ σύστημα τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως, πού εἶχε μιὰ ἐνιαία νομισματικὴ πολιτικὴ· ἐπέτρεψε μὲν δηλ. στίς ἑλληνικὲς πόλεις νὰ κόβουν χαλκᾶ νομίσματα, ἀλλὰ ἐκ περιτροπῆς, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ὁ πληθωρισμός.

Μᾶλλον δὲ ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ σὲ συνδυασμὸ μὲ ἄλλες ἄγνωστες διοικητικὲς αἰτίες καὶ ἡ ἀπότομη διακοπὴ τῆς νομισματοκοπίας ἀπὸ ὅλες σχεδὸν τῆς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μοισίας καὶ Θράκης καὶ ὅχι μὲ τὶς εἰσβολὰς τῶν Γότθων³. Ἰσως ἔχει δηλ. σχέσι μὲ τὴν ἀφθονὴ κοπὴ νομισμάτων στὴ Δακίαν⁴.

Τὰ νομίσματα αὐτὰ ἔχουν ὅλα τὸ ἴδιο μέγεθος καὶ τὸ ἴδιο βάρος (γρ. 10,36—14,25)⁵ μὲ τὰ σύγχρονα ἢ καὶ ἀρχαιότερα πολλῶν ἑλληνικῶν πόλεων

¹ Τὸ νόμισμα τοῦ Ἀδριανοῦ (Mionnet Suppl. II 342. 851) δὲν θεωρεῖται ἀσφαλῶς διαβασμένο (Nordgr. ἔ. ἀ. σ. 616)· ὑπάρχουν ἀκόμα τὸ ὑπ' ἀρ. 16 τοῦ συγγραφέως τῆς Μεσημβρίας πού ὁ Mionnet (ἔ. ἀ. σ. 341) περιγράφει ὡς βαρβαρότεχνο καὶ νομίζει πιθανὸν νὰ ἀνήκῃ στὸ Νέρωνα, δὲν ἀποκλείεται δὲ τοῦτο, ἐφ' ὅσον τότε συμπίπτει ἡ ὑπαγωγή τῆς Μεσημβρίας διοικητικὰ στὴ Μοισία. Πβλ. Nordgriech. σελ. 67 καὶ 593. Ἐπίσης τὸ ὑπ' ἀρ. 8. Ὁ Mionnet (ἔ. ἀ. 342-850) τὸ περιγράφει «κεφαλὴ γυναικεῖα στεφανωμένη μὲ κισσό, καὶ ὅπ. δυὸ κεφάλια ἀντικρουσά». Χτυπημένο ὅμως δυὸ φορὲς καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι βέβαιον ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος τύπος. Τὰ ἀντικρουσά κεφάλια δείχνουν, ὅτι τὸ τελευταῖο χρονολογικὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως, ὡς πού νὰ βρεθοῦν καὶ ἄλλα ὅμοια, αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ θεωροῦνται ἀπολύτως ἀσφαλῆ.

² Ἐτσι τοῦλ. φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ Τόμις (σημ. Κωνσταντῆς) μὲ πρωτεύουσα μάλιστα θέσι στὴν «πεντάπολι» τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀφθονωτάτῃ κοπὴ νομισμάτων στὸν Α' π. Χ. αἰ., ἐθεωρήθη τόπος ἐξορίας τοῦ Ὀβιδίου (8-18 μ. Χ.) Πβλ. Regling, ἔ. ἀ. σ. 592.

³ Γιὰ τὶς εἰσβολὰς τῶν Γότθων σὲ σχέσι μὲ νομισματικὰ εὐρήματα πβλ. Seure, Revue Numismatique 1923 σελ. 129 κέ.

⁴ Καὶ ἐπὶ Μαξιμίνου 235-238 π. Χ. παρατηρεῖται γενικὴ ἑλλειψὶς νομισμάτων στίς ἑλλ. πόλεις τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Τόμι. Πβλ. Pick, ἔ. ἀ. σελ. 78, 187 καὶ Regling, αὐτ. σ. 616.

⁵ Τὰ βάρη αὐτὰ εἶναι 12,02 ὁ μέσος ὅρος ἀπὸ 30 νομίσματα τοῦ εὐρήματος τῆς «Catchitza» (Revue Num. 1922 σελ. 170 κέ.), 11,89 ἀπὸ 16 ἄλλα νομίσματα (Nordgriech. σ. 215) τοῦ Βερολίνου 10,36-14,25 ἀπὸ τὰ νομίσματα τῆς Μεσημβρίας τοῦ Βρεταν. Μουσείου. Πβλ. P. Gardner, A monetary League on the Euxine Sea εἰς Num. Chr. 1876 σ. 309.

τοῦ Δυτ. Πόντου. Δὲν ὑπάρχει ἐπομένως ἀμφιβολία, ὅτι ἔχουν καὶ τὴν ἴδια ἀξία πού στα ὅμοια τῶν περισσοτέρων πόλεων δηλοῦται μὲ τὸ γράμμα E=5 ἄσσαρια, μὲ βάρος ἄσσαρίου ἐλαττωμένο σὲ 2-3 γρ. καὶ ὅτι κόπηκαν γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν κάθε πόλι. Ἐχουν ἐπίσης κοινὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα, παρὰστασι δηλ. μὲ δυὸ ἀντικρουσά κεφάλια στὴν ἐμπρόσθια ὅψι· τὸ ἓνα εἶναι πάντοτε τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸ ἄλλο τῆς αὐτοκρατορίας ἢ τοῦ Σάραπι, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ αὐτοκρατορία. Ὑπάρχει δηλ. πάλι, ὅπως καὶ σὲ δυὸ προηγούμενες περιόδους στὸν Δ' καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνα μιὰ νομισματικὴ ὅχι καθ'αυτὸ ἔνωσης, ἀλλὰ ἐξομοίωσις, πού τώρα σὲ κάποιο βαθμὸ παρατηρεῖται καὶ στοὺς τύπους τῶν νομισμάτων.

Οἱ τύποι αὐτοὶ συμβαίνει κάποτε σὲ πόλεις μὲ ἀρχαία παράδοσι νὰ ἀναφέρονται στὸ παρελθόν. Αὐτοὶ ὅμως, πού κυρίως ἐπικρατοῦν στὴν Θράκη καὶ τὴν Κάτω Μοισία, εἶναι εἴτε προσωποποιήσεις ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὰ ρωμαϊκὰ δηνάρια, ὅπως Ἀφθονία (Πίν. II 20) Νέμεσις — Ἰσότης (Πίν. II 28), Ὁμόνοια κτλ. εἴτε συμβατικοὶ¹ πού ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ συνήθεια. Τέτιοι εἶναι στὴ Μεσημβρία Ἰσως ὁ Ζεὺς (Πίν. II ἀρ. 21), ἡ Ἥρα (ἀρ. νομ. 75), ὁ Ἀγαθοδαίμων (Πίν. II ἀρ. 15), ὁ ἑφιππος αὐτοκράτωρ, πού δὲν ἀναφέρεται σὲ ἱστορικὸ γεγονὸς² κτλ.

Συμβαίνει ὅμως μερικοὶ τύποι νὰ ἐπαναλαμβάνονται ἐπίμονα ὅπως π. χ. Ἀπόλλων κιθαρωδός, (Πίν. I. 8), Δήμητρα ἢ Κόρη (Πίν. II. 24, 25 κτλ.) Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία, Σάραπις κᾶ.

Ὅτι στὴν Μεσημβρία ὑπῆρχε λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος³ εἶναι γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἐπιγραφάς⁴, ἔχομε δὲ καὶ σὲ νομίσματα ἑλληνικῆς ἐποχῆς κεφάλι Ἀπόλλωνος. Ὁ τύπος τοῦ κιθαρωδοῦ⁵ μὲ μακρὸν χιτῶνα ζωσμένο ψηλά, ἱμάτιο καὶ τὴ λύρα στηριγμένη σὲ βάσι καὶ στὸ δεξι χέρι πλήκτρο, ἐπαναλαμβάνεται στὰ νομίσματα χωρὶς παραλλαγὰς ἐπὶ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὰ πρῶτα

¹ Οἱ περισσότεροι σχεδὸν τύποι ἔχουν ἀπεικονισθῇ στοὺς πίνακες τοῦ Corpus τῶν νομισμάτων τῆς Βορείου Ἑλλάδος, πού ἐξέδιδε ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἀπὸ τὸ 1898 καὶ ἐντεῦθεν (Imhoof-Blumer Die Münzen Nordgriechenlands Taf. XIII-XIX) μὲ ἀτελὲς ὅμως σύστημα τῆς ἐπεξεργασίας τῶν παραστάσεων ἀσχετῶς πρὸς τὴν ἀπολύτως ἐξαντλητικὴν κατὰ τὰ ἄλλα πληρότητα. (Πβλ. σχετικὰ Nomisma II σελ. 36 κέ). Ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεως στὸν Α' Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο δὲν ἐπέτρεψε νὰ δημοσιευθῇ καὶ τὸ περὶ νομισμάτων τῆς Μεσημβρίας κεφάλαιον (Πβλ. Pick, ἔ. ἀ. 627, 634 σ. 67 Anm. 1).

² Εἶναι δέ, καθὼς φαίνεται, θέμα ἀγαπητὸ στίς πόλεις τῆς Θράκης καὶ Μοισίας ἀπὸ ἐπίδρασι τοῦ Θρακικοῦ ἐφίππου ἥρωος. Πβλ. ἀνωτ. σελ. 18, ἐπίσης Seure, Rev. ét. anc. XXV 1923 σ. 317 κέ. Hekler, Das Problem der sog. thrakischen Reitergottheit (Inst. d. Ung. Fr. Jos. Univ. in Szeged 1926 (σὺγγρ.)

³ Γιὰ τὴν τόσο ἐπικρατοῦσα λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος στίς ἑλλ. ἀποικίες τοῦ Δ. Εὐξείνου, σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Θράκης καὶ Μοισίας πβλ. Roscher Lexikon I σ. 440.

⁴ Πβλ. ἀνωτ. σελ. 66 ἀρ. 2.

⁵ Σὲ ἄλλες πόλεις ἔχομε ἄλλους γνωστοὺς καλλιτεχνικοὺς τύπους· στὴ Νικόπολι π. χ. τὸ σφυροκτόνο κτλ. Πβλ. Nordgriech. Taf. XIV ἀρ. 26-35 καὶ XV 1-3.

δηλ. ρωμαϊκῶν χρόνων τοῦ Σεπτιμίου Σευήρου (ἀρ. νομ. 22) ὡς τὰ τελευταῖα ἐπὶ Φιλίππου.

Πιθανώτατα λοιπὸν ὑπάρχει, κάποια σχέσις μὲ λατρευτικὸ ἄγαλμα ἢ ἄλλο ἔργο τέχνης ἀπὸ μάρμαρο (ἐφ' ὅσον πάντοτε ἡ λύρα στηρίζεται σὲ κάποια βάσι), ὅπως εἶναι καὶ σὲ νομίσματα τῆς Μαντινείας, ποὺ ἀντιγράφει ἴσως γνωστὸ ἄγαλμα τοῦ Πραξιτέλη¹.

Ἐπίσης συχνὴ εἶναι ἡ παράστασις τοῦ Σάραπι στὴ γνωστὴ στοὺς μεταγενεστέρους χρόνους στάσι καὶ ἀπὸ τῆ μεγάλης τέχνης (μὲ ἐλαφρὲς παραλλαγές) ποὺ ὅμοια τῇ βρίσκουμε σὲ λατρευτικὸ ἄγαλμα μέσα σὲ ναοὺς γειτονικῶν πόλεων.² Στὴ Μεσημβρία εἶναι ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχομε καμμιά παράστασι ναοῦ, ποὺ θὰ ἦταν μιὰ βεβαίωσις γιὰ ὠρισμένον λατρευτικὸ τύπο ἀγάλματος. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχθοῦμε, ὅτι στὴ Μεσημβρία, λιμάνι μὲ τόση κίνησι πρὸς τὰ ἔξω, ὑπῆρχε λατρεία τοῦ Σάραπι καὶ τὸ λατρευτικὸ ἄγαλμα ἐπηρέασε τὸν χαρακτῆρ.

Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ γιὰ τοὺς τύπους τοῦ Ἑρμῆ (Πίν. II ἀρ. 16: 31), ποὺ ἡ λατρεία του σὲ μιὰ ἐμπορικὴ πόλι εἶναι πολὺ ἐνδεχόμενη. Σαφὴς ἄλλωστε ἔνδειξις εἶναι τὸ κηρύκειον, ποὺ ἔχει σύμβολο τὸ ὑπ' ἀρ. 20 νόμισμα.

Ἐπίσης καὶ ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης³ ἔγιναν πολλὰς φορὲς θέμα στὸ χαρακτῆρ (ἀρ. νομ. 24, 52 κτλ.) καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ ὑπῆρχε ἡ λατρεία τῶν θεῶν αὐτῶν σὲ μιὰ πόλι, ποὺ τὸ κύριο ἐμπόριό της ἦταν τὰ σιτηρὰ, ὑπάρχοντων δὲ καὶ στάχεις ὡς σύμβολο σὲ νόμισμα τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Ὁ τύπος ἐπομένως τῆς Δήμητρος, ὅμοιος περίπου σὲ πολλὰ νομίσματα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (πβλ. Πίν. II ἀρ. 24), δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀναφέρεται σὲ λατρευτικὸ ἄγαλμα.

Γιὰ τοὺς τύπους τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγείας (Πίν. II ἀρ. 31 καὶ 32) δὲν ὑπάρχει ὠρισμένη ἔνδειξις ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συχνὴ ἐπανάληψι τῶν τύπων. Ὅμοιοι εἶναι καὶ σὲ παραστάσεις μέσα σὲ ναοὺς σὲ νομίσματα γειτονικῶν πόλεων⁴. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως οἱ χαρακτῆρες, ποὺ κάποτε ἦσαν οἱ ἴδιοι σὲ διά-

¹ Πβλ. Πανσανία VIII. 9. 1. *Imhoof-Gardner*, Num. Commentary of Pausanias σ. 93· καὶ στὰ Μέγαρα ὑπάρχει λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ ἀρχαιοτάτους χρόνους· Πανσανίας I. 41, 3, I. 44, 2. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι καὶ οἱ περισσότεροι θεοὶ σχεδὸν ποὺ κατὰ τὸν Πανσανία λατρεύονται στὰ Μέγαρα ὑπάρχουν ὡς τύποι καὶ στὰ νομίσματα τῆς Μεσημβρίας. Δηλ. Ζεὺς, Διόνυσος, Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία, Ἀθηνᾶ, Δήμητρα, Τύχη. Πβλ. *Imhoof-Gardner* ἔ. ἀ. σ. 4 κέ.

² Nordgriech. Taf. XX 25.

³ Τὴ λατρεία τῆς Κόρης μᾶς βεβαιώνει ἡ ὑπ' ἀρ. 13 ἐπιγραφή τοῦ συγγραφέως τῆς Μεσημβρίας.

⁴ Πβλ. Die Münzen Nordgriech. Πίν. XX 23) καὶ σὲ νομίσματα ἄλλων πόλεων ποὺ θεωροῦνται ὡς ἀντίγραφα ἀγαλμάτων. Πβλ. Ἀθῆναι *Svoronos*, Tresor des monnaies d'Athènes Pl. 98 1 κέ. *Hesperia* 1933 σ. 275 *Imhoof-Gardner* Commentary of Pausanias A VII, P I κτλ.

φορες πόλεις νὰ χρησιμοποίησαν τὸν τύπο ἀπὸ συνήθεια. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ γιὰ τὸν τύπο τῆς Ἀθηνᾶς¹ (νόμ. ἀρ. 26) ποὺ κεφάλι της ὑπάρχει σὲ νόμισμα ἐλληνικῆς ἐποχῆς (Πίν. I. 5).

Στὸ σύνολό τους οἱ νομισματικοὶ τύποι τῆς Μεσημβρίας ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλων πόλεων τῆς Μοισίας καὶ Θράκης παρουσιάζουν ἑλλειψι ποικιλίας καὶ κατὰ προτίμησιν ἔχουν μιὰ μόνο μορφή.

Ἐξαίρεσι ἔχομε στὸ νόμισμα ἀρ. 36 (Πίν. II 18) μὲ τὴν παράστασι τῶν δυὸ Κορυβάντων, γνωστὴ ἀπὸ νομίσματα ἄλλων πόλεων τῆς Φρυγίας, Ἀκμόνεια (BMC XIX 11) καὶ Ἀπάμεια (BMC) καὶ τῆς Κρήτης (*Svoronos*, Numismatique de la Crète ancienne Pl. XXXIII 14) κ. ἄ. ὅπου ἀκριβῶς, καθὼς εἶναι γνωστὸν, ἐπιχωριάζουν οἱ παραδόσεις γιὰ τοὺς Κορύβαντες· ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ ἀγγελία καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης².

Οἱ Κορύβαντες ἢ Κουρήτες, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἦταν δαίμονες πρόπολοι τῆς Κυβέλης, ἐνδεχομένως δὲ καὶ στὴν Μεσημβρία ὑπῆρχε λατρεία τῆς θεᾶς, καθὼς ἴσως μᾶς ἀφίνουν νὰ συμπεράνωμε ἐπανειλημμένες παραστάσεις στὰ ρωμαϊκὰ νομίσματα· ἐπίσης, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πολλαπλὲς ιδιότητές των ὑπάρχει σχέσις τῶν δαιμόνων αὐτῶν καὶ μὲ τὸν Ἥλιο, καθὼς φαίνεται ἀπὸ ἓνα κρατῆρα τοῦ Λούβρου, ὅπου ἀπεικονίζεται ὁ Ἥλιος σὰν μέγας Κούρος μέσα σὲ ἀκτινωτὸ κύκλο καὶ γύρω του χορεύουν Κορύβαντες³ καὶ ἀπὸ ἓνα ἐρυθρόμορφο κρατῆρα τοῦ Λούβρου ποὺ ὁ Ἥλιος βγαίνοντας μὲ τὸ ἄρμα ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔχει δεξιὰ του ἓνα Κορύβαντα, ποὺ χορεύει⁴, εἶναι δὲ γνωστὸν ἀπὸ τὰ πρῶτα νομίσματα τῆς Μεσημβρίας, ὅτι τὸ κράνος καὶ ὁ τροχὸς εἶναι σύμβολα τοῦ Ἀρεως σὰν ἡλιακοῦ θεοῦ. Ἄν λάβωμε λοιπὸν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ δυὸ μορφὲς παρεῖχαν κάποια δυσκολία νὰ προσαρμοσθοῦν στὸ στρογγυλὸ σχῆμα τοῦ πετάλλου, δὲν ἀποκλείεται νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ σύμπλεγμα μὲ τοὺς Κορύβαντες δὲν εἶναι αὐθαίρετη δημιουργία τοῦ χαρακτῆ, ἀλλὰ ἔχει ἐπηρεασθῇ ἀπὸ κάποιο ἔργο τέχνης συνδεόμενο μὲ τὴν τοπικὴ λατρεία.

Ἐπίσης ὁ τύπος τοῦ καθιστοῦ Διονύσου ἀρ. 34 (Πίν. II 17) ξεφεύγει ἀπὸ τὸ συμβατικὸν τύπο τοῦ ὄρθιου νεαροῦ Διονύσου, ὅπως ὁ ὑπ' ἀρ. 63 Πίν. II 27 (ποὺ καὶ σαυτὸν ὁ χιτῶνας μὲ κοντὰ μανίκια εἶναι ἐλαφρὰ παραλλαγή). Πολὺ πιθανὸν λοιπὸν εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπὸ κάποιο λατρευτικὸ ἄγαλμα καὶ δὲν εἶναι ἀπλῶς δημιουργία τοῦ χαρακτῆ στὰ πρότυπα τοῦ πασίγνωστου τύπου τοῦ Διὸς τοῦ Φειδία. Καθὼς εἶναι γνωστὸν, ἔτσι περίπου παρέστησε τὸ Διόνυσον στὰς Ἀθήνας ὁ Ἀλκαμένης⁵.

¹ *W. Lermann*, Athenatypen auf griech. Münzen, München 1900.

² Λεπτομερέστερα περὶ Κορυβάντων εἰς *Roseher Lexikon* II 1 σ. 1624. *Harrison*, Annual Brit. Sch. Athens 1908 XV σ. 308 κέ. *Themis* σ. 12 κέ.

³ *Harrison* ἔ. ἀ. εἰκ. 52.

⁴ *Harrison* ἔ. ἀ. σελ. 200 κέ. εἰκ. 52.

⁵ Πβλ. *Imhoof-Gardner*, Num. Commentary of Pausanias σ. 142. CC II. Καὶ

Μαρτυρία άλλωστε επιδράσεως της αττικής τέχνης στη Μεσημβρία¹ έχουμε επιτύμβιο ανάγλυφο του τέλους του Ε' αιώνος π. Χ. που θυμίζει τη γνωστή Ήγησώ του Κεραμεικού (εικ. 10).

Αν εξετάσουμε όμως την τέχνη των νομισμάτων, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής. Για τα νομίσματα της Ελληνικής περιόδου δεν είναι δυνατόν να γίνη λόγος, γιατί αυτά, που υπάρχουν προσιτά σε εικόνες, είναι ανεπαρκέστατα. Για τα νομίσματα της ρωμαϊκής περιόδου² βλέπουμε γενικά ότι όχι μόνο δεν υπάρχουν βαρβαρότεχνα, αλλά απεναντίας πολλά, τα περισσότερα³, έχουν μάλλον επιμελημένη εργασία, όπως και πολλά σύγχρονα των άλλων ελληνικών πόλεων της περιοχής. Οι γραμμές, που σχηματίζουν τις πτυχές, είναι χαραγμένες σε τρόπο που να μην ισοπεδώνουν την πλαστικότητα του σώματος, όπως συμβαίνει στα ρωμαϊκά νομίσματα, απ' εναντίας μάλιστα το ανάγλυφο έχει μια οργανική σύνδεση με το βάθος και τα περιγράμματα αφίνουν στο σώμα μια ζωντάνια και μια σχετική ευκινησία, ώστε να έχη κανείς την εντύπωση ότι κινούνται μέσα στο χώρο. Ο Σάραπης π.χ. στη στάση του άνετου σκέλους με το πόδι κατά τα 3/4 εμπρός προδίδει ευκολία και πείρα από παράδοσι στο χέρι του χαράκτη. Οι Κορύβαντες δεν φαίνονται τόσο αδέξια αντίγραφα ίσως κάποιου έργου τέχνης. Επίσης η Κυβέλη (Πίν. Ι αρ. 10), η Δήμητρα (Πίν. ΙΙ αρ. 24, 25, 30), η Ύγεια (Πίν. ΙΙ αρ. 32), ο Διόνυσος (ΙΙ αρ. 21 και 27), ο Ζεύς (Πίν. ΙΙ αρ. 21), ακόμα και η γυναικεία μορφή (Πίν. Ι αρ. 13) έχουν κάποια επιμέλεια στη χάραξη, που είναι φανερό και στις κατατομές και τα χαρακτηριστικά των προσώπων. Αυτό το βλέπει κανείς κάπως στα νομίσματα του ίδιου του πίνακος ΙΙ. Αν συγκρίνῃ π.χ. τα πρόσωπα των υπ' αρ. 21 και 22 με τους αρ. 17, 19 και 22.

Στο σύνολο όμως δεν υπάρχουν τέτοιες διαφορές, που να διαφαίνεται στον ίδιο τύπο, όπως π.χ. στη Δήμητρα, ένα πρότυπο καμωμένο από κάποιο καλλιτέχνη ντόπιο ή φερόμενο απ' έξω και επαναλήψεις απ' άλλους αδέξιους⁴. Αν δὲ συγκρίνωμε με νομίσματα σύγχρονα άλλων περιοχών της Πελοποννήσου π.χ. ἢ των νησιῶν τοῦ Αἰγαίου⁵, ἡ διαφορὰ εἶναι καταφανέστατη· στα

στις Παγές αὐτ. σ. 8 Πίν. Α ΙΙΙ. Roscher Lexikon I σ. 1114. Ὁμοίος τύπος ὑπάρχει καὶ τῆς ἑλληνιστ. ἐποχῆς ἀπὸ τὸ μνημεῖο τοῦ Θρασύλλου.

¹ Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθ. κ. Κ. Ρωμαιοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπέδειξε καὶ τὴν σχετικὴν εἰκ.

² Αὐτῶν, ποὺ ἔχομε βέβαια τὶς εἰκόνες.

³ Πρέπει νὰ τονισθῇ πάντως, ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν νομισμάτων αὐτῶν δὲν εἶναι ἀπόλυτη, ἀλλὰ μόνον σχετικὰ μετὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ βρισκόμεθα καὶ τὰ σύγχρονα ἄλλων πόλεων.

⁴ Καθὼς εἶναι γνωστό, καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἐποχὴ βλέπομε τὴν ἀντίθεσι καταφανέστατα ὅχι μόνον στὶς μικρὰς πόλεις (στὶς πόλεις τῆς Κρήτης π.χ.), ἀλλὰ καὶ σὲ πόλεις, ὅπως ἡ Ἀθήνα.

⁵ Γιὰ τὴ Μ. Ἀσίαν δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς γενικά, γιατί εἶναι διαφορὰς στὴν κάθε πόλι.

τελευταῖα καὶ στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀντωνίνων κάποτε οἱ παραστάσεις μοιάζουν μὲ παιδικὰ σχεδιάσματα¹. Ἀκόμα καὶ στὴν Ἀθήνα μὲ τέτια παράδοσι καλλιτεχνικὴ ὑπάρχουν νομίσματα, ποὺ θὰ τάλεγε κανεὶς βαρβαρότεχνα².

Ἐπομένως, ἂν δεχθῶμε, ὅτι στὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κόσμον ἡ τέχνη στὰ νομίσματα εἶναι ἓνα θαμπὸ³ ἀντιφάγγισμα ὅχι μόνον τῆς οἰκονομικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς λάμψης στὴν κάθε πόλι, ἡ Μεσημβρία στὰ μέσα τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος θὰ διατηροῦσε ἀκόμα ἀρκετὴ δροσιὰ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Οἱ τεχνῖτες, ποὺ χάραζαν τέτοιες παραστάσεις, ἔβγαιναν ἀπὸ ἓνα περιβάλλον, ποὺ εἶχε κρατήσῃ ἀνθηρὸ κάποιο καλλιτεχνικὸ αἶσθημα.

[δ) Ἐπιστολὴ Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου]

[Ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη ἐπιστολή, περιέχουσα διασαφήσεις περὶ ἐπιγραφῶν τινῶν τῆς Μεσημβρίας καὶ ἰδία εἰδήσεις περὶ προσώπων μνημονευομένων εἰς αὐτάς, ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σιναίου Κωνσταντίου τὴν 29 Ἀπριλίου 1827 εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Μεσημβρίας Καλλινίκου τοῦ Κρητός. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εὑρεν ὁ ἐκδότης τοῦ ἀναχέως ἔργου ἐν Μεσημβρίᾳ τὸ 1910 εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Γεωργίου Δ. Χουρμουζιάδου, ἀντίγραφον δ' αὐτῆς ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἀείμνηστον Σπ. Λάμπρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδημοσιεύθη, ὡς κατάλοιπον αὐτοῦ ὑπ' ἀριθ. ΡΚΛ', ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι, τ. ΙΕ (1921) σ. 133 - 6. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὡς σημειώνει ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς δημοσιεύσεως ἀοιδίμος Κ. Ι. Δυοβουνιώτης «ἔχει δημοσιευθῇ ἐν μέρει μόνον ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἀριστοκλέους ἐν τῷ περὶ Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου ἔργῳ αὐτοῦ»⁴. Ταύτην ἀναδημοσιεύομεν ὡς ὑπόμνημα ἐρμηνευτικὸν εἰς τὰς ἀνωτέρω καταχωρηθείσας ἐπιγραφάς].

¹ Ἡ σύγκρισις θὰ ἦταν πληρέστερη, ἂν γινόταν ἄμεση μὲ εἰκόνες, ἀλλὰ αὐτὸ βέβαια ξεφεύγει τὰ ὅρια τῆς παρούσης μελέτης.

² Ἄν καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι ἀκριβῶς χρονολογημένα. Πβλ. Svoronos, Trésor des monnaies d' Athènes Pl. 82 κέ. καὶ Jos. Shear σὲ Hesperia 1933 σελ. 272 κέ.

³ Γιατὶ δὲν εἶναι πάντοτε ἀνάλογο μὲ τὸ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο τῆς κάθε πόλεως. Στὴν Ἀθήνα, στὴν Κόρινθο π.χ. ὅπως καὶ σὲ ἄλλες ἐμπορικὰς πόλεις, δὲν ἀποδίδεται σημασία στὴν καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισι τοῦ νομίσματος, ὅπως στὶς Σικελικὰς πόλεις, τὴν Ἡλίδαν κτλ., ἀλλὰ στὴν ἐμπορικὴ του πλευρὰ τὴ σταθερότητα δηλ. τοῦ τύπου καὶ τὴ γνησιότητα τοῦ μετάλλου, ποὺ κρατοῦσαν τὴ νομισματικὴ πίστιν στὸ ἐξωτερικόν.

⁴ Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου ἀοιδίμου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Βυζαντίου βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες... ἐξεδόθησαν ὑπὸ Θ. Μ. Ἀριστοκλέους, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866 (σελ. 367 - 369).

Τὴν φίλην μοι αὐτῆς πανιερότητα, ἀδελφικῶς
ἐν Κυρίῳ ἀσπαζόμενος, υπερέδιστα προσαγορεύω.

Τὸ ἀπὸ 18^{ου} τοῦ ἤδη λήγοντος ἀδελφικόν της ἄσμενος ἐκομισάμην καὶ υπερέσθην πληροφορηθεὶς δι' αὐτοῦ τὴν ἐφετωτάτην μοι ἀγαθὴν αὐτῆς ὑγίειαν. Εἶδον ὅσα ὑπέμεινε καὶ ὑφίσταται, ἀφ' ἧς εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῆς σμικρὰν καὶ ἀπορον παροικίαν ἀφίκετο, ἕνεκα τοῦ χρηματικοῦ, μὴ ἐξαρκούσης τῆς προσόδου διὰ τὰς ἄς σημειοῖ ἀπαραιτήτους προσφορὰς, εἴτε εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν χρέη της, ἀλλ' εἴτε εἰς τὰ ἔξοδά της, ἐφ' οἷς κατελυπήθη βλέπων αὐτὴν ἀναξιοπαθοῦσαν· ἀλλὰ τοιαύτη ἦν, ἀδελφέ, ἡ πρὸς αὐτὴν τοῦ Ὑψίστου θεία θέλησις, ὥστε διὰ τῆς δοκιμῆς πρῶτον τῶν μικρῶν, στενῶν καὶ τεθλιμμένων, νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς μείζονα, εὐρύτερα καὶ πεπληρωμένα πάσης ἀπολαύσεως καὶ ἀνέσεως. Τότε δὴ τότε ἐπαισθανόμεθα ἡδύτητα καὶ τερπνότητα πλήρη, ὅταν ἐκ τῶν τεταπεινωμένων προαχθῶμεν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα. Ἐχέτω οὖν ὑπομονήν, τὰ διὰ τῆς θείας προνοίας, τῆς πανσόφως μεριμνώσης περὶ πάντων, καὶ τὰ τῆς στενοχωρίας ἥδη αὐτῆς καὶ θλίψεως ἐπίτασιν ἐν μακρὰν οὐχ ἔξουσιν ἀναμφιβόλως. Τῷ Παναγιωτάτῳ θέλω ὁμιλήσει ὅσα δεῖ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ἀδελφικῶς τῇ συμβουλεύω, ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ εὐτελεῖ προσόδῳ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς παροικίας, καὶ τῇ ἐντεῦθεν στενοχωρίᾳ της, νὰ διατηρήσῃ τὸ πρῶτον πρᾶγμα, ὑπόληψιν καὶ ἔπαινον παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἀδελφότητι διὰ τῆς προθύμου ἀποστολῆς κατ' ἔτος τῶν τεταγμένων καὶ ἀπαραιτήτων. Τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ πρῶτον βῆμα τῆς τε συστάσεως αὐτῆς καὶ προσόδου μετὰ τὴν θείαν ἀντίληψιν.

Τὸν σταλέντα οἶνον ἔλαβον καὶ τῇ εὐχαριστῶ τιμαλφέστερον δὲ τούτου μοι ἐστὶν ἡ περὶ ἐμὲ μνήμη αὐτῆς καὶ προαίρεσις.

Τὰς τῆς ἀρχαιότητος σημειώσεις ἀνέγγων. Καὶ ἰδοὺ ἡ τούτων διάλυσις. Ματθεΐσα ἢ Ματθαΐα Καντακουζηνὴ ἢ Παλαιολογίνα, ἧς ὁ τάφος ὁρᾶται ἐν τῇ ἐρειπωθείσῃ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας, ὑπῆρξε θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου, καλουμένη Μαρία, συζευχθεῖσα τῷ δεκαπενταετῇ τὴν ἡλικίαν Ἀσάνῃ Μιχαήλ, υἱῷ τοῦ βασιλέως Μυσίας καὶ Βουλγαρίας Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀδριανουπόλει ἔτει μὲν τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἐννάτῳ, ἀπὸ δὲ Θεογονίας τῷ 1335· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑποδῶσα τὸ μοναστικὸν σχῆμα μετωνομάσθη Ματθαΐα καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1390 ἔτει ἰνδικτιῶνος ε^{ης} ἐν τῇ μονῇ τῆς Μεσημβριανῶν πόλεως, τῆς ὑπ' ἐξουσίαν οὔσης πρὸ χρόνων τοῦ ρηθέντος βασιλέως Μυσῶν καὶ Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων· ὠνομάζετο δὲ καὶ Καντακουζηνή, διότι οἱ δύο αὐτοὶ οἴκοι τῶν Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνῶν πρὸ πολλοῦ ταῖς ἐπιγαμβρίαις ἦσαν συνενωμένοι, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς κατεγγύησε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἑλένην τῷ Ἰωάννῃ, υἱῷ τοῦ ἄνω ρηθέντος Ἀνδρονίκου τοῦ αὐτοκράτορος, ὑποπαραιτήσας αὐτῷ καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ αὐταδέλφῳ τῆς διαληφθείσης Μαρίας καὶ μετὰ ταῦτα Ματθαίας.

Αἱ δὲ ἱερὰ εἰκόνες ἀνεκαινίσθησαν καὶ ἐκοσμήθησαν παρὰ τοῦ ἐπάρχου καὶ στρατηγοῦ τῆς πόλεως Μεσημβρίας καὶ γνησίῳ θείῳ τοῦ βασιλέως τῶν Μυσῶν Ἀλεξάνδρου ἐκ-μητρός, Θεοδώρου Πρωτοστράτορος τοῦ Συναδινοῦ τῷ 1342 ἔτει, οὕτινός· εἰσιν ἀφιέρωμα καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη.

Ὁ δὲ ἐπιγράψας δέσεις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, ἀπὸ κτίσεως 7001 ἔτους, καὶ ἀπὸ Θεογονίας τῷ 1493, τουτέστι τεσσαράκοντα χρόνους μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν, ἐστὶν εἰς ἑξ' ἐκείνων τῶν καταγομένων ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν ἀρχόντων Καντακουζηνῶν τῶν ἀπομακρυνθέντων, κατοικησάντων ἐν Μεσημβρίᾳ καὶ Ἀρχιάλῳ, καὶ ἐμπορευομένων ὡς πλουσίων τὰ γουναρικά τῆς Ρωσσίας. Μετὰ δὲ τὸν δι' ἀγχόνης οἰκτρὸν θάνατον τῷ 1575 ἔτει ἐπὶ Σουλτὰν Σελήμ τοῦ πρώτου τοῦ ἐν Ἀρχιάλῳ κατοικοῦντος περιδόξου καὶ πλουσιωτάτου καὶ ἐν ὑποστατικοῖς, τοῖς ἐκτεινομένοις μέχρι Δουνάβεως, Μιχαήλ τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ ὑπὸ Τούρκων καλουμένου Σεΐτᾶν ὀγλοῦ, φοβηθέντες οἱ λοιποὶ τῆς γενεᾶς ταύτης, ἀνεχώρησαν ἐκ Μεσημβρίας καὶ Ἀρχιάλου εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαβίαν, ὅπου ἡ γενεὰ αὕτη τῶν Καντακουζηνῶν ἐν Μολδαβίᾳ μάλιστα μετὰ τῶν προκρίτων ἀρχόντων διασφύζεται εἰσέτι.

Τὸ δὲ ἑλληνικὸν ψήφισμα τῶν ἀγορανόμων (Νιζὰμ ἀγαπασίδων) τῆς λαμπροτάτης (τῷ ὄντι ποτὲ) Μεσημβριανῆς πόλεως¹ ἐστὶν ἀρχαιότατον, καὶ πρὸ Χριστοῦ περὶ τὰ διακόσια ἔτη ἐκδεδομένον, ὅτε ἡ πόλις αὕτη, ὡς ἀποικία τῶν Μεγαρέων, διφκεῖτο κατ' ἔθος τῶν Ἑλλήνων δημοκρατικῶς. Τοῦτο τὸ ψήφισμα ἀνέγνωμεν τῷ 1809 ἔτει καὶ ἐν τῷ Λογίῳ Ἐρμῇ τῷ ἐν Βιέννῃ ἐκδεδομένῳ. Τὰ δὲ κάτωθεν γεγλυμμένα εἰσὶ τὰ μέτρα τῶν διοικητῶν τῆς πόλεως ἀγορανόμων, δι' ὧν ἐμετρῶντο τὰ πωλούμενα καὶ ἀγοραζόμενα σῖτος, κριθὴ καὶ τὰ ἄλλα ἐν ἴσῃ τῇ στάθμῃ, ἧς ἡ ὁρωμένη ζυγοτρύτση σύμβολον. Ὁ δὲ Ἀπόλλων ἐνομιζέτο ἐπὶ Ἑλλήνων ὡς ἔφορος καὶ τῶν Μεσημβρινῶν, διότι καὶ οἱ Μεγαρεῖς οὕτως ἐτίμων αὐτόν, ὡς συνεργάτην εἰς τὴν κτίσιν τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων. Τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ καὶ ὁ Ἀθλούκης Ἀθλουκάνεος ἔγλυψε τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὲρ σωτηρίας ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων ἀμπέλων.

Τὴν δὲ διάλυσιν ταύτην τῶν ἐν Μεσημβρίᾳ ἀξιοπεριέργων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, περὶ τε τοῦ τάφου μάλιστα τῆς Καντακουζινοπαλαιολογίνης, ὅποια τις ἦν, περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων, τίς ὁ κοσμήσας ταύτας, καὶ περὶ τοῦ Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, τῶν τιμὴν προξενούντων τῇ πολιτείᾳ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαιολόγοις περιηγηταῖς, ἡ φίλη μοι αὐτῆς πανιερότης θέλει σπεύσει φιλοτίμως καὶ φιλοκάλως νὰ καταγράψῃ διὰ μεγάλων εὐαναγνώστων γραμμάτων ἐν μεμβράνῃ, εἰ δυνατόν, καὶ νὰ προσαναρτήσῃ ἐν τῇ τῆς Μητροπόλεως Ἐκκλησίᾳ ἐν τόπῳ ἐπιφανεῖ, ὑποσημειώσασα ταῦτα· «ἡ τούτων πάντων ἀνάπτυξις καὶ διασάφησις ἐγένετο τῷ 1827 ἔτει, τῇ ἀξιώσει τοῦ ἀρχιερατεύοντος πανιερωτάτου μητροπολίτου Μεσημβρίας κυρίου Καλλίνικου τοῦ Κρητὸς παρὰ τοῦ

¹ [Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνωτ. ἐν σελ. 80 ἀρχαίαν ἐπιγραφήν].

ἀρχιεπισκόπου Συναίου Κωνσταντίου, ἀνδρὸς φιλόλογον τε καὶ ἀρχαιολόγον».

Ταῦτα μὲν πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἀδελφικοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς γράμματος, μένω δὲ ἐφ' ὧν καὶ ὦ

Τῆς φίλης μοι αὐτῆς πανιερότητος
ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς
καὶ τῶν ὁρισμῶν πρόθυμος
Ὁ Συναίου Κωνσταντίος]

·αωκζω μηνὶ Ἀπριλλίῳ κθ'

ε) Ἡ Μεσημβρία

ὡς ἐπισκοπή, ἀρχιεπισκοπή καὶ μητρόπολις.

Κατὰ τὴν διασφζομένην ἱερὰν παράδοσιν, ἡ ὁποία διαπιστοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ὁδησσῷ (Βάρνη) ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου μαρτυρήσαντος ἱεροῦ Λωροθέου, ἐπισκόπου Τύρου, ὁ θεῖος Λόγος ἐκηρύχθη εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ ἀκαταπονήτου ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου· ἐπεκταθεὶς δὲ ταχέως καὶ εἰς τὰ μεσόγεια ἐνισχύθη διὰ τῆς συστάσεως ἐπισκοπῶν εἰς τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς Θράκης καὶ τῆς κάτω Μοισίας. Τινὲς ἐκ τούτων ἔσχον ὡς πρῶτους ἐπισκόπους τινὰς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἀποστόλων, ὡς π. χ. ἡ Φιλιππούπολις τὸν Ἑρμᾶν, ἡ Βερόη τὸν Κάρπον, ἡ Ὁδησσὸς τὸν Ἀμπλίαν, [ἡ Ἀγχιάλος τὸν Σωτᾶν]¹.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ Μεσημβρία ἀπὸ τῶν πρῶτων ἔτι αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνεδείχθη ἔδρα ἐπισκόπου, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Πέτρου εἰς τοὺς κ' κανόνας τῶν 318 Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐκ τῆς περὶ Πρωτεκκλησιῶν ἐκθέσεως τοῦ κατὰ τὴν ε' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Ἐπιφανίου (οὐχὶ τοῦ περιφανοῦς Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας), ἡτις θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχαιότερα διασωθεῖσα². Ἐν τῇ ἐκθέσει ὁμοῦς ταύτη, ἐν ᾗ ἐν τῇ β' περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν παραγράφῳ σημειοῦται ὡς ἀρχιεπισκοπὴ λβ' τὴν τάξιν ἐπαρχίας Αἰμιμόντου³, ἐν τῇ γ' παραγράφῳ τῆς αὐτῆς ἐκθέσεως περὶ ἐπισκόπων βλέπομεν αὐτὴν ὡς ἐπισκοπὴν ὑποκειμένην τῷ μητροπολιτικῷ θρόνῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπαρχίας Αἰμιμόντου⁴. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ

¹ [Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Κατάλογος Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν Ἀγχιάλου εἰς Θρακικά, τ. 9 (1938) 167 κέ.].

² [Κατὰ τὸν Γ. Κονιδάρον (Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδεία τ. 22 σ. 756-7 ἐν λ. Τακτικά) ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐσφαλμένως ἀπεδόθη εἰς τὸν Μητροπολίτην Κύπρου († 403), προέρχεται δὲ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου (ἀρχῶν ζ' αἰ.).].

³ [Περὶ τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου βλ. ἀνωτ. σελ. 27 σημ. 3].

⁴ [Βλ. Ἀν. Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης εἰς «Θρακικά» τ. 14 (1940) 16 καὶ 17].

ἐν τῇ β' παραγράφῳ σημειούμενον εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρα, διότι εἰς τινὰς ἐφεξῆς συγκροτηθείσας ἱερὰς Συνόδους ἀπαντῶμεν ἐπισκόπους καὶ οὐχὶ ἀρχιεπισκόπους τῆς Μεσημβρίας, παρευρεθέντας καὶ ὑπογεγραμμένους εἰς τὰ διάφορα αὐτῶν πρακτικά. Καὶ ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κατηλιανὸν περὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν προνομίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ἐξάγεται, ὅτι ἡ Μεσημβρία ἦτο ἔδρα ἐπισκόπου, εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ὁποίας ὑπέκειτο ὁ τῆς Ἀκβῆς, ἐπαρχίας τῆς Ὀχθείας Δακίας. Ἀλλὰ τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἐξηκριβώθη, ὅτι εἶναι πλαστόν.

Ἐν δὲ τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (883) ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος λγ' τὴν τάξιν¹. Ἴσως ὀλίγῳ προγενεστέρα εἶναι ἡ ἐκθεσις τοῦ Συραρμενίου Βασιλείου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Μεσημβρία ἀπαριθμεῖται ἀρχιεπισκοπὴ ἐπίσης αὐτοκέφαλος οδ' τὴν τάξιν ἐπαρχίας Αἰμιμόντου. Ἀπορον ὁμοῦς, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει σημειοῦται καὶ ὡς ἐπισκοπὴ, ὑποκειμένη τῇ μητροπόλει Ἀδριανουπόλεως, ἐπαρχίας Αἰμιμόντου. Καὶ ἐν τοῖς Νέοις Τακτικοῖς, περὶ ὧν ὑπάρχει γνώμη ὅτι συνετάγησαν μὲν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, κατ' οὐσίαν ὁμοῦς ἐπανελάβον τὴν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ διαγραφείσαν τάξιν, ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος μδ' τὴν τάξιν².

[Κατὰ τὰ Notitia Κομνηνοῦ Μανουὴλ «τῇ Μεσημβρίᾳ Αἰμιμόντου (πγ' τὴν τάξιν) θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστί», ὡσαύτως δ' ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Νικαίας καὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1260-1270) ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ὡς Μητρόπολις πγ' τὴν τάξιν]³.

Ἐν ἄλλῃ ἐκκλησιαστικῇ χωρογραφίᾳ, δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ H. Gelzer⁴ ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ὡς ἔδρα μητροπολίτου νη' τὴν τάξιν, εἶναι δὲ τῆς γνώμης ὁ Gelzer ὅτι τὴν ἐκθεσιν ταύτην ἔσχεν ὡς βάσιν ὁ τὸ 1163 τῇ κελεύσει τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ρογήρου τοῦ Β' συντάξας στατιστικὴν καὶ ἱστορίαν τῶν πατριαρχικῶν καὶ μητροπολιτικῶν θρόνων Νεῖλος ὁ Δοξαπατρῆς. Ὡς δὲ πᾶσαι αἱ προηγηθεῖσαι ἐκκλησιαστικαὶ χωρογραφίαι, οὕτω καὶ τὸ ἔργον τοῦ Νεῖλου, προϊόντος τοῦ χρόνου, φαίνεται, ὅτι ὑπέστη πολλὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις κατὰ τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν τάξιν τῶν μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν, λυπούμεθα δὲ ὅτι δὲν ἔχομεν ἤδη αὐτὸ

¹ [Βλ. τὴν διατύπωσιν ταύτην ἐν Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου, Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαραντα Ἐκκλησίαι μετὰ τινων διοικητικῶν ἐκκλησιῶν ζητημάτων. Ἐν Κων[πόλει] 1897 σ. 63 Πρβλ. Σταμούλη, Συμβολήν, ἐνθ' ἀν. σ. 18, ὅπου ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ἀρχιεπισκοπὴ μβ' τὴν τάξιν.]

² [Σταμούλη, Συμβολή, ἐνθ' ἀν. σ. 20].

³ [Σταμούλη, Συμβολή, ἐνθ' ἀν. σ. 21].

⁴ [Ἐν Byzant. Zeitschrift τ. 1 (1892) 253-5. Βλ. καὶ Σταμούλην, ἐνθ' ἀν. σ. 26].

πρόχειρον, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ σημειώσωμεν ὁποία ἡ τάξις τῆς Μεσημβρίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην¹.

Κατὰ δὲ τὴν ἐκθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου (1282-1320), ἣτις εἶναι μᾶλλον διασκευὴ τῶν προηγουμένων ἐκθέσεων, ἡ Μεσημβρία, οὕσα τέως μητρόπολις πγ' τὴν τάξιν, ἐγένετο ρ', τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς «ὑπερτίμου» μόνον προσφωνουμένου². Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ὑπάρχει καὶ παρασημείωσις, ὅτι ἡ Ἀγχιάλος πρότερον ἦτο ἠνωμένη τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μεσημβρίας, ταύτης δὲ τιμηθείσης εἰς μητρόπολιν, ἐγένετο καὶ ἡ Ἀγχιάλος ἀρχιεπισκοπὴ³. Καὶ ἐν τῇ «Ἐκθέσει τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει Μητροπόλεων ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Β' τῶν Παλαιολόγων», ἡ ὁποία περιεσώθη ὑπὸ τοῦ Δικαιοφύλακος Θεοδώρου Ἀγαλλιανοῦ, γράψαντος αὐτὴν τὸ 1453, μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἐξήχθη δὲ ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Νικολάου Καρατζᾶ, ἡ Μεσημβρία σημειοῦται ὡς μητρόπολις ιε' τὴν τάξιν⁴, [ἐπὶ δὲ Ἀνδρονίκου τρίτου τῶν Παλαιολόγων ὡς μητρόπολις πε']⁵.

Οὕτω ἐξάγομεν ἐκ τοῦ συνημμένου καταλόγου τῶν ἱεραρχῶν τῆς Μεσημβρίας, ὅτι αὕτη διετέλεσεν ὡς ἐπισκοπὴ μέχρι τῆς θ' ἑκατονταετηρίδος, διότι ὁ τελευταῖος γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ἐπίσκοπος Τιμόθεος ὑπογράφεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τὸ 879 συγκροτηθείσης Συνόδου. Ἐφεξῆς, τιμηθεῖσα εἰς ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοκέφαλον, διετέλεσεν ὡς τοιαύτη μέχρι τῆς ια' ἑκατονταετηρίδος, τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς Γρηγορίου ἀναφερομένου εἰς τὴν περὶ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν Σύνοδον, ἡ ὁποία συνεκροτήθη τὸ 1053 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου. Ὡς μητρόπολις δὲ διετέλεσε κατὰ τὴν ιβ' ἑκατονταετηρίδα, καθ' ὅσον ὁ μητροπολίτης αὐτῆς Γρηγόριος ὑπογράφεται εἰς τὴν κατὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κωνσταντίνου Χρυσομάλλη πρᾶξιν τοῦ πατριάρχου Λέοντος τοῦ Στυππῆ τοῦ 1140.

Ὡς ἔδρα μητροπολίτου μετ' εὐρείας ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας ἀνεγνωρίσθη ἡ Μεσημβρία καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν, δυνάμει τοῦ φερμανίου, τὸ ὁποῖον ὁ Πορθητὴς παρεχώρησεν εἰς τὸν πατριάρχην Γεννάδιον τὸν Σχολάριον. Τέλος ὡς μητρόπολις διετέλεσεν ἡ Μεσημβρία μέχρι τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828-1829, ὅτε ἐλαττωθέντος σημαντικῶς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας, ἔνεκα τῆς μεταναστεύσεως μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων εἰς

¹ [Ἡ τάξις τῆς Μεσημβρίας παρὰ «Νεῖλω Δοξαπατρίῳ» εἶναι νζ' Βλ. Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, Θρακικά τ. 14 σελ. 42.]

² [Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύντ. κανόνων Ε' 494. Σταμούλης, ἐνθ' ἀν. σ. 22].

³ [Μελισσηνὸς Χριστοδούλου, ἐνθ' ἀν. σελ. 55-66, Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Κατάλογος ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἀγχιάλου εἰς Θρακικά 9 (1938) 170].

⁴ Ἐκκλ. Φάρος Ἀλεξανδρείας, τόμ. 6, (1910) σ. 203.

⁵ [Σταμούλης, ἐνθ' ἀν. σ. 24].

τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας καὶ εἰς Ρωσσίαν, συνεχωνεύθη μὲ τὴν μητρόπολιν Βάρνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεχώρισθη τὸ 1835¹.

Κατὰ τὸ ἤδη ὑφιστάμενον συνταγμάτιον ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας εἶναι [ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Μαύρης θαλάσσης] λζ' τὴν τάξιν, [ὡς ἦτο καὶ κατὰ τὸ 1906]².

ς) Κατάλογος ἐπισκόπων,

ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Μεσημβρίας³.

325. **Πέτρος ἐπίσκοπος.** Ὑπογεγραμμένος εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Σπ. Μήλια, Συνοδικά, τόμ. Α' σελ. 149: [Πέτρος χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπίσκοπος τῆς μεσεμβρίων φιλοχρίστου πόλεως, ὁρ(ίσας) ὑπ(έγραψα)]).
680. **Πέτρος ἐπίσκοπος.** Ὑπογεγραμμένος εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ζ' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς α' ἐν Τρούλλῳ. (Mansi, Acta Concil. τόμ. XI σελ. 694. [Μήλια, Συνοδ. Β' 656], Mich. Le Quien, Oriens Christianus, Parisiis 1740, τ. I σ. 1181: [Πέτρος

¹ [Εἰς τὸ συνταγμάτιον Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων, τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1715, ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας σημειοῦται «ἑξαρχος μαύρης θαλάσσης» μα' τῇ τάξει, ὁμοίως δὲ ἡ Μεσημβρία ἀναφέρεται εἰς τὸ συνταγμάτιον τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας τοῦ 1855 ὡς μητρόπολις μα' τῇ τάξει. Ἡ συγχώνευσις αὐτῆς μὲ τὴν μητρόπολιν Βάρνης καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπ' αὐτῆς ἀναφέρεται ἐν τῷ ΙΔ' Π. Κωδ. σελ. 243. Περὶ τούτων βλ. Μελισσηνὸν Χριστοδούλου, ἐνθ' ἀν. σ. 69 καὶ 70 σημ. 2].

² [Τὴν τάξιν ταύτην ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας κατέχει ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Οἰκουμενικῷ θρόνῳ τοῦ 1862, ἀλλ' ἐν τῷ Συνταγματίῳ τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας τοῦ 1897 οὗτος εἶναι λδ' τὴν τάξιν «ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Μαύρης θαλάσσης» (Μελισ. Χριστοδούλου, ἐνθ' ἀν. σ. 72 καὶ 77). Τὴν τάξιν τοῦ Μητροπολίτου Μεσημβρίας κατ' ἄλλα συνταγμάτια βλ. ἐν Συμβολῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης εἰς Θρακικά 14 σ. 27-60. Πρβλ. καὶ Σάρδεων Γερμανὸν εἰς Θρακικά 8,152 κέ. Εἰς τὸν ὁρισμὸν ἐπιχορηγήσεως ἀρχιερέων τοῦ 1859, Πατρ. Κωδ. σελ. 209, ἡ μητρόπολις Μεσημβρίας σημειοῦται ὡς ἔχουσα χωρία 37 μὲ στέφανα 1920, ὁρίζεται δὲ ἔτησίᾳ ἐπιχορήγησις διὰ τὸν μητροπολίτην γρ. 40.000 (αὐτόθι σελ. 82)].

³ [Κατάλογος ἀρχιερέων τῆς Μεσημβρίας ἐδημοσίευσαν ἤδη ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανός: Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς (Θρακικά 8 (1937) 152-6) καὶ ὁ Ἀ. Σταμούλης: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης (αὐτόθι 14 (1940) 137-140). Ἐκ τῶν καταλόγων τούτων καὶ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐλήφθησαν οἱ προστεθέντες εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ μακ. Μ. Κωνσταντινίδου ἀρχιερεῖς καὶ αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτοὺς πληροφορίες. Αἱ γενόμεναι προσθήκαι διεκρίθησαν δι' ἀγκυλῶν].

χάριτι Χριστοῦ ἐπίσκοπος) τῆς Μεσημβριῶν πόλεως τῆς Αἰμιμοντίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα)].

692. **Μάμαλος ἐπίσκοπος.** Εἰς τὰ πρακτικά τῆς β' ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, τῆς καὶ Πενθέκτης. (*Mansi*, τόμ. XI σ. 992, *Σπ. Μήλια*, τόμ. Β' σελ. 699, *M. Le Quien* τ. I, σελ. 1181: [Μάμαλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Μεσεμβριῶν πόλεως τῆς Αἰμιμοντίων]. [Ἴσως Μάρκελλος κατὰ Ἀνθ. Ἀλεξούδη μητροπ. Ἀμασείας Χρονολογ. καταλόγους τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Ἀρχιερατευσάντων ἐν Νεολόγῳ Κωνσταντινουπόλεως 20 Ἰουν. 1891].
787. **Λέων ἐπίσκοπος.** Ὑπογεγραμμένος εἰς τὰ πρακτικά τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. (*Mansi* XII σ. 1098: [Λέων ὁ δσιώτατος ἐπίσκοπος Μεσημβρίας ἐξεφώνησεν ὁμοίως], *Σπ. Μήλια*, τόμ. Β' σελ. 725, 756, 808, 876, *M. Le Quien*, τ. I, σελ. 1181: [Λέων ἀνάξιος ἐπίσκοπος Μεσημβρίας].
850. **Δαβὶδ ἐπίσκοπος.** Κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ νομομαθοῦς τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ε. Γ. Ταπεινοῦ. [Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδης ἔνθ' ἀν.].
879. **Τιμόθεος ἐπίσκοπος.** Εἰς τὰ πρακτικά τῆς ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἐπὶ Φωτίου συνόδου (*Mansi* XVII σ. 374, *Σπ. Μήλια* τόμ. Β' σελ. 929, *M. Le Quien* I, σελ. 1181: [Τιμόθεος Μεσεμβρίας] [Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδης ἔνθ' ἀν.].
1053. **Γρηγόριος ἀρχιεπίσκοπος.** Ἀναφερόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἐπὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου περὶ τοῦ ὀφέντος πιπτακίου ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τραπεζῇ παρὰ ἀπὸ Ρώμης πρέσβειων. (*Σπ. Μήλια*, τόμ. Β' σελ. 978, *M. Le Quien*, τόμ. I, σελ. 1181, [καὶ ἀρχιεπισκόπων . . . Γρηγορίου Μεσεμβρίας], *Mansi* XIX, 813. [Ἀμασ. Ἀνθ. Ἀλεξούδης ἔνθ' ἀν.].
1140. **Γρηγόριος μητροπολίτης.** Εἰς τὴν προῶξιν τοῦ πατριάρχου Λέοντος Στυππῇ κατὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κωνσταντίνου Χρυσομάλλη. (*Mansi* XXI, 552, *Σπ. Μήλια*, Β' σελ. 987). [Πρβλ. *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Σύνταγμα κανόνων Ε' 76].
1143. Ὁ αὐτός(;) Ἀωνύμως εἰς τὴν κατὰ τοῦ μοναχοῦ Νήφωνος καὶ τῶν ἐπισκόπων Βαλβιατοῦ Λεοντίου καὶ Σασίμων Κλήμεντος προῶξιν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κουρκούα. (*Mansi* XXI 588, *Σπ. Μήλια* Β' 991).
1156. **Θεόδωρος μητροπολίτης.** Παρακαθίσας ἐν τῇ συνόδῳ τῇ καθαιρεσάσῃ τὸν ὑποψήφιον πατριάρχην Ἀντιοχείας Σωτήριχον Παντεύγενον καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῷ Μιχαὴλ Θεσσαλονίκης κ.λ.π. (*M. Le Quien* I, 1181).
1166. Ὁ αὐτός. Εἰς τὴν κατὰ τοῦ Δημητρίου Λαμπηνοῦ προῶξιν τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ Χρυσοβέργη (*Mansi* XXII, 2) [Βλ. καὶ *Σταμούλην*, *Θρακικά* 14, 138].
1171. **Βασίλειος.** Ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ τόμῳ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ ἀπὸ Ἀγχιάλου περὶ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Μανουὴλ ἐγγραφῆς

- τῶν τότε ἀρχιερέων. (Ἀνάλεκτα Ἱεροσολ. Σταχυολογίας τόμ. Δ' σελ. 109 [*L. Petit*, Βυζ. Χρον. τ. 11 (1904) σελ. 480, 485, 488, *Α. Παβλώφ*, αὐτ. τ. 2 (1895) 391].
1191. Ἀωνύμως. Ὑπογεγραμμένος εἰς τὸ σημείωμα τῆς ἐνώσεως τῶν ἀποσχισθέντων ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ τοῦ ἁγίου Δοσιθέου καταβιβασμῷ ἀπὸ τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (Ἀνάλεκτα Ἱεροσ. Σταχ. τόμ. Β' σελ. 370).
1274. Ἀωνύμως (ἴσως Κωνσταντῖνος). Μνημονευόμενος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν δέκατον. (*Mansi* XXIV 75, *M. Le Quien* I, 1182).
1278. **Κωνσταντῖνος.** Ὑπογεγραμμένος εἰς τὸν ἐκτεθέντα Τόμον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου ἐπὶ τῷ συνοικεσίῳ τοῦ δεσπότη κυροῦ Μιχαὴλ καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀννης. (Ἀρχεῖον Ἐκκλ. Ἱστορίας ὑπὸ Μ. Γεδεών, τόμ. Α' τευχ. Α. σελ. 50).
- [1285. **Θεόδωρος.** Εἰς τὴν ἐν Βλαχέρναις σύνοδον «ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μεσημβρίας καὶ ὑπέρτιμος Θεόδωρος . . .» (*Echos d'Orient* τ. 26 (1927) σ. 147)].
- [1292. Ὁ αὐτός. Εἰς τόμον τῆς κατὰ τῶν Λατίνων αἵρέσεως (*Κ. Μωραϊτάκη*, Συμπληρωμ. κατάλογος κωδίκων τοῦ ἐν Φαναρίῳ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, «Ὁρθοδοξία» ἔτ. ΙΑ' σελ. 347.]
1357. **Ἀντώνιος** μητροπολίτης καὶ πρόεδρος Ἀγχιάλου, καταλαβὼν συνοδικὴν ἀποφάσει τὰ καστέλλια Κοζεάκον καὶ Ἐμωνα [γρ. Αἴμονα], τελοῦντα ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ εὐτυχεστάτου δεσπότη τοῦ Τομπροτίτσα καὶ τυγχάνοντα μέχρι τοῦδε ἀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως παρὰ τοῦ Βάρνης. Ἐπανελάβε δὲ αὐτὰ ὡς τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ ἀρχήθεν διαφέροντα (*Miklosich et Müller Acta et diplomata* τ. I, σ. 367). [Κατὰ τὸν μητροπ. Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδην ἐν Νεολόγῳ Κων/π. 20 Ἰουν. 1891 ὁ μητροπ. Ἀντώνιος διετέλεσεν ἀπὸ 1357—1382].
1369. Ὁ αὐτός; Ἀωνύμως Μεσημβρίας καὶ Ἀγχιάλου. Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνάγεται «παρασημείωσις» τις ἀχρονολόγητος ἀναφέρουσα, ὅτι παρεχωρήθη αὐτῷ ἡ μητρόπολις τῆς Βάρνης καὶ τὰ περὶ αὐτήν, τό τε Πετρίν, ἡ Προβάτους, ὁ Κάλαθας, ὁ Κίτζιβος, ὁ Ἐμμων καὶ ὁ Καρβουνᾶς, (*Miklosich et Müller, Acta* . . . I 502).
1372. Ἀωνύμως. Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνάγεται ἡ προῶξις τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ ἀπὸ Μαρωνείας εἰς τὸν θρόνον Μεσημβρίας. (*Miklosich et Müller, Acta* . . . I 594).
1379. Ἀωνύμως (ἴσως Ἀντώνιος). Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνάγεται ἀχρονολόγητος παρασημείωσις, ἐν ᾗ ἀναφέρεται, ὅτι ἐδόθησαν αὐτῷ τὰ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ πατριαρχικὰ μοναστήρια, τὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ τοῦ

- Ἀκροπολίτου, τὸ τῆς Ἑλεούσης, τὸ τῆς Ἀγιοσορειτίσης καὶ τὸ τοῦ Ἀγίου Βλασίου. (*Miklosich et Müller Acta* II 37).
1381. Ἀνωνύμως, ἴσως ὁ αὐτός, ὑπογεγραμμένος εἰς τὴν προῆξιν τῆς χειροτονίας τοῦ ἱερομονάχου Κασσιανοῦ ὡς Βιδύνης. (*Miklosich et Müller, Acta* II σ. 28).
1381. 23 Νοεμβρίου. **Ἀντώνιος**. Ὑπογεγραμμένος εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς καθαιρέσεως τοῦ μητροπολίτου Περιθεωρίου Δωροθέου ὡς συνεννοουμένου μετὰ τῶν Τούρκων (*Miklosich et Müller, Acta* II 39: [ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μεσημβρίας Ἀντώνιος]).
1387. Ἀνωνύμως. Εἰς τὴν συνοδικὴν προῆξιν τῆς χειροτονίας τοῦ ἱερομονάχου Ματθαίου ὡς Κυζίκου. (*Miklosich et Müller, Acta* II 109).
1392. Ἀνωνύμως (ἴσως Παῖσιος). Εἰς τὴν προῆξιν τῆς καθαιρέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου τοῦ Βασιλικοῦ. (*Miklosich et Müller, II* 161).
1392. **Παῖσιος**. Εἰς τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα, ὅπερ καταμέμφεται τὴν τῶν Ἀγιορειτῶν ψυχρότητα περὶ τὰ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς κεκυρωμένα τυπικά. (*Μ. Ι. Γεδεών*, Ὁ Ἄθως σελ. 115).
- [1393. Ὁ αὐτός. (Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδης ἐνθ' ἂν. Γερ. Σμυρνάκη, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, 1903 σελ. 309)].
- [1443. Ἀνωνύμως. (*N. Κεφαλαῖ*, Μελέτη περὶ τῶν αἰτίων τοῦ σχίσματος τ. Β' 1912, σ. 255)].
1474. **Παχώμιος**. Ὑπογεγραμμένος εἰς τὸ πατριαρχικὸν σιγίλλιον τῆς μονῆς τῆς Κοσινίτζης ἐν τῷ Παγγαίῳ. (Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. τ. ΙΖ Παράρτημα σελ. 20) [καὶ Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν Ἐπαρχιῶν Βορείου Θράκης, Θρακικά 8, 153].
- [1488. **Δοσίθεος**. (Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἂν. Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτ. 24, 1904 σελ. 326)].
- [1559. Ἀνωνύμως. (Ἱεροσολυμ. βιβλιοθ. ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως τ. Α' 1891, σελ. 335)].
1564. **Ματθαῖος**. Ἐν τῇ πράξει τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ Β'. (*Μ. Κρουσίον* Τουρκογραφία σελ. 174, *Μ. le Quien* I 1182: ὁ ταπεινὸς Μεσημβρίας μητροπολίτης Ματθαῖος) [*Δ. Ζακυνθνοῦ*, Ἀνέκδοτα πατριαρχ. γράμματα εἰς Ἑλληνικά τ. 10 σ. 295].
- [1565. Ὁ αὐτός. (*Μ. Γεδεών* ἐν Ἡμερολ. Ἀνατολῆς 1883 σελ. 261, Σάρδεων Γερμ. ἐνθ' ἂν.)].
1570. **Ἰγνάτιος**. Ἐν τῇ ἐπικυρώσει τῶν προνομίων τοῦ ἐπισκόπου Μονεμβασίας (*Mikl. Müller Acta* V 178).
- [1572. Ὁ αὐτὸς συνοδικὸς (*Καμπούρογλου*, Μνημεῖα Ἱστ. Ἀθην. 2, 229)].
1573. Ὁ αὐτός. Ὑπογεγραμμένος εἰς σιγίλλιον (ἀχρονολόγητον) τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β', ὅπως ἡ ἐν Σωζοπόλει μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου μὴ εἶναι «βατὴ γυναιξί.» (Ἐκκλ. Φάρος Ἀλεξανδρείας Τόμ. ΙΑ' σ. 249).

1575. Ὁ αὐτός. Εἰς σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου περὶ τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας (Αὐτόθι) [Κατὰ τὸν Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδην ἐνθ' ἂν. Ἰγνάτιος ἀπὸ 1572 — 1594.]
- [1585. Μάρτ., 1590 Μάϊον, 1593. Ὁ αὐτός. (Σάρδεων Γερμ. ἐνθ' ἂν.)]
1593. **Χριστοφόρος**. Διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Ἰγνάτιον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ προσέτι ὑπογεγραμμένος εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς μεγάλης τοπικῆς συνόδου ἐπὶ Ἱερεμίου τοῦ Β'. (Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. Τόμ. ΙΖ' Παράρτ. σελ. 75). [Προβλ. *Γενν. Ἀραμπατζόγλου* Φωτίειον Βιβλ. Α σ. 134: «Ἐν ἔτει ζρα' μηνὶ Μαῖῳ ἰνδ. ς', ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἀφ' ἧγ'... ὁ Μεσημβρίας Χριστοφόρος» καὶ τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον «σημείωμα» ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας (*Σ. Λάμπρου*, Ἐνθυμημ. συλλογή, Ν. Ἑλληνομν. 7, 182): ἐν ἔτει ζρβ' μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. ζ' ἀπὸ δὲ Χριστοῦ γεννήσεως ἀφ' ἧδ' ἦλθε νέος ἀρχιερεὺς... ὁ πανιερώτατος κ. Χριστοφόρος. Προβλ. Σάρδεων Γερμ., Θρακικά 8, 153].
- [1599. Ὁ αὐτὸς «ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Μάυρης θαλάσσης» ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Νέας Μητροπόλεως Μεσημβρίας «ἔτους ζρζ'». (Βλ. ἄνωτ. ἐπιγρ. χριστ. ἐπ. 8)].
- [1600. Ὁ αὐτὸς «ζρη' ἔτος, μηνὶ Ἰουνίῳ θ', ἡμέρῃ β', ἰνδ. ιγ'» (*Γενν. Ἀραμπατζόγλου* ἐνθ' ἂν. σελ. 137)].
1607. **Κυπριανός**, διαδεχθεὶς τὸν παραιτηθέντα Χριστόφορον (Σάθα Μεσ. βιβλ. Γ 554) [Σάρδεων Γερμ. Θρακικά 8, 153: ἐξελέγη (28 Μαΐου 1607) «ὁ ὀσιώτ. ἐφημέριος τῆς μητροπόλεως ταύτης ἐν ἱερομον. καὶ πνευματικοῖς κὺρ Κυπριανός»].
- [1609. Ὁ αὐτὸς ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἀναλήψεως τῆς Μεσημβρίας «ἔτους, ζριζ'» (Βλ. ἄνωτ. ἐπιγρ. χρ. ἐπ. 10)].
- [1611. **Κυπριανός**, ἔτ. ζριθ' Μαΐου (Ἀθ. Ὑψηλάντων, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 1870, σ. 127 καὶ εἰς ἔγγραφον κατ' Ἰούνιον τοῦ 1614, *Γεν. Ἀραμπατζόγλου*, ἐνθ' ἂν. Α 75 σημ. 7)].
- [1614. **Πανάρετος**, συνοδικὸς ἔτ. ζρκβ' (*Δ. Καμπούρογλου*, Μνημ. Ἱστ. Ἀθηναίων 2, 51)].
- [1615. **Ἀχίλλειος**. Συνοδικὸς (*N. Jorga*, Documente grecesti ἐν Eud. de Hurmuzaki, Documente privitoare la Istoria Românilor τομ. XIV 1 σελ. 113. Ζακυνθνός, Ἑλληνικά 2, 146 ὁ Μεσημβρίας Κυπριανός)].
- [1616. Ὁ αὐτὸς, συνοδικὸς (*Χουρμουζάκη*, αὐτόθι)].
1621. Ὁ αὐτός. Ὑπογεγραμμένος εἰς σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἐπικυρωτικὸν τῶν σταυροπηγιακῶν προνομίων τῶν ἐν τῇ Λέσβῳ μονῶν, τῆς τοῦ Λειμῶνος καὶ τῆς Θεοτόκου τῆς Μυρσινιωτίσης. (Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. τόμ. ΙΗ', Παράρτ. σελ. 174). [*Παπαδοπ. Κεραμέως* Μαυρογ. Βιβλ. 1, 174α].
1624. **Ἀνάκιος**. Εἰς τὸ ἐπικυρωτικὸν σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου

- τοῦ Λουκάρεως ὑπὲρ τῆς ἐν Δημητσάνῃ μονῆς τοῦ Φιλοσόφου. (Ἐκκλ. Ἀληθ. Ἔτος Β', 1882, σελ. 668). [Ἐν πατριαρχ. συνοδικῷ γράμματι *Mikl.-Müller Acta VI 295, Σάρδεων Γερμανός* εἰς Θρακικά 8,153].
1639. Ὁ αὐτός. Ἐν τῇ πράξει τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α'. (Ἀνάλεκτα Ἱεροσ. Σταχ. τόμ. Δ' σελ. 104) [συνυπογράφει γράμμα τοῦ Οἰκουμένου Πατριάρχου Κυρίλλου Β' κατ' Ἰούνιον ἰνδ. β' (1639) (*Εὐστρατιάδου* Ἰστ. μνημεῖα Ἀθω, Ἑλληνικά 3,53). Ὁ αὐτός ἐν ἔτει, ἀχλὺς Ἰουλίω ζ' ἰνδ. ζ' (*Γενν. Ἀραμπατζόγλου*, Φωτίειος βιβλιοθ. Γ σ. 101, 160, 161, 210 σημ. 30)].
- [1643. **Δαμασκηνός**. Συνοδικός (*Γ. Κρέμου*, Φωκικά 3,7)].
1646. Ὁ αὐτός. Ὑπογεγραμμένος εἰς συνοδικὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Β', εἰς ἣν ἡ Σύνοδος ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ παρὰ Παρθενίου τοῦ Α' δοθεῖσα ἄδεια τοῖς Σιναΐταις νὰ ἱεουργῶσιν εἰς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ μετόχιον ἐγένετο παρὰ κανόνας (Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Τομ. Κ'-ΚΒ' Παράρτ. σ. 102 [καὶ *Χουρμουζάκη XIV 1, 182*, καὶ *Σάρδεων Γερμανός*, Θρακ. 8,153]).
1672. **Θεοφάνης**. Εἰς τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Μουσελίμη εἰς τοὺς Καλβινιστὰς περὶ τῶν δογμάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (*M. Le Quien* τ. Ι. σελ. 1182: ὁ Μεσεμβρίας Θεοφάνης [*Παπαδοπούλου - Κεραμέως* Ἱεροσολ. Βιβλ. 1,336, *Σάρδεων Γερμ.* ἐν Θρακ. 8,154, *Γενν. Ἀραμπατζόγλου*, ἐνθ' ἂν. Α 178 σημ. 9]).
- [1704. **Χριστοφόρος**. Ἐν ἐπιγραφῇ ἁγ. Γεωργίου Μεσημβρίας «ἐν ἔτει, ἀπὸ» (Βλ. ἄνωτ. σ. 97, ἐπιγρ. 11) καὶ *Σάρδεων Γερμανόν* ἐν Θρακ. 8,154].
1712. **Μακάριος**. Ὑπογεγραμμένος εἰς τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Δ', σταλεῖσαν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Λιτίτζης περὶ τοῦ κληρονόμου Ἀθανασίου τινός. (Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Τομ. Κ'-ΚΒ' Παραρτ. σελ. 108).
- [1718. Ὁ αὐτός. (*Σάρδεων Γερμανός* ἐν Θρακικῶν τόμ. 8,154)].
- [1720. **Γρηγόριος**, διαδεχθεὶς Μακάριον (*Παπαδοπούλου Κεραμέως* Ἱεροσολ. Βιβλ. 1,205, *Σάρδεων Γερμ.* ἐνθ' ἂν.)].
1721. Ὁ αὐτός. (*M. le Quien* τόμ. Ι σελ. 1182: ὁ Μεσεμβρίας Γρηγόριος Ἐκκλ. Κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 3).
- [1723. **Νικόδημος**. (*Παπαδόπουλος Κεραμεὺς* ἐν Δελτ. Ἰστ. Ἑθν. Ἑτ. 3,517, *Martin et Petit Collectio Conciliorum*, Paris 1905, I 246)].
- [1724. **Γρηγόριος**, συνοδικός (*Δελικάνη Καλλ. Πατριαρχ. Ἑγγρ.* 2,666)]
1730. Ὁ αὐτός. Ἐπεσκεύασε μητρόπολιν (Ἐκκλ. κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 3.)
1734. Ὁ αὐτός. Εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς καθαιρέσεως τοῦ ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Ἀθανασίου (Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. Κ'-ΚΒ' παράρτ. σελ. 111) [καὶ εἰς σιγίλλιον, δι' οὗ ἐπικρατύνεται ἡ σταυροπηγιακὴ ἐλευθερία τῆς μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου (*Π. Ζερλέντη*, Ἰστ. ἔρευναι Ἐκκλ. νήσων Α' 1922 σελ. 81. Πρβλ. *Ζακυνθνοῦ Πατρ. ἔγγραφα*, Ἑλληνικά 3, 129)].

- [1741. Ὁ αὐτός. Εἰς σιγίλλιον 2 Ἰουλ. 1741 (*Ζακυνθνός*, ἐνθ' ἂν. 3, 145)].
1742. Ὁ αὐτός. Εἰς βεβαίωσιν διαθήκης ἀτελοῦς καὶ εἰς δωρητήριον τι ἔγγραφον ἐν τῷ κώδικι Μεσημβρίας σελ. 3 (Ἐκκλ. Ἀληθ. ἔτος Η' Τεῦχ. ΚΗ' σελ. 348). [Συνοδικός (*Δελικάνη Καλλ. Πατρ. ἔγγρ.* 3, 446)].
- » Ὁ αὐτός. Ἠγόρασεν ἐξ ἰδίων τὴν οἰκίαν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Μακαρίου καὶ ἤνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς μητροπόλεως. (Ἐκκλ. Κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 3).
- [1744. Ὁ αὐτός συνοδικός. (*Δελικάνη* ἐνθ' ἂν. 3, 456, *Εὐστρατιάδης*, Ἑλληνικά 3, 56, *Πετρακάκου*, Πηγαὶ ἁγίου Ὁρους 14)].
- [1746, Μάιος. Ὁ αὐτός, συνοδικός (*Πετρακάκος*, ἐνθ' ἂν)].
- [1747, Ἰούλιος. Ὁ αὐτός. (*Δελικάνη Καλλ. Πατριαρχ. ἔγγρ.* 3, 876)].
- [1748. Ὁ αὐτός, συνοδικός (*Δελικάνη* ἐνθ' ἂν. 3, 880. Πρβλ. *Σάρδεων Γερμανόν* εἰς Θρακικά 8, 154)].
1759. **Ἀνθίμος**. Εἰς τὴν συνοδικὴν κατάκρισιν τοῦ ψευδο - Ἀντιοχείας Κυρίλλου. (Ἀνάλ. Ἱεροσ. Σταχ. τόμ. Δ' σελ. 80 [*Δελικάνη* ἐνθ' ἂν. 2, 206]).
- [1761. Ὁ αὐτός. Εἰς σιγίλλιον Οἰκουμένου Πατριάρχου Ἰωαννικίου Γ', δι' οὗ ἐπικυροῦται ἡ ἀφιέρωσις τοῦ μονυδρίου τοῦ ἁγ. Νικολάου τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσημβρίας παρὰ τοῦ Μεσημβρίας Ἀνθίμου εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου (*Εὐστρατιάδου*, Ἰστ. μνημ. Ἀθω, Ἑλληνικά 3, 57)].
1763. Ὁ αὐτός. Εἰς τὸ συνοδικὸν ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς ὡς πατριάρχου τοῦ Δέρκων Σαμουήλ. Μετατεθέντα εἰς Κύζικον διεδέχθη αὐτόν. (Ἐκκλ. Ἀληθ. Ἔτος Β'. 1882 σελ. 232). [Βλ. *Υψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σελ. 512: ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Σαμουήλ «εἶχον κάμει ποτὲ Κυζίκον... τὸν Κρήτης Γεράσιμον καὶ ὕστερον ἐπὶ Μελετίου τὸν ἐξέκαμαν καὶ ἔκαμαν τὸν Μεσημβρίας Ἀνθίμον». Ὁ αὐτός συνοδικός τὸ 1763 ἐν *Δελικάνη Καλλ. Πατρ. ἔγγρ.* 3, 821, *Υψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σελ. 512 καὶ ἐν *Χουρμουζάκη XIV 2* σελ. 1162.
- [1765. Ὁ αὐτός συνοδικός (*Δελικάνη Καλλ. ἐνθ' ἂν. 3, 465*)].
- [1766. Ὁ αὐτός συνοδικός (Αὐτόθι 2, 42. 208. 209. 212. 496. 3, 926, *Ζακυνθνοῦ Πατρ. ἔγγραφα*, Ἑλληνικά 3, 451)].
- [1767. Ὁ αὐτός (*Δελικάνη*, ἐνθ' ἂν. 3, 898)].
- [1768. Ὁ Μεσημβρίας **Ἀνθίμος** «Κωνσταντινουπολίτης ἀπὸ τῆς κόμης τοῦ Μεγάλου Ρεύματος» γίνεται μητροπολίτης Κυζίκου (*Υψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 421, *Γενν. Ἀραμπατζόγλου*, Φωτίειος Βιβλ. Β', 30, σημ. 26. *Σάρδεων Γερμανός*, Θρακικά 8,154)].
1772. **Μακάριος**. Εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τὸν Δέρκων Διονύσιον Σαμουράκη, ἐσφαλμένως ἀναγνωσθεὶς ὡς Ματθαῖος (Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. ΚΑ', σελ. 105).
- [1773. Ὁ αὐτός. Εἰς σιγίλλιον (*Ζακυνθνός*, Ἑλληνικά 4, 235 καὶ ΔΙΕΕ 3, 471)].
1775. Ὁ αὐτός. Εἰς τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καισαρείας Ἀβραμίου

- ὡς πατριάρχου Ἱεροσολύμων (Ἐκκλ. Ἀληθ. Ἔτος Β' Τεύχ. ΙΓ', σελ. 249). [Πρβλ. Σάρδεων Γερμανόν, Θρακικά 8, 154].
1780. **Κωνστάντιος**. Ἐκ Καλλιπόλεως, ὑπογεγραμμένος εἰς ἔγγραφόν τι υἰοθεσίας ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ κώδικι τῆς Μεσημβρίας σελ. 6.
1785. Ὁ αὐτός. Εἰς ἐπαργύρῳσιν ἱερῶν λειψάνων (Αὐτόθι σελ. 7).
- [1791. Ὁ αὐτός, γίνεται Σεργῶν (Μακραίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, ἐν Σάθα Μεσ. Βιβλ. Γ' σελ. 377. Σάρδεων Γερμανός, Θρακικά 8, 154)].
1791. **Θεόκλητος**, τέως πρωτοσύγκελλος, διαδεχθεὶς τὸν εἰς Σέρρας μετατεθέντα Κωνστάντιον, φημιζόμενος ὡς βαθύπλουτος. (Σάθα Μεσ. Βιβλ. τ. Γ', σελ. 377. Ἐκκλ. κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 36).
- [1795. Φεβρ. Ὁ αὐτός, συνοδικός (Δελικάνη Καλλ. Πατριαρχ. ἔγγρ. 2, 602, Σάρδεων Γερμανός, Θρακικά 8, 154)].
1800. **Ζαχαρίας**, ὑπογεγραμμένος εἰς ἐκλογὴν ἐπιτρόπων. (Ἐκκλ. Κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 36).
- [1801. Ὁ αὐτός. Ὑπογράφει ἐν συνοδικῷ ὑπομνήματι μηνὶ Μαΐῳ .αωα', ἐπινεμ. 4ης (Μυστακίδης ἐν Παρνασσῷ 11 (1887) σ. 537, Σάρδεων Γερμανός, Θρακικά 8, 154)].
1801. **Γρηγόριος**, πρόφην Δρύστρας, διαδεχθεὶς Ζαχαρίαν. (Ἐκκλ. Ἀλήθ. Ἔτος Β', Τεύχ. ΙΗ', σελ. 279).
- [1806. Φεβρ. Ὁ αὐτός, ἀναγραφόμενος ἐν σιγίλλῳ ἐπὶ πατριαρχ. Γρηγορίου καὶ ὑπογράφων ὁ Μεσημβρίας Γρηγόριος (Μυστακίδου, Δύο ἀνέκδ. σιγίλλ. γράμματα ἐν Παρνασσῷ 9 (1885) 298 καὶ 300].
1806. Ὁ αὐτός. Ἀνέκτισε τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Νικολάου (Ἐκκλ. κώδιξ Μεσημβρ. σελ. 56).
- [1806. Ὁ αὐτός, εἰς σιγίλλιον πατριάρχου Γρηγορίου, δι' οὗ ἀναγνωρίζεται ὡς σταυροπήγιον τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἐν θέσει Ἀρκονία τῆς Ἄνδρου, οὗ τὴν ἀποπεράτωσιν ἀνέλαβεν ὁ εἰρημένος μητροπολίτης Μεσημβρίας (Μυστακίδης, ἐν Παρνασσῷ, 9 (1885) σ. 298].
- [1812. Ὁ πρόφην Μεσημβρίας **Ζαχαρίας**, συνοδικός (Δελικάνη Καλλ. Πατρ. ἔγγρ. 2, 235). Βλ. Σάρδεων Γερμανόν, εἰς Θρακικά 8, 155].
1814. **Ἰωσήφ**, πρόφην ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, διαδεχθεὶς τὸν παραιτηθέντα Γρηγόριον. Τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ιδιόχειρος σημείωσις ἐν τῷ Ἐκκλ. Κώδικι τῆς Μεσημβρίας σελ. 63:

«α.ω.λ. δ' Ἰουλίον κα' ἀνεδεξάμην τοὺς οἰάκας τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μεσημβρίας, πατριαρχεύοντος Κυρίλλου, προϊστάμενος πρότερον ἀρχιερατικῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν Μεγάλου Ρεύματος, Ἀθναούτσιοι καλουμένου, ἐν ᾗ ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Μελιτηνῆς, ὡν διδάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ τοῦ Φαναρίου. Ἄνδριος τὴν πατρίδα,

μαθητεύσας ἐν τῇ βασιλευούσῃ, Πάμῳ τε καὶ Σάμῳ, Σμύρῃ τε καὶ Χίῳ, ἱεροκῆρύξ τε χρηματίσας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ .αωζ' ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Καλλινίκου μέχρι Κυρίλλου, ὅτε συνοδικῇ ψήφῳ αὕτη μοι κεκλήρωται, ἣν ἀντιλήφει Θεῖα ποιμάνοιμι ἀμόμως, ἐμαντόν τε καὶ τοὺς πιστευθέντας ἐπὶ νομᾶς σωτηρίους εἰσάξαι με [γρ. εἰσάξαιμι]. Αὕτη γὰρ ἡ δοθεῖσα παρακαταθήκη ἐπ' αὐτῷ τούτῳ θεόθεν δέδοται, ὁ καὶ ἐπηγγέλθημεν. Θεὸς δ' ἀμφοτέροισι, ποιμένα καὶ ποιμενομένους, δέξαιτο ὄμματι εὐσπλάχνῳ».

Ὁ Μεσημβρίας Ἰωσήφ ὁ ἐξ Ἄνδρου.

1818. Ὁ αὐτός. Ἀνήγειρε τὴν κατεστραμμένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου παρὰ τὴν Μεσημβρίαν.
1820. Ὁ αὐτός. Ἐπεσκεύασε μητρόπολιν. (Ἐκκλ. Κώδιξ Μεσημβρίας σελ. 11-12).
1820. **Καλλίνικος**, πρόφην Κρήτης, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα ἐν Μεσημβρίᾳ Ἰωσήφ. [Κατὰ τὸν Σάρδεων Γερμανόν, Θρακ. 8, 155 ἐξελέγη (Νοέμβριον 1820) ὁ πανοσιώτ. ἐν ἱερομον. κὺρ Κύριλλος].
- [1821. Ἀωνύμως. «Καὶ ἔτι (ἐκρέμασαν τῇ 3 Ἰουνίου 1821) τρεῖς ἀρχιερεῖς, τὸν Θεσσαλονίκης σιὸ Παλὶκ-παζάρι, Μυριοφύτου καὶ Γάνου καὶ Χώρας καὶ τὸν Μεσημβρίας» Μαρ. Μινώτου, Ἄγνωστο ἡμερολόγιο, Ἑλληνικά 3 σ. 483)]¹.
- [1822. Ὁ πρόφην Μεσημβρίας **Καλλίνικος** μετατίθεται ἐκ Ρόδου πάλιν εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας. (Ζερλέντη, Ἱστ. ἔρευναί ἐκκλ. νήσ. σ. 270)].
1824. Ὁ αὐτός, ἐσφαλμένως ἀναγνωσθεὶς ὡς Κύριλλος, ὑπογεγραμμένος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χρυσάνθου Σεργῶν ὡς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. (Ἐκκλ. Ἀληθ. Ἔτος Β', Τεύχ. Κ', σελ. 317). [Πρβλ. Σάρδεων Γερμ. Θρακικά 8, 155].
- [1827. Ὁ αὐτός, ἐν ἐπιστολῇ Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου, βλ. ἀνωτ. σ. 125].
1829. Ὁ αὐτός, Μεσημβριοβάρνης, ἔνεκα τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο ἐπαρχιῶν. [Βλ. Σάρδεων Γερμανόν, Θρακικά 8, 155].

¹ [Τίς ὁ ἀπαγχονισθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 3 Ἰουνίου 1821 μετὰ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ τῶν λοιπῶν ἱεραρχῶν μητροπολίτης τῆς Μεσημβρίας δὲν εἶναι γνωστόν. Κατὰ τὸν Κ. Παπαρηγόπουλον, Ἱστ. Ἑλλ. Ἔθν. τ., 6, 1 σ. 21 (ἐκδ. 6) πλὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν «πολλοὶ ἄλλοι ἱεράρχαι ἐθαναιώθησαν ἀλληλοδιαδόχως». Πάντως ὁ Κρῆς Καλλίνικος, διαδεχθεὶς τὸ 1820 τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Μεσημβρίας, ἐπανερχεται εἰς αὐτὴν τὸ 1822, κενωθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ θρόνου αὐτῆς προφανῶς διὰ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν κατὰ τὸ 1821. Παρὰ Π. Ζερλέντη, Ἱστ. ἔρευνα Ἐκκλησ. νήσων σ. 270 ἀναφέρεται ἐν συνοδικῷ γράμματι Παΐσιος ὡς πρόφην Ρόδου μετατιθέμενος κατὰ τὸ 1819 εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας, ἣν ὁμως φαίνεται κατέχων εἰσέτι ὁ Ἰωσήφ. Τὸ 1821 ὁ Παΐσιος μετατίθεται εἰς Ρόδον καὶ τὸ 1835 πάλιν εἰς Μεσημβρίαν, ὅθεν παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ ἀπέθανε].

1831. * **Ἀνθίμος**¹. [*Ἀμασείας Ἀνθ. Ἀλεξούδη*, Χρονολ. κατάλογοι ἐν Νεολόγῳ Κων/πόλεως 20 Ἰουν. 1891].
1831. * **Σωφρόνιος**. [*Ἀμασ. Ἀ. Ἀλεξούδης*, ἐνθ' ἄν.].
1835. * **Καλλίνικος**. [Τοῦτον περιορισθέντα εἰς μόνην τὴν τῆς ἐπαρχίας Βάρνης μητροπολιν διεδέχθη ὁ Προκοννήσου Σαμουήλ (Ἐκκλ. Ἀλήθ. ἔτ. Β' σελ. 331 σημ. 3)].
1835. **Σαμουήλ ὁ Κύπριος**, τέως σχολάρχης τῆς Μ. Σχολῆς τοῦ Γένους, μητροπολίτης Μεσημβρίας μόνον, διαδεχθεὶς τὸν ἐξωσθέντα τὸ πρῶτον καὶ εἶτα μετατεθέντα εἰς Ρόδον Καλλίνικον. Καὶ τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ιδιόχειρος σημείωσις ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ κώδικι τῆς Μεσημβρίας, σελ. 25:

«Τῷ .α.ω.λ.ε'. Φεβρ. α' προεβιβάσθην εἰς τὸν τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Μεσημβρίας θρόνον ὑπὸ τοῦ παναγιωτάτου μοι δεσπότης κυρίου Κωνσταντίου, αὐτόχθονος Μεσημβρίας, δύο παρελθόντων μηνῶν, Δεκεμβρίου καὶ Ἰανουαρίου, ἐξ οὗτου εἰσῆλθον τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ἐκ Προκοννήσου, ὅπου διετέλεσα ἀρχιερατεύων τέσσαρα ὅλα ἔτη καὶ μῆνας τέσσαρας, σχολαρχήσας πρότερον ἐν τῇ τοῦ Γένους τῇ κατὰ τὸν Κουρουτσεσμέ Σχολῇ καὶ ἐν τῇ τοῦ Φαναρίου δέκα ὅλα ἔτη κατὰ συνέχειαν καὶ μῆνα ἕνα σχεδόν, διδάσκων ἐν αὐταῖς τοὺς νέους πᾶν εἶδος μαθήσεως (ἐκτὸς φυσικομαθηματικῶν, ὡς μὴ ἐξαρκῶν), ὃ ἐδιδάχθην ἐν τῇ τῶν Κυδωνιῶν λαμπρᾷ ποτε φιλοσοφικῇ σχολῇ ὑπὸ τῶν σοφωτάτων διδασκάλων μοι ἀοιδίμου Γρηγορίου Σαράφη Κυδωνιέως καὶ Θεοφίλου Καῖρη Ἀνδρίου, ζήλω καὶ πόνοις καὶ ἰδρωσιν οἷς οἶδε Κύριος, καὶ αὐτοὶ οἱ συνετοὶ καὶ πεπαιδευμένοι καὶ εὐγνώμονες τοῦ Γένους μου. Ἐκείνων μὲν οὖν τῶν ἀγώνων μοι δώρη μοι Κύριος, ὃ δικαιοσύνας ἀγαπῶν, ἀντίμισθον τῶν ἁμαρτιῶν μου τὴν ἄφεσιν· φωτίσαι δὲ καὶ ἐνισχύσαι με ποιμαίνειν τὸ κατὰ προβιβασμὸν ἐμπιστευθέν μοι τοῦτο λογικὸν ποίμνιον, εὐαρέστως αὐτῷ καὶ ἀξίως τοῦ προβιβασμοῦ, ὁδηγοῦντα αὐτὸ ἐπὶ νομὰς ζωηφόρους, ἵνα καὶ ποιμὴν καὶ ποίμνιον τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας ἀξιοθῶμεν. Γένοιτο».

Ὁ Μεσημβρίας Σαμουήλ ὁ Κύπριος.

(Βλ. καὶ Ἐκκλ. Ἀλήθ. Ἔτος Β'. Τεῦχ. ΚΑ' σελ. 331).

1836. **Παῖσιος**. Πρῶην Ρόδου, διαδεχθεὶς τὸν παραιτηθέντα Σαμουήλ. [Μάρτ. 1836 - Ἰουνίου ἰδίου ἔτους. Βλ. Ἐκκλ. Ἀλήθ. Β' 332 καὶ Σάρδεων Γερμανόν, Θρακικά 8, 155].

¹ [Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι ἀρχιερεῖς ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸν συγγραφέα ὑπὸ τοῦ δικηγόρου τῶν Πατριαρχείων Ε. Γ. Ταπεινοῦ].

1836. **Καλλίνικος**. Ἱερομόναχος τέως, διαδεχθεὶς τὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καθαιρεθέντα Παῖσιον. [Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄν.].
1839. **Γρηγόριος**. Διαδεχθεὶς τὸν μετατεθέντα εἰς Κρήτην Καλλίνικον (Ἐκκλ. Ἀλήθ. Ἔτος Β'. Τεῦχ. ΚΑ' σελ. 332) πρῶην πρωτοσύγκελλος τοῦ μητροπολίτου Δράμας. (Ἐκκλ. Ἀλήθ. Ἔτος Β'. Τεῦχ. ΚΒ' σελ. 347) ὃς ἐτέθη καὶ ὡς ὑποψήφιος πατριάρχης μετὰ τὸν θάνατον Ἀνθίμου τοῦ Ε'. [Σάρδεων Γερμ., ἐνθ' ἄν.].
1846. **Νικηφόρος**, πρῶην Ἐρυθρῶν, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα καὶ ταφέντα ἐν Ἀγχιάλῳ Γρηγόριον, μεταβάντα αὐτόθι πρὸς νοσηλείαν [Σάρδ. Γερμανός, ἐνθ' ἄν. σελ. 156].
1867. **Σωφρόνιος**, πρῶην Νυσσάβας, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα ἐν Μεσημβρίᾳ Νικηφόρον [Σάρδεων Γερμ., ἐνθ' ἄν.].
1895. * **Ἀνθίμος**, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα ἐν Μεσημβρίᾳ Σωφρόνιον [Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄν.].
1895. * **Γεννάδιος**. [Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄν.].
1896. * **Χαρίτων** [Εὐκλείδης ἐκ Κύπρου (Σάρδ. Γερμανός, ἐνθ' ἄν. Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου, Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι 1897 σ. 77)].
1906. **Τιμόθεος**. [Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄν.].
1911. **Νικηφόρος**. [Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄν. ἀπεβίωσε τὴν 21 Μαρτίου 1931].

ζ) Ὅλιγα τινὰ περὶ τῆς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Αἵμονα (ἢ Ναίμονος ἢ Αἴμονος).

Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ βαθέως εἰσχωροῦντος εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον ἀποκρήμνου ἀκρωτηρίου τοῦ Αἵμου διακρίνονται μόλις ἐξέχοντα τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπὸ θάμνους τὸ πλεῖστον κρυπτόμενα τὰ ἐρείπια ἀρχαίας μονῆς, τιωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Αἵμονα. Τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἔλαβεν ἐκ τοῦ παρακειμένου ὁμωνύμου ἑλληνικοῦ χωρίου¹, ἰδρῦθη δὲ ἀναμφιβόλως παρὰ τὴν τοποθεσίαν ἀρχαίας ἑλληνικῆς πολίχνης, τοῦ «Oppidum in vertice Aristaeum» Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑψοῦτο ἱερὸν τοῦ Διὸς (ἢ Ἀπόλλωνος) Ἀρίστου μετὰ παρακειμένου ἄλλους. Τούτου λείψανον ἴσως εἶναι καὶ τὸ νῦν σφζόμενον δάσος ἐκ δένδρων πυκνῶν. Κατὰ καιροὺς ἀνεκαλύφθησαν ἐνταῦθα ἀναθηματικάι τινες ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων τὰ κείμενα, δημοσιευθέντα ἐν βουλγαρικοῖς περιοδικοῖς, δὲν ἔχομεν ἤδη πρόχειρα,

¹ [Τὸ χωρίον Αἵμονας ἢ Ναίμονας, διασφῶζον, ὡς καὶ τὸ παρ' αὐτὸ Αἰμόνιον (Αἰμινὲ) ἀκρωτήριον, τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ὄρους Αἵμου, εἶχε πρὸ τῆς μεταναστεύσεως 1200 κατοίκους, ἅπαντας Ἑλληνας].

ὡς καὶ διάφορα ἀρχαῖα νομίσματα, τῆς παρακειμένης Μεσημβρίας τὸ πλεῖστον.

Παρ' ὅλας ἡμῶν τὰς ἐρεῦνας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνακαλύψωμεν πότε ιδρύθη ἡ ἱερὰ αὕτη μονή. Μόνον ἐκ χρυσοβούλλου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Στρασιμήρου (1331-1371), φέροντος χρονολογίαν «*μηρὶ Αὐγούστου δ' ἐν ἔτει ,σωμγ' (=1335) ἰνδικτιῶνος ζ'*», μανθάνομεν ὅτι ἐπικυρῶν ὡς ἡγούμενον τὸν μεταβάντα εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ ἱερομόναχον Μακάριον διώριζεν, «*ἵνα διαμένη ἡ τοιαύτη μονὴ τοῦ ἐν ἁγίοις μυροβλήτου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου ἀδιάσειστος, ἀνενόχλητος καὶ ἀτάραχος ἀπὸ πάσης ἐπηρείας βασιλικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐξουσιαστικῆς*». Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι «*ἀνφοδομήθη ἐκ τοῦ θεμελίου*» ὑπὸ τῆς μάμμης ἢ προμάμμης αὐτοῦ Σεβίνης, συζύγου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀσάν τοῦ Β' (1218-1241)¹.

Ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ ἢ ἐν τινι τῶν πέριξ κελλίων, τῶν ὁποίων φαίνονται μὲν τὰ ἐρεῖπια, ἀλλ' ἀπωλέσθησαν τὰ ὀνόματα, εἶναι πιθανὸν ὅτι περὶ τὸ 1350 ἐμόνασεν ἐπὶ τινι καιρὸν καὶ ὁ ἀντάξιος μαθητὴς Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου, ἐπίφοβος δὲ ἀνταγωνιστὴς τοῦ τότε ὁμωνύμου αὐτῷ Πατριάρχου Τυρνόβου Θεοδοσίου τοῦ Β' ἡσυχαστῆς μοναχὸς Θεοδόσιος, ἠναγκάσθη ὅμως μετ' ὀλίγον χρόνον ἔνεκα τῶν συνεχῶν πειρατικῶν ἐπιθέσεων νὰ ἐγκαταλίπη τὸ ἡσυχαστήριον αὐτοῦ καὶ τῇ ἀδείᾳ τοῦ ὀηθέντος ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐγνωσμένου τούτου προστάτου τῶν Ἡσυχαστῶν, νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ Τύρνοβον, τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅρους Κιλιφάρου².

Τὰ μετὰ ταῦτα τῆς μονῆς εἶναι ἡμῖν ὀλίγον γνωστά. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων, περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διετέλεσε δὲ ἀπολαύουσα τῶν σταυροπηγιακῶν αὐτῆς προνομίων καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἔνεκα τῶν μετέπειτα ἐπελθουσῶν περιστάσεων ὑπέστη πολλὰς περιπετείας κατέστη δηλαδὴ ἐνοριακὴ τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας καὶ διετέλεσεν ὡς τοιαύτη μέχρι τῆς πατριαρχίας Ἰερεμίου τοῦ Γ', ὅστις διὰ πατριαρχικοῦ σιγίλλου, ἐκδοθέντος τὸ 1723, ἀνέδειξεν αὐτὴν καὶ πάλιν σταυροπηγιακὴν³.

Κατὰ τὴν ληστρικὴν ἐπιδρομὴν τῶν Κιριζαλήδων, τῶν διαβοήτων τούτων ληστανταρτῶν τῆς Ροδόπης, ἡ μονὴ κατεστράφη διὰ τοῦ πυρός, σφαγέντων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων πατέρων⁴, ἀνεκτίσθη δὲ μετ' ὀλίγα ἔτη διὰ κοινοῦ ἐράνου τῶν φιλευσεβῶν τῇ δραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τοῦ τότε μητροπολίτου Μεσημβρίας Γρηγορίου καὶ ἀπέβη πάλιν ἐνοριακὴ.

Κατὰ τὸν ὀσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828-1829 οἱ Τούρκοι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι διέμειναν ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ τινι καιρὸν, ἐξεδίωξαν τοὺς ἐν

αὐτῇ μοναχοὺς καὶ ἠρῆμωσαν αὐτὴν τελείως, καταστρέψαντες πᾶσαν οἰκοδομήν. Ἀνεκτίσθη ὅμως μετ' ὀλίγα ἔτη ταῖς ἐνεργείαις τοῦ ἐκ Μεσημβρίας καταγομένου πατριάρχου Κωνσταντίου τοῦ Β', ὅστις διὰ τοῦ παρατιθεμένου κατωτέρω πατριαρχικοῦ σιγίλλου ὑπὸ χρονολογίαν ἔτους σωτηρίου 1835 μηνὸς Ἰουνίου, κατέστησεν αὐτὴν καὶ πάλιν σταυροπηγιακὴν.

Τὴν μονὴν ταύτην ἀντικαθιστᾷ σήμερον ταπεινὸν παρεκκλήσιον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δάσους, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκκλησιάζονται οἱ κάτοικοι τοῦ παρακειμένου χωρίου Αἷμονα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀκινήτων αὐτῆς οὐδὲ ἵχνος ἤδη ὑφίσταται.

η) Ἑτεραι ἱεραὶ μοναὶ παρὰ τὴν Μεσημβρίαν.

1. **Ἡ ἐνοριακὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου** παρὰ τοὺς πλησιεστέρους πρὸς τὴν πόλιν ἀμπελῶνας. Κατ' ἐπιγραφὴν ἀνεκαίνισθη τὸ 1615, κατεστράφη τὸ 1805 ὑπὸ τῶν Κιριζαλήδων, ἀνεκτίσθη τὸ 1818 ὑπὸ τοῦ τότε μητροπολίτου Μεσημβρίας Ἰωσήφ καὶ κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν ὀσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828. Τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν αὐτῆς διακρίνονται εἰσέτι.

2. **Ἡ σταυροπηγιακὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Βλασίου** παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Καὶ ταύτης τὰ θεμέλια σῶζονται.

3. **Ἡ σταυροπηγιακὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος.** Ἀκριβῶς ποῦ ἔκειτο δὲν εἶναι ἡμῖν γνωστὸν· ἴσως ἐπὶ τῆς θέσεως «*Παλαιομονάστηρον*» παρὰ τὸ χωρίον Αἷμονα, ὅπου ὑπάρχουν θεμέλια ἐκκλησίας καὶ οἰκοδομῶν. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 10 κώδικι τοῦ Supplement grec τοῦ καταλόγου ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, συνταγέντος ὑπὸ Ἑρρίκου Ομόντ, ὑπάρχει καταχωρημένον σιγίλλιον τῆς μονῆς ταύτης, ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α' ἐν ἔτει αχμα' (1641), οὗ ἡ ἀρχή: «*Εἰ γὰρ τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Χριστοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἔξεστιν ὁθενδήποτε βουλευθεῖν λαμβάνειν μοναστήρια καὶ κελλία ὑπὸ ἐτέραν ἐπαρχίαν καὶ ἐνορίαν διατελοῦντα καὶ πάντη ἐλεύθερα ἀποκαθιστᾶν...*»¹

4. **Ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου**, ἐν ἣ κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῶν Βουλγάρων Κωνστ. Jireček² τὸ 1346 ἐφησύχασεν ἐπὶ τινι χρόνον ὁ πατριάρχης Τυρνόβου Θεοδόσιος ὁ Β', ὁ μεταρρυθμιστὴς οὗτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἀγνωστον ἡμῖν τυγχάνει ποῦ ἔκειτο καὶ ἡ μονὴ αὕτη.

5. **Ἡ ἐνοριακὴ τῆς Ἁγίας Ἀννης** παρὰ τοὺς ἀμπελῶνας, τοὺς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἷμου κειμένους. Κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

¹ [Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολ. Σταχυολογίας Α' σ. 468].

² [C. Jireček, Geschichte der Bulgaren, Prag 1876, σελ. 312 κέ.].

³ [Τὸ σιγίλλιον τοῦτο δημοσιεύεται κατωτέρω]. ⁴ [Βλ. ἀνωτ. σελ. 51].

¹ Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Γ'. σελ. 381.

² C. Jireček, Geschichte der Bulgaren, Prag, 1876 σ. 313.

θ) Σιγίλλια τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ «Ναίμονος»¹.

1.

Ἱερεμίας ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Καὶ τόδε σὺν ἄλλοις ἐπανθεῖ προνομίοις τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ τε καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, τὸν θεία δηλαδὴ ἀντιλήψει διέπειν αὐτὸν λαχόντα καὶ τοῦ πνευματικοῦ τούτου σκάφους ἐπειλημμένον τοὺς οἰα-
 5 κας, καὶ τούτοις ἀρίστως νομῶντα ἔχειν ἐπ' ἀδείας σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ τιμᾶν τὰ κατὰ τὴν πᾶσαν ὑπ' αὐτῷ τελοῦσαν ἐπαρχίαν ἱερὰ καταγώγια, καὶ τῇ πατριαρχικῇ ἐπάγειν περιωπῇ καὶ μεγαλειότητι, ἐφ' ᾧ τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογηθήσεται, κατὰ τὸ ἀποστολικὸν θεῖον λόγιον. Ταῦτα καὶ γὰρ ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν γεγονότα ἐπίβλεψιν διαμένει ἀστεμφῇ καὶ ἀπερικλόνητα
 10 καὶ πάσης περιπετείας χρονικῆς ἀπερίφραστα. Ἐνθεν τοι καὶ προνοίας οὐ τῆς τυχούσης ἀξιοῦται τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῖς νομεῦσι, καὶ ὅσα τοῦτο ἔφθη πατριαρχικοῖς Σιγίλλιοις Γράμμασιν αὐτονομίας φιλοτιμηθέντα παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀοιδίμων πατριαρχῶν, ἵνα μὴ παρασύρωνται τῇ χρονικῇ φυρᾷ καὶ οἶονεῖ ὑποκυβέντα, φθορὰν παντελῇ δοκιμάσῃ καὶ ὀλεθρον. Ἐπειδὴ καὶ πρὸ χρόνων
 15 μὲν ἱκανῶν τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μεσημβρίας, ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ παραλίου ὅρους τοῦ Ναίμονος κείμενον ἱερὸν μονύδριον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἔφθασε σταυροπηγιακῇ τιμηθῆναι ἀξία ἐπὶ τῶν πάλαι ἀοιδίμων πατριαρχῶν, ἔν τε τῇ τάξει τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων ταχθῆναι καὶ ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τελεσθῆναι ὕστερον δὲ πρὸ

¹ [Πλὴν τῶν καταχωρουμένων ἐδῶ ἀνεκδότων πατριαρχικῶν σιγίλλιων τὸ χειρόγραφον τοῦ μακ. Κωνσταντινίδου περιέχει καὶ χρυσόβουλλά τινα καὶ σιγίλλια, ἀναφερόμενα εἰς μονὰς τινὰς τῆς Μεσημβρίας, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ζητήματα. Ταῦτα, ὡς ἐκδεδομένα, παραλείπομεν, εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς:

1. Ἰσον χρυσοβούλλου τῆς ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ἱερᾶς μονῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου Στρασιμήρου (1331-1371), ἐν ἔτει, ζωμθ' (1341) μηνὶ Ἀπριλίῳ (Ἀνάλεκτα Ἱεροσολ. Σταχυολογίας, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, τ. Α' σελ. 467).

2. Ἐτερον ἶσον χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Αἵμονα ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου (Αὐτόθι σελ. 468).

3. Τὸ ἶσον τοῦ προστάγματος τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου (τοῦ Παλαιολόγου), ἵνα ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας ἐπιλάβηται καὶ κατέχῃ τὰς ἐν αὐτῇ μονὰς (Αὐτόθι σ. 470).

4. Πατριαρχικὸν σιγίλλιον (ἀχρονολόγητον) (Miklosich et Müller Acta Patriarchatus Constantinopolitani τόμ. II σελ. 152 μετὰ παρασημειώσεως, αὐτ. σελ. 37).

5. Ἐτερον (6865=1357 μηνὶ Ἰουνίῳ) (Miklosich et Müller, ἐνθ' ἂν. I σ. 367 καὶ 502).

6. Πατριαρχικὸν σιγίλλιον ἔτ. 1369, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἱερομόναχος Μακάριος διορίζεται ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ μονῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀκροπολίτου (1369 μηνὶ Ἀπριλίῳ) (Miklosich et Müller ἐνθ' ἂν. I 502).

7. Ὑπόμνημα μεταθέσεως τοῦ πρὸφην Μαρωνείας εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας (ἀχρονολόγητον) (Miklosich et Müller, ἐνθ' ἂν. I 593)].

ὀλίγου που χρόνου οὐκ οἶδαμεν ὅπως ἐξέστη τῆς οἰκείας τάξεως, ἀφαιρεθὲν τῆς σταυροπηγιακῆς ἐπωνυμίας καὶ ὑπαχθὲν παρὰ τὸ δέον τῇ μητροπόλει Μεσημβρίας, ὅπερ οὐκ ἐξῆν γενέσθαι, καὶ παροραθῆναι τὸ ὑπερέχον τῶν προνομίων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἀρχῇθεν ἐπιβραβευθὲν διατάγμασι τῶν
 5 ἱερῶν νόμων τε καὶ κανονικῶν, ἐκθέσεσί τε καὶ θεσπίσμασι τῶν πάλαι ἐπ' εὐσεβείᾳ διαπρεψάντων μακαρίων βασιλέων, ἄλλως τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ συνασκουμένων πατέρων τὴν θερμὴν ἱεσίαν καὶ μετ' εὐλαβείας ἀξίωσιν, ὥς τοῦ ὀρθοῦ καὶ δικαίου λόγου ἐχομένην, παριδεῖν μὴ δυνάμενοι, τὴν πάλαι αὐτονομίαν καὶ ἐλευθεριότητα οἷα δὴ παραίτιον τῆς σφῶν ἀγαθῆς διεξαγωγῆς καὶ
 10 διαίτης μεταδιωκόντων, καὶ τῇ ταύτης μάλιστα ἐγκειμένων ἐπιτεύξει ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ τάξιν τε καὶ κατάστασιν ἀγαγεῖν αὐτὸ ἔγνωμεν.

Τούτου χάριν τὸ καλῶς ἐπικρατῆσαν ἀπαραίτητον ἔθος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου χρώμενοι, γράφοντες συνοδικῶς ἀποφαινόμεθα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς συναδέλφων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, ἵνα τὸ αὐτὸ ἱερὸν μονύδριον, τὸ ἐπ'
 15 ὀνόματι σεμνυνόμενον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μεσημβρίας, κείμενον παρὰ τῷ ὄρει τοῦ Νέμονος, μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ὅσα τε νῦν αὐτῷ πρόσεστι καὶ ὅσα εἰς τὸ μετέπειτα προσκλήσεται, εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερον, ἀδούλωτον,
 20 ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητόν τε καὶ ἀνενόχλητον καὶ ἀκαταζήτητον ὅλως, καὶ ἀνεπηρέαστον εἰς τὸ παντελές, μηδενὶ τινὶ ὑποκείμενον, εἰμὴ μόνον τῷ πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, εἰς αὐτὸν μόνον τὴν ἀναφορὰν ἔχον καὶ ὑπ' αὐτοῦ διεξιόμενον καὶ ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς περιωπῆς ἰθυνόμενον, ἀνακρινόμενόν τε καὶ παρεξεταζόμενον, μνημονευόμενον ἐν αὐτῷ τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος
 25 ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, μηδενὸς ὅλως τολμῶντος ἢ ἔχοντος ἄδειαν κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ ποτέ, οὔτε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως καταπατεῖν αὐτοῦ καὶ ἐπηρεάζειν, μήτε ζητεῖν καὶ λαμβάνειν δόσιν τινὰ ὀλοτελῶς κατ' οὐδένα τρόπον, μήτε πολὺ μήτε ὀλίγον, ἄχρη καὶ ἐνὸς ὀβολοῦ, μόνῃ δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὀφείλει παρέχειν κατ'
 30 ἔτος κηροῦ ὀκάδας δύο καὶ οὐδὲν ἄλλο, εἰς σημεῖον ὑποταγῆς, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶν σταυροπηγιακῶν τάξιν τε καὶ συνήθειαν. Οἱ δὲ συνασκούμενοι ἐν αὐτῷ πατέρες ἐλεύθεροι διατελῶσι καὶ ἀνενόχλητοι καὶ ἀσύδοτοι, φυλάττειν καλῶς ὀφείλοντες τὰ ἀρχαῖα τοῦ αὐτῶν μοναστηρίου ἔθνη, καὶ τὴν πρὸς σύστασιν αὐτοῦ διατύπωσιν, εἰρηνικῶς τε καὶ φιλαλλήλως καὶ
 35 φιλαδέλφως διάγοντες, κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς αὐτῶν πολιτείας, καὶ κατὰ πάντα τρόπον φροντίζοντες τῆς στερεώσεως καὶ ἀμείψεως τοῦ ἱεροῦ τούτου μονυδρίου. Ὅταν δὲ αὐτοῖς χρεῖα χειροτονιῶν γένηται, ἔχωσιν ἄδειαν, κατὰ τὴν τάξιν τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, προσκαλεῖν ὃν ἂν θέλωσι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ ἐπιτελεῖν ἐν τῷ αὐτῷ μονυδρίῳ τὰς χειροτονίας αὐτῶν
 40 ἀπαρεμποδίστως, κατὰ τὴν κανονικὴν παρατήρησιν. Ὅψέποτε δ' ἂν τις, κακο-

βούλως κινούμενος, φανῇ ἄλλως παρὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ παρόντι ποιῶν, καὶ ἐπιχειρήσῃ τολμηρῶς ἀντιλέγειν καὶ ἀντιπράττειν καὶ τὴν σταυροπηγιακὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μονυδρίου διασεῖσαι, ἢ ζητήσῃ λαβεῖν τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον παρὰ τῶν ἐνασκουμένων αὐτῷ πατέρων, καὶ τὸ οἰονοῦν ἀφαιρέσαι καὶ
 5 ἀποσπάσαι τῶν ἀφιερωμάτων καὶ κτημάτων τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ἢ ζημίαν τινὰ προξενῆσαι τῷ αὐτῷ τούτῳ σταυροπηγίῳ καὶ τοῖς ἐνασκουμένοις πατράσι, ὁ τοιοῦτος, οἷας ἂν εἴῃ τάξεως καὶ ὁποίου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴῃ παρὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου τῇ φύσει Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον
 10 ἄλυτος αἰωνίως, ἢ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι πώποτε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτοῦ, καὶ ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκῇ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν σταυροπηγιακὸν σιγίλλιωδες ἐν μεμβράναις Γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ αὐτῷ σεβασμίῳ μονυδρίῳ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικο-
 15 λάου, τῷ κατὰ τὸ παραλίον ὄρος τοῦ Νέμονος κειμένῳ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ, αψκγ' ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ Ἰνδικτιῶνος α'.

(Ἐπεται ἡ ὑπογραφή τοῦ πατριάρχου καὶ δέκα συνοδικῶν. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο εὐρίσκεται ἀποτεταμιευμένον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας).

2.

20 *Κωνσταντῖος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Διηνεκῶς μὲν ὁ χρόνος ροῦς ὧν ἀστατεῖ καὶ σὺν ἑαυτῷ φέρων τὰ ἐν γενέσει ἀεὶ μεταβάλλει ταῦτα καὶ μεταποιεῖ, καὶ οὐδὲν τῶν ἐκτὸς καὶ περὶ τὸν ἄνθρωπον ἀστεμφές καὶ ἀμετακίνητον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ μένον καταστάσει, ἀφ' ἧς καὶ καθ' ἣν προέβη ἀρξάμενον. Ἀλλ' ἡ γνώμη τέως ἐν πολλοῖς νικᾷ καὶ τὰ τε ρύμη
 25 τοῦ χρόνου συνεφελκόμενα καὶ μεταπίπτοντα ἀνορθοῖ καὶ κατέστησεν ἐχόμενα τῆς προόδου· μάλιστα δὲ ὁ κατὰ Θεὸν ζήλος τῆς ἐναντίας τοῦ χρόνου φορᾶς περιγίνεται, ἀντεχόμενος μὲν τῶν ὑπαρχόντων καὶ κρατύνων τὰ συνεστῶτα, ἀνακαλούμενος δὲ τὰ παρωχηκότα καὶ ἀνιστῶν τὰ πεσόντα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρῶν. Οἷόν τε ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν
 30 πολιτείαν Μεσημβρίας, τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ παραλίου ὄρους τοῦ Αἰμονος κεῖται ἱερὸν καὶ σεβάσμιον Μοναστήριον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, ὅπερ πρὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων ἀνοικοδομηθέν, τετίμηται καὶ διὰ τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας, αὐτονομίας τε καὶ ἐλευθερίας. Ἀλλὰ κατὰ καιροὺς (ὥσπερ εἰκὸς συμβαίνει τοῖς
 35 ὑπὸ χρόνον τελοῦσι) πολλὰς ὑπέστη τὰς μεταβολάς, καὶ ἄλλοτε μὲν ὑπῆρχε καλῶς διεξαγόμενον καὶ εὐτυχεῖ καταστάσει διάγον, ἄλλοτε δὲ ἔρημον ἐφαίνετο

μονονοῦν καὶ πατέρων τῶν ἐνασκουμένων ἐστερημένον, ἅτε δὴ πρὸς ταῖς πολλαῖς περιστάσεσι καὶ ἐπισυμβάσαις αὐτῷ ἐπηρείαις καὶ πυρὸς παρανάλωμα πρὸ χρόνων γεγονὸς καὶ ἀποτεφρωθὲν συμφορᾷ ἀδοκῆτω. Εἰ δέ τι τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ προσόντων ὑπελείπετο, ἔργον ἐγένετο τῶν ἐσχάτως ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι
 5 ἐπενεχθεισῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, ὥστε πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν εἰς τὸ εἶναι καὶ ὑπάρχειν ἀποστερηθὲν καὶ πυρὶ ἀποτεφρωθὲν σχῆμα μόνον καὶ ὄνομα μοναστηρίου διασώζειν. Ἐμέλλε δ' ἄρα ἐπὶ τῆς ἡμετέρας θείῳ ἐλέει πατριαρχείας ἀποταμιευθὲν τῆς προσηκούσης ἀξιοθῆναι ἀντιλήψεως. Πρὸς γὰρ ταῖς λοιπαῖς προσπαθείαις, δι' ὧν τὰ τροφεῖα πρὸς τὴν ἐνεγκάμενην καὶ ἐκθρεψα-
 10 μένην ἀποδιδόντες, οὐ διαλείπομεν ἐν εὐθέτῳ ἤδη καιρῷ πολυειδῶς αὐτῆς ἀντιλαμβάνόμενοι καὶ προστατεύοντες ἐν τοῖς δυνατοῖς, ἐγνώμεν ζήλῳ ἀξιοχρέῳ κεκινημένοι τὴν ἀναγκαίαν ἐπιδείξασθαι πρόνοιαν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος. Καὶ δὴ μέσων ἀφειδήσαντες τῶν πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτοῦ καὶ καλὴν ἀποκατάστασιν συντεινόντων, καὶ συγκροτήσαντες πᾶσι τοῖς πρὸς εὐρυ-
 15 θμίαν αὐτοῦ ἀφορῶσι, προήχθημεν καὶ περὶ τὴν ἀνανέωσιν τῶν σταυροπηγιακῶν προνομίων τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἐλευθερίας καὶ χάριτος.

Ἐπεχορηγήθη γὰρ τῷ θείῳ τούτῳ σκηνώματι ἐπὶ τοῦ αἰοιδίου ἐν Πατριαρχαῖς κὺρ Ἱερεμίου κατὰ τὸ παρεληλυθὸς αψκγ' σωτήριον ἔτος Γράμμα Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν ἐν μεμβράναις σιγίλλιωδες, ἐμφανισθὲν καὶ ἥδη
 20 συνοδικῶς, ἐν ᾧ δηλοῦται σαφῶς ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερὸν μοναστήριον ἔφθασε πρὸ χρόνων σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ τιμηθῆναι ἐπὶ τῶν πάλαι αἰοιδίων πατριαρχῶν, ἐν τε τῇ τάξει τῶν σταυροπηγίων ταχθῆναι καὶ ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τελέσαι, ἀναφέρον ἔτι καὶ θεσπίσματα τῶν πάλαι ἐπὶ θεοσεβείᾳ διαπρεψάντων αἰοιδίων βασιλέων, καὶ διακρατύνον καὶ ἐμπε-
 25 δοῦν τὰ ἀνέκαθεν ἐπικεχορηγημένα αὐτῷ ταῦτα προνόμια δι' ἁρῶν καὶ ἐπιτιμίων, ἀπεῖργον πᾶσαν ἰδιόρρυθμον ἀρχιερατικὴν τε καὶ ἄλλην ἐπιμιξίαν ἐν αὐτῷ. Ἐνθεν τοι καὶ ἡμεῖς, συνωδὰ τούτῳ γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ διαληφθὲν ἱερὸν
 30 καὶ σεβάσμιον μοναστήριον, τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, κείμενον δὲ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μεσημβρίας ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ παραλίου ὄρους Αἰμονος, ὥσπερ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ ἐξονομασθέντος Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Γράμματος, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον, ἕως οὗ τὰ τῇδε ψῆχος καὶ καύσων περιπολεῖ,
 35 ὑπάρχῃ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἥδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα ἐλέει Θεοῦ προστετησομένων, καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερον, ἀδούλωτον, ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητον, ἀνενόχλητον δὲ καὶ ἀνεπηρέαστον παρὰ παντὸς προσώπου, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ,
 40 καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκείμενον, εἰμὴ μόνον τῷ καθ' ἡμᾶς ἁγιοτάτῳ πατριαρ-

χικῶ ἀποστολικῶ καὶ οἰκουμενικῶ θρόνῳ, καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον ἔχη τὴν σχέσιν
 καὶ τὴν ἀναφοράν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνον προστατευόμενον καὶ διεξαγόμενον,
 κρινόμενόν τε καὶ ἀνακρινόμενον, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ ἀενάως καὶ τοῦ
 κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, καὶ μηδενὶ
 5 μηδὲν ὀφείλον διδόναι, εἰμὴ μόνον πρὸς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Μ. Ἐκκλη-
 σίας ἐτησίως γρόσια πεντήκοντα εἰς σημεῖον ὑποταγῆς καὶ ἀπόδειξιν τῆς
 σταυροπηγιακῆς αὐτοῦ κλήσεως ἐπὶ τῷ λαμβάνειν καὶ τὴν συνήθη ἀπόδειξιν,
 μηδενὸς τῶν ἀπάντων, μήτε τοῦ κατὰ καιρὸν ἱερωτάτου μητροπολίτου Μεσημ-
 βρίας, μήτε ἄλλου τινὸς ἔχοντος ἄδειαν κατεπεμβαίνειν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκη-
 10 νώματος, ἢ παρενοχλεῖν τοὺς ἐν αὐτῷ ἀσκουμένους πατέρας καὶ ἀπαιτεῖν
 πολλὴν ἢ ὀλίγην δόσιν ἐφ' οἷαδήτινι αἰτία καὶ προφάσει. Ἐστῶσαν δὲ διὰ
 παντὸς ἐπίτροποι τούτου τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου δύο τῶν προκρίτων τῆς
 Μεσημβρίας τῇ γνώμῃ τῶν ἐγγχωρίων. Ὁφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἐν αὐτῷ συνα-
 15 σκούμενοι ὁσιώτατοι πατέρες διάγειν ἀμέμπτως καὶ κατὰ τὸν τύπον τοῦ μονα-
 δικοῦ αὐτῶν σχήματος, πολιτευόμενοι ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ ἀδελφικῇ καὶ
 γνώμῃ φιλαλληλῶ συντρέχειν τε καὶ συναγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς εὐρυθυμίας καὶ
 ἐπὶ τὰ πρόσω αὐξήσεως τῆς μετανοίας αὐτῶν, καὶ διατηρεῖν ἀπαρσάλευτα
 τὰ ἐπιτελεσθέντα αὐτῷ τῆς σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας καὶ χάριτος γεραρὰ
 20 προνόμια. Ἐν χρεῖᾳ δὲ χειροτονίας γενόμενοι, ἐχέτωσαν ἐπ' ἀδείας προσκαλεῖν
 ὃν βούλονται τῶν πλησιόχων ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας
 αὐτῶν, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν. Ἐν στερήσει δὲ ἡγουμένου
 γενόμενοι ἔχουσιν ἐκλέγειν κοινῇ γνώμῃ ἐκ τῆς ὁλομελείας αὐτῶν τὸν κοινῶς
 ἀναφανέντα ἄξιον, καὶ τοῦτον δηλοποιεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκ-
 25 κλησίᾳ ἐπὶ τῷ ἀποκαθίστασθαι ἡγούμενον δι' ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος.
 Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς. Ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων,
 γνώμῃ, ἱκανότητι καὶ ἀλαζονείᾳ κεκινημένος τολμήσῃ ποτὲ κρυφίως ἢ φανερώς
 διασεῖσαι τὴν σταυροπηγιακὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου
 μοναστηρίου, καὶ βλάβην αὐτῷ καὶ ζημίαν προξενῆσαι μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχί-
 30 στου, ἢ παρενοχλῆσαι τοὺς ἐν αὐτῷ ἀσκουμένους πατέρας, καὶ ἀπαίτησιν τινα
 προβαλεῖν καὶ ἰδιοποιηθῆναι πολὺ ἢ ὀλίγον τῶν μοναστηριακῶν αὐτοῦ εἰσο-
 δημάτων, καὶ ὅλως βουληθῇ ἀνατρέψαι μέχρι κεραίας τὰ ἐν τῷ παρόντι
 συνοδικῶς ἐκπεφασμένα, ὁ τοιοῦτος ὅστις καὶ ἂν ᾖ, ὥς ἀλαζὼν καὶ ἰδιόρρυθμος
 καὶ ἀνευλαβής, ἀφωρισμένος ὑπάρχῃ παρὰ τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ
 35 Ζωοποιοῦ καὶ Ἀδαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατη-
 ραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυστος μετὰ θάνατον καὶ τυμπανιαῖος καὶ πάσαις
 ταῖς πατριαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς
 γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπεύθυνος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηγεκῇ
 τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν
 40 σιγίλλιδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς
 καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη πρὸς τὸ ρηθὲν ἱερὸν ἡμέτε-

ρον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ
 κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μεσημβρίας κείμενον.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κατὰ μῆνα
 Ἰούνιον, ἐπινεμήσεως ὀγδόης.

5 † Κωνσταντῖος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας
 Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ὁ Ἐφέσου Χρῦσανθος. † Ὁ Δέρκων Νικηφόρος. † Ὁ Ἡρακλείας
 Διονύσιος. † Ὁ Φιλαδελφείας Πανάρετος. † Ὁ Νικομηδείας Πανάρετος. † Ὁ
 Πόσνης Βενιαμίν. † Ὁ Σοφίας Παῖσιος. † Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερόθεος. † Ὁ
 10 Σισανίου Λεόντιος. † Ὁ Μαρωνείας Δανιήλ. † Ὁ Βελᾶς Ἰωσήφ.

ι) Αἱ ἐν Μεσημβρίᾳ ὑπάρχουσαι ἄλλοτε καὶ νῦν ἐκκλησίαι¹.

Ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ὑπῆρχον πολλαὶ περικαλλεῖς βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι.
 Τινῶν ἐξ αὐτῶν μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὴν τοποθεσίαν διέσωσεν ἡ παράδοσις
 τῶν κατοίκων, ἄλλων μόνον οἱ τοῖχοι ἴστανται ὄρθιοι, ἐνῶ ἐπὶ τῶν θεμελίων
 ἄλλων ἀνηγέρθησαν, ληγούσης τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀρχομένης τῆς
 15', ταπεινοὶ καὶ χθαμαλοὶ εὐκτήριοι οἴκοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μόνον δύο
 βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐλειτούργουν, εἶναι δὲ ἅπασαι αἱ ἐξῆς:

1. **Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.**—Κειμένη εἰς
 τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς πόλεως, ὅπου σήμερον σωρὸς σκοπέλων ἐν τῇ
 θαλάσῃ, κατεπόθη εἰς ἐποχὴν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμά-
 των, πάντως ὅμως μετὰ τὴν κατάπτωσιν τῶν περιβαλλόντων τὴν πόλιν ἀρχαίων
 τειχῶν, ὅτε καὶ οὐ μικρὸν μέρος αὐτῆς κατέρρευσε. Ἡ τιμία κἀρα τοῦ
 Ἁγίου διασωθεῖσα φυλάσσεται εὐλαβῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

2. **Ἡ ἐκκλησία Χριστοῦ τοῦ Ἀκροπολίτου.**—Ἐσφῶζετο ἀκεραία μετὰ
 τοῦ τρούλλου αὐτῆς, μικρᾶς μόνον ἐπιστεγάσεως δεομένη, μέχρι τοῦ 1855,
 ὅτε κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῇ συμβουλῇ τοῦ τότε μητροπολίτου Με-
 σημβρίας Νικηφόρου πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ ὑλικοῦ αὐτῆς διὰ τὴν ἀνοικο-
 δόμησιν τῆς δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Κουμπάρη ἀνεγειρομένης
 ἐκκλησίας Θεοτόκου τῆς Χρυσομαγκουριωτίσσης. Τὰ τεῖχη αὐτῆς ἐξέχουν σή-
 15 μερον ὑπὲρ τὸ 1½ μέτρον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὑπερθεν δὲ τῆς εἰσόδου ὑπῆρ-

¹ Περιγραφὴ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Skornilov ἐν τῷ
 βουλγαρικῷ περιοδικῷ Sbornik, τόμ. Γ' (1890) σελ. 38-40. [Περὶ τῆς τέχνης τῶν σπου-
 δαιοτέρων ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας ἰδὲ κατωτέρω τὴν μελέτην
 τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Σωτηρίου].

χεν επιγραφή, διασφύζουσα ὅτι τῷ ἔτει ,αχια' οἱ Κοζάκοι «ἐκούρσευσαν» τὴν Μεσημβρίαν ἐπὶ ἀρχιερατείας Κυπριανοῦ. Αἱ ἐπὶ τοίχου αὐτῆς ἔσωθεν ἀγιογραφίαι ἦσαν ὠραιότατης τέχνης.

Κατὰ πατριαρχικὸν σιγίλλιον, ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ πατριαρχοῦ Φιλοθέου τοῦ Β' (1369) ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο ἀρχῇθεν «*βασιλικὴ καὶ πατριαρχικὴ μονή*», ἣτις «*ἦν μὲν ἐξ ἀρχῆς εὐποροῦσα κτημάτων τε καὶ πραγμάτων καὶ προσόδων ἀπὸ τούτων παντοδαπῶν καὶ εὐθηνίας καὶ βελτιώσεως, ὑπὸ δὲ τῆς συμβάσης τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας τε καὶ συγχύσεως ἀποβαλομένη ταῦτα πάντα κατήντησεν εἰς στενοχωρίαν πολλὴν καὶ ἔνδειαν καὶ πτωχίαν...¹*». Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου καθίστατο ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης αὐτῆς ὁ ἱερομόναχος Μακάριος.

3. **Ἡ ἐκκλησία Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης.**—Ἡ ἐκκλησία αὕτη, κειμένη εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς πόλεως, ἦτον ἄλλοτε σταυροπηγιακὴ μονή, ὡς ἐξάγεται ἐκ χρυσοβούλλου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου τοῦ Στρασιμήρου (1341), ἐπικυροῦντος τὸ ἀνενόχλητον τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων μοναχῶν, καὶ ἐξ ἑτέρου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ πρώτου (1366;), διὰ τοῦ ὁποίου ὀρίζεται, ἵνα «*ἐπιλάβηται καὶ κατέχη*» ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας καὶ ταύτην μετὰ τῶν ἐτέρων ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ἱερῶν μονῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀκροπολίτου, Θεοτόκου τῆς Ἀγιοσορευτίσσης καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος ἀγίου Βλασίου². Ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς προέρχεται ἡ εἰκὼν Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης, ἡ ὁποία ἐπηργυρώθη ὑπὸ τοῦ φιλομονάχου ἡγεμόνος τούτου τῶν Βουλγάρων, ἥδη δὲ εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης (σελ. 94) καταφαίνεται ὅτι ὁ ναὸς Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης ἀνεκαινίσθη ἐν ἔτει ,ζων' (=1342) ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Συνοδηνοῦ, θείου ἐκ μητρὸς τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, ὅστις καὶ ἐδώρησεν εἰς τὴν μονὴν ἱερὰ τινα ἄμφια καὶ σκεύη³.

4. **Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.**—Αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, ἀνεγερθεῖσα τὸ 1604 ἐπὶ τῶν ῥειπίων βυζαντινῆς τινος ἐκκλησίας, ἐπιλέγεται δὲ «*τοῦ μεγάλου*» πρὸς διαστολὴν ἀπὸ ἑτέρας ἐκκλησίας, λεγομένης «*τοῦ μικροῦ*». Κατ' ἐπιγραφὴν εὐρισκομένην ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ γυναικωνίτου ἡ τοιχογραφία αὐτῆς ἐγένετο δαπάναις τοῦ ἱερέως Κωνσταντίνου Σακελλαρίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀνάστας.

¹ [Id. Miklosich et Müller Acta Patriarchatus Constant. τόμ. I, σελ. 502].

² [Βλ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμ. Σταχυολογίας, Α' σελ. 467 καὶ 470, καὶ Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. II 37].

³ [Τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀνεῦρε διὰ σκαφικῆς ἐργασίας τὸ 1920 ὁ Iv. Velkov, La basilique de la mer à Mésemvrie et sa dénomination ἐν Orient et Byzance IV, Paris 1930, σ. 75-79].

5. **Ἡ ἐκκλησία Θεοτόκου τῆς ἐν Βλαχέρναις.**—Εὐκτῆριος οἶκος τῶν βυζαντινῶν χρόνων, τοῦ ὁποίου μόνον οἱ τοῖχοι σφύζονται.

6. **Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου.**—Ἐπὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς ὑπάρχει σήμερον μικρὸν παρεκκλήσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσεται ἀρχαία εἰκὼν τοῦ προστάτου τούτου ἀγίου τῶν ἐγκληματουσῶν γυναικῶν.

7. **Ἡ ἐκκλησία Θεοτόκου τῆς Χρυσομαγκουριωτίσσης.**—Ἡ ἐκκλησία αὕτη τῆς πολιούχου τῆς Μεσημβρίας, κτισθεῖσα ἐπὶ τουρκοκρατίας, κατηδαφίσθη τὸ 1855, ὅπως ἀνεγερθῇ μεγαλοπρεπεστέρα δαπάναις τοῦ ἀοιδίμου Ἀλεξάνδρου Κουμπάρη. Τὸ ἔργον ὅμως διεκόπη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ μόλις τὸ 1893 οἱ κάτοικοι διὰ συνδρομῶν ἔφερον αὐτὸ εἰς πέρας. Ἡ ἀρχαία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου χαίρει μεγάλην φήμην θαυματουργοῦ, πλεῖστοι δὲ ἀσθενεῖς ἐκ τῶν πέριξ, καὶ ἰδίᾳ φρενοβλαβεῖς ἐκ τῶν πόλεων Ἀγαθουπόλεως καὶ Βασιλικῷ προστρέχουσιν ἐπικαλούμενοι θεραπείαν.

8. **Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου.**—Κτίσμα τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς τοιχοποιίας. Καταπεσόντος τοῦ τρούλλου αὐτῆς, ἐπεστεγάσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας.

9. **Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας ἢ τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως.**—Ἡ ἐκκλησία αὕτη, κειμένη ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ μεγαλυτέρα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας, ὡς δ' ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν περὶ αὐτὴν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ἀνηγέρθη ἐπὶ τοῦ χώρου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὴν οἰκοδομὴν αὐτῆς ἀνάγομεν εἰς τὴν Ἰουστινιάνειον ἐποχὴν, εἰκάζοντες ἐκ τοῦ κονιάματος τῶν τοίχων αὐτῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον μὲ τὸ κονίαμα τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἀνεγερθέντων τειχῶν τῆς πόλεως. Διακρίνονται εἰσέτι ἐν αὐτῇ λείψανα τῆς τοιχογραφίας αὐτῆς. Τὰ λίαν ἀξιοθέατα προπύλαια αὐτῆς κατηδαφίσθησαν τὸ 1855, ὅπως χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικὸν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας Θεοτόκου τῆς Χρυσομαγκουριωτίσσης. Τῆς ἐκκλησίας ταύτης μόνον ἡ μεγάλη φιάλη σφύζεται, τεθαμμένη ὑπὸ σωρὸν χωμάτων, δεικνύεται δὲ αὐτόθι καὶ ὁ τάφος Ματθαίσης Κατακουζηνῆς τῆς Παλαιολογίνης, θανούσης τὸ 1441¹. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐφυλάσσετο καὶ τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Τροπαιοφόρου, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, ἀφῆρσεν ὁ διαρπάσας τὴν Μεσημβρίαν τὸ 1256 ἐνετικὸς στόλος καὶ μετεκόμισεν εἰς Ἑνετίαν².

10. **Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.**—Οἰκοδομὴ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μετὰ τρούλλου, ἐπιστεγασθεῖσα μετὰ τὴν κατάπτωσιν τούτου ὑπὸ εὐγενεῶς δεσποίνης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος.

11. **Ἡ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ.**—Κτίσμα τῶν βυζαντινῶν χρόνων

¹ Βλ. ἄνωτ. σελ. 94.

² Ἀνωτ. σελ. 37.

ώραίου βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Ὁ ὑψηλὸς αὐτῆς τροῦλλος κατέπεσε πρὸ τριακονταετίας. Οἱ τοῖχοι αὐτῆς εἶναι ἀξιοθέατοι διὰ τὴν ποικίλην συναρμογὴν λίθων καὶ πλίνθων διαφόρων σχημάτων, διακρίνονται δὲ εἰσέτι ἔχνη τῆς ἐσωτερικῆς ἀγιογραφίας.

12. *Ἡ ἐκκλησία Θεοτόκου τῆς Πονολυτρίας.* — Ταπεινὸς εὐκτήριος οἶκος, ἀνεγερθεὶς κατὰ τὴν ιη' ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν θεμελίων βυζαντινῆς ἐκκλησίας.

13. *Ἡ ἐκκλησία ἀγίου Γεωργίου τοῦ Μικροῦ.* — Ταπεινὸν παρεκκλήσιον τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς, κτισθὲν κατὰ τὴν ιζ' ἑκατονταετηρίδα, κοσμεῖται δὲ ἔσωθεν δι' ὠραίων τοιχογραφιῶν.

14. *Ἡ ἐκκλησία Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου.* — Κατὰ τὴν παράδοσιν ὠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, πιθανῶς τοῦ Νεωτέρου. Εἶχεν ὑψηλὸν κυλινδροειδῆ τροῦλλον. Τὸ ὑλικὸν αὐτῆς κατεδαφισθείσης ἐχρησίμευσε πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας Θεοτόκου τῆς Χρυσομιαγκουριωτίσης, ἐπὶ δὲ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς ἐκτίσθη ἡ σχολὴ τῶν ἀρρένων.

15. *Ἡ ἐκκλησία Θεοτόκου τῆς Ἀναλήψεως.* — Ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ιζ' ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας. Τὸ ἔσωτερικὸν αὐτῆς κοσμεῖται δι' ὠραίων ἀγιογραφιῶν, γενομένων τὸ 1609 δαπάναις τοῦ ἄρχοντος Θεοτόκη τοῦ Καππάδουκα. (σελ. 97 ἐπιγρ. 10). Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας εἶναι τεθαμμένα τὰ ὅστ' αὐτοὶ μέλους τινὸς τῶν δι' ἐπιγαμίας συνδεθεισῶν αὐτοκρατορικῶν οἰκογενειῶν Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνῶν, τῆς Ματθαίσης, ἀνακομισθέντα ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Σοφίας ἢ τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως.

16. *Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.* — Οἰκοδομὴ βυζαντινῆς ἐποχῆς σφωζομένη ἀκεραία. Ταύτης τὸ σχῆμα ἀπαράλλακτον εἶχε καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου. Παρὰ τοῖς κατοικοῖς ὑπάρχει ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰω. Παλαιολόγου, πάντως τοῦ Α'.

17. *Ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν.* — Κτίσμα βυζαντινῆς ἐποχῆς μετὰ θόλου, οὗ καταρρεύσαντος, ἐπεστεγάσθη κατὰ τὴν ιζ' ἑκατονταετηρίδα. Τοὺς τοίχους αὐτῆς ἐκόσμουν ὠραῖαι τοιχογραφίαι. Ἐπὶ τοῦ χώρου αὐτῆς ἐκτίσθησαν τὰ σημερινὰ ἐργαστήρια τῆς Κοινότητος.

18. *Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Νικολάου.* — Τὸ ὄνομα μόνον αὐτῆς διεσώθη. Ἐπὶ τοῦ γηπέδου αὐτῆς ἐκτίσθησαν οἰκοδομήματα ἰδιωτικά.

19. *Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου παρὰ τὴν ἀγοράν.* — Λαμπρὸν πρότυπον τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος τοῦ Ἀποστύππῃ, ὅστις ἐξορισθεὶς εἰς Μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο ἀπεβίωσεν ἐν αὐτῇ. Τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην μοι

παρέσχε γεραίτερος κάτοικος, ἀρυσθεὶς ἐξ ἐπιγραφῆς, ἐσβεσμένης ἤδη. Ἐπειδὴ ἀφηρεῖσαν οἱ μαρμάρيني στῦλοι, οἵτινες ἐστήριζον τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς τροῦλλον, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα διερράγη εἰς πολλὰ μέρη, ἐπαπειλεῖται δὲ ὡς ἐκ τούτου γενικὴ κατάρπησις. Διακρίνονται εἰσέτι ἐπὶ τῶν τοίχων αἱ κοσμοῦσαι αὐτὴν ἀξιοθέατοι τοιχογραφίαι.

20. *Ἡ ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.* — Καλεῖται νῦν Νέα Μητρόπολις ὑπὸ τῶν κατοίκων, εἶναι δὲ οἰκοδόμημα τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, ὡς εἰκάζομεν. Ὁ θόλος αὐτῆς στηρίζεται ἐπὶ δύο κίωνων ἐκ γρανίτου καὶ ἐπὶ τεσσάρων ἀψίδων. Κατὰ τὰ τέλη τῆς ιζ' ἑκατονταετηρίδος ἔλαβεν ἐπέκτασιν τινα. Τὸ ἔσωτερικὸν αὐτῆς κοσμεῖται δι' ὠραίων τοιχογραφιῶν, γενομένων τὸ 1599, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς (ἀνωτ. σ. 96 ἀρ. 8), ἐπὶ ἀρχιερατείας Χριστοφόρου. Παρεκτὸς τῆς εἰκόνης Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης, περὶ ἧς ἔμπροσθεν εἵπομεν, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ φυλάσσονται καὶ ἄλλαι ἀρχαῖαι ἱεραὶ εἰκόνες, προΐοντα ὠραίας βυζαντινῆς τέχνης. Μία τούτων μεταγενεστέρα, ἀφιέρωμα Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, φέρει χρονολογίαν τὸ ἔτος 1493 (ἀνωτ. σ. 95 ἀρ. 4). Φυλάσσονται ἐπίσης καὶ ἱεραὶ κάραι καὶ λείψανα τῶν ἁγίων Στεφάνου, Εὐπλου, Μοδέστου καὶ Θεοδώρου, ἅπαντα περιηργυρωμένα.

21. *Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ ἀλειτουργήτου.* — Οἰκοδόμημα λίαν κομποῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, κείμενον παρὰ τὸν λιμένα. Ἐπεκλήθη «ἀλειτουργήτος», διότι ἐβεβηλώθη διὰ φονικοῦ δράματος, μυθώδους νῦν εἰς τὸ στόμα τῶν κατοίκων. Δύο μαρμάρيني αὐτῆς κίονες ἀποσπασθέντες μετηνέχθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τεμένους Σουλτὰν Σελήμ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τούτου ἐκινδύνευε νὰ καταπέσῃ ὁ τροῦλλος, οἱ κάτοικοι προλαβόντες ἐκρήμνισαν αὐτόν. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐκρήμνισαν αὐτόν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μετατροπῆς τῆς ἐκκλησίας εἰς τέμενος, ὅτε πασᾶς τις παραπλέων τὴν Μεσημβρίαν ἐξεφράσθη τοιαύτην ἐπιθυμίαν, ἰδὼν τὸ ὕψος αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν προέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτήν, διότι ναυαγῆσας ἐπνίγη κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ. Οἱ τοῖχοι αὐτῆς ἔξωθεν εἶναι λίαν ἀξιοθέατοι διὰ τὴν ποικίλην συναρμογὴν λίθων καὶ πλίνθων καὶ κυπέλλων διαφόρων σχημάτων. Ἐν τῇ ἀψίδι φαίνεται ἐντετοιχισμένος, γεγλυμμένος ἐπὶ μαρμάρου, ὁ πτερωτὸς λέων τοῦ Ἀγίου Μάρκου τῆς Ἐνετίας, τεκμήριον, ὃ ὅτι ὑπῆρξεν ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ἐνετικὴ ἐμπορικὴ παροικία, ἐφήμερον σχοῦσα τὴν διάρκειαν, ἢ ὅτι ἐν αὐτῇ ἐκκλησιάζοντο οἱ καταπλέοντες εἰς τὴν πόλιν Ἐνετοὶ ἐμπορίας χάριν. Πρὸ τινων ἐτῶν ἔπαθε μεγάλως ὑπὸ πυρκαϊᾶς.

22. *Ἡ ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.* — Ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἐκκλησίας ταύτης κεῖται νῦν τὸ τουρκικὸν τέμενος.

ια) **Κατάλογος αφιερωμάτων**
τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν Ἀθῶ μονῆς τῶν Ἰβήρων ὑπάρχει ἀποθη-
σαυρισμένος κώδιξ ἀνέκδοτος τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας τοῦ ἸΕ' αἰῶνος,
ἐπὶ χάρτου εἰς φύλλον γεγραμμένος¹. Ὁ κώδιξ οὗτος σφύζει ἐν τέλει σημειώσεις,
τὰς ὁποίας ὁ μεσαιωνοδίφης Μ. Ι. Γεδεὼν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Ἡμερολόγιον
τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1887, ἐν Κων/πόλει, σελ. 177-183, «ἐπὶ σκοπῷ, ἵνα
δειχθῇ, ὡς λέγει, ὅτι βυζαντιναὶ οἰκογένειαι, ἐκ τῶν ἐπωνύμων γνωριζόμεναι,
κατόικουν τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Μεσημβρίαν, ζῶσαν τηροῦσαι τὴν πάτριον
εὐσέβειαν».

Ὁ κώδιξ περιέχει συλλογὴν κανόνων καὶ κανονικῶν ἀποκρίσεων. Ἀγνω-
στος τυγχάνει ὁ γράψας τὸν κώδικα τοῦτον, ἀλλὰ κτήτωρ αὐτοῦ σημειοῦται
Δημήτριος Πρωτοκανονάρχος. Ὁ Μ. Γεδεὼν νομίζει, ὅτι τὰς σημειώσεις περὶ
ἀφιερωμάτων γενομένων εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας ἔγραψε Μεσημβρια-
νός τις λόγιος, ἀμαθὴς δέ τις συνεπλήρωσε δῆθεν τὸ ἔργον τοῦ πρώτου. Τινὰ
ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων τούτων σφύζονται ἀκόμη εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀναδημο-
σιεύομεν δὲ ἑδῶ τὸ περὶ τούτων σημείωμα.

«Σημείωμα

τῶν ἀφιερωθέντων ἐν ταύτῃ τῇ θεοφρουρήτῳ

Μητροπόλει Μεσημβρίας

τά τε εὐρεθέντα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πρώην κυρίου Ἰγνατίου ἀρχιερέως καὶ ὅσα
συνάζονται τανῦν, ἀρχιερατεύοντος κυρίου Χριστοφόρου καὶ ἐγράφησαν παρόν-
των τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς μητροπόλεως.

† Ἐν ἔτει ΖΡΒ', μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ζ', ἀπὸ δὲ Χριστοῦ γεν-
νήσεως ΑΦΥΔ' (=1594) ἦλθε νέος ἀρχιερεὺς τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ὁ
πανιερώτατος κύριος Χριστόφορος καὶ εὐρέθησαν Εὐαγγέλια τέσσαρα· τὰ δύο
ἐγκοσμημένα καὶ ἐν βεβραῖνον, ἔχον διαφόρους ἱστορίας· ὅπερ ἀφιερῶθη παρὰ
τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κυρίου Μανουὴλ Καντακουζηνοῦ καὶ ἐν στάμπινον. †

† Δυσκοπότηρον, ἀστερίσκος, δύσκος μέγας καὶ θυμιατὸν ἀργυρά.

† Φαίλονται δύο· τὸ ἐν χρυσοκόκκινον καὶ τὸ ἕτερον πολυσταύριον καὶ τὰ
ἔκαμεν ὁ αὐτὸς σασ

† Στιχάρια τέσσαρα, δύο ἀρχιερατικὰ κοντουνία καὶ δύο διακονικά, ἐν
χρυσοκόκκινον καὶ ἐν κοντουνή.

¹ [Βλ. Σ. Λάμπρον, Κατάλογον τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου Ὁρους ἑλλη-
νικῶν κωδίκων τ. Β' σ. 75 ἀριθ. 4410, 290, χαρτ. φυλλ. XV (φ. 401) «κώδιξ ποικίλου
περιεχομένου. Ἐν φ. 1β «Σημείωμα τῶν ἀφιερωθέντων . . . »].

† Δύο ἐπιγονάτια παλαιὰ καὶ ἁγία ζώνη ἐπιμάνικα ἐπιτραχίλιον μαγκα-
νιστά· καὶ ὁμοφόριον παλαιὸν μαγκανιστόν. † Δύο ἐπιτραχήλια καθημερούσια.

† Βημόθυρον χρυσόν. † Δύο στιχάρια ἀναγνωστικά.

† Τακτικὸν τοῦ ἀρχιερέως τυλκιάρι· βεβραῖνον.

† Ποδίες τοῦ Εὐαγγελίου δύο. † Τειρενάγγελον καὶ πραξαπόστολον βαμ-
πακία. † Ἑτερος πραξαπόστολος.

† Χαλία δύο. † τὰ δώδεκα μηναῖα καὶ ἐν βιβλίον ἔχων προφητείας.

† Ἐν βιβλίον ἔχων εὐχὰς καὶ τὸν ἀκάθιστον ὕμνον. † Καὶ Εὐαγγέλιον
ἐξηγητὸν Κυριακοδρομιον.

† Μεταφραστὰς δύο· Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος. † Ἐν πανηγυρικὸν ἔχων
διαφόρους λόγους.

† Πεντηκοστήρια δύο. † Ἐν συναξάριον παλαιὸν ἑξαμηναιον.

† Τὰ ἀμπέλια τῆς Μητροπόλεως.

Ἐν κομμάτι πλησίον εἰς τὸν Κολοκυνθά· ἄλλο πλησίον εἰς τὴν χώραν τῆς
Μποτίτζενας· ἄλλο τοῦ Λαγομάτι· παλαιὰ καὶ τὰ ἀφῆκαν.

† Εἰς τοῦ Ρανδᾶ τὸ χωρίον, ἐν κομμάτι πλησίον τοῦ ἁγίου Παντελεήμο-
νος· διὰ τὸ ὅποιον ἔδωκεν ὁ ἀρχιερεὺς κύριος Χριστόφορος τὸν μάρον ὅπου τὸ
καλλιέργησεν ἄσπρα, ἀφ' καὶ ἕτερα ἄσπρα φ' ὅπου ἔκαμαν χαντάκη ὁλόγυρα.

† Καὶ ἐν κομάτῃ τοῦ Τζαλτζῆ καὶ τὸ ἀφῆκαν.

† Μισολάγινα γ' καὶ τὰ ἔκαμαν καινούργια· καὶ ἕτερον ὅπου ἀφῆκεν ὁ
Τρανὸς ὁ τζαγκάρης καὶ ἕνας ἀναμισιάρης¹.

† Τὰ ὅσα σκευὴ ἀφιερῶθησαν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πανιερωτάτου
μητροπολίτου τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μεσημβρίας Κυρίου
Χριστοφόρου.

† Ἀφιέρωσεν ὁ εὐγενέστατος ἄρχων κύριος Μανουὴλ ὁ Γλιανὸς ἐν τρικέ-
ριον ἀργυροῦν ἄσπρων, ἀσ', καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται
καὶ παρρησία.

† Ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης ἄρχων κύριος Δημήτριος ὁ Χρυσολουρᾶς πατε-
ρίτζα ἀργυρή, ἀσπρων, γσ' καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ
παρρησία.

† Ἀφιέρωσεν καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ὁ εὐγενέστατος ἄρχων αὐθέντης Ἰωάν-
νης ὁ Χρυσολουρᾶς τὸν σταυρὸν τὸ γλυπτὸν, καὶ ἔδωκε τὰς ἐξόδους καὶ τὸν
ἀσήμωσε ἕως ἄσπρα, α'. . . καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ
παρρησία. (καὶ ἕνα στιχάρι μποχασί· καὶ φελόνι ἐν ταραγὶ μετὰξ καὶ ἕνα
Εὐαγγέλιον δεβραῖνο)².

¹ Χωρὼν ἐν καὶ ἡμισυ τοῦ ἐν χρήσει ἐκεῖ μέτρου.

² Προσθήκη ἀμαθοῦς χειρὸς καὶ ὀλίγῳ μεταγενεστέρως.

† Ἀφιέρωσεν ἡ κυράτσα Καλούδα ἀρχόντισσα τοῦ μακαρίτου κὺρ Θεοδώρου τοῦ Καππάδοκα τὰ ρεπίδνα τὰ ἀργυρὰ ἄσπρων .ζ'... διὰ τὴν ψυχὴν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Σμαράγδας, ὅπου ἔθαψεν εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐγράφησαν εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύονται καὶ παρρησία.

† Ἀφηκεν καὶ ὁ ἄνωθεν κὺρ Θεόδωρος ὁ Καππάδοκας εἰς τὸν θάνατόν του ἄσπρα .ε'... καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἀφηκεν ὁ μακαρίτης κὺρ Θεοδορίτζης ὁ Καραβοκύρις ἄσπρα .α' καὶ ἐθάπτει εἰς τὸν ἄρτικα καὶ ἐπροσήλωσεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ κυρὰ Θεοδώρα ἐν καντήλιον ἀργυροῦν εἰς τὴν Παναγίαν ἄσπρων .ασ' καὶ κάμνη καὶ τὸ ὠμόφορον ἄσπρων .ε'... καὶ ἐγράφησαν εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύονται καὶ παρρησία.

† Ἐπροσήλωσεν ὁ κὺρ Μανουὴλ ὁ ψάλτης ἐν σιχάριον πράσινον καμοχὰ ἄσπρα .β'... καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐπροσήλωσεν ὁ κὺρ Γεωργίτζης καραβοκύρις ὁ Ὀρφανὸς ἐν καντήλῃ ἀργυροῦν εἰς τὴν σταύρωσιν ἄσπρα .αφ'... καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐμετάθεσεν τὰ κεραμήδια τῆς μητροπόλεως ὁ κὺρ Γεωργίτζης ὁ σούμπασης καὶ ἐξοδίασε ἄσπρα .α'... καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐπροσήλωσεν ἡ γερόντισσα ἡ Καππαδοκίνα Καλοῦδα τὸ ἀμπάρη καὶ μνημονεύεται.

† Ἐδωκεν ὁ Τρανὸς ὁ τζαγκάρης ξυλῇ καὶ ἀσβέστη καὶ ἄλλῃ ὕλῃ ἄσπρων .ε'... εἰς τὰ κελλία καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐδωκεν ὁ Δῆμος ὁ Σιδεροπούγκης εἰς τὸν θάνατόν του ἄσπρα .α'... καὶ μνημονεύεται.

† Ἀφηκεν ἡ κυράτσα Μαρούλα τοῦ Ρωμανοῦ ἐν ὑπογονάτιον, καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐδωκεν ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ Πάγκαλος ἄσπρα .α'... καὶ ἐγράφει εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται, τὰ ὅποια τὰ ἐδώκαμεν εἰς τὸ σιχάρι καὶ τὰ ἕτερα ἄσπρα χίλια τὰ ἔδωκαν οἱ χριστιανοί.

† Στρῶμα ἓνα καὶ πάπλωμα ἓνα καὶ δύο προσκέφαλα ἔδωκεν ἡ Εἰρήνη, νὰ μνημονεύεται αὐτὴ καὶ ὁ ἄνδρας τῆς.

† Ἐκαμεν ὁ εὐγενέστατος ἄρχων κυρίτζη Κωνστάνης ὁ Γλιανὸς τὸ νταβάνιον εἰς τὰ κελλία τὸ ἔξω καὶ ἐξοδίασε ἄσπρα .Γ'... καὶ ἐγράφη εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ μνημονεύεται καὶ παρρησία.

† Ἐξοδίασεν καὶ ὁ πανιερώτατος ἡμῶν δεσπότης κύριος Χριστοφόρος εἰς τὰ κελλία ἄσπρα χιλιάδες δέκα, ἄνευ τὰς πέντε χιλιάδας τοῦ τζαγκάρη τὰ ὅποια ἐκτίσθησαν ἐν ἔτει .ΖΡΕ' (δηλ. 1597).

† Ἐξοδίασεν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ τζαρδάκη καὶ εἰς τὸ ἀμπάρη καὶ εἰς τὴν ἀνακαίνησιν τῶν κελλίων τῶν κάτω ἄσπρα .δ'.

† Καὶ εἰς τοὺς δύο σάκκους ἄσπρα χ'... καὶ εἰς τὴν πατερίτσα τὴν καθημεροῦσιον ἄσπρα χ'...

† Καὶ εἰς τὰ κάγγελα τῆς ἀγίας τραπέζου καὶ εἰς τὴν ἀγίαν λόγχην ἄσπρα σ'...

† Καὶ εἰς τὰ βουτζία καὶ εἰς τοὺς κάδους ἄσπρα .β'...

† Καὶ εἰς τὸ κελλὶ τῆς καλογραίας ἄσπρα .αφ'...

† Καὶ εἰς τὸ κανδήλῃ τοῦ ἀγίου Εὐπλου τὸ ἀργυροῦν ἄσπρα .α'...

† Καὶ εἰς τὸ ἀμπέλι τοῦ Ραυδᾶ, ἔδωκε τὸν μάρον ὅπου τὸ καλιέργησεν ἄσπρα .αφ'... καὶ εἰς τὸ σίκωμα τοῦ χαντακίου ὁλόγυρα ἄσπρα φ'...

† Ἐνα σιχάρι πανίτικο καὶ ἓνα φελώνι μεταξίτικο καὶ ἐγράφησαν δύο ὀνόματα εἰς τὴν πρόθεσιν Κεράτσα καὶ Σοφία; καὶ Θωμαῖ τοῦ Σακελαρίου ἡ θεία τὰ ἔδωκεν εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ μνημονέβονται εἰς τὴν ἀγίαν πρόθεσιν καὶ ἡ τρεῖς.

† Ἐδωσε καὶ ὁ Γεώργιος τοῦ τζαγκάρι ἄσπρα φ' καὶ ἐγράψαμε τὸν Θεόδωρο τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ τὰ δώκαμε εἰς τοῦ Ραυδᾶ τὸ ἀμπέλι τὸν Μανόλι τοῦ μητροπολίτου¹.

Τὰ ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης πρόην Μεσημβρίας κὺρ Ἰγνάτιος καὶ ἐλάβαμεν αὐτὰ ἐκ χειρὸς κυρίτζη Φιλίππου.

† Δυσκοπώτηρον ἓνα μισῶ ἀσίμη μισῶ πάφυλος.

† Πετραχίλη τέσσαρα. † ὑπογονάτια δυο. † πιμάνηκα ζηγὲς δύο. † σιχάρια πανίτικα παλαιὰ δύο. † φελώνη πανίτικο ἓνα. † ἀμνὸς μικρός. † καλίματα ἑνέα. ἡ δύο μαγκανιστῇ. † εὐαγγέλιον στάμπα ἓνα. † πανηγυρικὸν μικρὸν ἓνα. † ταχτικὸν μὲ μαῦρον κατηφὲ ἓνα. † ζώνην μία².

(β) Βιογραφία Κυριακοῦ Κουμπάρη, Μεσημβριανοῦ.

Εἷς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες προθύμως καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐνεστερνίσθησαν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, μὴ φεισθέντες μήτε κόπων μήτε δαπάνης μήτε καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως καὶ ὁ αἰοδιμος, ἀλλ' ἤδη εἰς παντελῇ περιπεσὼν λήθην, Κυριακὸς Κουμπάρης.

Ὁ Κουμπάρης ἐγεννήθη ἐν Μεσημβρίᾳ τὸ 1760 ἐκ πατρὸς Δημητρίου καὶ μητρὸς Σουλτάνας, ἐπέδειξε δὲ πολὺ ἔνωρις σπανίαν εὐφυΐαν καὶ τόλμην εἰς τὸ ἐμποροναυτικὸν στάδιον. Τόσον ἠὺδοκίμησεν εἰς αὐτό, ὥστε εἰς βραχὺ

¹ Αἱ δύο τελευταῖαι αὗται σημειώσεις ἐγράφησαν χειρὶ μικρὸν μεταγενεστέρᾳ.

² Μεταγενεστέρᾳ χεῖρ καὶ δὴ ἀμαθεστάτῃ ὑπεσημείωσε καὶ ταῦτα.

διάστημα χρόνου ἐσχημάτισε σημαντικὴν περιουσίαν, ἣ ὁποία ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκατασταθῇ μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τότε παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῶν πλοίων αὐτοῦ εἰς πλοιάρχους ἐπὶ ἀναλόγῳ συμμετοχῇ εἰς τὰ κέρδη.

Πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ προαγωγὴν τῶν πολλαπλῶν συμφερόντων αὐτοῦ ὁ Κουμπάρης, ἅμα ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐφρόντισε ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας, γενόμενος καὶ ὑπὸ τῆς δυνάμεως ταύτης· ἀλλ' ἐγνώριζεν ἐκ πείρας, ὅτι οὐδεμία ξενικὴ προστασία ἦτο τόσο ἀποτελεσματικὴ, ὅσον ἡ τῶν ἰσχυόντων Ὀθωμανῶν, καὶ ιδίως ἡ τῶν Γενιτσάρων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλλιέργει τὴν εὐνοίαν τούτων διὰ τῆς παροχῆς πλουσιῶν δώρων.

Εἰκ. 20. Κυριακὸς Κουμπάρης.

Μεταξὺ τῶν ἰσχυόντων τότε Ὀθωμανῶν ἦτο καὶ ὁ διαβόητος Καραλῆς, ὁ ὁποῖος διέπρεψεν ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τῶν Μαμελούκων, διαρκούσης τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθη τῆς ἰδιαίτερας εὐνοίας τοῦ Ναπολέοντος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ μετὰ ταῦτα ἀρχιναύαρχος

τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἔσχεν οἰκτρὸν τέλος κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ ἡρωικοῦ Κανάρη.

Μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ λοιπὸν τούτου Ὀθωμανοῦ συνέδεσε στενοτάτην φιλίαν ὁ Κουμπάρης. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Καραλῆς, ὑποπεσὼν εἰς δυσμένειαν, ἐφυλακίσθη εἰς τοὺς Ἑπτὰ Πύργους καὶ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ θανατωθῇ, ὁ Κουμπάρης οὐδενὸς μέσου ἐφείσθη, ὅπως ὑποκλέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν εἰρκτὴν καὶ τὸν φυγαδέυσῃ διὰ τινος τῶν ἰδιοκτῆτων πλοίων αὐτοῦ. Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ ὁ Καραλῆς, τυχὼν χάριτος, προήχθη εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα, εὐγνωμονῶν δὲ πρὸς τὸν σωτῆρα αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε παρέχων εἰς αὐτὸν πᾶσαν προστασίαν καὶ ἐκδούλευσιν.

Πόσον ζωηρὸν εἶχεν ὁ Καραλῆς τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, προσκληθεὶς εἰς τοὺς γάμους τοῦ Κυριακοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχιφαρμακοποιοῦ τῶν ἀνακτόρων Κωνσταντίνου Καβάκου, ἐδώρησεν εἰς τὴν νύμφην τὸ πολυτιμότερον αὐτοῦ κειμήλιον, ἥτοι τὸ χρυσοῦν ἀριστεῖον, τὸ ὁποῖον τῷ εἶχεν ἀπονείμει ὁ Ναπολέων, μεταποιήσας αὐτὸ εἰς ταμβακοθήκην καὶ πληρώσας αὐτὴν ἐκλεκτῶν μαργαριτῶν.

Μέχρι τοῦ 1818 ὁ Κυριακὸς Κουμπάρης διῆγε βίον ὅλως εἰρηνικόν, πλουτῶν ὅσον ἡδύνατο. Ἐσκίρτησεν ὅμως ἐκ χαρᾶς ἢ φιλογενῆς καὶ φιλό-

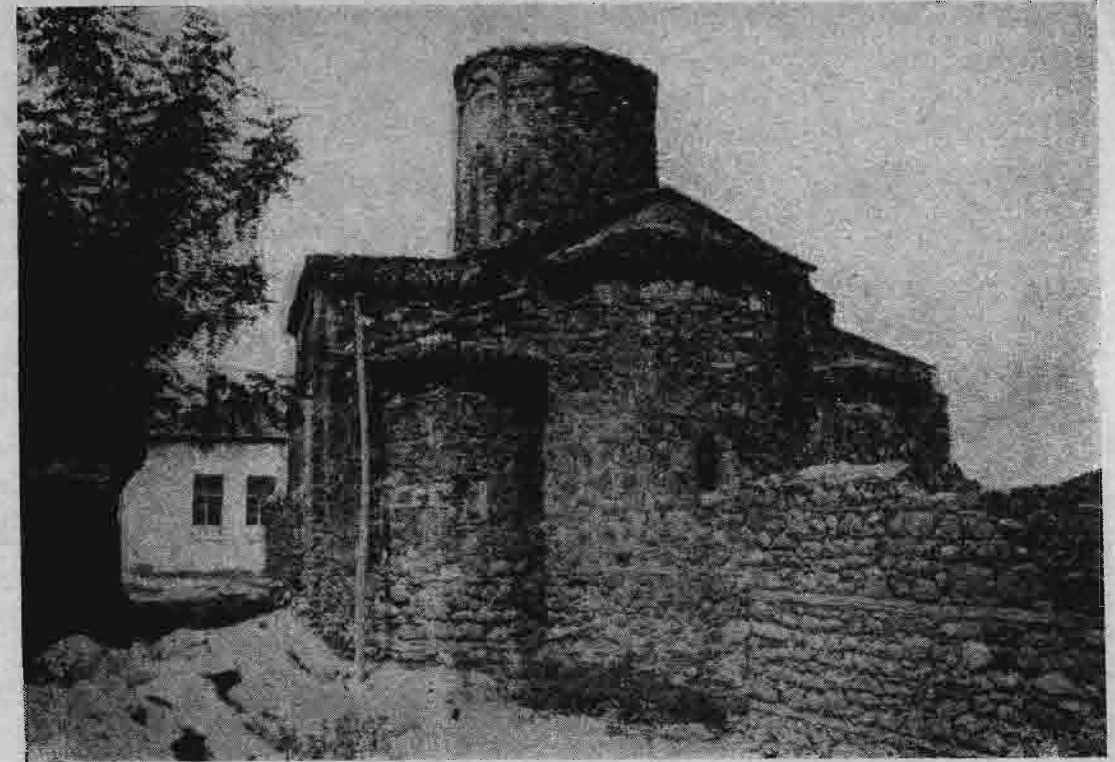
πατρὶς καρδία αὐτοῦ, ὅτε ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ὁ σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὑπὸ τοῦ κατηχήσαντος αὐτὸν Παναγιώτου Σέκερη¹. Τότε τῷ ἐνεπιστεύθη ἡ φύλαξις τῶν χρημάτων καὶ ἐγγράφων τῆς Ἑταιρίας, τῷ ἀνετέθη δὲ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παραβόλου ἐκείνου σχεδίου, δηλαδὴ ἡ πυρπόλησις τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου καὶ ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ Σουλτάνου.

Ἄμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐξεπλήρωσε καθήκον ἐκ τῶν ἱερωτάτων· διέσωσε δηλαδὴ διὰ τῶν ιδίων αὐτοῦ πλοίων ἢ καὶ δι' ἄλλων ὅσους πλείστους ἠδυνήθη ὁμογενεῖς ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐκδικήσεως. Ἐπωφελούμενος θαυμασίως τῆς φιλίας καὶ προστασίας τοῦ Καραλῆ, ὅστις εὗρίσκετο τότε εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἔσπευδεν αὐτοπροσώπως πρὸς διάσωσιν τῶν κινδυνευόντων, παρέχων εἰς αὐτοὺς ἄσυλον ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ καὶ ὁδηγῶν ἔπειτα αὐτοὺς ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ εἰς τι ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι ἡγυροβολημένων πλοίων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν πλοῖον ἡδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Βοσπόρου ἄνευ σουλτανικῆς ἀδείας, δὲν ἐξεδίδετο δὲ τοιαύτη, εἰμὴ προηγείτο λεπτομερῆς ἔρευνα τοῦ μέλλοντος ν' ἀποπλεύσῃ πλοίου, ὁ αἰοίδιμος Κυριακὸς καὶ τὴν ἔρευναν καὶ τὸ σχετικὸν φιορμάνιον τοῦ ἀπόπλου ἀντικατέστησε διὰ τοῦ φίλου Καραλῆ, ἀρχιναύαρχου τότε ὄντος, ὡς ἐξῆς: Ἄμα πλοῖον τι τοῦ Κυριακοῦ ἢ ἄλλο τι τῶν γνωρίμων ἡτοιμάζετο πρὸς ἀπόπλου, οὗτος ἐξήτει παρὰ τοῦ Καραλῆ ὑπάλληλόν τινα, ἵνα ἐρευνήσῃ τὸ πλοῖον καὶ προπέμψῃ αὐτὸ πέραν τῶν ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Βοσπόρου φρουρίων. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Καραλῆς δὲν ἠρνεῖτο τὴν χάριν ταύτην πρὸς τὸν σωτῆρα αὐτοῦ, ὁ δὲ Κυριακὸς ἐφρόντιζε πάντοτε νὰ ζητῇ ἐκείνους ἐκ τῶν ὑπαλλήλων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην. Οὗτοι εἰσερχόμενοι μόνον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ τύπου εἰς τὸ ἀποπλέον πλοῖον, ἐφώναζον πρὸς τοὺς φρουροὺς, ὅτι τὸ πλοῖον ἔχει τὴν ἄδειαν τοῦ ἀπόπλου. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Κουμπάρης ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ὑπὲρ τὰς χιλιάς ψυχὰς καὶ ν' ἀποστείλῃ αὐτὰς εἰς Ὀδησσὸν πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἀλέξανδρον καὶ Σταμάτιον, παρὰ τῶν ὁποίων ἔτυχον πᾶσαν προστασίαν καὶ περίθαλψιν. Μεταξὺ τῶν διασωθέντων ἦσαν ἡ οἰκογένεια Μουρούζη, ἡ τοῦ Μαυροκορδάτου, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ Ἱεραπόλεως Φιλόθεος, [ὁ Παναγιώτης Σέκερης] καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς τοῦ Γένους. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα περιῆλθεν εἰς τὰ ὦτα τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ὁ Κυριακὸς βλέπων κινδυνεύουσαν τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ κρυφίως εἰς Ὀδησσόν, ἐγκαταλιπὼν εἰς τὴν τύχην ἅπασαν τὴν μεγάλην κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ὀδησσῷ δὲν ἔπαυσε συνεχίζων τὴν πατριωτικωτάτην δρᾶσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναλάβει, μέχρις ὅτου ἐπετεύχθη ἡ ἀνεξαορτησία τῆς Ἑλλάδος.

¹ [Δ. Κοκκίνου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Ἔκδ. 2, τόμ. Α' 1940 σελ. 139: (ἐμνήθη) «ὁ Κυριακὸς Κουμπάρης, φίλος πολλῶν ἐπισήμων Τούρκων καὶ χρήσιμος διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν του»].

Μετὰ τὴν ὀριστικὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὁ ἀοίδιμος Κυριακὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τοὺς δὲ υἱοὺς αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ποτισθῶσι τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ σπουδαστήρια αὐτῶν. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ ἐν Ὁδησσῷ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ μεγάλως καὶ αὐτοὶ ἔδρασαν ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἐσχάτως ἀνευρεθείσης αὐτοβιογραφίας τοῦ Σταματίου Κουμπάρη, ἀπηύθυναν τὴν ἐλαχίστην ἀξίωσιν διὰ τὰς τοσαύτας ἐκδουλεύσεις καὶ ὑλικὰς αὐτῶν θυσίας, ἀλλ' οὔτε κἂν ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὁποίου τόσον ἐμόχθησαν¹. Ἐνῶ δὲ αἰέποτε διετέλεσαν μακρόθεν οἱ ἐνθερμότεροι συνήγοροι καὶ οἱ γενναιότεροι συνδρομηταὶ παντὸς ὅστις ἐπηγγέλλετο ὠφέλειαν καὶ κλέος εἰς τὴν πατρίδα, ἔζησαν ἐνδόξως μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ἔχοντες πάντοτε ἀνὰ τὰ χεῖλη τὸ γλυκύτατον αὐτῆς ὄνομα καὶ ὄνειρευόμενοι τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἀπεβίωσαν δὲ ἐν Ὁδησσῷ μὲν ὁ Σταμάτιος τὸ 1857 καὶ ὁ Ἀλέξανδρος τὸ 1861, ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ ὁ Κυριακὸς τὸ 1860.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ Κυριακοῦ ἦτον ὅτι εἰς οὐδένα ἐπέτρεψεν, ἵνα ζωγραφίσῃ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, οὐδὲ ἔφερε ποτε τὰ πολλὰ αὐτοῦ ρωσικὰ καὶ ἑλληνικὰ παράσημα, σύμβολα ταῦτα ἀποκαλῶν τῆς ἀνθρωπίνης ματαιοφροσύνης.

Εἰκ. 21. Ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ

ὑπὸ Γεωργίου Σωτηρίου

καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀκαδημαϊκοῦ.

Αἱ ἡρειπωμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον σήμερον βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι τῆς Μεσημβρίας, περὶ τῶν ὁποίων παρέχει ἀνωτέρω ἀξιολόγους πληροφορίας ὁ μακαρίτης Μ. Κωνσταντινίδης, καταλαμβάνουν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῶν χωρῶν τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, συμβάλλουν δὲ μεγάλως εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελιξέως τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ εἰς τὴν διευκρίνησιν τοῦ προβλήματος τῶν ἐπιδράσεων αὐτῆς.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου περιγραφομένων εἴκοσι δύο ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πέντε μονῶν τῆς Μεσημβρίας ἐμελετήθησαν μέχρι τοῦδε ἑννέα μόνον ναοί: ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα Μητρόπολις τῆς βυζαντινῆς πόλεως καὶ οἱ ναοί: τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορος, τῶν Ταξιαρχῶν (Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ), τοῦ ἁγ. Ἰωάννου παρὰ τὸν λιμένα, τοῦ ἐπονομαζομένου «ὁ Ἀλειούργητος», τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγ. Θεοδώρου καὶ ἡ βασιλική, ἡ καλουμένη τοῦ λιμένος.

Τὰ λοιπὰ μνημεῖα τῆς πόλεως, θεμέλια τῶν ὁποίων διακρίνονται ἢ παραδίδονται αἱ τοποθεσίαι των, δὲν ἔχουν εἰσέτι ἐρευνηθῇ καὶ προσδιορισθῇ διὰ

¹ [Ὁ Σταμάτιος Κουμπάρης «ἓνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους καὶ ἐνθουσιωδεστέρους ἐταίρους τῆς Ὁδησσοῦ, ἀψηφὼν τὸν κίνδυνον τῆς ἰδίας ζωῆς χάριν τοῦ μεγάλου καθήκοντος, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μεταφέρει εἰς τοὺς Ὑδραίους, τοὺς Σπετσιώτας καὶ τοὺς Ψαριανοὺς, πού ἦσαν εἰς τὸν Βόσπορον, τὰς προκηρύξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη καὶ χαρτίνους σημαίας, ὅταν ἦτο γνωστὸν πλεόν ὅτι ἐκεῖ ἐμαίνετο ἡ τρομοκρατία» (Δ. Κόκκινος, ἐνθ' ἀν. σελ. 350). Οὕτω ὁ Στ. Κουμπάρης ὑπῆρξε αὐτόπτης τῶν γεγονότων τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1821 καὶ ἀφῆκε ἀξιολογώτατον χρονικόν. Ὁ Διον. Κόκκινος παραθέτων εἰς τὴν ἱστορίαν του (τόμ. Α' σελ. 350-352) χαρακτηριστικὰ μέρη ἐκ τοῦ χρονικοῦ τούτου ἐπάγεται τὰ ἑξῆς: «Ἀνθρωποι, ὅπως ὁ Σταμάτιος Κουμπάρης, γενναῖοι, μὲ μεγάλα αἰσθήματα, ἱκανοὶ νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ἰδίαν των ζωὴν χάριν τῶν ἄλλων, συνετέλεσαν τότε εἰς τὴν σωτηρίαν πλήθους ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Χάρις εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Σταμάτη Κυριακὸν Κουμπάρην, σώσαντα πολλοὺς Ἕλληνας, κατώρθωσε νὰ φυγαδευθῇ εἰς τὴν Ὁδησσὸν καὶ ὁ προγεγραμμένος παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν Παναγιώτης Σέκερης, ὁ περίφημος διαχειριστὴς καὶ χορηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, πού ἐδαπάνησεν ὅλην του τὴν περιουσίαν δι' αὐτὴν καὶ μὲ τὰ χρήματα τοῦ ὁποίου ἔγιναν αἱ πρῶται προπαρασκευαὶ τοῦ ἀγῶνος»].

Εἰκ. 22. Ἡ παλαιὰ Μητρόπολις (ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας).

Εἰκ. 23. Ἡ νέα Μητρόπολις (ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς).

σκαφικῆς ἐρεῦνης, αἱ δὲ διασωθεῖσαι ἐπιγραφαί, ὅσαι ἐγένοντο γνωσταὶ μέχρι σήμερον, ὥς καὶ αἱ δημοσιευόμεναι ἐνθυμίσεις Κωδίκων, χρυσόβουλλα, σιγίλλια κ.λ.π. κατ' οὐδὲν διαφωτίζουν τὰ τῆς κτίσεως καὶ χρονολογίας τῶν μνημείων, καθ' ὅσον αἱ μὲν ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μεταβυζαντινοὺς χρόνους, ἤτοι εἰς ἐποχὰς ἀνακαινίσεων ἢ τοιχογραφήσεων τῶν ναῶν, αἱ δὲ ἐνθυμίσεις καὶ τὰ ἔγγραφα ἀναφέρονται, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἰς ἐξαφανισθείσας μονάς.

Παρέχομεν ὅθεν ἐνταῦθα, κατὰ παράκλησιν τοῦ ἐκδότου, τὰ πορίσματα τῆς γενομένης μέχρι τοῦδε ἐξετάσεως τῶν ἐννέα μόνον μνημείων μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ὥς καὶ ἡμετέρας ἐπὶ τῶν μελετῶν τούτων παρατηρήσεις, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Μεσημβρίας, ἂν ποτε εὐτυχήσωμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν ἀξιολογωτάτην ταύτην πολυπαθὴ πόλιν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Βιβλιογραφία. — Ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῶν σφζομένων μνημείων τῆς Μεσημβρίας πρῶτος ὁ *Hommaire de Hell* εἰς τὰς Περιηγήσεις του τῆς Ἀνατολῆς (*Voyage en Turquie et en Perse*, 1847-49) ἀφιέρωσεν ὀλίγας λέξεις δι' αὐτά, συνοδευόμενας διὰ λιθογραφίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀλειουργήτου, καὶ μετὰ τοῦτον οἱ ἀδελφοὶ *Scornilov* εἰς τὸ σημειούμενον καὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως βουλγαρικὸν περιοδικὸν *Sbornik* (τόμ. Γ', Σόφια, 1890, σελ. 38-41) ἐδημοσίευσαν μετὰ τινων σχεδίων ἀσήμαντον ἄρθρον περὶ τῶν μνημείων τῆς βυζαντινῆς πόλεως. Συστηματικώτερον ἐξήτασαν ταῦτα ὁ Ρουμάνος ἀρχιτέκτων καὶ τεχνοκρίτης *G. Bals* μετὰ τοῦ *Ghika Budesti* (ἐν *Buletinul Comisiuni monumentelor istorice*, Fasc. 17, Bucuresti, 1912, σ. 1-13 μετὰ 34 σχεδίων καὶ εἰκόνων), ὁ *Max Zimmermann* εἰς τὴν σειρὰν τῶν εἰς μέγα σχῆμα ἐκδόσεων τοῦ *C. Gurlitt* (*Antike Bauten in Bulgarien - Mesembria* μετὰ 19 πινάκων) καὶ τέλος ὁ βούλγαρος ἀρχιτέκτων *A. Rachenov*, *Eglises de Mésevnria*, ὡς Β' τόμον τῆς σειρᾶς τῶν *Monuments de l'art en Bulgarie*, Σόφια, 1932 μετὰ 44 πινάκων καὶ 61 σχεδίων καὶ εἰκόνων ἐντὸς τοῦ κειμένου), συμπληρώσας εἰς τινὰ σημεῖα τὸν *Zimmermann* καὶ ἐπιχειρήσας — συμφώνως πρὸς τὴν βουλγαρικὴν σωβινιστικὴν ἄποψιν — νὰ παρουσιάσῃ τὰ μνημεῖα τῆς Μεσημβρίας ὡς τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα τῆς μεσαιωνικῆς βουλγαρικῆς τέχνης.¹

¹ Βλ. βιβλιοκρισίαν μου ἐν *Byz.-Neugriechische Jahrbücher*, τόμ. 9ος 1930, 31 σελ. 394-398. Πρβλ. καὶ Χριστ. καὶ Βυζαντινὴν Ἀρχαιολογίαν, Α'. Ἀθῆναι, 1942, σ. 474-476. Τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας ἐξετάζει καὶ ὁ *N. Mavrodinov* ἐν τῇ ἀξιολόγῳ συνολικῇ μελέτῃ του *L'église à nef unique et l'église cruciforme en pays Bulgare jusqu'à la fin du XIV s.*, Sofia, 1931. Τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας ὁ *Rachenov* ἐξηγεῖ ὡς δημιούργημα τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀναπτυχθέντος γραφικοῦ ρυθμοῦ τῆς τελευταίας βυζαντινῆς περιόδου! (βλ. σ. 104 καὶ τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου του σ. 8).

Περιγραφή τῶν μνημείων. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας κατέχει ἡ *Παλαιὰ Μητρόπολις*, τιμωμένη, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς ὄνομα τῆς ἁγ. Σοφίας, πρὸ μακροῦ ξρειπωθεῖσα, ἐξ ἧς διασφύζονται οἱ μακροὶ τοῖχοι καὶ ἡ ἀνατολικὴ μετὰ τῆς ἀψίδος πλευρὰ (εἰκ. 22).

Ὁ ναὸς οὗτος, ὡς ἐμφανίζεται σήμερον, εἶναι βυζαντινὴ βασιλική (διαστάσεων 25,50 × 20,20 μ.), ἀπολήγουσα ἀνατολικῶς εἰς τρίπλευρον ἐξωτερικῶς καὶ ἡμικυκλικὴν ἐσωτερικῶς ἀψίδα μετὰ συνθρόνου. Ἡ τοιχοδομία τῆς συνίσταται ἐκ σειρῶν ἀργῶν λίθων καὶ πλίνθων, κατὰ τὸ σύστημα τῆς κωνσταντινουπολιτικῆς τοιχοδομίας, ἐχωρίζετο δὲ διὰ πεσσῶν (ἀνὰ πέντε ἐκατέρωθεν) εἰς τρία κλίτη μὲ ὑπερυψωμένον πιθανώτατα τὸ μέσον, κατὰ τὸν τύπον τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, εἶχε δὲ προφανῶς ὑπερῶα (γυναικωνίτην) ἐκτεινόμενα εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ ναοῦ.

Οἱ ἐξετάσαντες τὸ μνημεῖον ἀνάγουν τοῦτο εἰς τὸν 11^{ον} αἰῶνα, τὸ γεγονός ὅμως ὅτι στερεῖται Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ, ἅτινα εἰσάγονται, ὡς γνωστόν, εἰς βυζαντινοὺς χρόνους, διεσώθη δὲ εἰς τὴν Ἀψίδα τὸ παλαιοχριστιανικὸν ἡμικυκλικὸν Σύνθρονον καὶ εἶχεν ὑπερῶα, παρέχει βάσιμον ἀφορμὴν νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι πρόκειται περὶ παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, κτισθείσης εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους, ἥτις ὑπέστη μεγάλης ἐπισκευᾶς κατὰ τὸν 10^{ον} ἢ 11^{ον} αἰῶνα. Πάντως δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε γίνῃ ἡ προσήκουσα ἐρεῦνα τοῦ μνημείου.

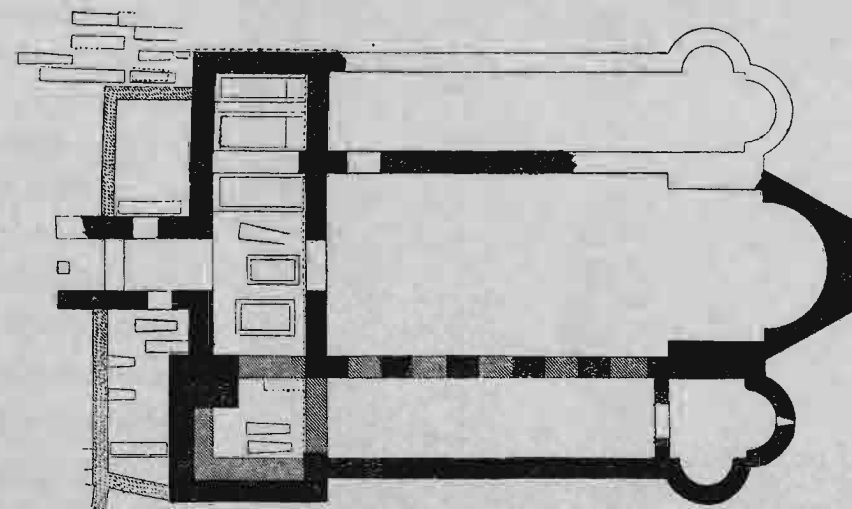
Ὁμοίου ρυθμοῦ, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μεταγενεστέρα (14^{ον} αἰῶνος· πρβλ. ἄνω-τέρω σελ. 93 διασωθεῖσαν ἀτελῆ ἐπιγραφὴν, ἀναγράφουσαν ὡς κτίστας τοὺς δύο Ἀνδρονίκους Παλαιολόγους), εἶναι ἡ *νέα Μητρόπολις τῆς Μεσημβρίας* (εἰκ. 23), μία τῶν ἐν ἐνεργείᾳ εἰσέτι ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ἀφιερωμένη εἰς τιμὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, φερομένη δὲ νῦν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Στεφάνου, ἵσως ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῇ διαφυλαχθείσης τιμίας κάρας τοῦ ἁγίου, τῆς διασωθείσης ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Στεφάνου, τὴν καταστροφὴν τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ἄνωτέρω.

Ἡ νέα Μητρόπολις διαφέρει τῆς παλαιᾶς καὶ κατὰ τὸ μέγεθος (12,10 × 9,50 μ.), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν. Τὰ κλίτη τῆς χωρίζονται διὰ τοίχων καὶ δύο κιόνων, στερεῖται ὑπερῶου, ἀπολήγει δὲ ἀνατολικῶς εἰς τρεῖς ἡμικυκλικὰς καὶ ἐξωτερικῶς ἀψίδας (τοῦ κυρίως Βήματος, τῆς Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ) καὶ στεγάζεται σήμερον διὰ ξυλίνων στεγῶν, (ἡ μεσαία, ἀμφικυκλική, εἶναι ὑψηλότερα)· ἀρχικῶς ὅμως, φαίνεται, ὅτι εἶχε καμάρας. Ἡ τοιχοδομία εἶνε ἀμελεστέρα τῆς παλαιᾶς Μητροπόλεως, ἔχει δὲ εἰς τὰς ἀψίδας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς σειρὰν τοξυλλίων μετὰ γείσου (ὡς διακρίνεται καὶ ἐν τῇ εἰκόνι 23).

Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βυζαντινῶν βασιλικῶν δύνανται νὰ καταταχθῶσι καὶ δύο μονόκλιτοι βασιλικάι τῆς Μεσημβρίας, αἱ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς (8,45 × 4,45 μ.) καὶ τοῦ ἁγ. Θεοδώρου (8,70 × 4,15 μ.), κτίσματα τοῦ 14^{ου} αἰῶνος,

περὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἐξωτερικῶν διακοσμήσεων τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ καὶ κατωτέρω λόγος. Ἀμφότεραι στεγάζονται σήμερον διὰ ξυλίνης στέγης, ἀρχικῶς ὅμως ἦσαν πιθανώτατα θολωταί, ἔχουσαι νάρθηκα μετὰ τρούλλου. Ὁ *Rachenov* δέχεται, ὅτι ἡ ἁγία Παρασκευὴ εἶχε τὸ σχῆμα μονοκλίτου μετὰ τρούλλου ναοῦ ἔνεκα τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς παρατηρουμένων ἐνισχυτικῶν τόξων, παρέχει δὲ καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ναοῦ, ἥτις ὅμως εἶναι ἄτυχής, καθ' ὅσον ἀναγκάζεται νὰ θέσῃ τρούλλον μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς ἐσωτερικὰ τόξα, ἀλλ' ἀναδυόμενον ἀπὸ τῆς στέγης, ὅπως τὸ τοιοῦτον μόνον εἰς κτίσματα τῆς Τουρκοκρατίας παρατηρεῖται.

Ἐσχάτως ἀπεκαλύφθη διὰ σκαφικῆς ἐρεῦνης¹ καὶ ἑτέρα βασιλική, καλουμένη *τοῦ λιμένος*, ταῦτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνευρόντος πρὸς τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς τῆς Ἐλεούσης, τῆς μαρτυρουμένης εἰς Πατριαρχικὰ σιγίλλια τοῦ 14^{ου} αἰῶνος (πρβλ. ἄνωτ. σ. 144 σημ. 1), ἐξ ἧς προέρχεται ἡ εἰς τὸ Μουσεῖον Σόφιας φυλασσομένη καὶ ἐκ Μεσημβρίας μεταφερθεῖσα φορητὴ εἰκὼν τῆς Ἐλεούσης.

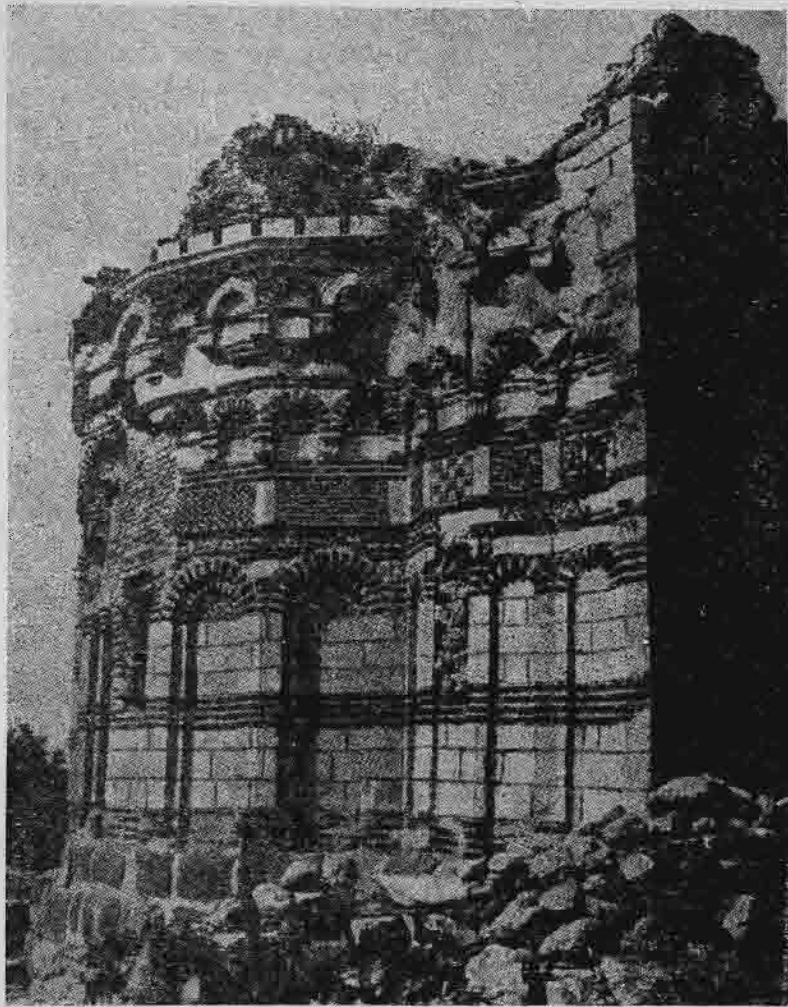
Εἰκ. 24. Κάτοψις τῆς βασιλικῆς τοῦ λιμένος.

Ἡ βασιλικὴ αὕτη εἶναι τρίκλιτος μετὰ νάρθηκος καὶ προπύλου, χωρίζονται δὲ τὰ κλίτη καὶ αὐτῆς διὰ πεσσῶν. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἀπολήγει εἰς τρεῖς ἀψίδας (ἐξ ὧν ἡ κεντρικὴ τρίπλευρος ἐξωτερικῶς καὶ ἡμικυκλικὴ ἐσωτερικῶς), ἔχει δὲ καὶ πλαγίας ἀψίδας εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ τὸ Διακονικόν. Ὁ ἀνασκάψας θεωρεῖ ταύτην παλαιοχριστιανικὸν κτίσμα τοῦ 5^{ου} ἢ 6^{ου} αἰῶνος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οὐδὲν παράλληλον παράδειγμα ἔχομεν μὲ παρομοίως διαμορφωμένον ἱερὸν βῆμα· καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος Ἀγκύρας, τὸν ὁποῖον προσάγει, ἀπεδείχθη ἐκ νεωτέρων ἐρευνῶν ὅτι δὲν εἶχε τρικόγχους τὴν Πρόθεσιν καὶ τὸ Διακονικόν, ὡς ἐδέχθη ὁ Texier, τὴν παλαιὰν κάτοψιν τοῦ ὁποίου ὁ ἀνασκάψας μεταχειρίζεται. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι ἡ

¹ Βλ. *Ivan Velkov*, La basilique de la mer à Mésemyrie et sa dénomination (ἐν *L'art byzantin chez les Slaves*, IV, Paris, 1930, σ. 75 κέ.).

ἀποκαλυφθεῖσα αὕτη βασιλική τῆς Μεσημβρίας εἶναι μεταγενεστέρα, πρωτο-βυζαντινῶν ἴσως χρόνων.

Ἐκ τῶν τρουλλωτῶν ναῶν τῆς Μεσημβρίας ἀρχαιότερα, δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ τὸν 10^{ον} αἰῶνα, εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου (εἰκ. 21). Ὁ ναὸς οὗτος, τρίκλιτος σταυροειδῆς μετὰ ὑψηλοῦ τρουλλοῦ, διατηρεῖ εἰς τὸ ἐσω-

Εἰκ. 25. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀλειτουργήτου.

Ἀμφίσσης κ.ἀ., μετὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ὁποίων τὸ ἀξιόλογον τοῦτο μνημεῖον τῆς Μεσημβρίας συγγενεῦει.

Ἰδιαίτερον ὁμοιογενῇ ὅμιλον ἀποτελοῦν τέλος τρεῖς ἀξιολογώτατοι ναοὶ τοῦ 14ου αἰῶνος: τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Ἀλειτουργήτου, τοῦ Παντοκράτορος καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων, τὸν ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῶν ὁποίων μιμοῦνται καὶ αἱ μνημονευθεῖσαι βασιλικαὶ τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ἰδιαίτατα ἡ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς.

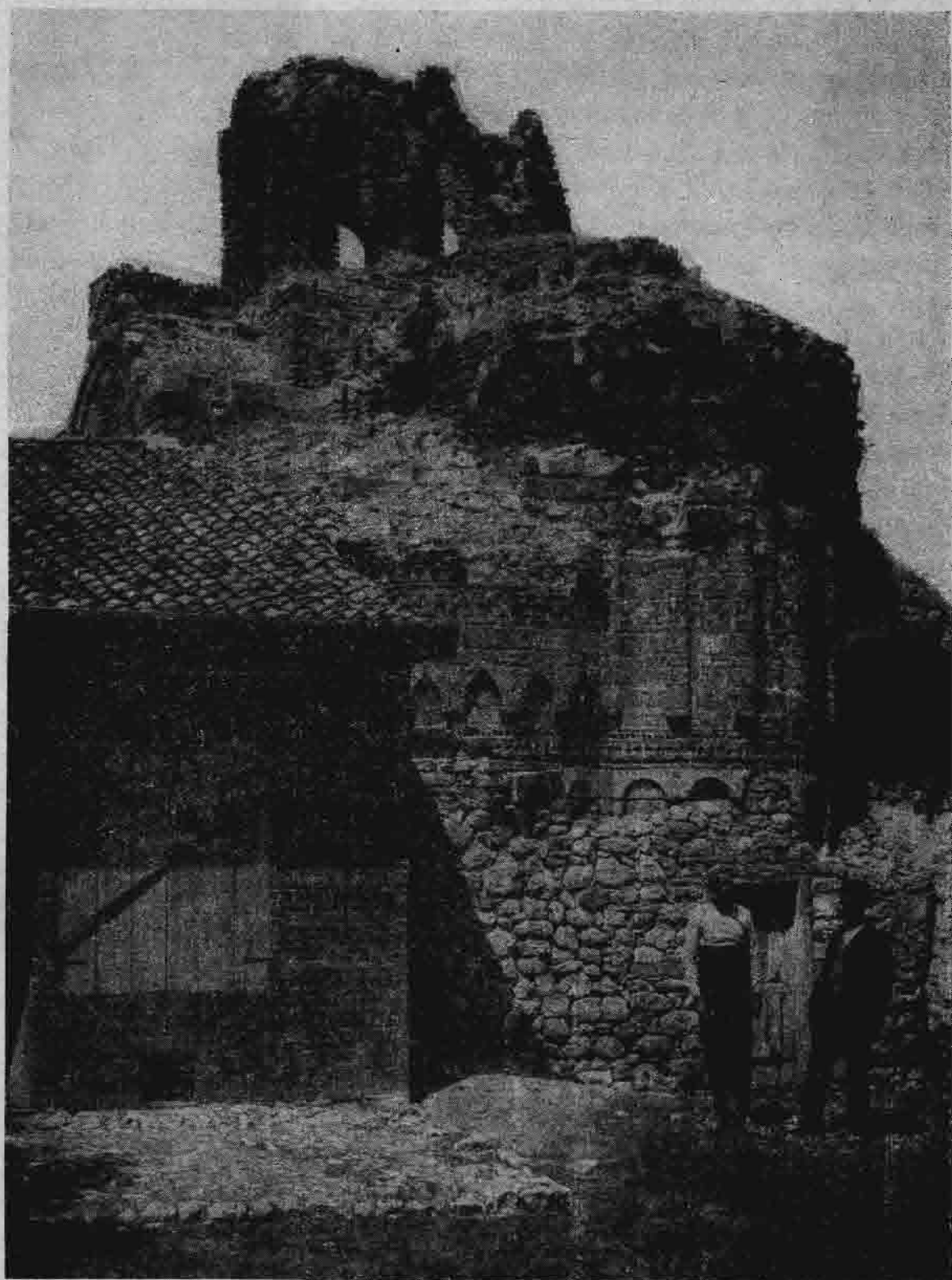
τερικὸν τοὺς διαχωριστικούς τοίχους τοῦ σταυροῦ κατ' ἀρχαῖκόν τρόπον, ἐνθυμίζοντα τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ ναοῦ τῆς Σκριποῦ ἐν Βοιωτίᾳ (κτίσματος τοῦ τέλους τοῦ 9ου αἰῶνος). Ἡ τοιχοδομία του εἶναι ἀμελῆς μὲ μετρίαν χρῆσιν ἐρυθρῶν πλίνθων, τὸ στρογγύλον δὲ σχῆμα τῶν ἀψίδων καὶ τοῦ τρουλλοῦ, ὡς καὶ τὰ ὀλίγα παράθυρα, ἅτινα ἀνοίγονται εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ, προδίδουν ἐπίδρασιν ἢ μίμησιν ἀνατολικῶν μορφῶν, ἐν ᾧ τὰ μεγάλα τυφλὰ ἀψιδώματα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ, περιοριζόμενα ἀνὰ ἓν εἰς ἑκάστην πλευράν, ἐνθυμίζουν ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, ὡς τοῦ Σωτήρος

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν τούτων σχετίζεται στενῶς πρὸς τὴν γραφικὴν τέχνην τοῦ Βυζαντίου τῆς τελευταίας περιόδου. Ἡ ἀρίστη τεχνοτροπία τῆς τοιχοδομίας καὶ ἡ πλουσία διάπλασις τῶν προσόψεων ἐκ μεγάλων τυφλῶν ἀψιδωμάτων, κατεσκευασμένων ἐξ ἐναλλαγῆς ἰσοδόμων λίθων καὶ πλίνθων, κατακόσμων ἐκ κεραμοπλαστικῶν καὶ πηλίνων ἀγγείων ὡς πλαισίων, ἐνθυμίζει ζωηρῶς τὰς προσόψεις τοῦ λεγομένου μικροῦ ἀνακτόρου τῶν Παλαιολόγων (Τεκφούρ-Σεράϊ Κωνσταντινουπόλεως).

Ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν εἰς τοὺς ναοὺς τούτους τῆς Μεσημβρίας εἶναι ἡ ἄνωθεν τῶν ἀψιδωμάτων δευτέρα ζώνη ἐκ τοξυλλίων στηριζομένων ἐπὶ γεισιπόδων, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ἐνταῦθα κατ' ἐλευθέραν παραλλαγὴν. Εἰς τὸν Ἀλειτουργήτον (εἰκ. 25), τὸν πλουσιώτερον διακεκοσμημένον ναὸν τῆς Μεσημβρίας, τὰ τοξύλλια διαθέουν ὀριζοντίως, ὡς στενὴ ζώνη, ὀλόκληρον τὸν ναόν. Εἰς τοὺς ἄλλους ναοὺς προσαρμόζονται πρὸς βυζαντινὰς μορφὰς μετατρεπόμενα: εἰς μὲν τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος (εἰκ. 26) εἰς εἶδός τι τυφλῶν τοξωτῶν παραθύρων, εἰς δὲ τοὺς ναοὺς Ἀρχαγγέλων καὶ ἁγ. Παρασκευῆς εἰς σειρὰν διακοσμητικῶν ἀψιδωμάτων.

Ὡς πρὸς τοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους οἱ ναοὶ τοῦ Ἀλειτουργήτου καὶ τοῦ Παντοκράτορος ἀκολουθοῦν τὴν τέχνην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διαφέρουν ὅμως ἀπὸ τὸν κλασσικὸν σύνθετον τετρακλόνιον τούτων τύπον, καθ' ὅσον τὸ ἀνατολικὸν σκέλος τοῦ σταυροῦ καλύπτεται οὐχὶ διὰ τῆς συνήθους καμάρας, ἀλλὰ διὰ μεγάλου ἡμισφαιρίου, καταλαμβάνοντος καὶ μέρος τοῦ ἱεροῦ Βήματος. Ὁ ναὸς μάλιστα τοῦ Παντοκράτορος (εἰκ. 26) πλησιάζει περισσότερον τοὺς μακεδονικοὺς ναοὺς, ἔνεκα τῶν λίαν ἐπιμήκων αὐτοῦ διαστάσεων, τῆς στεγασέως τῶν μακρῶν γωνιαίων διαμερισμάτων διὰ καμαρῶν καὶ τοῦ μνημειώδους τετραγώνου πύργου τοῦ κωδωνοστασίου ἄνωθεν τοῦ νάρθηκος. Ὅμοιον κωδωνοστάσιον κοσμεῖ καὶ τὸν νάρθηκα τῶν Ἀρχαγγέλων, μονοκλίτου τρουλλωτοῦ ναοῦ, στενῶς συγγενεύοντος πρὸς τὸν ὁμώνυμον ναὸν τῆς Στενιμάχου, ἀλλὰ τελειότερου κατὰ τὴν κατασκευὴν.

Τὰ κωδωνοστάσια ταῦτα τῶν βυζαντινῶν ναῶν ἐν Βουλγαρίᾳ, τὰ ὑψούμενα ἄνωθεν τοῦ νάρθηκος, ἅτινα συναντῶμεν καὶ εἰς βυζαντινοὺς ναοὺς τῆς Σερβίας τῆς λεγομένης σχολῆς τοῦ Μοράβα, ἐθεωρήθησαν ὅτι εἶναι ἐπινόησις τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων, τῆς μορφῆς των διαπλασθείσης ἐκ δυτικῶν προτύπων. Ὅπως ὅμως εἶναι ταῦτα κατεσκευασμένα, εἶναι φανερόν ὅτι ἠκολούθησαν τὴν μορφήν τῶν εἰς βυζαντινὰς μονὰς ὑπαρχόντων αὐτοτελῶν πύργων μετὰ σημάτων (τῶν μετατραπέντων ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς κωδωνοστάσια), ἀρχαιότερον παράδειγμα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Ἀγίου Ὁρους, χρονολογούμενον τῷ 1060 μ. Χ. Πιθανώτερον ἐπομένως εἶναι, ὅτι ταῦτα διεμορφώθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μιμήσεις δὲ τούτων εἶναι τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ κωδωνοστάσια.

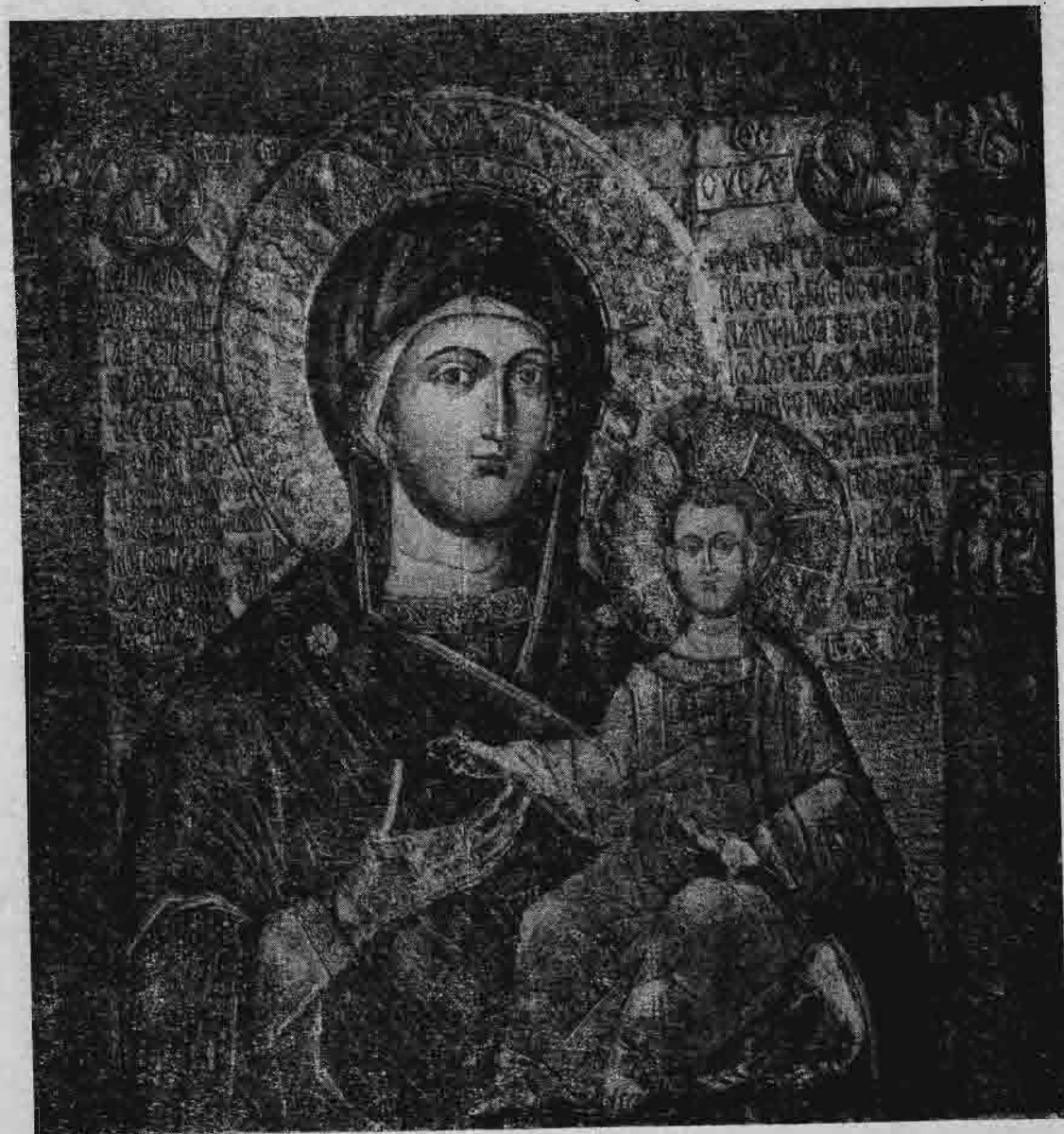
Εἰκ. 26. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Παντοκράτορος.

Ζωγραφική. Οἱ βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Μεσημβρίας ἐκοσμοῦντο δι' ἔργων ζωγραφικῆς, τὰ ἐναπομείναντα λείψανα τῶν ὁποίων δὲν ἔχουν εἰσέτι, καθ' ὅσον γνωρίζω, συστηματικῶς μελετηθῇ.

Εἰς τὸ θεμελιῶδες διὰ τὴν ζωγραφικὴν τῶν μεσαιωνικῶν ναῶν τῆς Βουλγαρίας ἔργον τοῦ *A. Grabar* (*La peinture religieuse en Bulgarie*, Paris, 1928) οὐδεμία μνεία τῆς ζωγραφικῆς τῶν ναῶν αὐτῶν γίνεται μόνον εἰς γενικὰ περὶ βουλγαρικῆς τέχνης ἔργα, ὡς τοῦ *B. Filov* (*Die altbulgarische Kunst*, Bern, 1919, σ. 37 καὶ 66) περιγράφονται συντόμως δύο φορηταὶ εἰκόνες τοῦ Μουσείου Σόφιας, μεταφερθεῖσαι ἐκ Μεσημβρίας, (ἡ εἰς νεωτέρους δηλ. χρόνους ἐπισκευασμένη βυζαντινὴ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Ἑλεούσης μετ' ἀργυρᾶς ἐσθῆτος τοῦ ἔτους 1342, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἡ ἀνωτέρω (σ. 93 ἀρ. 2) παρατεθεῖσα ἀνάγλυφος ἐπιγραφή τοῦ χορηγοῦ, συγγενοῦς τοῦ βασιλέως Ἰω. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀσάνη (Πίν. XXII) καὶ ἡ μεταβυζαντινὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἔτους 1603 μετ' ἐπιγραφῆς τοῦ δωρητοῦ Ἀλεξίου Βεροπούλου (εἰκ. 56) (ἀνωτ. σ. 96 ἀρ. 9), εἰς σύντομον δὲ Ὁδηγὸν τοῦ *A. Protisch* (*Guide à travers la Bulgarie*, Sofia 1923) ἀπλῶς παρατίθενται: τοιχογραφία δωρητοῦ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου (εἰκ. 100) καὶ δύο φορηταὶ εἰκόνες τοῦ Τέμπλου τῆς νέας Μητροπόλεως (τῆς Θεοτόκου Γλυκοφιλούσης καὶ τοῦ Χριστοῦ εἰκ. 105 καὶ 108), ὡς δείγματα τῆς βουλγαρικῆς μεσαιωνικῆς ζωγραφικῆς!

Ἀφ' ἑτέρου διακρίνονται εἰς τοὺς Πίνακας τῶν ἔργων: τοῦ *Rachenov* (Πίν. XXIII) τοιχογραφίαι Ἱεραρχῶν τῆς Ἀψίδος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀλειουργήτου, καὶ τοῦ *Zimmermann* (Πίν. 5) καλῶς διατηρούμεναι τοιχογραφίαι εἰς συνολικὰς εἰκόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ν. Μητροπόλεως. Ἀτυχῶς ὁ μακαρίτης Κωνσταντινίδης συνέλεξεν ἐλαχίστας ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν καὶ τὰς φορητὰς εἰκόνας τῶν Τέμπλων αὐτῶν (βλ. ἀνωτ. σελ. 93-98), ὅπως καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ παρόντος ἔργου κ. Μέγας εἶχε πρὸ καιροῦ ἀντιγράψει ὀλίγας ἐπὶ εἰκόνων ἐπιγραφὰς προστιθεμένας ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ σχετικῷ κεφαλαίῳ.

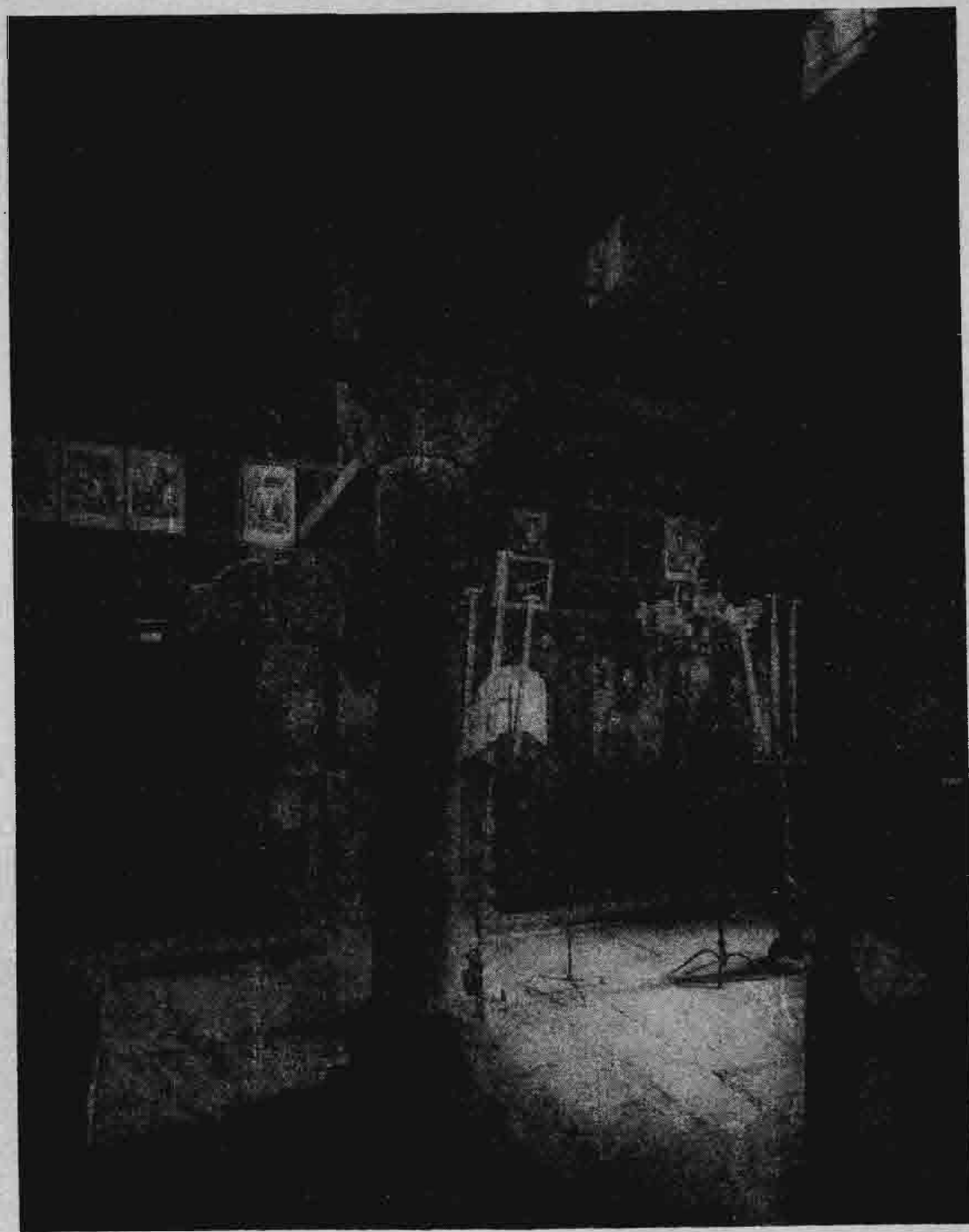
Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων καὶ τῶν μνημονευθεισῶν ἐλαχίστων ἀπεικονίσεων δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὴ ἐξέτασις τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν φορητῶν εἰκόνων τῶν ναῶν τῆς Μεσημβρίας· ἀρκούμεθα μόνον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν κακῶς ἀποδιδόμενην ὑπὸ τοῦ *Protisch* τοιχογραφίαν τοῦ δωρητοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου, ἀναγομένην εἰς τὸν 11ον αἰῶνα, τὰς παρὰ *Rachenov* ἀπεικονιζομένας τοιχογραφίας Ἱεραρχῶν τῆς Ἀψίδος τοῦ Ἀλειουργήτου, ἐνδεδυμένων πολυσταύρια φαιλῶνια καὶ κρατούντων εἰλητάρια, ἀναγομένας εἰς τὸν 14ον αἰῶνα, καὶ τὰς εἰς τοὺς Πίνακας τοῦ *Zimmermann* συνολικὰς εἰκόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ν. Μητροπόλεως μετὰς τοιχογραφίας τοῦ 16ου αἰῶνος, γενομένας τῇ χορηγίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Χριστοφόρου τῷ 1599, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8 δημοσιευομένης

Εἰκ. 27. Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Ἐλεούσης.

Εἰκ. 28. Εἰκὼν Χριστοῦ Παντοκράτορος.

Εἰκ. 29. Ἐσωτερικὸν τῆς νέας Μητροπόλεως.

ἄνωτέρω (σελ. 96) ἐπιγραφῆς, ὅτι καὶ τὰ ἐλάχιστα ταῦτα εἶναι ἱκανὰ νὰ μαρτυρήσουν τὴν καλλιτεχνικὴν ἐν Μεσημβρίᾳ κίνησιν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς χρόνους, εὐχῆς δὲ ἔργον θὰ ἦτο νὰ γίνῃ συστηματικὴ τῶν διασωθέντων ἐν Μεσημβρίᾳ λειψάνων τῆς ζωγραφικῆς, ὡς καὶ τῶν Τέμπλων καὶ λοιπῶν ἔργων ξυλογλυπτικῆς καὶ μικροτεχνίας, ἅτινα εἶναι ἀψευδῆ μαρτύρια τῆς ἀκμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μεσημβρίας.

Λυπηρὰ καὶ ἐπιστημονικῶς ἀκατανόητος εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων λογίων παραποίησις τῆς ιστορικῆς προελεύσεως τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας, ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν, συνοδευομένων ὑπὸ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν μὲ ὀνόματα ἑλλήνων χορηγῶν, καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ἀποδίδονται ταῦτα εἰς βουλγάρους καλλιτέχνας, οἵτινες, κατὰ τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Filon παράδοξον ἐρμηνείαν (ἔ. ἀ. σ. 37) «μετεχειρίζοντο τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ἐν Βουλγαρίᾳ ἦτο ἡ γλῶσσα τῶν λογίων, ὡς ἐν τῇ Δύσει ἦτο ἡ λατινικὴ γλῶσσα!» Οἱ Βούλγαροι ἐν τούτοις παρασιωποῦν τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰς τοιχογραφίας οὐ μόνον τῶν ναῶν τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστων ἐν Βουλγαρίᾳ βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ναῶν μέχρι τοῦλάχιστον τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος οὐδὲν ὄνομα βουλγάρου ζωγράφου ἀναγράφεται, τοῦναντίον δὲ συναντῶμεν ὀνόματα ἑλλήνων ζωγράφων (πρβλ. λ. χ. τὰ ὀνόματα τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης ζωγράφου Μιχαὴλ καὶ τοῦ Γεωργίου εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν ἁγ. Γεωργίου καὶ Ἀρχαγγέλων εἰς Ἀρμπανάσι τῶν ἐτῶν 1710 καὶ 1760 κ. ἄ.), αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ τῶν συνθέσεων εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικαί. Προκειμένου μάλιστα περὶ Μεσημβρίας τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων τῶν χορηγῶν: ἑλλήνων ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, τῶν ἀρχοντισσῶν: Ματθαίσης Κατακουζηνῆς Παλαιολογίνης, Κατακουζηνῆς Ράλλαινας, τῶν ἀρχόντων: Ἰωάννου Ἀγούρου, Ἀλεξίου Βεροπούλου, Θεοτόκη τοῦ Καππάδουκα, Κουμπάρη, Λαμπρινοῦ, πραγματευτῶν, καραβοκυρέων κλπ. δύσκολον θὰ ἦτο νὰ βουλγαροποιηθῇ.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ χειρογράφου, περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσημβρίας, παρεδόθη τὴν 27 Νοεμβρίου 1944 εἰς τὸ τυπογραφεῖον· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναστατώσεως, ἣ ὁποία ἐπῆλθε κατὰ τὸ Δεκεμβριανὸν κίνημα εἰς τὸ τυπογραφεῖον, τὸ χειρόγραφον ἀπωλέσθη, ὃ δὲ ἀναλαβὼν τὴν φροντίδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου εὐρέθη ἠναγκασμένος νὰ ἐπαναλάβῃ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου καὶ τῶν σημειώσεων. Ἐκ τούτου ἐνδέχεται ἡ ἐργασία του ἐναχοῦ νὰ μὴ ἔχῃ τὴν πληρότητα τῶν πρώτων φροντίδων.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ. 17 στ. 14 καὶ 18	ἀντὶ 20	γράφει 21.
» 18 » 3 κάτ.	» 16	» 17.
» 22 » 11 »	» 27	» 28.
» 26 » 2 »	» Μεσημβρίας	» Μεσημβρίας.
» 94 » 5 »	διαγραπτέος ὁ ἀρ. 17.	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος τοῦ ἐκδότου	7
Ἱστορία τῆς Μεσημβρίας	
Α' Ἀρχαῖοι χρόνοι	13
Β' Μεσαιωνικοὶ χρόνοι	27
Γ' Χρόνοι Τουρκοκρατίας	48
Ἐπίμετρον. Χρόνοι Βουλγαροκρατίας	58
Παράρτημα	
α) Ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ τῆς Μεσημβρίας, συμπληρωθεῖσαι καὶ ἐρμηνευθεῖσαι ὑπὸ Μαρκέλλου Θ. Μισοῦ	62
β) Ἐπιγραφαὶ χριστιανικῆς ἐποχῆς	93
γ) Ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Μεσημβρίας	99
Συμπλήρωσις εἰς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Μεσημβρίας ὑπὸ Εἰρήνης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου	103
δ) Ἐπιστολὴ Κωνσταντίου τοῦ Σιναίου	126
ε) Ἡ Μεσημβρία ὡς ἐπισκοπὴ, ἀρχιεπισκοπὴ καὶ μητρόπολις ..	128
ς) Κατάλογος ἐπισκόπων, ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Μεσημβρίας	131
ζ) Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Αἵμονα	141
η) Ἑτεραὶ ἱεραὶ μοναὶ παρὰ τὴν Μεσημβρίαν	143
θ) Σιγίλλια τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ «Ναίμονος» ..	144
ι) Αἱ ἐν Μεσημβρίᾳ ὑπάρχουσαι ἄλλοτε καὶ νῦν ἐκκλησίαι ..	149
ια) Κατάλογος ἀφιερωμάτων τῆς Μητροπόλεως Μεσημβρίας ..	154
ιβ) Βιογραφία Κυριακοῦ Κουμπάση, Μεσημβριανοῦ	157
Ἡ τέχνη τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Μεσημβρίας ὑπὸ Γεωργίου Σωτηρίου	161

ΕΤΥΠΩΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
“ΕΣΤΙΑ,, ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟΝ ΤΟΥ 1945
ΕΙΣ 900 ΑΝΤΙΤΥΠΑ. ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ
ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ ΕΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ-
ΣΕΝ Ο Κ. ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

60

 SISMAGLIO
MEGARO